

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

Promoting a buddhist way of life for the conservation of the tha chin
river of the community in sampran district, Nakhon pathom province

โดย

ผศ.ดร.กฤติยา ถ้ำทอง

พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ (บุญทอง), ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800766131

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

Promoting a buddhist way of life for the conservation of the tha chin
river of the community in sampran district, Nakhon pathom province

โดย

ผศ.ดร.กฤติยา ถ้ำทอง

พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ (บุญทอง), ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800766131

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Promoting a buddhist way of life for the conservation of the tha chin
river of the community in sampran district, Nakhon pathom province

By

Asst. Prof. Dr. Krittiya Thamthong
Phramahasupawat Thānavuddho (Boonthong), Dr.
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Buddhaphanya Sri Thawarawadee Buddhist College
B.E. 2023

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University
MCU RS 800766131
(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

- ชื่อรายงานการวิจัย** : การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
- ผู้วิจัย** : ผศ.ดร.กฤติยา ถ้ำทอง และพระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ, ดร.
- ส่วนงาน** : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
- ปีงบประมาณ** : ๒๕๖๖
- ทุนอุดหนุนการวิจัย** : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาวิถีชุมชนเชิงพุทธของชุมชนในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ๒) พัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน และ ๓) ยกระดับและถ่ายทอดนวัตกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ในพื้นที่ร่วมกับกลุ่มตัวอย่างในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า วิถีชุมชนเชิงพุทธในพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะบทบาทของพระสงฆ์และวัดที่เป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่หลักธรรม เช่น พรหมวิหาร ๔ และสังคหวัตถุ ๔ เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกของชุมชนเกี่ยวกับการดูแลแหล่งน้ำ รูปแบบกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นได้แก่ การทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม การเก็บขยะริมแม่น้ำ การปลูกต้นไม้ริมฝั่ง และการสร้างระบบกรองน้ำจากวัสดุธรรมชาติ กิจกรรมเหล่านี้ช่วยลดปริมาณขยะและฟื้นฟูคุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีนอย่างมีนัยสำคัญ และยังช่วยสร้างจิตสำนึกในการดูแลแม่น้ำท่าจีน นอกจากนี้ยังพบว่า มีประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับน้ำ เช่น พิธีลอยกระทงและการปล่อยปลา ซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับทรัพยากรน้ำ

การพัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนได้รับการออกแบบโดยใช้แนวทางที่บูรณาการหลักพระพุทธศาสนา กิจกรรมหลัก ได้แก่ การทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม การเก็บขยะริมแม่น้ำ การปลูกต้นไม้ริมฝั่งแม่น้ำ และการสร้างระบบกรองน้ำจากวัสดุธรรมชาติ การทดลองใช้กิจกรรมเหล่านี้ในชุมชนพบว่าสามารถกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมและช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ งานวิจัยยังได้นำเสนอแนวทางการใช้หลักพุทธศาสนาในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์แหล่งน้ำ โมเดลนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ได้แก่ การใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ และการสร้างเครือข่ายอนุรักษ์น้ำในระดับชุมชนโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่แนวคิดและกระตุ้นการมีส่วนร่วม

จากการนำโมเดลไปทดลองใช้ในพื้นที่เป้าหมาย พบว่ามีประสิทธิภาพในการส่งเสริมจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งผลให้การอนุรักษ์น้ำสามารถดำเนินไปอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังสามารถขยายผลไปยังชุมชนอื่นที่มีบริบทใกล้เคียงได้ การบูรณาการแนวคิดทางพุทธศาสนาเข้ากับแนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างพฤติกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ แต่ยังช่วยเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชนและความตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติในมิติของพุทธศาสนานอกจากนี้ การถ่ายทอดนวัตกรรมการอนุรักษ์น้ำผ่านกิจกรรมในชุมชน เช่น การจัดเวิร์กช็อปและการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบที่เข้าใจง่าย ทำให้ชุมชนสามารถนำไปปรับใช้ในบริบทของตนเองได้อย่างเหมาะสม ผลการวิจัยยังพบว่าความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งน้ำอย่างยั่งยืน

Research Title : Promoting a buddhist way of life for the conservation of the tha chin river of the community in sampran district, Nakhon pathom province

Researchers : Asst. Prof. Dr. Krittiya Thamthong and Phramahasupawat Thānavuddho (Boonthong), Dr.

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University: Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College

Fiscal Year : 2023

Research Scholarship : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Sponsor

Abstract

This research aims to (1) study the Buddhist community way of life in Sampran District, Nakhon Pathom Province, (2) develop a Buddhist community-based activity model for the conservation of the Tha Chin River, and (3) enhance and disseminate innovative Buddhist community-based approaches for river conservation. The research employs a Mixed Methods Research approach, collecting qualitative data through in-depth interviews, focus group discussions, and participatory observations with community participants.

The findings reveal that the Buddhist way of life is significantly linked to environmental conservation, particularly through the role of monks and temples as central institutions for disseminating Buddhist principles. Notably, the Four Brahmavihara and the Four Sangahavatthu principles are actively used to foster community awareness regarding the importance of water conservation. The developed activity model includes eco-conscious almsgiving, riverbank clean-up campaigns, tree planting along the riverbanks, and the construction of natural filtration systems. These activities have led to a significant reduction in waste and improved water quality in the Tha Chin River, while also enhancing public awareness and responsibility towards river conservation. Additionally, traditional rituals such as Loy Krathong and fish releases reflect the deep connection between the community and its water resources.

The Buddhist community-based activity model for river conservation is designed by integrating Buddhist principles with practical environmental conservation strategies. Core activities include eco-conscious almsgiving, riverbank clean-ups, tree planting, and natural filtration systems. The implementation of these activities in the community has effectively encouraged public participation and behavioral changes toward sustainable environmental practices.

Furthermore, this research presents a Buddhist-Integrated Water Conservation Model, which consists of the following key elements:

Applying Buddhist principles as a tool for environmental awareness

Encouraging collaboration between temples, communities, and local authorities in planning and executing conservation efforts

Establishing community-based water conservation networks with temples serving as hubs for promoting sustainable water management practices

The implementation of this model in the target area has proven effective in fostering public awareness and participation, resulting in a structured and continuous water conservation effort. Additionally, the model can be expanded to other communities with similar socio-environmental contexts. The integration of Buddhist teachings with environmental conservation efforts not only encourages sustainable water resource management but also strengthens community solidarity and awareness of the interconnectedness between human activities and natural resources.

Moreover, the dissemination of conservation innovations through community workshops and simplified public communication materials has allowed local residents to adapt these practices effectively within their own contexts. The research findings underscore that collaboration between temples, communities, and local organizations plays a crucial role in ensuring the long-term sustainability of water conservation efforts.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๗ ขอขอบคุณที่ได้ให้การสนับสนุนทุนการวิจัยครั้งนี้ งานวิจัยนี้ ได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และด้วยความเคารพอย่างสูง จากคณาจารย์ และผู้เกี่ยวข้องหลายๆ ท่านเกี่ยวกับงานวิจัยเล่มนี้ ขอกราบขอบพระคุณ และขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอบคุณพระครูสุธีกิตติบัณฑิต, รศ. คร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิประจำสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกท่านที่ได้ได้ให้ข้อเสนอแนะ ให้คำปรึกษาแนะนำการบริหารโครงการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการปรับแก้งานวิจัย กระทั่งการดำเนินงานโครงการวิจัยครั้งนี้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ด้วยดี ที่ช่วยในการให้ข้อมูล และทำการที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยในครั้งนี้

คุณค่าอันพึงมีจากงานวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา รวมไปถึงการได้ความคิดใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ศึกษาทุก ๆ ท่าน และคณะผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณ บิดา มารดา ครูอาจารย์ ในการวางรากฐานทางการศึกษาแก่คณะผู้วิจัยครั้งนี้ด้วย

ขอขอบคุณทุกท่าน ทุกภาคส่วนที่ได้อนุเคราะห์ให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ในการดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอน และขอขอบคุณชุมชนอำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม ผู้มีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยและจัดกิจกรรมการวิจัยครั้งนี้ สำเร็จลงด้วยดี

ผศ.ดร.กฤติยา ถ้ำทอง และคณะ

๙ ธันวาคม ๒๕๖๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญแผนภาพ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้รับจากวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำ	๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชุมชนเชิงพุทธ	๑๖
๒.๓ ทฤษฎีการเล่าเรื่อง	๒๕
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๒๖
๒.๖ บริบทของแม่น้ำท่าจีน	๔๔
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๙
๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๖
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๕๘
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๕๘
๓.๒ พื้นที่การวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๖๐

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๑
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๔
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๖๙
๓.๖ การพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่าง	๗๐

บทที่ ๔ ผลการวิจัย ๗๒

๔.๑ การศึกษาวิถีชุมชนเชิงพุทธของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม	๗๒
๔.๒ การพัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม	๘๙
๔.๓ การขยายผลกิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์ แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน	๑๐๗
๔.๔ องค์กรความรู้จากการวิจัย	๑๒๘

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ๑๓๑

๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๑
๕.๒ การอภิปรายผล	๑๓๗
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๐
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๔๐
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ	๑๔๑
๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและการวิจัยต่อยอด	๑๔๑
๕.๓.๔ ข้อเสนอแนะต่อชุมชนและประชาชน	๑๔๑
๕.๓.๕ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	๑๔๑

บรรณานุกรม ๑๔๓

ภาคผนวก ๑๔๘

ภาคผนวก ก. แบบสัมภาษณ์ เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม	๑๔๙
ภาคผนวก ข. หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัย	๑๕๔
ภาคผนวก ค. ประมวลภาพกิจกรรมการวิจัย	๑๕๗
ภาคผนวก ง. คู่มือกิจกรรมการวิจัย	๑๖๓
ภาคผนวก จ. QR Code ดาวนโหลดคู่มือกิจกรรมและคลิปวิดีโอ	๑๙๖
ภาคผนวก ฉ. หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์	๑๙๘
ภาคผนวก ช. หนังสือตอบรับบทความตีพิมพ์วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์	๒๐๒
ภาคผนวก ซ. บทความวิจัยที่ส่งตีพิมพ์ในวารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์	๒๐๔

ภาคผนวก ฉ. แบบสรุปโครงการวิจัย

๒๒๒

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๒๓๑

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๓.๑ แสดงชุดกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน	๖๕
๓.๒ แสดงแผนในการดำเนินการวิจัย	๖๘
๔.๑ กำหนดการสนทนากลุ่มเฉพาะ	๙๑
๔.๒ สรุปสาเหตุของการทิ้งขยะลงน้ำ	๙๔
๔.๓ สรุปผลกระทบจากการทิ้งขยะลงในแม่น้ำ	๙๗
๔.๔ กิจกรรมทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม	๙๙
๔.๕ กิจกรรมค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ	๑๐๐
๔.๖ กิจกรรมประกวด “ชุมชนรักแม่น้ำ”	๑๐๑
๔.๗ กิจกรรมลอยกระทงรักษ์โลก	๑๐๔

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๗
๔.๑ กระบวนการพัฒนาวิถีชีวิตเชิงพุทธในชุมชนอำเภอสามพราน	๗๕
๔.๒ การส่งเสริมวิถีชีวิตเชิงพุทธผ่านกิจกรรมและโครงการเพื่อพัฒนาชุมชน	๗๘
๔.๓ การส่งเสริมวิถีชีวิตเชิงพุทธในชุมชน	๘๑
๔.๔ กระบวนการสร้างคุณธรรมในชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา	๘๔
๔.๕ การปรับตัวและพัฒนาวิถีชีวิตเชิงพุทธในชุมชนอำเภอสามพราน	๘๖
๔.๖ การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการสร้างความตระหนักรู้ ความร่วมมือ และความรับผิดชอบของชุมชนในการดูแลรักษาแม่น้ำ	๑๑๐
๔.๗ กระบวนการพัฒนาการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ในชุมชนผ่านวัด โรงเรียน และชาวบ้าน	๑๑๕
๔.๘ การจัดอบรมและกิจกรรมการศึกษาในชุมชน	๑๒๐
๔.๙ กระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธและการอนุรักษ์	๑๒๕
๔.๑๐ การยกระดับกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเรียกว่า “MODEL 5 R”	๑๒๗
๔.๑๑ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๓๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในรายงานวิจัยฉบับนี้ ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ ในการอ้างอิง โดยจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังชื่อคำย่อกัมภีร์ ตัวอย่างเช่น ที.สี. (ไทย) ๙/๓/๓๖ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๓ หน้า ๓๖.

๑. คำอธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อกัมภีร์พระไตรปิฎก

พระวินัยปิฎก			
คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.จ. (ไทย)	= วินัยปิฎก	จูฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อภ.วิ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)

๒. คำอธิบายคำย่อในภาษาอังกฤษ

บัญชีคำย่อที่สำคัญเกี่ยวกับภาษาอังกฤษ

คำย่อ	คำเต็ม	ความหมาย	หมายเหตุ
ibid.	ibidem	เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน	
loc.cit.	loco citato	อ้างแล้ว (หมายถึง เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน)	
n.d.	no date	ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์	ภาษาไทยใช้ ม.ป.ป.
n.p.	no place	ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์	ภาษาไทยใช้ ม.ป.ท.
no. (s)	number(s)	ฉบับที่	

p.	page	หน้า	พหุพจน์ใช้ pp.
vol.	volume	เล่มที่	พหุพจน์ใช้ vols.

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

น้ำเป็นทรัพยากรสำคัญของโลก เพราะโลกมีปริมาณน้ำมากถึงร้อยละ ๙๘ ในจำนวนนั้นมีเพียงร้อยละ ๒.๕๙ เท่านั้นที่เป็นน้ำจืดซึ่งมนุษย์ใช้ประโยชน์ได้โดยตรง เป็นจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับปริมาณน้ำเค็มในทะเล การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้ได้น้ำที่มีคุณภาพดีเหมาะแก่การนำไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าจะด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม จนถึงบริโภคอุปโภคในครัวเรือน^๑ จึงเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ นอกเหนือจากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แร่ธาตุ ป่าไม้ ป่าชายเลน ปะการัง ฯลฯ นอกจากนี้ยังเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วไม่รู้จำกัดสิ้น (Non - Exhausting Natural Resources) ซึ่งก่อกำเนิตมาพร้อมกับมนุษย์ หากขาดน้ำมนุษย์ก็ไม่สามารถมีชีวิตรอดอยู่ได้^๒

น้ำเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่สิ่งมีชีวิตทั้งมวล ด้วยเหตุที่น้ำสามารถใช้ประโยชน์ส่วนรวมได้หลายอย่าง ปัญหาความเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะทรัพยากรน้ำเมื่อผ่านกระบวนการใช้ประเภทหนึ่งๆ ย่อมทำให้คุณภาพเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งอาจไม่เหมาะสมสำหรับที่จะนำไปใช้ในกิจกรรมอื่นๆ อีก ความเสื่อมโทรมของน้ำนั้นส่วนใหญ่เกิดจากอิทธิพล การเพิ่มของประชากรอย่างรวดเร็ว การขยายตัวด้านอุตสาหกรรมและการเกษตรการใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพ

^๑ floridagreens.org, แนวทางการอนุรักษ์น้ำ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.floridagreens.org/แนวทางการอนุรักษ์น้ำ/> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๖].

^๒ พระสุธี การดำรง, “บทบาทการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของพระธรรมเสนานี (ชูณห กิตติวโน), วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓), หน้า

การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้^๓ เพื่อระลึกถึงความสำคัญของน้ำ ซึ่งเป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน ของสิ่งมีชีวิตทุกชนิดในโลก อีกทั้งกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวในหมู่พลมนุษยชาติในเรื่องการอนุรักษ์น้ำ และการพัฒนาแหล่งน้ำ ทำให้ในปี พ.ศ.๒๕๓๕ สหประชาชาติ ได้ประกาศให้วันที่ ๒๒ มีนาคม ของทุกปีเป็นวันน้ำโลก (World Day for Water) (IRC International Water and Sanitation Centre ๒๐๐๘ : ๑) โดยหน่วยงานของสหประชาชาติ ที่มีหน้าที่ดูแลเรื่องน้ำโดยตรง ๒ แห่ง ได้แก่ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - UNESCO) กับคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมสำหรับเอเชียและแปซิฟิก หรือ เอสแคป (Economic and Social Commission for Asia and the Pacific -ESCAP) ระบุว่า พื้นผิวโลก ๒ ใน ๓ ปกคลุมด้วยน้ำ แต่เป็นน้ำเค็มจากทะเลและมหาสมุทรทั้งหมด ส่วนน้ำจืด ซึ่งจำเป็นต่อการยังชีพของมนุษย์นั้น ครอบคลุมเพียงร้อยละ ๑ ของผิวโลกเท่านั้น แต่แหล่งน้ำจืดส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณขั้วโลกเหนือ ขั้วโลกใต้ และธารน้ำแข็ง หรือ ซิมมูอยู่ใต้ชั้นผิวดินลึก ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถนำมาใช้ได้ ส่วนแหล่งน้ำจืดที่ใช้ได้จริงๆ มีเพียงร้อยละ ๐.๒๕ เท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่หาได้จากแม่น้ำ ทะเลสาบ และแหล่งน้ำใต้ดิน แหล่งน้ำจืดเพียงน้อยชนิดนี้เองที่เป็นตัวหล่อเลี้ยงชีวิตประชากร โลกกว่า ๗,๐๐๐ ล้านคน ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำของมนุษย์ที่เพิ่มมากขึ้นทุกวัน และมีการใช้ทรัพยากรน้ำอย่างไม่เหมาะสมทำให้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของน้ำจืด จนตกอยู่ในสถานการณ์ที่อันตรายอย่างยิ่งสหประชาชาติได้ยกตัวอย่างพฤติกรรมการณ์การใช้น้ำของมนุษย์ว่า ในแต่ละวันมนุษย์ต้องดื่มน้ำอย่างน้อย ๒ - ๕ ลิตร ใช้ชักโครก โกส้วม ๕ - ๑๕ ลิตร ใช้อาบน้ำ ๕๐ - ๒๐๐ ลิตร ขณะที่ใช้น้ำเพื่อการชลประทานและการเกษตร รวบรวมร้อยละ ๗๐ ของน้ำทั้งหมด แต่ครึ่งหนึ่งต้องสูญเสียไปเพราะซึมลงไปในดินหรือไม่ก็ระเหยขึ้นสู่อากาศหมด จึงทำให้แต่ละประเทศให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์แม่น้ำลำคลอง โดยวิธีการหรือแนวทางที่เป็นสากล เช่น การดูแลรักษาแหล่งน้ำจากกิจกรรมทางการเกษตร การปลูกพืชเกษตรจำเป็นต้องใช้แหล่งน้ำตามธรรมชาติ ตลอดจนถึงการระบายน้ำทิ้งจากพืชผัก ดังนั้นเกษตรกรจึงควรลดการใช้สารเคมีที่มีพิษ เพราะสารเคมีเหล่านั้นย่อมไหลลงแหล่งน้ำและซึมลงใต้ดิน ควรหาความรู้เพื่อประยุกต์ใช้กับการอนุรักษ์น้ำ เช่น

๑) เทคโนโลยีชลประทาน ระบบน้ำหยดในการเพาะปลูก ตลอดถึงการปลูกต้นไม้ใกล้เคียงเพื่อให้ซึมซับน้ำก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำ

^๓ สิริพร สบายยิ่ง, “บทบาทการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลองขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดสมุทรสงคราม ศึกษาเฉพาะกรณี : องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำแม่กลอง”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

๒) การรักษาแหล่งน้ำจากภาคอุตสาหกรรม น้ำเสียเป็นส่วนหนึ่งของภาคอุตสาหกรรม โรงงานจึงควรวางแผนการบำบัดน้ำก่อนปล่อยลงสู่สิ่งแวดล้อม ตั้งแต่กระบวนการคัดแยกของแข็งที่ปนเปื้อนกับน้ำ แล้วเติมคลอรีนเพื่อกำจัดของเสีย จากนั้นคัดแยกของหนักเติมออกซิเจนเพื่อให้แบคทีเรียย่อยอินทรีย์วัตถุเป็นขั้นตอนสุดท้ายการกำจัดสารมลพิษในน้ำก่อนระบายทิ้งสู่แหล่งน้ำ

๓) การรักษาแหล่งน้ำจากภาคครัวเรือน แม้ภาคครัวเรือนจะไม่มีสารเคมีปนเปื้อนเท่ากับภาคอุตสาหกรรม แต่สามารถใช้วิธีกำจัดของเสียก่อนระบายเช่นเดียวกัน โดยไม่จำเป็นต้องใช้ระบบให้สิ้นเปลืองมากขนาดนั้น อาจหาวิธีที่เหมาะสมและง่ายกว่า เช่น การสร้างบ่อกักเก็บอย่างถูกวิธี ติดตั้งสุขภัณฑ์และระบบประหยัดน้ำ

สำหรับประเทศไทยนั้น มีแหล่งน้ำทางธรรมชาติอยู่มากมาย กระจายอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของภูมิภาคของประเทศ วิถีชีวิตของคนไทยผูกพันอยู่กับสายน้ำมาเนิ่นนาน อันสะท้อนให้เห็นจากวัฒนธรรมหรือประเพณีที่เกี่ยวข้องกับน้ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านหรือชาวยุโรป โดยทั่วไปแล้วเรามักได้ยินคำกล่าวที่ว่า “เดือนสิบเอ็ดน้ำนอง เดือนสิบสองน้ำทรง เดือนอ้ายเดือนยี่ น้ำก็ล้นไหลลง” เป็นคำกล่าวที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือระหว่างคนกับสายน้ำได้เป็นอย่างดี วิถีของ “ชาวน้ำ” ซึ่งเชื่อมโยงกับธรรมชาติหรือวัฏจักรที่เกิดขึ้นเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติประจำอยู่ทุกปี ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ (น้ำลด-น้ำหลาก) นี้ยังเป็นการกำหนดช่วงเวลาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับสังคมเกษตรกรรมของคนไทยมาอย่างยาวนาน ในอดีต ผู้คนจะเรียนรู้ที่จะอาศัยอยู่กับน้ำท่วมอย่างมีความสุข เข้าใจในวิถีแห่งธรรมชาติที่ไม่สามารถควบคุมได้ โดยการสร้างบ้านแบบเรือนแพหรือสร้างเรือกพื้นสูง ซึ่งเป็นการปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับธรรมชาติ มิใช่การปรับธรรมชาติเพื่อให้เข้ากับวิถีชีวิตของมนุษย์ดังที่เป็นอย่างปัจจุบัน เช่น เมื่อรู้ที่บ้านของตนอยู่ที่ลุ่มต่ำ เมื่อถึงฤดูน้ำหลากก็จะสร้างคันดินหรือทำทุกวิธีเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำท่วม เป็นต้น^๔

จะเห็นได้ว่า คนกับสายน้ำนั้น มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน แต่การพัฒนาประเทศที่ก้าวกระโดด มีผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ มีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นมาอย่างมากมาย ตามสภาวะการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ของเสียที่เกิดจากการประกอบการและการดำรงชีวิตของประชาชน การเกษตรกรรม ถูกทิ้งหรือปล่อยลงในแม่น้ำ ทำให้มีสารพิษเจือปน โดยเฉพาะแม่น้ำท่าจีนเป็นแม่น้ำที่มีผักตบชวา และพืชน้ำอื่น ๆ มากที่สุดสายหนึ่ง พืชที่มีอยู่หนาแน่นนี้เป็นตัวสกัดกั้นการไหลถ่ายเทของน้ำ ทำให้ของเสียเหล่านั้นเกิดการสะสมเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ด้วยสาเหตุเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหามลพิษในแม่น้ำท่าจีนอย่างรุนแรง ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นแม่น้ำสายหลักที่

^๔ ศิลปวัฒนธรรม, ความผูกพันระหว่างคนกับสายน้ำ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.silpa-mag.com/history/article_40381 [๑๐ มกราคม ๒๕๖๖].

ไหลผ่าน ๔ จังหวัด คือ จังหวัดชัยนาท จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม และจังหวัดสมุทรสาคร มีความยาวทั้งสิ้น ๓๒๕ กิโลเมตร ซึ่งเป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดนครปฐม ไหลผ่านสามอำเภอของจังหวัดนครปฐม อันได้แก่ อำเภอบางเลน อำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามปราชญ์ แม่น้ำท่าจีนมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า แม่น้ำนครชัยศรี ตลอดสองฝั่งแม่น้ำมีชุมชนตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่นมาตั้งแต่สมัยโบราณ^๕

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยในฐานะที่ทำงานอยู่ในพื้นที่อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม จึงอยากสร้างแรงจูงใจให้คนระแวกนี้ ให้มีความสำคัญกับการอนุรักษ์แม่น้ำ ผ่านวิถีชีวิตชุมชนเชิงพุทธ หมายความว่า วิถีชีวิตที่เคยเป็นอยู่เป็นอย่างไร ก็เป็นอย่างนั้น เคยหาเช้ากินค่ำยังไง ก็ทำอย่างนั้น ไม่ได้ไปเปลี่ยนวิถีชีวิตชุมชนแต่อย่างใด เพียงแต่จะใช้การอนุรักษ์เชิงพุทธเข้าไปมีบทบาทมากขึ้น โดยการใช้วิถีทางน้ำเชิงพุทธ เช่น การตักบาตร ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแข่งเรือยาว เป็นต้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์น้ำอีกทางหนึ่ง ผ่านงานวิจัยที่ชื่อว่า “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม” ให้สอดคล้องกับนโยบายระดับประเทศที่กำหนดให้วันที่ ๒๐ กันยายน ของทุก ๆ ปีเป็น “วันอนุรักษ์และรักษาแม่น้ำ คูคลองแห่งชาติ”^๖

๑.๒ วัตถุประสงค์

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวิถีชุมชน กิจกรรม และหลักธรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนากิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม

๑.๒.๓ เพื่อขยายผลกิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม

^๕ ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน นครปฐม, สานฝันวันท่าจีนสวย, (นครปฐม: ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน นครปฐม, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑.

^๖ กรมทรัพยากรน้ำ, วันอนุรักษ์และรักษาแม่น้ำ คูคลองแห่งชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://dwr.go.th/index.php> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๖].

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ วิถีชุมชนเชิงพุทธของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ การพัฒนากิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมเป็นอย่างไร

๑.๓.๓ การขยายผลกิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย คณะผู้วิจัยได้กำหนดใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในการร่วมกิจกรรมกับชาวบ้านในชุมชนพื้นที่ ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกต โดยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้วิธีวิทยาวิจัยการแบบผสมผสาน ดังนี้

๑.๑) การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบความสัมพันธ์ของวิถีชุมชนเชิงพุทธของชุมชน

๑.๒) การศึกษาในภาคสนามเชิงคุณภาพและปฏิบัติ (Field Study/ Qualitative Research /Action Research) เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธ ยกระดับและถ่ายทอดนวัตกรรมส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน

๒. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงลึกมุ่งเน้นการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้บริหารระดับสูงในเขตชุมชน ตัวแทนประชาชน/ชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และองค์กรที่ทำงานด้านการอนุรักษ์แม่น้ำและวัฒนธรรม เพื่อให้เห็นแนวคิด หลักการ รูปแบบ และการพัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธ เพื่อยกระดับและถ่ายทอดนวัตกรรมส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) การปฏิบัติการในพื้นที่

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และ ข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย การปฏิบัติการในพื้นที่เป็นกระบวนการ ศึกษาวิจัยโดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้โดยวิธีการ วิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย

วิถีชุมชนเชิงพุทธ หมายถึง กลุ่มคนที่รวมกันเป็นกลุ่มชุมชนในอำเภอสามพราน จังหวัด นครปฐมที่มีการดำเนินชีวิตควบคู่กับวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

กิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธ หมายถึง การฟื้นฟูกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ในการอนุรักษ์น้ำ เช่น กิจกรรมทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม กิจกรรมค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ กิจกรรม ประกวด “ชุมชนรักแม่น้ำ” และกิจกรรมลอยกระทงรักษ์โลก เป็นต้น

การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน หมายถึง การดูแลรักษาแม่น้ำให้สะอาด ไม่ทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูล ลงในแหล่งน้ำ รวมไปถึงการช่วยสอดส่องดูแลคนในชุมชนไม่ให้ทำด้วย

ขยายผล หมายถึง ทำให้เป็นตัวอย่างและขยายไปในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายกัน

๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้รับจากวิจัย

๑.๖.๑ องค์ความรู้ คือ วิถีชุมชนเชิงพุทธ กิจกรรม และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ ส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชนอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๑.๖.๒ กิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน ของ ชุมชนอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๑.๖.๓ ผลของการขยายอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน และกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่ น้ำท่าจีน เพื่อพัฒนาและปรับปรุงให้เหมาะสมต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม” คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดที่มีประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำ
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชุมชนเชิงพุทธ
- ๒.๓ ทฤษฎีการเล่าเรื่อง
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- ๒.๕ บริบทของแม่น้ำท่าจีน
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำ

การอนุรักษ์น้ำเป็นเรื่องสำคัญมาก ฉะนั้นจึงต้องให้ความสำคัญทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ ต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับน้ำก่อน จึงจะลงมือปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง การเข้าใจความหมายและวิธีการจึงเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำไมจึงต้องมีการอนุรักษ์ คำตอบอย่างมีเหตุผลคือมนุษย์ไม่สามารถดำรงอยู่โดยลำพังได้ ตรงข้ามชีวิตทุกชีวิต ทั้งคนและสัตว์ต่างก็อาศัยสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ เพื่อการดำรงอยู่ ฉะนั้นจึงต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ไว้ เพราะทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้มีประโยชน์มากมาย จนไม่สามารถประเมินค่าได้ ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม มีการก่อตั้งองค์การ องค์การสมัคมน สำนักงานที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมมากมาย เช่น องค์การยูเนสโก องค์การเอฟ เอ โอ เป็นต้น องค์การสหประชาชาติได้สนับสนุนความพยายามในเรื่องนี้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยจัดขึ้นที่เมืองอิโร ซึ่งเป็นการพยายามแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมโลก^๑

^๑ ประชา หุตานิวัตร, การเมืองสีเขียว, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเด็ก, ๒๕๒๒), หน้า ๑๐๖.

แม้ในประเทศไทยก็เริ่มมีการตื่นตัวเรื่องนี้ตั้งแต่ปี ๒๕๓๕ โดยมีพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติขึ้น จัดให้มีแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๔๙ มีพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ และมีหน่วยงานเกี่ยวกับเรื่องนี้ เช่น สำนักงานกำจัดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการคุ้มครองสัตว์ป่า นอกจากนี้แล้วยังมีชมรมและกลุ่มอนุรักษ์อีกมากมาย หน่วยงานและองค์การเหล่านี้ล้วนมีวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รัฐบาลแต่ละประเทศได้ออกกฎหมายเพื่อควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อม คุ้มครองสัตว์ป่า มหันตภัยจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษได้ก่อความเสียหายให้แก่ชีวิตของมนุษย์และสัตว์ รวมทั้งระบบของธรรมชาติ ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ เป็นภัยร้ายที่อยู่ใกล้ตัวที่ทุกคนไม่ควรมองข้าม จะต้องรีบช่วยกันแก้ไขตั้งแต่วันนี้ก่อนที่จะสายเกินแก้ เพื่อชีวิตอันสดใสของอนุชนในอนาคต

๑. ความหมายของการอนุรักษ์น้ำ

ตามความเข้าใจของคนทั่วไปแล้ว คำว่า “อนุรักษ์” คือการรักษาให้อยู่กับเราได้นานเท่าที่จะนานได้ ตามรูปศัพท์แล้ว แปลว่า การตามรักษา สอดคล้องกับความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ คือ การรักษาให้คงเดิม^๒

Allen กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนให้มากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลานานที่สุด จะต้องสูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด^๓

นิวัติ เรืองพานิช กล่าวว่า การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลายาวนานที่สุด ทั้งนี้ต้องให้สูญเสียทรัพยากร โดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึงกันด้วย ฉะนั้น การอนุรักษ์จึงไม่ได้หมายถึง การเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉย ๆ แต่ต้องนำทรัพยากรมาใช้ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ (Time and Space)

เกษม จันทรแก้ว กล่าวว่า การอนุรักษ์ คือ การเก็บรักษา สงวน ซ่อมแซมปรับปรุง และการใช้อย่างสมเหตุต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อจะเอื้ออำนวยให้คุณภาพสูงสุดในการตอบสนองความเป็นอยู่ของมนุษย์ตลอดไป มิใช่เป็นการใช้ในช่วงระยะเวลาสั้น รวมทั้งกระบวนการใช้

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://dictionary.orst.go.th/> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๖].

^๓ Allen, S.W., *Conserving Natural Resource*, 2nd.ed, (New York: Me Graw Hill Book, 1959), p.15.

จะต้องไม่มีผลกระทบต่อทรัพยากรนั้น และทรัพยากรที่มีอยู่รอบ ๆ ด้วย และจะต้องเป็นการใช้เพื่อผลยั่งยืน (Sustained Yield)^๔

เสรีวัฒน์ สมิทร์ปัญญา ให้ความหมายการอนุรักษ์ (Conservation) ไว้ว่า การอนุรักษ์ คือ การเก็บรักษา สงวน ซ่อมแซม ปรับปรุง และใช้ประโยชน์ตามความ ต้องการอย่างมีเหตุผลต่อสิ่งแวดล้อม เพื่ออำนวยให้เกิดคุณภาพสูงสุดในการสนองความเป็นอยู่ของมนุษย์อย่างถาวรต่อไป^๕

ประสพสุข พันธุประยูร สรุปไว้ว่า การอนุรักษ์ ไม่ใช่การหวงห้ามไม่ให้ใช้อะไรเลย แต่เป็นการใช้อย่างประหยัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุด หลีกเลี่ยงการสูญเสียและการทำลายให้มากที่สุด เพื่อการใช้ประโยชน์ในปัจจุบันและในอนาคตตลอดไป^๖

สรุปได้ว่า คำว่า “อนุรักษ์” นั้น คือการรักษาสิ่งที่มีอยู่แล้ว ให้คงไว้ตลอดไป โดยที่ไม่ได้อนุรักษ์ไว้เท่านั้น แต่ต้องใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การเก็บรักษา การซ่อมแซม การออกกฎบังคับ หรือข้อตกลงในการปฏิบัติร่วมกัน

๒. หลักการอนุรักษ์แหล่งน้ำ

สิริพร สบายยิ่ง ได้เสนอแนวทางในการอนุรักษ์น้ำ ดังนี้

๑) การใช้น้ำอย่างประหยัด นอกจากจะลดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าน้ำลงได้แล้ว ยังทำให้ปริมาณน้ำเสียที่จะทิ้งลงแหล่งน้ำมีปริมาณน้อย และป้องกันการขาดแคลนน้ำได้ด้วย

๒) การสงวนน้ำไว้ใช้ ในบางฤดูหรือในสภาวะที่มีน้ำมากเหลือใช้ ควรมีการเก็บน้ำไว้ใช้ เช่น การทำบ่อเก็บน้ำ การสร้างโอ่งน้ำไว้เพื่อเก็บน้ำ ขุดลอกแหล่งน้ำ รวมทั้งการสร้างอ่างเก็บน้ำและระบบชลประทาน

๓) การพัฒนาแหล่งน้ำ ในบางพื้นที่ที่ขาดแคลนน้ำจำเป็นที่จะต้องหาแหล่งน้ำเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถมีน้ำไว้ใช้ทั้งในครัวเรือนและการเกษตรได้อย่างเพียงพอ

๔) การป้องกันน้ำเสีย การไม่ทิ้งขยะสิ่งปฏิกูลและสารพิษลงในแหล่งน้ำ น้ำเสียที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม โรงพยาบาล และมีการบำบัดและจัดสารพิษก่อนที่จะปล่อยลงสู่แหล่งน้ำ

^๔ เกษม จันทรแก้ว, วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร: อักษรการพิมพ์, ๒๕๓๐).

^๕ เสรีวัฒน์ สมิทร์ปัญญา, นิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อมกับการปรับปรุงความเป็นอยู่ของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕๑.

^๖ ประสพสุข พันธุประยูร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย, งานวิจัย, (เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕) หน้า ๔๙.

๕) การนำน้ำเสียกลับไปใช้ น้ำที่ไม่สามารถใช้ได้ในกิจกรรมอย่างหนึ่งอาจใช้ได้ในกิจกรรมหนึ่ง เช่น น้ำทิ้งจากการล้างภาชนะสามารถนำไปรดน้ำต้นไม้ได้^๗

กรมควบคุมมลพิษ กล่าวว่า การเน่าเสียของน้ำในแม่น้ำนั้นเกิดจากของเสียที่ทิ้งลงในแม่น้ำมากเกินไป การแก้ไขจึงต้องทำโดยลดการทิ้งของเสียลงในแม่น้ำโดย

๑) ให้โรงงานอุตสาหกรรมและสถานประกอบการต่าง ๆ เช่น โรงงาน โรงพยาบาล ฟาร์ม เลี้ยงสัตว์ จัดทำระบบบำบัดน้ำเสีย ทำน้ำให้สะอาดก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำ

๒) ให้มีการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียในชุมชนที่มีประชากรหนาแน่น

๓) ให้ภัตตาคาร ร้านอาหาร บ้านเรือน มีการทำบ่อดักไขมันจากเศษอาหารก่อนปล่อยน้ำเสียจากครัวลงแม่น้ำ

๔) ห้ามทิ้งขยะ สิ่งปฏิกูล น้ำเสียและน้ำมัน ลงในแม่น้ำโดยตรง

๕) ลดการใช้สารพิษ เช่น ตะกั่ว แคดเมียม และสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

นอกจากนั้นประชากรควรมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่น้ำ ดังนี้

๑) ถ้าประกอบกิจการใด ๆ ที่มีของเสีย เช่น อุตสาหกรรมเกษตรกรรม ก่อนทิ้งของเสียในแม่น้ำ ลำคลอง ควรทำการบำบัดของเสียเพื่อลดมลพิษเสียก่อน

๒) ลดการทิ้งขยะสิ่งปฏิกูล และน้ำเสียจากบ้านเรือนลงในแม่น้ำ ลำคลอง โดยการนำขยะไปฝังหรือเผา ทำหลุมซึมหรือบ่อดักไขมันประจำครัวเรือน เป็นต้น

๓) งดปริมาณขยะที่จะทิ้ง โดยการนำสิ่งที่เหลือใช้กลับมาใช้ประโยชน์ใหม่

๔) หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีที่มีพิษ ถ้าจำเป็นต้องใช้ควรใช้แต่น้อยเท่าที่จำเป็น

๕) กำจัดกากของเสียที่มีพิษ เช่น ภาชนะบรรจุยากำจัดแมลง ด้วยการฝังไม่ควรทิ้งหรือล้างในแม่น้ำ ลำคลอง

๖) ไม่ถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะลงแม่น้ำ ลำคลอง บ้านเรือนที่อยู่ริมน้ำ ควรใช้ส้วม

๗) ช่วยกันสอดส่องดูแล แนะนำ ตักเตือน ห้ามปรามผู้ที่ทิ้งขยะหรือของเสียลงในแม่น้ำ ลำคลอง

๘) ช่วยกันดูแล ตรวจสอบคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำ

^๗ สิริพร สบายยิ่ง, “บทบาทการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลองขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดสมุทรสงคราม ศึกษาเฉพาะกรณี : องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำแม่กลอง”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗.

๙) ช่วยกันเก็บขยะ ชากพืช ชากสัตว์ และวัชพืชในลำน้ำ

๑๐) ลดปริมาณน้ำที่ใช้จากแหล่งน้ำ และลดปริมาณน้ำเสียที่เกิดขึ้น

๑๑) ช่วยกันประชาสัมพันธ์ข้อมูลคุณภาพน้ำ และรณรงค์ให้ทุกคนช่วยกันแก้ไขปัญหา น้ำเสียในแม่น้ำลำคลอง

๑๒) ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีในการอนุรักษ์แม่น้ำ ลำคลอง ให้ความรู้ปลูกฝังเจตคติและพฤติกรรมของเด็ก และสมาชิกในครอบครัวในการอนุรักษ์แม่น้ำ ลำคลอง^๔

ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน นครปฐม (ม.ป.ป.) ได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหาเพื่อฟื้นฟูให้แหล่งน้ำ ดังนี้

๑) เริ่มจากตนเองเสียก่อน ทุกคนในสังคมต้องช่วยกันรักษาความสะอาด ไม่ทิ้งขยะและของเสียต่าง ๆ ลงในแม่น้ำลำคลอง ขยะเพียงชิ้นเดียวก็สามารถทำลายสิ่งแวดล้อมได้

๒) โรงงานอุตสาหกรรม โรงแรม ธุรกิจขนาดเล็กหรือใหญ่ ฯลฯ หน่วยงานต่าง ๆ เหล่านี้ ต้องไม่ปล่อยน้ำเสีย สารเคมี สารพิษต่าง ๆ ลงในแหล่งน้ำ ไม่ว่าจะด้วยความตั้งใจหรือไม่ก็ตาม หากจำเป็นต้องมีการบำบัดน้ำเสียอย่างถูกวิธีก่อน

๓) ลดปริมาณการใช้สารเคมีในการเกษตร โดยหันมาใช้วิธีการทางธรรมชาติในการปราบศัตรูพืช ใช้ปุ๋ยธรรมชาติแทนสารเคมี ลดละวิธีการใช้สารเร่งโตในพืช ฯลฯ

๔) ทุกหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน ต้องร่วมมือกันรณรงค์ปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนในสังคม ห่วงแหน รักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแม่น้ำท่าจีน ให้กลับมาใสสะอาด บริสุทธิ์ ดั่งเช่นวันวาน เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญของผู้คนสืบทอดไปชั่วลูกชั่วหลาน^๕

โครงการชลประทานเพชรบูรณ์ ได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหามลพิษในแม่น้ำท่าจีน ดังนี้

๑) ควบคุมการระบายน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม และผลักดันให้เกิดการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย โดยมี โครงการติดตามตรวจสอบและควบคุมการระบายน้ำทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรมริมแม่น้ำท่าจีน ศึกษาแนวทางการนำน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ส่งเสริมและสนับสนุนให้โรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กมีการจัดการน้ำเสียที่ถูกต้อง ส่งเสริมและสนับสนุนให้โรงงานอุตสาหกรรม มีใช้เทคโนโลยีสะอาดหรือมาตรการ ป้องกันมลพิษพัฒนาไปสู่ระบบ

^๔ กรมควบคุมมลพิษ, **มลพิษของประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๖).

^๕ ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน นครปฐม, **สานฝันวันท่าจีนสวย**, (นครปฐม: ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน นครปฐม, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑.

การจัดการสิ่งแวดล้อมสากรวมทั้งปรับปรุงมาตรฐานน้ำทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรมให้สอดคล้องกับความสามารถในการรองรับของเสียของแหล่งน้ำ

๒) ควบคุมการระบายน้ำเสียจากฟาร์มสุกรให้เป็นไปตามมาตรฐานน้ำทิ้งที่กำหนดผลักดันให้เกิดการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียทั้งระบบย่อยและระบบรวมและออกข้อกำหนดท้องถิ่นเพื่อให้เจ้าของฟาร์มสุกรปฏิบัติตามกฎหมายท้องถิ่น ส่งเสริมและ สนับสนุนการจัดการฟาร์มสุกรที่ถูกต้อง โดยการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการ จัดการสิ่งแวดล้อมฟาร์มสุกรเผยแพร่ความรู้และเทคโนโลยีการจัดการของเสียและน้ำเสียแก่เจ้าของฟาร์มสุกร รวมทั้งส่งเสริมฟาร์มสุกรที่มีการจัดการ สิ่งแวดล้อมที่ดีเป็นฟาร์มสุกรมาตรฐาน

๓) เร่งรัดการดำเนินโครงการก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียส่วนกลางโดยเฉพาะหมอนที่อยู่ริมน้ำโดยการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียตามลำดับความสำคัญของปัญหาในพื้นที่ต่างๆและคำนึงถึงมาตรฐานการออกแบบระบบบำบัดน้ำเสีย รวมทั้งความสามารถในการรองรับของเสียของแหล่งน้ำนั้นๆโดยให้ความสำคัญกับโครงการในพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก

๔) ควบคุมการใช้สารพิษโดยการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสานทางการเกษตร ส่งเสริมและสนับสนุนการ ทำเกษตรอย่างถูกวิธีและการทำเกษตรอินทรีย์

๕) ควบคุมวัชพืชบางประเภท เช่น ผักตบชวา ควรมีการจัดการแก้ไขปัญหามักตบชวาในกลุ่มน้ำอย่างเป็นระบบ เป็นเอกภาพ เพื่อจำกัดการเจริญเติบโตของผักตบชวาอย่างถาวร ควรมีการรณรงค์เพื่อเก็บและกำจัดผักตบชวาในแหล่งน้ำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลของตนเอง โดยการจัดตั้งจุดสกัดตามริมฝั่งน้ำเป็นช่วง ๆ จะสามารถกำจัดผักตบชวาได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการนำผักตบชวามาใช้ประโยชน์ ได้แก่การทำปุ๋ยหมัก เป็นต้น

๖) บริหารจัดการปริมาณน้ำเข้าสู่แม่น้ำท่าจีนจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อรักษาระบบนิเวศให้เหมาะสม เนื่องจากแม่น้ำท่าจีนไม่มีลำน้ำสาขานขนาดใหญ่ ปริมาณน้ำต้นทุนได้รับจากกลุ่มน้ำ สาขาในภาคเหนือแต่กลุ่มน้ำเหล่านี้ก็มีความต้องการน้ำในตัวเองมากขึ้น ตามการพัฒนาโครงการแหล่งน้ำที่เพิ่มขึ้นปริมาณน้ำที่เหลือลงมาใช้ในแม่น้ำท่าจีนจึงลดลงตามลำดับ และโดยที่แม่น้ำท่าจีนเป็นแม่น้ำที่แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยา การจัดสรรน้ำให้กับแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีนจึงมีผลกระทบกับแม่น้ำท่าจีนในเรื่องปริมาณที่ได้รับการจัดสรร จึงควรมีการจัดการวางแผนการใช้น้ำต้นทุนที่ควบคุมได้ในอ่างเก็บน้ำทั้งหมด ให้สอดคล้องกับความต้องการใช้น้ำในกิจกรรมต่างๆ และพัฒนาโครงการขนาดกลางและขนาดเล็กในพื้นที่ตอนบนของลำน้ำสาขาที่สำคัญตลอด จนการจัดสรรน้ำให้ทุกภาคส่วนอย่างเป็นธรรม

๗) ควรมีการฟื้นฟูหรือขุดลอกคลองหรือแหล่งน้ำธรรมชาติในพื้นที่กลุ่มน้ำท่าจีน ให้ครอบคลุมทั่วทุกแห่งเพื่อเพิ่มพื้นที่เก็บกักน้ำซึ่งเป็นการบรรเทาปัญหา น้ำน้อยและน้ำท่วมได้ (พื้นที่จังหวัดสมุทรสาครและนครปฐมมีคูคลองหลายแห่งเป็นเครือข่ายประมาณ ๓๐ คลอง)

๘) เร่งรัดการแก้ไขปัญหาน้ำเสียแบบบูรณาการเชิงรุกโดยทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อฟื้นฟูคุณภาพน้ำให้อยู่ในระดับมาตรฐานที่กำหนดไว้ โดยมีคุณภาพน้ำ ประเภทที่ ๔ (เพื่อการอุตสาหกรรม) สำหรับแม่น้ำท่าจีนตอนล่างจากอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมถึงปากแม่น้ำอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาครซึ่งควรมีค่าออกซิเจนละลายไม่น้อยกว่า ๒ มิลลิกรัมต่อลิตร และคุณภาพน้ำประเภทที่ ๓ (เพื่อการเกษตร) สำหรับแม่น้ำท่าจีนตอนกลาง จากประตูระบายน้ำโพธิ์พระยา อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ถึงอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ซึ่งควรมีค่าออกซิเจนละลายไม่น้อยกว่า ๔ มิลลิกรัมต่อลิตร และคุณภาพน้ำประเภทที่ ๒ (เพื่อการอุปโภคบริโภค) สำหรับแม่น้ำท่าจีนตอนบนจากประตูระบายน้ำพลเทพ อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาทถึงอำเภอเมืองจังหวัดสุพรรณบุรีซึ่งควรมีค่าออกซิเจนละลาย ไม่ต่ำกว่า ๖ มิลลิกรัมต่อลิตร

๙) เร่งรัดมาตรการทางกฎหมายและการบังคับใช้ โดยจัดตั้งองค์กรและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ควรนำมาตรการทางกฎหมายที่มีอยู่มาใช้อย่างจริงจังในการดำเนินการกับผู้ก่อมลพิษต่อแม่น้ำท่าจีน เพื่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำและหยุดการระบายน้ำเสียลงแม่น้ำท่าจีน กรณีที่ตรวจจับไม่ได้หรืออยู่นอกเหนืออำนาจก็ควรประสานงานกับทุกหน่วยงานเข้าแก้ปัญหา หรือส่งเสริมให้เกิดการแก้ปัญหาโดยให้เงินทุนสนับสนุนหรือมาตรการจูงใจแก่ผู้ก่อมลพิษ ในการบำบัดหรือจัดการของเสียจากแหล่งกำเนิด

๑๐) ส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน โดยให้ความสำคัญและส่งเสริมให้ภาคประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการใช้น้ำ มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาแหล่งน้ำอย่างจริงจังและจริงจัง ทั้งทางด้านการกำหนดนโยบาย การให้ความเห็นชอบต่อแผนและโครงการต่าง ๆ ในลุ่มน้ำ การบริหารโครงการและการใช้อกฎหมาย เป็นต้น เพราะเป็นผู้รับผลกระทบจากปัญหาของแม่น้ำโดยตรง รวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณกับภาคประชาชน

๑๑) การให้การศึกษาแก่เยาวชนและภาคประชาชนในการสร้างจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในการป้องกันมลพิษและละเลิกการปฏิบัติซึ่งจะก่อให้เกิดมลพิษ

๑๒) ควรจัดให้มีแผนพัฒนาจังหวัดที่ยั่งยืน โดยคำนึงถึงระบบเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดำเนินไปพร้อมกันอย่างสมดุล เพื่อทำให้เกิดความเจริญที่ยั่งยืนของ ๔ จังหวัด (ชัยนาท สุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร)

๑๓) เร่งรัดการดำเนินงานของแผนปฏิบัติการป้องกันแก้ไขและฟื้นฟูคุณภาพน้ำในลุ่มน้ำท่าจีน โดยคณะอนุกรรมการประสานจัดการลุ่มน้ำท่าจีน ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม^{๑๐}

^{๑๐} โครงการชลประทาน, แนวทางการแก้ไขปัญหามลพิษแม่น้ำท่าจีน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://WWW.pip-rid.com/showarticle.php?id=31> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๖].

สรุปได้ว่า แนวทางการอนุรักษ์แหล่งน้ำนั้น จำเป็นต้องมีความร่วมมือกันหลายฝ่าย ตั้งแต่บุคคล ครุฑเรือน ชุมชน สถานประกอบการทั้งภาครัฐและเอกชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ โดยเฉพาะแม่น้ำที่ไหลผ่านชุมชนอย่างแม่น้ำท่าจีน เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลรักษาแม่น้ำก็คือ บุคคลทุกคนในชุมชนต้องร่วมมือกัน จึงจะทำให้การอนุรักษ์น้ำประสบผลสำเร็จได้ และต้องดูแลอย่างต่อเนื่องตลอดไปจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน

๓. พระพุทธศาสนากับหลักการอนุรักษ์น้ำ

พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญมากในการอนุรักษ์แม่น้ำ ลำคลอง ตั้งแต่การนำเอาหลักธรรมไปประยุกต์ใช้กับการอนุรักษ์แม่น้ำ ผ่านการเทศนาของพระสงฆ์ในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัดที่อยู่ติดแม่น้ำ ซึ่งในจังหวัดนครปฐมมีวัดที่ติดแม่น้ำท่าจีนถึง ๔๑ วัด เพราะฉะนั้น วัดซึ่งเป็นพุทธสถานต้องเป็นผู้นำในการอนุรักษ์แหล่งน้ำ โดยที่มานพ นักการเรือน ได้เสนอว่า ท่าทีของพระพุทธศาสนาที่มีต่อมลพิษทางน้ำ พระวินัยบัญญัติไว้หลายข้อได้ห้ามภิกษุไม่ให้บ้วนน้ำลาย ถ่ายอุจจาระและปัสสาวะลงในของเขียว (พืชพันธุ์ไม้) และในน้ำ ที่เป็นมลพิษธรรมดาที่รู้จักในสมัยพุทธกาล และพระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัยมิให้เกิดมลพิษเช่นนั้น นอกจากนั้น พระพุทธเจ้าทรงแนะนำการรักษาความสะอาดไว้อย่างสูง ทั้งในส่วนบุคคลและในสิ่งแวดล้อม พุทธศาสนิกชนจึงควรเอาใจใส่ต่อการรักษาน้ำให้สะอาด ไม่ว่าจะเป็นน้ำในแม่น้ำลำคลอง หรือน้ำบ่อก็ตาม แหล่งน้ำมีเพื่อให้สาธารณชนได้ใช้ทั้งอุปโภคและบริโภค ดังนั้นแต่ละคนจึงต้องใช้น้ำด้วยความระมัดระวัง โดยมีจิตใจห่วงหาอาทรต่อสาธารณชน เพื่อว่าคนอื่น ๆ จะสามารถใช้น้ำโดยมีความสะอาดในระดับเดียวกันกับที่ตนเองใช้มาก่อน ควรคำนึงถึงทางจริยธรรมและสุนทรียะ ได้กระตุ้นให้มีกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการรักษาน้ำให้สะอาด^{๑๑} สอดคล้องกับ รองศาสตราจารย์ ดร.ประพนธ์ ศุภษร ได้กล่าวว่า พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามไม่ให้ภิกษุถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ และบ้วนน้ำลายลงบนของเขียว (พืช) และในน้ำ โดยให้พระสงฆ์มีจิตสำนึกอยู่เสมอ เนื่องจากน้ำเป็นสิ่งที่ประชาชนต้องใช้อุปโภคบริโภคประจำวัน หากไม่รักษาความสะอาด น้ำก็สกปรก ประชาชนก็ติดเชื้อ ประณาม พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ นับว่าทรงมองเห็นประโยชน์ในอนาคตด้วย การที่พระสงฆ์รักษาพระวินัยข้อนี้ นับว่าช่วยรักษาความสะอาดของแม่น้ำลำคลองไม่ให้เน่าเสีย ทั้งไม่เป็นการล่วงละเมิดพุทธบัญญัติ เป็นผลดีต่อธรรมชาติ

^{๑๑} มานพ นักการเรือน, พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๐.

และสิ่งแวดล้อมมาก ฉะนั้น พระสงฆ์ควรนำสิกขาบทข้อนี้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ให้มากกว่านี้ ให้เป็นรูปธรรมมากกว่านี้ จะได้เป็นประโยชน์แก่มวลมนุษยโลกต่อไป^{๑๒}

คณะผู้วิจัยจึงสรุปสิกขาบทที่เกี่ยวกับน้ำในพระไตรปิฎก คือเสขยภณท์ ในปาทุกาทวรรค สิกขาบทที่ ๑๕ ว่าด้วยการถ่ายอุจจาระและปัสสาวะลงในน้ำ กล่าวคือ พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ วัดพระเชตะวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตนครสาวัตถี ครั้งนั้น พระฉัพพัคคีย์ถ่ายอุจจาระ บ้าง ปัสสาวะบ้าง บ้วนขะพะ (น้ำลาย) บ้าง ลงในน้ำ ชาวบ้านพากันเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า ไฉน พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร จึงได้ถ่ายอุจจาระบ้าง ปัสสาวะบ้าง บ้วนขะพะ (น้ำลาย) บ้าง ลงในน้ำ เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคคามเล่า ภิกษุทั้งหลายได้ยินชาวบ้านพากันเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทนาอยู่ จึงกราบทูลเรื่องดังกล่าวให้พระผู้มีพระภาคเจ้าทราบ พระองค์จึงตรัสดำหนิว่า “โมฆะ บุรุษทั้งหลาย การกระทำอย่างนี้ มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลย ฯลฯ” แล้วรับสั่งให้ภิกษุทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นมาแสดงดังนี้ “ภิกษุทั้งหลาย พึงทำความเข้าใจเห็นว่า เราจึงไม่ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลาย ลงในน้ำ”^{๑๓}

เฉลิมชัย เสียงใหญ่ ได้เสนอหลักการอนุรักษ์ เพื่อให้ปริมาณแห่งทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมีอยู่คู่กับโลกและตอบสนองต่อการใช้ของมนุษยชาติอย่างต่อเนื่อง จำต้องมีหลักการเพื่อการอนุรักษ์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการนำธรรมของพระพุทธเจ้ามาใช้ นั่นคือ หลักการใช้ อย่างประหยัด รู้จักการใช้หลักกุลจิรัฐติธรรม ๔ ประการ คือ

๑) ของหายต้องหา นั่นคือ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เคยได้ใช้และมีอยู่ แต่เมื่อมีลักษณะที่เหมือนว่าไม่มีแล้ว จะเป็นด้วยเหตุใดก็ตาม เบื้องต้นต้องแสวงหา สรรหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่เดิม แต่อาจถูกใช้จนเกิดความขาดแคลนและหรือถูกกละเลยให้พบ แล้วฟื้นฟูให้คืนสภาพเดิมให้มากและโดยเร็วที่สุด

๒) ของเก่าคร่ำคร่าต้องบูรณะ นั่นคือเมื่อสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เคยได้ใช้มีอยู่ แต่อยู่ในสภาพที่เหมือนจะไม่เป็นประโยชน์ต่อการใช้ จำต้องดำเนินการซ่อมแซมปรับปรุง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังกล่าวนี้ ให้คืนสภาพให้ทันสมัย และให้กลับสู่การใช้ประโยชน์ ได้อย่างคุ้มค่า

^{๑๒} ประพันธ์ ศุภษร, พระวินัยกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.mcu.ac.th/article/detail/427> [๑๐ มกราคม ๒๕๖๖].

^{๑๓} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๕๓/๗๓๓.

๓) รู้ประมาณในการใช้ ต้องดำเนินการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยการใช้อย่างฉลาด คือ ให้ความสิ้นเปลืองน้อย แต่ได้ประสิทธิภาพสูงสุด และการใช้อย่างสมประโยชน์คือให้ตอบสนองความต้องการ ได้อย่างคุ้มค่า คำนึงเวลา คำนึงแรงงาน และคำนึงการลงทุน

๔) ให้บุคลากรผู้มีคุณภาพคุณธรรมเป็นผู้กำกับการใช้ประโยชน์ และร่วมพัฒนา โดยกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมสูงสุด^{๑๔}

ภัทรพร สิริกาญจน (๒๕ ๓๖ : ๑๗ - ๑๘) ได้สรุปหลักธรรมและหลักวินัยจากการบัญญัติสิกขาบทที่เป็นศีล ๒๒๗ ข้อ เป็นมูลเหตุให้เกิดหลักการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของพระสงฆ์ ไว้ดังนี้

๑) หลักการเรื่องต้นไม้เป็นสิ่งมีชีวิต

๒) หลักการเรื่องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติตามความจำเป็นเท่านั้น

๓) หลักการเรื่องสัตว์เป็นสิ่งที่ชีวิตควรแก่การเมตตากรุณา

๔) หลักการเรื่องการไม่ฝ่าฝืนประเพณีความเชื่อของประชาชนโดยไม่จำเป็น^{๑๕}

ปัจจุบัน คนส่วนมากจะขาดจิตสำนึกในเรื่องความรับผิดชอบต่อน้ำ มีนิสัยมักง่ายโดยไม่สนใจว่าอนาคตข้างหน้าจะเป็นอย่างไร เมื่อคนไม่มีระเบียบวินัย รัฐต้องจ่ายงบประมาณในการจ้างคนเก็บขยะ คนทำความสะอาด เมื่อขยะทับถมกันมากก็กลายเป็นบ่อเกิดโรค ภัยอันตรายต่าง ๆ ย่อมตามมา ถ้าพระสงฆ์นำหลักพระวินัยข้อนี้มาประยุกต์กับการเทศนาสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนก็จะประโยชน์มิใช่น้อย

สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญในการอนุรักษ์แหล่งน้ำเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่มีส่วนสำคัญที่สุดในการเป็นผู้นำชุมชน เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ที่นำเชื่อถือ เป็นผู้นำเรื่องการทำความดี และพระสงฆ์เองก็ต้องทำเป็นแบบอย่างให้กับชุมชน เป็นตัวอย่างให้กับชุมชน แล้วค่อย ๆ แนะนำชาวบ้านในชุมชนให้ทำตามได้ โดยการเริ่มจากที่วัดก่อน ระบบน้ำก่อนที่จะปล่อยลงสู่แม่น้ำมีระบบอะไรบ้างที่จะช่วยลดของเสียหรือขยะลงสู่แม่น้ำได้บ้าง สิ่งเหล่านี้ถ้าวัดเป็นผู้เริ่มต้นทำก่อนก็จะทำให้ชุมชนเกิดการตระหนักและทำได้ จนเกิดผลดีต่อแม่น้ำตามมาได้

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชุมชนเชิงพุทธ

วิถีชุมชนเชิงพุทธในที่นี้ คณะผู้วิจัยมุ่งไปถึงการทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ขนบทำเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบ ๆ ทอดกันมา เพราะคนในชุมชนอยู่กับวัดใกล้ชิด

^{๑๔} เฉลิมชัย เสียใหญ่, นิเวศวิทยาในพระไตรปิฎก, ม.ป.ท., ม.ป.ป., (อัสสัมชัญ), หน้า ๓๕-๓๖.

^{๑๕} ภัทรพร สิริกาญจน, “แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณฺโณ ในการพัฒนาชุมชน, รายงานการวิจัย, (สถาบันไทยคดีศึกษา: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๙๗.

พระพุทธศาสนา อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ตามวัดนั้น ๆ ซึ่งหมู่ชนหรือกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีฐานะและอาชีพที่เหมือนหรือคล้ายกัน มีลักษณะของการใช้ชีวิตร่วมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะฉะนั้น ผู้ที่อยู่ในชุมชนจะมีความรู้สึกว่าเป็นคนในชุมชนเดียวกัน มีการดำรงรักษาคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา มีวัตถุประสงค์ร่วมกันชัดเจน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ รวมถึงการติดต่อสื่อสารกัน มีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์นั้น อีกประการหนึ่งคือ ต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณนั้นในการดำรงชีวิต เช่น เพื่อการผลิต เป็นต้น จึงมีการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เมืองหรือมีสถาบันของชุมชนและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ

วิถีชุมชน คือการดำเนินชีวิตของชุมชน แต่ละชุมชนก็มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไป ตามแต่ปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น ชุมชนที่อยู่ริมน้ำก็มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับน้ำ มีอาชีพเกี่ยวกับน้ำ เช่น การทำประมง การเลี้ยงปลา เลี้ยงกุ้ง เป็นต้น ส่วนคนที่อยู่ภูเขาหรือพื้นที่สูง ก็เน้นการทำไร่ทำนา ปลูกไม้ผล ซึ่งวิถีชุมชนนี้เองกลายเป็นวัฒนธรรมและประเพณีสืบทอดกันมา เพราะวิถีชีวิต คือ วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิต เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น การกิน การละเล่น การแสดง การร้องเพลง เป็นต้น คือเรียกว่า อะไรเกิดขึ้นจากน้ำมือมนุษย์ ถือว่าเป็นวัฒนธรรม วิถีชีวิตคือ ทางที่จะดำรงและดำเนินอยู่ในโลก วิถีชีวิตนี้ สภาพแวดล้อมทั้งหมด กับจิตใจ (นิสัย ทัศนคติ สติปัญญา พรสวรรค์) ของเราเอง เป็นตัวกำหนด ประเภทวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต วิถีชีวิตเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ในรูปแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ซึ่งยึดถือ และปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ วิธีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้น ดังที่ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมที่ถือเป็นความหมายที่ เข้าใจในเนื้อหาแห่งวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน ได้แสดงปาฐกถา ๑๐๐ ปี พระยาอนุমানราชธน เรื่อง “วัฒนธรรมกับการพัฒนา”^{๑๖} สรุปความหมายดังนี้

๑) วัฒนธรรมเป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรม ภูมิปัญญาที่ ถ่ายทอดสืบทอดกันมาของสังคมนั้นๆ

๒) วัฒนธรรมรวมไปถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคม ตั้งแต่ภายในจิตใจของคน ค่านิยม คุณค่าทางจิตใจคุณธรรม ลักษณะแนวความคิด สติปัญญา ท่าทีวิธีปฏิบัติของมนุษย์ต่อร่าง

^{๑๖} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), วัฒนธรรมกับการพัฒนา, ปาฐกถา ๑๐๐ ปี พระยาอนุমানราชธน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒), หน้า ๙-๑๗.

กายและจิตใจของคน ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ตลอดจนความรู้ความเข้าใจ ท่าทีการมอง และการปฏิบัติของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อม

๓) วัฒนธรรม เป็นการสั่งสมประสบการณ์ความรู้ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญา ทั้งหมดที่ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่รอดและเจริญสืบต่อมาได้และเป็นอยู่ในปัจจุบัน

๔) วัฒนธรรม คือประสบการณ์ความรู้ความสามารถที่สังคมนั้นมีอยู่หรือทั้งหมดของสังคม

ประเวศ วะสี กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม หนึ่ง ๆ วิถีชีวิตร่วมกันมีบูรณาการองค์ประกอบที่จำเป็นต่อวิถีชีวิตเข้ามาทั้งหมด อันได้แก่ อาชีพ หรือ เศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การดูแล ความปลอดภัย ความเป็นสังคมหรือความร่วมมือกัน ศิลปะ ศาสนา สุขภาพ และการเรียนรู้^{๑๗}

ผจจิตต์ อธิคมน์นทะ อธิบายความหมายและลักษณะของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งอันเป็นวิถีชีวิตของสังคม คนในสังคมมีส่วนร่วม จะคิดเห็นอย่างไรมีความเชื่ออย่างไร ก็แสดงออก ให้ปรากฏเห็น เป็นรูปภาพ ประเพณีกิจการงาน การละเล่น การศาสนา เป็นต้น ตลอดจนถึงต่าง ๆ ที่คนในสังคมมีส่วนร่วมสร้างขึ้น เช่น สิ่งอันจำเป็นแก่ชีวิตและการครองชีพ ได้แก่ ปัจจัย ๔ เครื่องมือ เครื่องใช้ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ ซึ่งแสดงปรากฏให้เห็นเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ ซึ่งมีการสะสมเป็น ความรู้ในความทรงจำ จดไว้ในหนังสือและสิ่งต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นและถ่ายทอดไว้ให้แกกันเป็นมรดกตกทอด สืบต่อกันมาชั่วอายุคน มีการเพิ่มเติมเสริมสร้างสิ่งใหม่ และปรับปรุงสิ่งเก่าให้เข้ากันได้และมี ความเจริญก้าวหน้า โดยวัฒนธรรมจะมีลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. เป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้การเรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญทำให้ มนุษย์ สร้างสิ่งที่เราเรียกว่า วัฒนธรรมเกิดขึ้น มนุษย์จะต่างจากสัตว์เนื่องจากการ-กระทำต่าง ๆ เป็น เรื่องของการเรียนรู้ส่วนสัตว์จะใช้สัญชาตญาณ เช่น การหิวผอม การ-แปร่งฟัน การเย็บผ้า เขียน หนังสือ ฯลฯ การเรียนรู้จะมีลักษณะสั่งสมจากประสบการณ์ที่มนุษย์ได้เผชิญในชีวิต ไม่ได้ ถ่ายทอดทางชีวภาพหรือพันธุกรรมการเรียนรู้เกิดจากการเป็นสมาชิกของกลุ่มของสังคม

๒. เป็นสิ่งที่สืบทอดจากบรรพบุรุษเป็นมรดกทางสังคมซึ่งส่งต่อ ๆ กันมาหลายช่วง อายุซึ่งคนรุ่นต่อมาได้นำมาใช้ปฏิบัติทำให้คงอยู่ไม่สูญหายแต่อาจปรับเปลี่ยนไป เช่น ภาษา การแต่ง กาย ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมนั้น จะขึ้นอยู่กับภาวะในสังคมในขณะนั้น ๆ

^{๑๗} ประเวศ วะสี, การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

๓. เป็นของส่วนรวมในสังคม มิใช่เป็นของผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ ช่วยคิดสร้างสรรค์ ร่วมกันปฏิบัติทำให้วัฒนธรรมนั้นอยู่ยืดยาว เช่น ภาษา การแต่งกาย วัฒนธรรม จึงเป็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนจำนวนมากหรือของสังคมทั้งหมด^{๑๘}

วัฒนธรรมประเพณีของอารยธรรมของไทย เป็นสิ่งที่แสดงถึงแนวความคิด ความเชื่อ และสะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิตความเป็นมาในอดีต พระพุทธศาสนา และพราหมณ์รวมทั้งพิธีกรรมต่างๆ ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมานั้น มีอิทธิพลต่อขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ในด้านความเชื่อในเรื่องของความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตเป็นเครื่องเตือนจิตใจ ให้รู้จักเป็นผู้มีความเสียสละ และความรักความสามัคคี ซึ่งจะเห็นได้จากงานบุญต่างๆ ที่ต้องใช้การร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกันจึงจะประสบความสำเร็จ ขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน และการมีสัมมาคารวะ เป็นเครื่องกำหนดควบคุมพฤติกรรมให้อยู่ในกรอบที่พึงงาม และยังสามารถบ่งบอกถึงความเป็นมาของชาติพันธุ์อีกด้วย ถึงแม้ประเพณีจะแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น แต่ก็แสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเป็นชนชาติเดียวกัน^{๑๙} ซึ่งสอดคล้องกับงานพิศ สัตย์สงวน กล่าวว่ ๑ เราควรมองวัฒนธรรมว่า เป็นหนทางหรือเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่มีขึ้นเพื่อสนองความต้องการจำเป็น (needs) ของมนุษย์ในการเอาชีวิตรอดมันเป็นวิธีการในการแก้ปัญหาพื้นฐานของชีวิตที่กลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ ต้องจัดการหรือแก้ไข เพื่อสมาชิกของสังคมจะมีชีวิตรอดอยู่ได้ เมื่อความต้องการจำเป็นของมนุษย์ได้รับการตอบสนอง มนุษย์โดยทั่วไปมีความต้องการจำเป็นอยู่ ๓ ประการคือ

๑) มนุษย์มีความต้องการจำเป็นวัตถุดิบของเครื่องใช้ (biological needs) คือ ต้องการปัจจัย ๔ นั้นเอง สิ่งจำเป็นพื้นฐานสำหรับมนุษย์เพื่อมีชีวิตอยู่รอดได้ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ วัฒนธรรมที่สนองความต้องการจำเป็นด้านนี้ของ มนุษย์ คือ เทคโนโลยีที่มนุษย์ต้องอาศัยมันเพื่อสร้างบ้าน ผลิตภัณฑ์ของ เช่น เสื้อผ้า เครื่อง ทำมาหากินและยารักษาโรค

๒) มนุษย์มีความต้องการจำเป็นทางสังคม (social needs) ซึ่งเป็นรากฐานมาจากชีวภาพ เช่น จำเป็นต้องมีทั้งเพศหญิง เพศชาย เพื่อผลิตลูกหลานได้ มนุษย์เราเกิดมาเป็นทารกที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ และต้องใช้เวลานานกว่าจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ช่วยเหลือตนเองได้ ดังนั้น มนุษย์จึง ต้องมีการจัดระเบียบเพื่อทำให้เกิดความร่วมมือกัน มีการแบ่งงานกันทำเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานที่ จำเป็นใน

^{๑๘} ผจงจิตต์ อธิคมนันท์, สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๕-๗

^{๑๙} พระอธิการจำลอง สุเมโธ (ทุนกาศ), “ศึกษากระบวนการสืบสานวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธของคนองในอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศึกษาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๔๓.

การมีชีวิตรอด ส่วนของวัฒนธรรมที่สนองความต้องการจำเป็นด้านนี้ของมนุษย์ คือ การจัด ระเบียบทางสังคม (social organization)

๓) มนุษย์มีความต้องการจำเป็นด้านจิตใจ (psychological needs) ซึ่งมีรากฐานมา จากชีวภาพ เช่นกัน มนุษย์มีสมองขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อมีชีวิตอยู่รอดได้มนุษย์จำเป็นต้องฉลาดกว่าสัตว์อื่น ๆ เพราะเราวิ่งไม่เร็ว และไม่มีเขี้ยวเล็บเป็นอาวุธป้องกันตัว มนุษย์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้สิ่งต่างๆ มากมาย และต้องหาทางจัดการกับเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่ไม่สามารถควบคุมได้เช่น ครอบครัวยุคภัยไข้เจ็บ ความตาย ความลึกลับต่าง ๆ ความคิดเกี่ยวกับนรกสวรรค์และโลกหน้า มนุษย์จำเป็นต้องจัดการกับปัญหาเหล่านั้น เพื่อมีกำลังใจในการต่อสู้ชีวิตต่อไป วัฒนธรรมด้านสนองความต้องการจำเป็นด้านนี้ของมนุษย์คือ ระบบความเชื่อ (ideology)^{๒๐}

วิถีวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและมีความสุข ซึ่งเกิดจากพลังศรัทธาแห่ง การอุทิศเพื่อจรรโลงวิถีวัฒนธรรมพุทธและพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม สิ่งเหล่านี้ คือ พลังแห่งการมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะทั้งพระสงฆ์ ชาวบ้าน ที่ร่วมกันหล่อหลอมจนเป็นวัฒนธรรมที่เข้มแข็งจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นจึงมุ่งเน้นในด้านกระบวนการสืบสานวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธเป็นสิ่งที่ คู่มา กับสังคมทำให้เกิดเอกลักษณ์และเป็นมรดกที่สำคัญซึ่งเป็นความภูมิใจ แสดงถึงศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิ การรวบรวมข้อมูลวัฒนธรรมต่างๆ ทั้ง จากคนในท้องถิ่น และเอกสารที่ได้มีการบันทึกไว้เพื่อนำมาศึกษาวิจัยให้เข้าใจถึงแก่นแท้ เอกลักษณ์ และคุณประโยชน์ของวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งจะช่วยให้คนรุ่นใหม่เกิดการยอมรับ และนำไปปรับใช้กับชีวิตยุคปัจจุบันได้

ประเภทของวัฒนธรรม แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑. วัฒนธรรมทางวัตถุ (material culture) ซึ่งได้แก่ สิ่งประดิษฐ์และเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น ตู้เย็น หม้อหุงข้าว แก้วน้ำ มีด โต๊ะ รถ เครื่องบิน ฯลฯ

๒. วัฒนธรรมไม่เกี่ยวกับวัตถุ (non-material culture) หมายถึง อุดมการณ์ค่านิยม แนวความคิดในเรื่องการแข่งขันอย่างมีเหตุผล ประเพณีการปฏิบัติสืบทอดกันมาและเป็นที่ยอมรับกัน ในชนกลุ่มของตนว่าดีงามเหมาะสม เช่น ศาสนา ความเชื่อ ความสนใจ ทศนคติความรู้ ความสามารถ ซึ่งเป็นนามธรรมที่มองเห็นไม่ได้

พระราชบัญญัติวัฒนธรรม แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น ๔ ประเภท คือ

^{๒๐} งามพิศ สัตย์สงวน, **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๖-๔๗.

๑. คติธรรม หมายถึง แนวทางในการดำรงชีวิตหรือแผนการดำรงชีวิต ของมนุษย์ซึ่ง จะปฏิบัติหรือไม่นั้น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจและได้มาจากศาสนาพุทธ ซึ่งได้วางหลักปฏิบัติไว้ อย่างครบถ้วน เช่น ความขยันหมั่นเพียร การมีเมตตา กรุณา การให้อภัย ฯลฯ

๒. สหธรรม เป็นวัฒนธรรมสังคมเกี่ยวกับคุณธรรมต่าง ๆ ที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลทั่ว ๆ ไปอย่างผาสุก รู้จักถ้อยทีถ้อยอาศัยกันและยังรวมถึงระเบียบมรรยาทที่ เกี่ยวข้องกับสังคมทุกชนิด เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตของตนเอง เช่น มรรยาทในการเป็นแขกไปมาหาผู้อื่น เช่น ทาน คือ การให้ปิยวาจา คือ พูดด้วยถ้อยคำสุภาพและเป็นประโยชน์อรรถจริยา คือ การมีมรรยาทที่ดีอ่อน น้อม ตลอดถึง สมานัตตา คือ การสังคม การเข้าหาสมาคม

๓. เนติธรรม หมายถึง ระเบียบแบบแผนหรือข้อบังคับ หรือวัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งประเพณีที่ยอมรับนับถือกันมานาน โดยที่ต้องเข้าใจกฎหมายของบ้านเมืองบ้าง ใช้กฎหมายให้เป็นประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม

๔. วัตถุธรรม คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น ที่เกี่ยวข้องกับการกินดีอยู่ดีเครื่องนุ่งห่ม บ้านเรือน และอื่น ๆ^{๒๑}

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมแบ่งเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมไม่ เกี่ยวกับวัตถุและยังแบ่งได้เป็นคติธรรม สหธรรม เนติธรรมและ วัตถุธรรม นอกจากนี้วัฒนธรรมต่าง ๆ ยังแบ่งย่อยออกไปอีก เรียกว่า “วัฒนธรรมย่อย” วัฒนธรรมย่อยหรือวัฒนธรรมรองหรืออนุวัฒนธรรมในสังคมหนึ่ง ประกอบด้วย บุคคลหลายเพศ หลายวัย หลายอาชีพ หลายเชื้อชาติบุคคลเหล่านี้ล้วนมีแนวความคิดทัศนคติตลอดจนแนวทางปฏิบัติที่แตกต่างกันไป เช่น ชายกับหญิงย่อมมีแนวความคิดและแนวปฏิบัติที่แตกต่างกัน เด็กกับผู้ใหญ่ก็แตกต่างกัน กลุ่มคนในสังคม นอกจากจะปฏิบัติตามวัฒนธรรมของกลุ่มตนแล้ว ยังจะต้องปฏิบัติตามวัฒนธรรมของสังคมอีกด้วย แต่บางวัฒนธรรมของกลุ่มก็ไปขัดกับวัฒนธรรมของสังคมก็มีกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมมีอยู่มากมาย เช่น กลุ่มนักเรียน กลุ่มทหาร กลุ่มชาวไร่ ชาวนา เป็นต้น ซึ่งวัฒนธรรมย่อยนี้สามารถแยกอธิบายได้ดังนี้

๑. วัฒนธรรมย่อยตามเชื้อชาติ(ethnic-sub-culture) ซึ่งในสังคมหนึ่ง ๆ ย่อม ประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติอยู่ปะปนกัน เช่น กรุงเทพฯมีทั้งชาวไทย ชาวจีน แขก ฝรั่ง มอญ อาศัย อยู่แต่ละเชื้อชาติดังกล่าวต่างก็มีวัฒนธรรมเป็นแบบฉบับของตนเอง

^{๒๑} พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติพุทธศักราช ๒๔๘๕, ราชกิจจานุเบกษา, ๕๙(๖๓), ๒-๔. ๒๔๘๕

๒. วัฒนธรรมย่อยตามเกณฑ์อายุ (age-sub-culture) คนในสังคมหนึ่งย่อมมีอายุ แตกต่างกันไป แต่ละวัยย่อมมีแนวทางการปฏิบัติที่ต่างกันไป เด็กวัยรุ่นก็มีแนวทางปฏิบัติแตกต่างจาก ผู้ใหญ่ เช่น การแต่งกาย การละเล่น การพูดจา ตลอดจนความสนใจ ฯลฯ

๓. วัฒนธรรมย่อยตามท้องถิ่น (regional-sub-culture) เนื่องจากคนในชาติหนึ่ง ย่อมอยู่กระจ่ายกันไปตามภาคต่าง ๆ ดังนั้น วิถีชีวิตในการปฏิบัติตาม ขนบธรรมเนียมประเพณีย่อม แตกต่างกันไป เช่น คนไทยในแต่ละภาคมีภาษาพูด ประเพณีที่ต่างกันไป

๔. วัฒนธรรมย่อยตามอาชีพ (occupational-sub-culture) คนมีอาชีพอย่าง เดียวกันก็จะมีวิถีการดำเนินชีวิตที่เหมือนกัน เช่น ชาวประมง นักร้อง นักหนังสือพิมพ์

๕. วัฒนธรรมย่อยตามเพศ (sex-sub-culture) เพศหญิงเพศชายมีการปฏิบัติ แตกต่างกันไปหลาย ๆ ด้าน เช่น กิริยามรรยาท หญิงอาจเดินกระตุงกระตึงชอบเย็บปักถักร้อย ชาย เดินท่าทาง ชึ่งชั่ง ฯลฯ

ความสำคัญของวัฒนธรรม

นางเยาว์ ชาญณรงค์ กล่าวว่า วัฒนธรรม มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของชาติ เป็นกระจกเงาส่องความเป็นมาของชาตินั้น ๆ ชาติที่เจริญโดยสมบูรณ์ ย่อมเจริญด้วยวัฒนธรรมทั้งในทางวัตถุและจิตใจ^{๒๒} คือ

๑. วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวัตถุได้แก่เครื่องนุ่งห่ม อาคารที่อยู่อาศัย เครื่องมือเครื่องใช้ ต่าง ๆ และวัฒนธรรมทางจิตใจ ได้แก่ ความคิด ความเชื่อถือ ศีลธรรมจรรยา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และพิธีการต่าง ๆ วัฒนธรรมจำพวกที่เกี่ยวกับวัตถุ มีความสำคัญแก่ชาติในการแสดงออกซึ่ง รูปแบบที่เกี่ยวกับสิ่งก่อสร้าง เป็นเครื่องแสดงถึงสัญลักษณ์ของชาตินั้น ๆ โดยเฉพาะความประณีต งดงามของ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมแต่ละสมัย เป็นวัฒนธรรมที่แสดงออกถึงความเจริญรุ่งเรืองของ ชาติสิ่งเหล่านั้นย่อมเป็น เครื่องดึงดูด รั้งใจแก่ผู้พบเห็นให้รู้สึกเกิดความนิยมยกย่อง เป็นสิ่งสำคัญใน การเชิดชูเกียรติแก่ชาติ

๒. วัฒนธรรมทางจิตใจ ได้แก่ การมีศีลธรรม จรรยา ระเบียบประเพณีและพิธีการต่าง ๆ ซึ่งมีความสำคัญแก่ชาติเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการแสดงออกถึงแบบฉบับอันดีงามประจำชาติ เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยบรรเทาความวุ่นวายในสังคมให้ลดน้อยลง เพราะการประพฤติปฏิบัติของผู้ จรจรโล่ง วัฒนธรรมในชาตินั้น เป็นไปในทางที่ดีงาม มีจรรยามารยาทเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน จัดเป็นผู้สูงส่งด้วยวัฒนธรรมทางจิตใจ มีขนบธรรมเนียมอันเป็นแบบแผนที่น่านิยมยกย่อง ตลอดจน พิธีการที่เป็น

^{๒๒} นางเยาว์ ชาญณรงค์, วัฒนธรรมและศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙), หน้า๑๒-๑๓.

ระเบียบเรียบร้อย ชาติที่จะอยู่เป็นชาติได้และเจริญรุ่งเรือง จะต้องมีความวัฒนธรรมจำพวกนี้ เป็นเครื่องจรรโลงจิตใจอีกด้วย

สถาบันส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้สรุปความสำคัญของวัฒนธรรมไทยไว้ดังนี้

๑. วัฒนธรรมเป็นเครื่องสร้างระเบียบแก่สังคมมนุษย์วัฒนธรรมไทยเป็นเครื่อง กำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมไทย ให้มีระเบียบแบบแผนที่ชัดเจนรวมถึงผลของการแสดงพฤติกรรมตลอดจนถึงการสร้างแบบแผนของความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของสมาชิกให้อยู่ในรูปแบบเดียวกัน

๒. วัฒนธรรมทำให้เกิดความสามัคคีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกันย่อมจะมีความรู้สึกผูกพันเดียวกัน เกิดความเป็นปึกแผ่น จงรักภักดีและอุทิศตนให้กับสังคม ทำให้สังคมอยู่รอด

๓. วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดรูปแบบของสถาบัน เช่น รูปแบบของครอบครัวจะเห็นได้ว่าลักษณะของครอบครัวแต่ละสังคมต่างกันไป ทั้งนี้ เนื่องจากวัฒนธรรมในสังคมเป็นตัวกำหนดรูปแบบ เช่น วัฒนธรรมไทยกำหนดเป็นแบบสามีภรรยาเดียว ในอีกสังคมหนึ่งกำหนดว่าชายอาจมีภรรยาได้หลายคน หรือหญิงอาจมีสามีได้หลายคน ความสัมพันธ์ทางเพศก่อนแต่งงานเป็นสิ่งที่ดีหรือเป็นเรื่องขัดต่อศีลธรรม

๔. วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือช่วยแก้ปัญหา และสนองความต้องการของมนุษย์มนุษย์ ไม่สามารถดำรงชีวิตภายใต้สิ่งแวดล้อมได้อย่างสมบูรณ์ดังนั้นมนุษย์ต้องแสวงหาความรู้จากประสบการณ์ที่ตนได้รับการประดิษฐ์คิดค้นวิธีการใช้ทรัพยากรนั้น ทำให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตและถ่ายทอดจากสมาชิกรุ่นหนึ่งไปสู่สมาชิกรุ่นต่อไปได้โดยวัฒนธรรมของสังคม^{๒๓}

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนี้ Le Blanc นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส กล่าวว่า วัฒนธรรมประเพณีเป็นเครื่องหมายของความเป็นชาติแต่ถ้ารู้จักว่า เมื่อใดควรละทิ้งประเพณีที่ไม่เหมาะสมหรือเป็นประโยชน์แล้ว นั้นแหละคือเครื่องหมายแห่งความเจริญ วัฒนธรรมที่ล้ำหลังคือวัฒนธรรมส่วนใดที่ควรเลิกหรือหมดสิ้นไปแล้วคือไม่มีความหมาย ไม่มีความสำคัญอีกต่อไปแล้วในอันที่จะรักษาบุคลิกภาพและวัฒนธรรมของชาติไว้หรือเป็นสิ่งที่ขัดขวาง หรือถ่วงความเจริญอย่างเห็นได้ชัด

^{๒๓} สถาบันส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้, ประเพณีไทยและวัฒนธรรมไทย ๔ ภาค, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๕๕), หน้า ๒๕-๒๗.

ก็ไม่ควรรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ นี่เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัย จึงพอสรุปได้ว่า ประเพณีนั้นเปลี่ยนแปลงไปเพราะ

๑. กาลเวลาเปลี่ยนไป
๒. หมดความหมายไร้ประโยชน์
๓. สิ้นเปลืองไม่เป็นการประหยัด
๔. ความเจริญของสังคม
๕. ความก้าวหน้าของประยุกตวิทยา
๖. ถึงจุดอิ่มตัว
๗. ความก้าวหน้าของเสรีภาพทางความคิด เป็นต้น^{๒๔}

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมนอกจากจะเป็นแนวปฏิบัติที่ดำรงอยู่แล้วยังมี ความหมายรวมไปถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของคนในสังคม ตั้งแต่ค่านิยม คุณค่าทางจิตใจ คุณธรรม ลักษณะนิสัย แนวความคิดและสติปัญญา ตลอดจนท่าทีและวิถีปฏิบัติของมนุษย์ต่อจิตใจ และร่างกายของตน ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ตลอดจนความรู้ความ-เข้าใจ ท่าทีการมอง และการปฏิบัติของมนุษย์ต่อธรรมชาติแวดล้อม ซึ่งวัฒนธรรมอาจจำแนกได้หลายประเภท คือ วัฒนธรรมประจำชาติ วัฒนธรรมสากล วัฒนธรรมเมือง และวัฒนธรรมพื้นบ้าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรอบ ความคิดและวัตถุประสงค์ในการประยุกต์ใช้ของผู้จำแนกการจัดหมวดหมู่ของวัฒนธรรมเพื่อความ สะดวกในการสื่อสารและ ประสานงานอันเป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินงานวัฒนธรรม

หลักการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมให้คงอยู่

วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญา มักจะอยู่คู่กับสังคมนั้นๆ มาช้านาน แต่ทว่าปัจจุบัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้กำลังจะเลือนหายไป พร้อมกับมีเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาแทนที่ จึงทำให้ผู้คนไม่เห็นความสำคัญ กับความเสื่อมสูญของวัฒนธรรมประเพณีเหล่านั้นสูญ ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับวิธีอนุรักษ์จึงประกอบด้วยหลายปัจจัยแตกต่างกันออกไป เช่น

๑. ความสำคัญของการค้นคว้าวิจัยควรศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ในด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น มุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีต และสภาพการณ์ในปัจจุบัน

๒. การอนุรักษ์โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระ และความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรม ต่างสร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้น ๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์

^{๒๔} นางเยาว์ ขาญณรงค์, วัฒนธรรมและศาสนา, หน้า ๑๔๗.

ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชน อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

๓. การฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำ ให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม

๔. การพัฒนา ควรริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัย และเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนา อาชีพควรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

๕. การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านมามาเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผล อย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ

๖. ส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและ พัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

๗. การเผยแพร่แลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งกับประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก

๘. การเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพ ของชาวบ้าน ผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ มีการยกย่องประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่าง ๆ ให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์รับ เช่น การจัดให้เยาวชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในกิจกรรม ให้เยาวชนรู้สึภาคภูมิใจ ที่ได้มีส่วนร่วม อาจจะเป็นกิจกรรมหารายได้สร้างวัด หรือมีกิจกรรมให้เด็ก ๆ ได้มาแสดงความสามารถ เช่น อาจจะมี เวทีดนตรี กิจกรรมกีฬา หรือเป็นเรื่องอะไรก็ได้ ที่สามารถสอดแทรก วัฒนธรรมงานประเพณีของท้องถิ่น ลงไป

๒.๓ ทฤษฎีการเล่าเรื่อง

ในอดีตมนุษย์สามารถเผยแพร่ข่าวสารต่าง ๆ ไปสู่การรับรู้ข้อมูลของบุคคลจำนวนมาก โดยอาศัยทักษะพื้นฐานของตนในการบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ต่อเนื่องกันไป ด้วยการใช้ทักษะขั้นพื้นฐานของสื่อมนุษย์และเทคนิควิธีการสื่อสารที่มนุษย์ใช้ประโยชน์อย่างแพร่หลายที่สุดใน ประวัติ

ศาสตร์คือ การสื่อด้วยถ้อยคำหรือการสื่อสารด้วยมุขปาฐะ คำพูดหรือการบอกเล่าโดยใช้ มนุษย์เป็นสื่อ นำข่าวสารโดยตรงจึงเป็นเทคนิควิธีการสื่อสารขั้นพื้นฐานที่มนุษย์รู้จักที่สุด

มุขปาฐะที่มีพื้นฐานการเรียงร้อยถ้อยคำอย่างมีแบบแผน จังหวะการ เปล่งเสียง เป็นการสื่อสารที่สำคัญต่อการดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องของอารยธรรมดั้งเดิม ทำให้ผู้ฟังเข้าใจการกระทำผู้อื่น เพราะมนุษย์ใช้การเล่า เรื่องเพื่ออธิบายเรื่องราวสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เป็นการสื่อสารระหว่าง มนุษย์อันประกอบด้วยศิลปะการพูด การตีความ การประเมินคุณค่า การเล่าเรื่องนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อ เชิญชวนให้ผู้ฟังสนใจและมีปฏิกิริยาโต้ตอบ การเล่าเรื่องจึงเป็นการปฏิสัมพันธ์เป็นกิจกรรมที่มี รูปแบบขั้นตอนการเล่า มีศิลปะในการ แสดงออกของมนุษย์มีการโน้มน้าวใจและการแสดงรวมอยู่ด้วย เพราะการเล่าเรื่องมีจุดมุ่งหมายเพื่อ ความเพลิดเพลิน เพื่อการบอกเล่าและเพื่อโน้มน้าวใจ^{๒๕}

วรพล พรหมิกบุตร กล่าวว่า ความสามารถในการสืบสาน ถ่ายทอดวัฒนธรรมในสังคม หนึ่ง ๆ ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการเผยแพร่ข่าวสารอย่างถูกต้องแม่นยำและต่อเนื่องประสิทธิภาพในการเผยแพร่ข่าวสารด้วยเทคโนโลยีปากเปล่าขึ้นอยู่กับความสามารถของบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจํา รายละเอียดของข่าวสาร^{๒๖}

สรุปได้ว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญและมีคุณค่าอย่างยิ่ง เพราะวัฒนธรรมเป็นเครื่อง แสดง ถึงความเจริญและเอกลักษณ์ของชุมชนหรือสังคม ที่มีการสั่งสม มีการถ่ายทอด เกิดการปรับปรุง และ พัฒนาให้เจริญงอกงามด้วยเวลาอันยาวนาน ดังนั้นถ้าสังคมใดสามารถดำรงรักษาวัฒนธรรม ประเพณี ของตนไว้ได้โดยไม่ถูกรอบงำจากวัฒนธรรมประเพณีอื่นจนสูญสลาย ย่อมถือได้ว่าเป็นสังคม ที่มีเอกราช

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมนับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับ เป็นการเปิดโอกาสให้ ประชาชนร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลใน กิจกรรม โครงการของชุมชน เป็นการสร้าง ปลุกฝังจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของกิจกรรมและโครงการ ซึ่งในปัจจุบัน แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา (People Participation for

^{๒๕} ฉลองรัตน์ทิพย์พิมาน, “การเล่าเรื่องและการสร้างลักษณะตัวละครในภาพยนตร์และละครโทรทัศน์ ที่มีตัวเอกเป็นสตรีจากเทพปกรณัมกรีก”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบัน บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๗.

^{๒๖} วรพล พรหมิกบุตร, วัฒนธรรมสลายการทำลายและสร้างใหม่ได้กระแสนิยมเอกชน, (กรุงเทพมหานคร: เอิร์ตไลน์, ๒๕๓๔), หน้า ๒๔.

Development) ได้รับการยอมรับ และใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนาทุกภาคส่วน ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชน รวมพลังกันแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นดังที่มีผู้ให้ความหมายและแนวคิดไว้มากมาย ดังต่อไปนี้

เออร์วิน (William Erwin) เสนอแนวคิดการมีส่วนร่วมไว้ว่า คือ กระบวนการให้ประชาชน เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ใช้ ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก้ไขปัญหา ร่วมกับวิทยาการที่เหมาะสมและ สนับสนุนติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง^{๒๗}

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง ความเกี่ยวข้อง ทางด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งผลเกี่ยวข้องดังกล่าว เป็นเหตุเร้าใจ ให้กระทำการบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ทำให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกัน^{๒๘}

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึงกระบวนการที่บุคคลหรือครอบครัว เข้าร่วมรับผิดชอบการจัดการใช้ทรัพยากร และสวัสดิการที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพ ทางเศรษฐกิจและสังคม ในฐานะสมาชิกของสังคมเป็นการพัฒนาตนเองและส่วนรวม ด้วย กระบวนการเหล่านี้จะช่วยให้ชุมชนเป็นผู้พัฒนาตนเอง ได้ แทนการเป็นผู้รับประโยชน์แต่เพียงฝ่าย เดียว^{๒๙}

ปาริชาติ วลัยเสถียร ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของ การพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา วางแผนการตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยที่โครงการ พัฒนาคงกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน^{๓๐}

^{๒๗} Erwin, William, *Participation Management : Concept Theory and Implementation*, (A-tlanta Ga: Georgia state university, 1976), p.139.

^{๒๘} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, “กลวิธี แนวทางและวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงาน พัฒนาชุมชน”, (ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, ๒๕๒๓), หน้า ๑๑๗.

^{๒๙} ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรม ไทย*, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๓), หน้า ๒.

^{๓๐} ปาริชาติ วลัยเสถียร, “ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน สาขาการพัฒนาชุมชน, เอกสาร ประกอบการสอน สค. ๖๕๑, (คณะสังคมสงเคราะห์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓๘-๑๓๙.

นดา ดำริห์เลิศ ได้ให้แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การที่ประชาชนมีการปฏิบัติร่วมกันในการพัฒนาชุมชน โดยความสมัครใจ ในลักษณะของการร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล ร่วมบำรุงรักษา และร่วมรู้สึกเป็นเจ้าของ^{๓๑}

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ได้จำแนกรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ ๓ ประการดังนี้

๑. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน เช่น การรวมกลุ่มเยาวชนกลุ่มต่างๆ

๒. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน เช่น กรรมการกลุ่มหรือชุมชน กรรมการหมู่บ้าน

๓. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ทุกเวลา โดยการมีส่วนร่วมเกิดจากปัจจัยดังนี้

๑) ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้ประชาชนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์ การสร้างโบสถ์วิหาร

๒) ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ หรือมีเกียรติยศตำแหน่งทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะกระทำ เช่น ผู้ใหญ่ออกปากขอแรงผู้น้อยก็ช่วยแรง

๓) อำนาจบังคับที่เกิดจากคนที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ เช่น บีบบังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส^{๓๒}

เฉลียว บุรีภักดี จำแนกรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ ๓ ประการ ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกัน ฝ่ายหนึ่งรู้สึกด้อยอำนาจกว่า หรือมีทรัพยากรหรือความรู้ด้อยกว่า เป็นต้น

๒. การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) รัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายลงมาว่าต้องการอะไร โดยที่รัฐไม่รู้จักความต้องการของชาวบ้าน ดังนั้นการมีส่วนร่วมก็เพียงแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนเท่านั้น

^{๓๑} นดา ดำริห์เลิศ, “การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชนของประชาชนในชุมชนบ้านครัว กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๑.

^{๓๒} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, “กลวิธี แนวทางและวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน”, หน้า ๑๘๓-๑๘๘.

๓. การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดปัญหา ความต้องการการตัดสินใจในแนวทางแก้ปัญหา และความเท่าเทียมกันของทุกฝ่าย^{๓๓}

อคิน รพีพัฒน์ กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของคนในชุมชนไว้ ๕ ขั้นตอนคือ

๑. มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
๒. มีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา
๓. มีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ไขปัญหา
๔. มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา
๕. มีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมการพัฒนา^{๓๔}

Cohen and Uphoff ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น ๔ แบบดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
๒. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร การประสานขอความช่วยเหลือ
๓. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ด้านวัตถุผลประโยชน์ทางด้านสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล
๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)^{๓๕}

นดา ดำริห์เลิศ ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า"บันได ๘ ขั้น" แบ่งออกเป็น ๓ ระดับดังนี้

๑. ขั้นตอนการถูกจัดการ และขั้นตอนการถูกบำบัดรักษา โดยผ่าน โครงการต่างๆ ซึ่งทั้งสองขั้นนี้ ไม่ถือว่าเป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วม เพราะประชาชนไม่สามารถร่วมในการวางแผนหรือกำหนดโครงการได้ แต่เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าของโครงการ

^{๓๓} เฉลียว บุรีภักดิ์, **ชุดวิชาการวิจัยชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์ พรินติ้งแมสโปรดักส์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๕.

^{๓๔} อคิน รพีพัฒน์, **พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร : กระบวนทัศน์และนโยบาย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๓๙), หน้า ๔๔.

^{๓๕} Cohen John M. and Norman Uphoff, "Participation's Place in Rural Development : Seeking Clarity through Specificity", **World Development**, 8(3) 1980: 213-215.

๒. ขั้นตอนการได้รับแจ้งข่าวสาร ขั้นตอนการได้รับการปรึกษาหารือ ซึ่งประชาชนสามารถมี โอกาสได้ร่วมฟังและคิดตามไปด้วย และขั้นตอนการลอบประโลมเป็นขั้นตอนที่ประชาชนสามารถเตรียมการตัดสินใจได้

๓. ขั้นตอนการมีส่วนร่วมเป็นขั้นตอนที่ประชาชนสามารถใช้อำนาจในการตัดสินใจและจัดการได้โดยสมบูรณ์^{๓๖}

พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์ ให้ความสนใจเกี่ยวกับอายุและเห็นว่าคนที่มีอายุใกล้เคียงกันย่อมมีความคิดความอ่านความสนใจ ความต้องการและความสามารถใกล้เคียงกันสัมพันธ์ภายในกลุ่มก็จะดี และพูดกันรู้เรื่อง เข้าใจง่าย ทักษะคล้ายกัน นอกจากนี้ยังเห็นว่ากลุ่มจะเคลื่อนไหวหรือไม่นั้นเป็นเพราะผู้นำกลุ่ม หากผู้นำกลุ่มเข้มแข็งก็จะคอยชักจูงหรือผลักดันกลุ่มให้เคลื่อนไหวไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง แต่ในทางตรงกันข้ามหากกลุ่มได้ผู้นำที่ไม่เข้มแข็ง ก็อาจจะหยุดอยู่กับที่ไม่เคลื่อนไหวได้^{๓๗}

ประเวศ วะสี กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นความคิดริเริ่มของท้องถิ่น ในการทำให้เกิดการจัดองค์กร และเกิดการปรากฏขึ้นของผู้นำตามธรรมชาติ ผู้นำของชุมชน ผู้นำที่ทางราชการแต่งตั้ง อาจจะ ไม่ใช่ผู้นำจริงๆ ที่ชาวบ้านยอมรับนับถือ ผู้นำตามธรรมชาติอาจจะเป็นชาวบ้าน เป็นพระ เป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นกำนัน เป็นครู เป็นใครก็แล้วแต่ ตามสถานการณ์ซึ่งไม่เหมือนกัน ในแต่ละแห่งอันนี้คือ การปรากฏขึ้นตามธรรมชาติซึ่งเป็นที่มาของการมีส่วนร่วมของชุมชน เกิดการเรียนรู้ ทำให้สามารถวิเคราะห์ปัญหาได้^{๓๘}

อุดม แยมสินพงษ์ (๒๕๓๓ : ๒๐) เสนอปัจจัยของการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชน๑๑ ประการดังนี้

๑. การปฏิบัติตนให้สอดคล้องคล้อยตามความเชื่อพื้นฐาน
๒. การปฏิบัติตนให้สอดคล้องคล้อยตามค่านิยม มาตรฐานคุณค่า บุคคล กลุ่มบุคคล
๓. การปฏิบัติเพื่อรักษาเป้าหมายของตนเอง
๔. ความเคยชินและขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งคนในชุมชนจะยอมรับอย่างเต็มใจ
๕. ความคาดหวัง ที่เกิดจากบุคคล กลุ่มบุคคลที่ตนคาดหวัง และคาดหวังตน

^{๓๖} นดา ดำริห์เลิศ, “การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชนของประชาชนในชุมชนบ้านครัว กรุงเทพมหานคร”, หน้า ๒๐.

^{๓๗} พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์, การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ พิมณศ, ๒๕๒๕), หน้า ๑๕๔.

^{๓๘} ประเวศ วะสี, วิถีหมู่บ้านไทย ทางออกและอนาคตอยู่ที่ไหน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ หมู่บ้าน, ๒๕๓๒), หน้า ๒๒.

๖. การบีบบังคับ ต้องทำโดยไม่มีทางเลือกอาจถูกบังคับโดยกฎหมายหรือกฎหมายก็ได้
๗. ข้อผูกพัน ที่สมาชิกในกลุ่มจะต้องทำตามสัญญา
๘. โอกาส ที่เอื้ออำนวยให้อยู่ในสถานการณ์ที่จะเลือกทำอะไรก็ได้
๙. ประสบการณ์ที่ผิดไปจากธรรมดา
๑๐. ความสามารถ
๑๑. การสนับสนุน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการช่วยเหลือหรือต่อต้าน^{๓๙}

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการเรียนรู้ รับรู้ ข้อมูลที่ได้จากการกระทำร่วมกัน เพื่อที่จะดำเนินการพัฒนา วางแผน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง ให้ได้มาซึ่งเป้าหมาย ผลประโยชน์ ความคาดหวัง และความรับผิดชอบร่วมกัน สามารถจำแนกออกเป็น ๔ ระดับต่อเนื่องกัน คือ ๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ๒) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ๓) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

โดยกระบวนการมีส่วนร่วมนั้น จะประกอบด้วยอย่างน้อยใน ๔ ประเภทของการมีส่วนร่วม คือ ๑) การวางแผน ซึ่งรวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธีของทรัพยากรที่ต้องการใช้ ตลอดจนการติดตามและประเมินผล ๒) การดำเนินงาน ๓) การใช้บริการจากโครงการ ๔) การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์

ทั้งนี้สามารถแบ่งการมีส่วนร่วมตามบทบาทและหน้าที่ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา เป็นสมาชิกบ้าง เป็นผู้เข้าประชุมบ้าง เป็นผู้บริจาคเงินบ้าง เป็นประธานบ้าง และเป็นกรรมการบ้าง กล่าวโดยสรุปลักษณะการมีส่วนร่วมอาจแบ่งโดย

๑. การสนับสนุนทรัพยากร คือ การสนับสนุนเงิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน การช่วยทำกิจกรรม ร่วมประชุม ร่วมแสดงความคิดเห็น

๒. อำนาจหน้าที่ของผู้เข้าร่วม คือ ความเป็นผู้นำ เป็นกรรมการ เป็นสมาชิก

การที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วม นอกจากการปลูกฝังจิตสำนึกแล้วจะต้องมีการส่งเสริม และกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางซึ่งควรพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ ดังนี้

๑. ปัจจัยเกี่ยวกับกลไกของภาครัฐ ทั้งในระดับนโยบายมาตรการ และการปฏิบัติที่เอื้ออำนวย รวมทั้งการสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชน จำเป็นที่จะต้องทำให้การพัฒนาเป็น

^{๓๙} อุดม แยมชื่นพงศ์, “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาพัฒนาการอนุรักษ์แหล่งน้ำ แม่น้ำท่าจีน : ศึกษาเฉพาะแม่น้ำท่าจีน เขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๗), หน้า ๓๓.

ระบบเปิดมีความเป็นประชาธิปไตย มีความโปร่งใส รับฟังความคิดเห็นของประชาชน และมีการตรวจสอบได้

๒. ปัจจัยด้านประชาชน ที่มีจิตสำนึกต่อปัญหาและประโยชน์ร่วมมีสำนึกต่อความสามารถ และภูมิปัญญาในการจัดการปัญหาซึ่งเกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ ซึ่งรวมถึงการสร้างพลัง เชื่อมโยงในรูปกลุ่มองค์กร เครือข่ายและประชาสังคม

๓. ปัจจัยด้านนักพัฒนาและองค์กรพัฒนา ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมกระตุ้นสร้าง จิตสำนึก เอื้ออำนวยกระบวนการพัฒนานับสนุนข้อมูลข่าวสารและทรัพยากรและร่วมเรียนรู้กับ สมาชิกชุมชน โดยสามารถพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) แก่ประชาชน โดยการสร้างองค์กรและพลังเครือข่าย โดยการวางแผนระดับ ท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ โดยการกระจายอำนาจ โดยการใช้หลักเศรษฐกิจแบบพอเพียง การพึ่งตนเอง แทนการพึ่งพา โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่เหมาะสมให้กับประชาชน การพัฒนาทักษะเฉพาะ ด้าน การตลาด ประสบการณ์ และโดยการพัฒนาศักยภาพผู้นำและเครือข่าย ให้มีความรู้ ความสามารถ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สนับสนุนการจัดเวทีประชาคม

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับบวร

ความเป็นมาของคำว่า “บวร” เป็นการพัฒนาระบบโครงสร้างทางสังคม บ้าน วัด โรงเรียน รวมเรียกย่อ ๆ ว่า “บวร” คำว่า “บวร” ตามพจนานุกรมคำนี้มี ความหมาย หมายถึง ประเสริฐหรือล้ำเลิศ นอกจากนี้ยังเป็นคำราชาศัพท์ที่ ใช้กันในราชสำนักและแม้จะฟังดูห่างไกล แต่ แท้จริง “บวร” อยู่ใกล้ชิดเกี่ยวพันกับคนไทยมากที่สุด ยิ่งถ้าทราบถึงแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีชื่อ “บวร” จะยิ่งเข้าใจความหมาย “บวร” นอกจากมีความหมายข้างต้น ด้วยพระ อัจฉริยภาพในองค์พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ พระองค์ทรงมองคำนี้ด้วยความลึกซึ้ง และละเอียดอ่อน ยิ่งไปกว่านั้นทรงใช้อธิบายลักษณะความสัมพันธ์ภายในสังคมแบบไทยๆ ลักษณะ โครงสร้างทางสังคมไทยในมุมมองกว้างอย่าง ครอบคลุมยากจะหาผู้ใดในแผ่นดินคิดได้เสมอเหมือน คำว่า “บวร” เกิดจากการนำอักษรสามตัว มาเรียงกันต่อกันจนเกิดเป็นคำที่มีความหมายตามแนว พระราชดำริอักษรทั้งสามตัวซึ่งมีความหมายใน ตัวเองเป็นความหมายที่ผูกพันและคุ้นเคยตลอดมาเริ่ม จาก

บ. ไปไม้ แทนความหมายด้วยคำว่า บ้าน ซึ่งบ้านคือที่พักอาศัยหรือครอบครัว บ้านให้ ความรักความอบอุ่นผูกพัน แม้จะเป็นหน่วยหรือสถาบันที่เล็กที่สุดในโครงสร้างของสังคมใหญ่ ๆ เป็น พื้นเพองศ์เล็กที่มีความหมายสำคัญมาก

ว. แหวน แทนความหมายด้วย คำว่า วัด วัดเปรียบเสมือนศูนย์กลางทางจิตใจของคนไทยมาแต่ครั้งอดีต เป็นสถาบันที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นที่ยึดมั่นสั่งสอนคนในชุมชนรอบ ๆ วัดให้ประพฤติถูกต้องตามทำนองคลองธรรม วัดนอกจากจะเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจของพระสงฆ์แล้ว สำหรับชาวบ้านยังเป็นสถานที่ให้คนในชุมชนพบปะกัน ใครเดือดเนื้อร้อนใจก็มาปรึกษากัน กลับจากวัดก็ได้คำสอนดี ๆ กลับไปมากมาย อย่างที่ทราบกันดีว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีเสรีภาพในการนับถือศาสนาซึ่งทุกศาสนาไม่ว่าจะเป็นอิสลาม คริสต์ ล้วนมีหลักคำสอนให้ผู้คนประพฤติ และปฏิบัติดี โดยนัย ว. แหวนจึงหมายถึงรวมถึงศาสนาต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่แผ่นดินไทย

ร. เรือ แทนความหมายด้วยคำว่าโรงเรียน โรงเรียนคือสถานที่ที่ให้ความรู้อย่างมี แบบแผน สำหรับเยาวชนซึ่งเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ภาระของโรงเรียนอาจจะดูหนักอยู่บ้างในปัจจุบัน เนื่องจากโรงเรียนต้องดูแลเหล่านักศิษย์เหมือนลูกหลานของตน นอกจากนี้โรงเรียนจะต้องให้ความรู้ทางวิชาการอย่างเต็มที่รวมถึงทำให้ศิษย์เป็นคนดีแก่สังคม จากคำจำกัดความ และความสัมพันธ์ของสิ่งเหล่านี้ที่เกิดขึ้นล้วนเกิดจากคำว่า “บวร” ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ทรงมองเห็นซึ่งหากให้ความสำคัญกับสามสิ่งนี้ดังที่พระองค์ทรงมองสังคมไทยที่ประเสริฐดีเลิศ ในความหมายของคำว่า “บวร” ก็จะบังเกิดขึ้น และการทำให้ “บวร” ประสานกันอย่างลงตัวไม่ได้เป็นเรื่องยากหรือต้องลงทุนอะไรมาก เพียงแต่ปัจจุบันสังคมไทยที่อบอุ่นแบบอดีต ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนนั้นผูกพันกันมานานตั้งแต่สังคมไทยยังไม่มีโรงเรียน วัดต้องรับภาระในการให้ความรู้กับคนในชุมชนควบคู่ไปกับการสอนให้ทำความดี วัดจึงผูกพันกับชุมชน มากกว่าปัจจุบัน ความสัมพันธ์ลักษณะนี้จึงไม่ได้หมายถึงวัดในพระพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียว ใน ชุมชนศาสนาอื่นหากมีที่ประกอบศาสนกิจก็ถือเป็นศูนย์รวมจิตใจคอยชักนำคนในชุมชนให้ทำความดี เช่นเดียวกัน ด้วยสถานภาพสังคมปัจจุบันที่พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งทางด้านวัตถุ เศรษฐกิจ แต่สภาพจิตใจของความเป็นมนุษย์กลับดูเลวร้ายลง ปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นเรื่อย ๆ ในภาวะดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีความห่วงใยอยู่เสมอจึงพระราชทานแนวพระราชดำริที่มีชื่อว่า “บวร” กระตุ้นเตือนให้พัฒนาโดยใส่ใจในพื้นเพองเล็ก ๆ ทางสังคมที่กำลังละลายไปมากทั้งบ้าน วัด โรงเรียน เพื่อให้เกิดความผูกพันกันในสังคมแบบเดียวกับที่เคยมีมาในอดีตเพื่อให้ประเทศเติบโตอย่างมีรากฐานอันจะทำให้ประเทศเข้มแข็งและมั่นคงสืบไป

พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ เมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๒๔ และจากพระราชดำรัสและแนวพระราชดำริ “บวร” หลายหน่วยงานเกิดแนวคิดในเรื่องตามรอยพระยุคลบาท “บวร” รับสนองพระราชดำริ หวังให้ภาพวิถีชีวิตดั่งแบบไทยๆ คงอยู่สืบชั่วลูกหลาน โครงการพระราชดำริได้เกิดขึ้นมากมาย เช่น การดำเนินงานตามแนวพระราชดำริ “บวร” ของ กองทัพอากาศที่ ๑ ได้จัดทำหลายโครงการ อาทิ สานสัมพันธ์ชุมชนระหว่างบ้าน - วัด - โรงเรียน

โครงการ ๑ ค่าย ๑ วัด ๑ ชุมชน โครงการแหล่งข่าวประชาชน โครงการค่ายอาสาพัฒนาชนบท เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการทำกิจกรรม ร่วมกันระหว่างสถาบันครอบครัวคือ บ้าน สถาบันศาสนาคือ วัด และสถาบันการปกครอง คือ ภาครัฐ เพื่อประสานพลังสามัคคีในการพัฒนาชุมชนหรือสังคมไทยให้น่าอยู่และเกิดความร่มเย็น

๒.๕.๑ การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมร่วมสร้างสังคมคุณธรรมที่ยั่งยืน

กรมการศาสนาได้นำหลักการสร้างสังคมคุณธรรมมาบูรณาการในการดำเนินงานโครงการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร โดยร่วมกับภาคคณะสงฆ์ องค์การทางศาสนาภาคีเครือข่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ร่วมสร้างและขยายเครือข่ายชุมชนคุณธรรมทั่วประเทศเพื่อร่วมสร้างสังคมคุณธรรมที่ยั่งยืน โดยส่งเสริมให้วัด ศาสนสถาน ร่วมสร้าง “คนดีสังคมดี” โดยเปิดพื้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้หลักธรรม/คาสอนทางศาสนา บ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรม เป็นแหล่งเรียนรู้ศาสตร์พระราชาตามหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” รวมทั้งให้วัด ศาสนสถานร่วมกับชุมชน สืบสานวิถีวัฒนธรรมอันดีงาม พัฒนาทุนทางวัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์ทางภูมิปัญญา การส่งเสริมการท่องเที่ยวและบริการทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนการดำเนินงานใช้กลไก “พลังบวร” (บ้าน วัด/ศาสนสถาน โรงเรียน/ราชการ) ใช้หลักการมีส่วนร่วม “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์” และมีการบูรณาการความร่วมมือหน่วยงานในพื้นที่สนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนส่งผลให้ การดำเนินงานเป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้คนในชุมชนเคารพเทิดทูนชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ดำรงตนยึดมั่นในหลักธรรมทางศาสนาที่เคารพนับถือ น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาคุณภาพชีวิต บนวิถีประเพณี วัฒนธรรมไทยที่ดีงาม รวมทั้งมีการพัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรม นวัตกรรมทางภูมิปัญญา เสริมสร้างอาชีพ รายได้ แก่คนในชุมชน ส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งยั่งยืน นำพาชาติสู่ความมั่งคั่ง มั่งคั่ง

๒.๕.๒ หลักการดำเนินงานขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม

กรมการศาสนา มีแนวคิดและหลักการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม โดยมีวัด/ศาสนสถานเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่จะร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์บริบทของชุมชน กำหนดปัญหาที่อยากแก้ ความดีที่อยากทำร่วมกันวางแผนงาน โครงการหรือกำหนดกิจกรรมร่วมกัน ระหว่างเจ้าอาวาสวัด ผู้นำศาสนสถานกับผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ เน้น “การสร้างจิตสำนึก” และกระตุ้นให้เกิดเป็นพลังของคนในชุมชน ให้คนในชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคี และมีพลังที่จะสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยมีหลักการดำเนินงานขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม ดังนี้

๑. ค้นหาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนหรือความต้องการพัฒนาชุมชน “ปัญหาที่อยากแก้ ความดีที่อยากทำ” โดยอาจดำเนินการในลักษณะการทำประชาคม/ประชุมร่วมคิดวิเคราะห์ “ปัญหาที่อยากแก้ ความดีที่อยากทำ” ตั้งคณะทำงานฯ ชุมชนร่วมกันกำหนดแผนการดำเนินงาน

๒. นำหลักการทรงงาน “ระเบิดจากข้างใน เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็นหลักการดำเนินงานขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมในพื้นที่

๓. ใช้กระบวนการ “พลังบวร” (บ้าน วัด/ศาสนสถาน โรงเรียน/ราชการ) เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน

๔. การพัฒนาชุมชนเน้นพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area Based Approach) โดยมุ่งเน้นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมคุณภาพชีวิตคนในชุมชนซึ่งเป็นรากฐานสำคัญความเข้มแข็งของชุมชน

๕. นำสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และศาสตร์พระราชา มาเป็นแกนกลางในการพัฒนาคนเสริมสร้างให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน

๖. เชื่อมโยงการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมระดับต่าง ๆ เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน (ร่วมคิด ร่วมทำร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์)

๗. ส่งเสริมให้คนในชุมชนพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเอง รวมพลังพัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางทรัพยากร สิ่งแวดล้อม สร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน

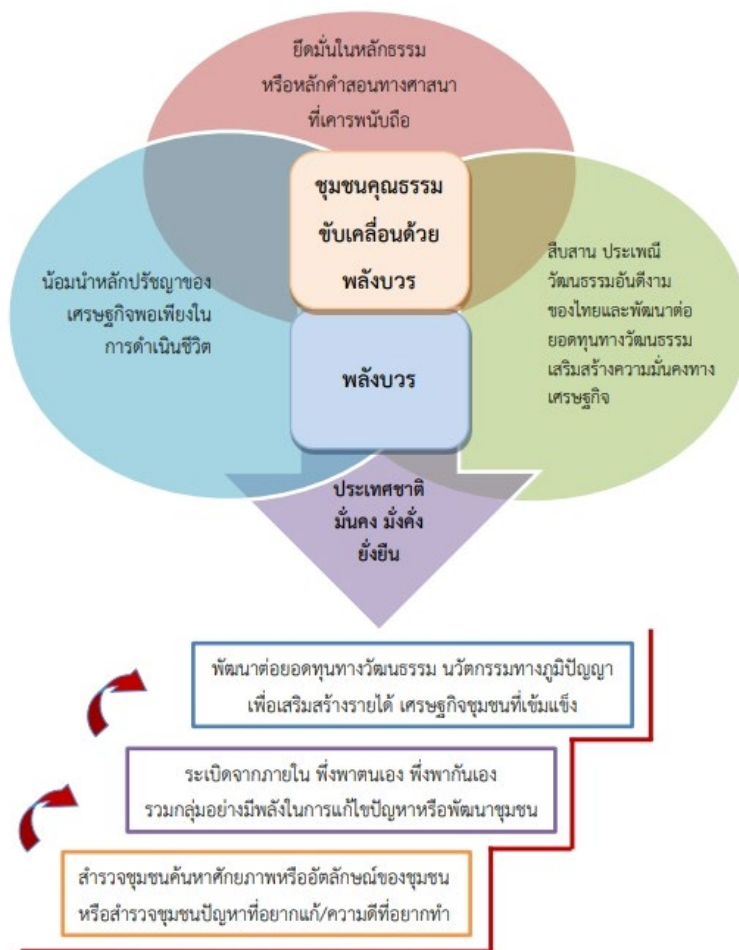
๘. บูรณาการความร่วมมือกับทุกภาคส่วนอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดชุมชนคุณธรรมในทุกพื้นที่

๙. สร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมสู่สังคมคุณธรรมอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมให้คนในชุมชนยึดมั่นในหลักธรรมทางศาสนา น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และร่วมสืบสานประเพณี วิถีวัฒนธรรมที่ดีงาม

๑๐. ใช้กระบวนการคุ้มบ้าน กลุ่มบ้าน หรือกลุ่มสนใจของคนในชุมชนขับเคลื่อนการดำเนินงานและติดตามประเมินผลในพื้นที่

๑๑. ขยายเครือข่ายชุมชนคุณธรรมโดยใช้หลักการสร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และถ่ายทอดการดำเนินงาน^{๔๐}

^{๔๐} กระทรวงวัฒนธรรม กรมการศาสนา, แนวทางการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลัง “บวร”, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

ภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดการดำเนินงานชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร

๒.๕.๓ กระบวนการดำเนินงานชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร

๑. สร้างค่านิยมและจิตสำนึกให้ประชาชนมีคุณธรรมจริยธรรมภายใต้หลักธรรมทางศาสนา เพื่อรณรงค์ส่งเสริมให้คนในชุมชนยึดมั่นในหลักธรรมทางศาสนาที่ตนเคารพนับถือทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ส่งเสริมการนำหลักธรรมคำสอนทางศาสนาไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ตามแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

๑) ร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำแผนส่งเสริมคุณธรรมของชุมชน หรือจัดทำแผนแก้ไขปัญหามุมชุมชน/จัดทำแผนพัฒนาชุมชน

๒) ร่วมกับชุมชนร่วมกันจัดทำธรรมเนียมชุมชนคุณธรรม เช่น ส่งเสริมให้คนในชุมชน รักษาศีล ๕ ในวันธรรมสวนะและวันสำคัญทางศาสนา เช่น ขยันหมั่นเพียร ประหยัดซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละอดทน ไม่ทะเลาะวิวาทและลด ละ เลิก อบายมุข หรือส่งเสริมให้คนในชุมชนปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนา หรือข้อปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา

๓) ร่วมกับชุมชนรณรงค์ส่งเสริมให้คนในชุมชนยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนทางศาสนา ที่ตนเคารพนับถือ เช่น ศาสนาพุทธ : ส่งเสริมให้คนในชุมชนการรักษาศีล ๕

๔) ร่วมกับชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดกิจกรรมทางศาสนา/อบรมคุณธรรม จริยธรรมในวันสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

๕) จัดทำโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเข้าวัดวันธรรมสวนะ รักษาศีล ๕ สวดมนต์ไหว้ พระหรือพัฒนาคุณภาพชีวิต ร่วมประกอบศาสนกิจในศาสนสถาน

๖) นำนักเรียนเข้าวัดในวันธรรมสวนะ ปฏิบัติธรรมในช่วงเข้าพรรษา หรือนำนักเรียน ปฏิบัติศาสนกิจในช่วงเดือนรอมฎอน หรือนำนักเรียนสวดภาวนาจิต หรือประกอบพิธีมิสซา (พิธีบูชา ขอบพระคุณ)

๗) ร่วมกับชุมชน โรงเรียน หน่วยราชการ จัดกิจกรรมทางศาสนาตามประเพณีและ ความเชื่อ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลหรือเฉลิมพระเกียรติแด่พระบรมวงศานุวงศ์ เช่น การสวดมนต์ ขำบปี ปฏิบัติธรรมเทศน์มหาชาติ ละหมาด สวดดูอาร์ จัดพิธีมิสซาขอพรพระเจ้า

๘) จัดอบรมให้ความรู้เรื่องศาสนพิธี และมารยาทไทยในศาสนพิธีแก่เด็ก เยาวชนใน สถานศึกษา

๙) จัดอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน เข้าค่ายพุทธบุตร บวชศีลจาริณี

๒. ส่งเสริมให้ประชาชนน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาคุณภาพ ชีวิต เพื่อรณรงค์ส่งเสริมให้คนในชุมชนนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนิน ชีวิต โดยส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประพฤติปฏิบัติใน ชีวิตประจำวัน ตามแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

๑) มีการจัดประชุม หรือจัดวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้เรื่อง "ความพออยู่ พอกิน และพอเพียง" แก่คนในชุมชน จัดศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาหรือวัด/ศาสนสถาน

๒) ส่งเสริมให้พระสงฆ์บรรยายธรรมเรื่อง "ความพอเพียง" ในวันธรรมสวนะ/วัน สำคัญทางศาสนา

๓) ส่งเสริมให้โรงเรียนจัดตั้งชมรมพอเพียง หรือจัดอบรมให้ความรู้แก่นักเรียนเรื่องการ จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายประจำวัน/เดือน และการเก็บออมเพื่อเป็นทุนการศึกษา

๔) แขนงนำชุมชนร่วมกับพัฒนาชุมชน เกษตรตำบล โรงเรียน จัดเวทีประชาคมให้ ความรู้เรื่อง "การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี" แก่คนใน ชุมชน เช่น

- การให้ความรู้เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง การปลูกพืชเกษตรอินทรีย์ การประหยัด ไฟฟ้าน้ำประปา/น้ำมันเชื้อเพลิง และลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น เช่น การลดซื้อสินค้าฟุ่มเฟือย

- ส่งเสริมการใช้เวลาว่างเสริมสร้างรายได้โดยอบรมอาชีพเสริมจากทุนภูมิปัญญาและทรัพยากรท้องถิ่น

๕) จัดกิจกรรมส่งเสริมการเก็บออมเงิน เช่น เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สหกรณ์ออมทรัพย์ฯ กลุ่มสวัสดิการชุมชน กองทุนหมู่บ้าน กองทุนอื่น ๆ และธนาคาร

๖) จัดตลาดนัดผลิตภัณฑ์ชุมชนคุณธรรม ให้คนในชุมชนนำผลิตผลทางการเกษตรทางวัฒนธรรม/ภูมิปัญญามาแลกเปลี่ยน หรือจำหน่ายในราคาถูก ภายในวัดหรือศาสนสถาน

๗) จัดตลาดนัดพอเพียงในโรงเรียน เก็บผักริมรั้ว นำผักที่ได้กปูกมาจำหน่ายเพื่อเสริมสร้างรายได้

๓. ส่งเสริมการนำทุนทางวัฒนธรรมเสริมสร้างคุณค่าทางสังคมและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนนำอัตลักษณ์ของชุมชน ทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของท้องถิ่น ความหลากหลายทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มาสืบสานประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามเสริมสร้างความสามัคคี การเกื้อกูล แบ่งปันสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและเสริมสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน โดยการบูรณาการความร่วมมืออนุรักษ์สืบสานประเพณี วิถีวัฒนธรรมอันดีงามของไทยและท้องถิ่น ตามแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

๑) สร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนรักความเป็นไทย รักชาติ จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์โดยใช้ภาษาไทย/อนุรักษ์ สืบสาน ประเพณี วิถีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น เช่น ภาษาถิ่น ประเพณีพื้นบ้าน อาหารพื้นถิ่น และภูมิปัญญาของท้องถิ่น รวมทั้งรณรงค์ประชาสัมพันธ์วิถีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น ให้คนภายนอกรับรู้

๒) ส่งเสริมให้มีครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เด็กเยาวชนและประชาชนที่สนใจ เช่น การตัดตุ๊กตอลาย ทอเสื่อลายมัดหมี่ การทอผ้าลายกลองมโหระทึก

๓) วัด/ศาสนสถานร่วมกับโรงเรียน ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ร่วมส่งเสริมสืบสานประเพณี วัฒนธรรมไทยอันดีงามของไทยแก่เด็กและเยาวชน เช่น ประเพณีการสงฆ์น้ำพระธาตุห่มผ้าไฟโดยร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ลอยผ้าป่าทางเรืองานแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชาติพันธุ์ บาตรน้ำผึ้ง หรือจัดกิจกรรมตามประเพณีทางศาสนาตามความเชื่อ

๔. การขยายผลและการพัฒนาเครือข่ายชุมชนคุณธรรม เพื่อพัฒนาสมรรถนะการบริหารจัดการขับเคลื่อนการดำเนินงานชุมชนคุณธรรมแก่เครือข่ายชุมชนคุณธรรม รวมทั้งส่งเสริมบูรณาการความร่วมมือทุกภาคส่วนร่วมสนับสนุน ส่งเสริมการขยายเครือข่ายชุมชนคุณธรรมร่วมสร้างสังคมคุณธรรมที่เข้มแข็งและยั่งยืนทุกพื้นที่ทั่วประเทศ โดยการพัฒนากลไกการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม

พลังบวรแก่เครือข่ายชุมชนคุณธรรม และบูรณาการความร่วมมือขยายเครือข่ายชุมชนคุณธรรมร่วมสร้างสังคมคุณธรรม ตามแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

๑) พัฒนาสมรรถนะการบริหารจัดการดำเนินงานขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมแก่บุคลากรและองค์กรเครือข่าย โดยจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม พร้อมศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ

๒) ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมผ่านสื่อสาธารณะ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์และสื่อสารสนเทศ

๓) ประสานไปยังหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ร่วมสนับสนุนการขับเคลื่อนการดำเนินงานทั้งด้านวิชาการ บุคลากร วัสดุ อุปกรณ์และสถานที่

๔) ประชาสัมพันธ์เชิญชวนเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมในพื้นที่ นอกพื้นที่ร่วมเป็นเครือข่ายชุมชนคุณธรรมเพื่อสร้างสังคมคุณธรรมที่ยั่งยืน

๕) ขยายเครือข่ายชุมชนคุณธรรมในพื้นที่/นอกพื้นที่ โดยคัดเลือกวัดที่มีความพร้อมเป็นเครือข่ายชุมชนคุณธรรมเข้ารับการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรพร้อมการศึกษาดูงานและนำผลการศึกษาเรียนรู้ไปขยายผลการดำเนินร่วมกับชุมชนในพื้นที่^{๔๑}

๒.๕.๔ บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม

หัวใจของความสำเร็จในการขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชนคุณธรรม คือ “การระเบิดจากข้างใน” ของแต่ละชุมชน แต่การมีหน่วยงานภายนอกเข้าไปช่วยส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาด้านคุณธรรมเป็นเรื่องที่ดี จะช่วยให้การดำเนินงานชุมชนคุณธรรมประสบผลสำเร็จ เกิดประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล สามารถขยายผลในแนวกว้าง จึงมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีการบูรณาการประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนทั้งภาคคณะสงฆ์ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ดังนี้

๑. บทบาทของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในพื้นที่

ก. การขับเคลื่อนในพื้นที่

๑) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนำ “แบบประเมินชุมชนคุณธรรม” ไปประเมินชุมชนในสังกัดกรมการศาสนาที่มีอยู่แล้วในขณะนี้ และจัดอันดับตามระดับชั้น ของชุมชนที่แบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับที่ ๑ เป็นชุมชนส่งเสริมคุณธรรม ระดับที่ ๒ เป็นชุมชนคุณธรรม และระดับที่ ๓ เป็น

^{๔๑} กระทรวงวัฒนธรรม กรมการศาสนา, แนวทางการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลัง “บวร”, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

ชุมชนคุณธรรมต้นแบบ รวบรวมรายชื่อรายงานผลต่อกรมการศาสนา เพื่อกรมการศาสนาจะจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต่อไป ส่วนในกรณีที่ชุมชนได้ คะแนนน้อยกว่า ๓ คะแนน ให้จัดไว้ในกลุ่ม “ชุมชนที่เข้าร่วมในโครงการ” เพื่อให้การส่งเสริมในโอกาสต่อไป

๒) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนำ “แบบประเมินชุมชนคุณธรรม” ไปประเมินชุมชนของหน่วยงานอื่นที่มีอยู่แล้วและประสงค์จะเข้าร่วมเป็น “ชุมชนคุณธรรม” ตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฉบับที่ ๑ โดยให้จัดอันดับตาม ระดับชั้นของชุมชนที่แบ่งเป็น ๓ ระดับ และรวบรวมรายชื่อรายงานผลต่อหน่วยงานที่เข้าร่วมและกรมการศาสนา

๓) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนำ “แบบประเมินชุมชนคุณธรรม” ไปเผยแพร่และเชิญชวนให้ชุมชนในพื้นที่ที่ยังไม่เคยได้รับการส่งเสริม แต่ประสงค์จะสมัครเข้ารับการประเมินเพื่อรับการส่งเสริมให้เป็นชุมชนคุณธรรมหรือเป็น ชุมชนคุณธรรมต้นแบบ อันเป็นการขยายผลในพื้นที่ให้มีชุมชนคุณธรรมเพิ่มขึ้น ตามตัวชี้วัดในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฉบับที่ ๑

๔) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด นำโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ในการพัฒนาชุมชนคุณธรรมของกรมการศาสนาและของหน่วยงานอื่นบรรจุลงใน แผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัดและให้การสนับสนุนตามบทบาทภารกิจ

๕) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในพื้นที่ที่สนใจ สนับสนุนข้อมูลองค์ความรู้การจัดการความรู้และการเรียนรู้ให้กับชุมชนต่าง ๆ ในมิติของ หน่วยงานนั้น ๆ

๖) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สนับสนุนการเชื่อมโยงประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและร่วมสร้างเครือข่ายความร่วมมือภายในชุมชนนั้น ๆ

๗) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสนับสนุนกำลังใจด้วยการชื่นชมยกย่องให้รางวัลแก่ชุมชนที่ผ่านเกณฑ์การประเมินเป็นชุมชนคุณธรรม

๘) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในพื้นที่สนับสนุนทรัพยากรงบประมาณและเอื้ออำนวยการดำเนินงานของชุมชน

๙) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสนับสนุนให้มีการจัดทำแผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมของชุมชน เน้นความดีที่อยากท าและปัญหาที่อยากแก้ให้กับทุกชุมชน

๑๐) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในพื้นที่เป็นตัวชี้นำทิศทาง และแนวโน้มของการพัฒนาชุมชนให้ชาวบ้านได้ตระหนักถึง ผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับและความก้าวหน้าของชุมชน รวมทั้งชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของชาวบ้าน

ข. การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับชุมชนคุณธรรม

- ๑) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในพื้นที่ ช่วยทำหน้าที่เป็นผู้นำข่าวสาร ข้อมูล ผลงานจากชุมชนออกสู่สาธารณชน โดยผ่านสื่อมวลชน
- ๒) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในพื้นที่เป็นตัวกลางในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างสื่อมวลชนกับชาวบ้านให้เกื้อกูลซึ่งกันและกัน
- ๓) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในพื้นที่หาหาหน้าที่ประชาสัมพันธ์หรือปกป้องชุมชนหรือผลประโยชน์ให้กับชุมชน
- ๔) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในพื้นที่ สร้างโลกทัศน์ของชาวบ้านให้กว้างขึ้นโดยไม่มีอคติต่อการเผยแพร่ข่าวสารของสื่อมวลชน
- ๕) ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในพื้นที่เป็นตัวช่วยในการกรองข่าวที่จะนำเสนอต่อสื่อมวลชน

ค. การติดตามประเมินผล

ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานในพื้นที่ ให้คำชี้แนะและช่วยเหลือ ในการติดตามประเมินผลสำเร็จของชุมชนในสังกัดของตน เพื่อทบทวน ปรับปรุง แผนของชุมชนใหม่ และร่วมจัดทำรายงานผลเสนอกรมการศาสนาและกระทรวง วัฒนธรรม

๒. บทบาทของชุมชน (บ้าน) มีบทบาทในการดำเนินการเพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรม โดยดำเนินการดังนี้

- ๑) ผู้นำชุมชนเป็นแกนนำ หรือผู้แนะนำ ชี้แนวทาง เป็นแบบอย่างในการดำเนินกิจกรรมโดยมีความเสียสละ มีจิตอาสา
- ๒) ส่งเสริมให้มีการรวมตัวเป็นประชาคม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ประกาศข้อตกลงร่วมกัน
- ๓) สมาชิกในชุมชนมีหน้าที่สนับสนุนให้ความช่วยเหลือ ร่วมมือ ส่งเสริมและมี ส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับการขับเคลื่อนชุมชนด้วยพลังบวร
- ๔) สมาชิกในชุมชนร่วมกันจัดทำ แผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมของชุมชน
- ๕) สมาชิกในชุมชนดำเนินการตามแผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมของชุมชนโดยกำหนดเป้าหมายความดีที่อยากทำและปัญหาที่อยากแก้รวมทั้งส่งเสริมคุณธรรม ใน ๓ มิติ คือ ศาสนา ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรม

๖) ประกาศยกย่องคนทำดีและผู้มีคุณธรรม

๗) ผู้นำร่วมกับสมาชิกในชุมชนติดตามประเมินผลแผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรม ของชุมชนและจัดทำรายงาน

๘) สมาชิกในชุมชนร่วมสร้างชุมชนให้เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้คุณธรรม ต้นแบบ

๓. บทบาทของวัด/ศาสนสถาน มีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิด ชุมชนคุณธรรมในพื้นที่ โดยการเป็นศูนย์รวมศรัทธาสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นแกนหลักริเริ่มส่งเสริมคุณธรรมในเชิงรุก เช่น ให้ลด ละเลิกอบายมุข และเป็นผู้ดำเนินการประสานความร่วมมือภาคีเครือข่ายในชุมชน รวมทั้งภาคประชาสังคมในพื้นที่ ให้มาร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมพัฒนาชุมชนให้มีคุณธรรม

๔. บทบาทของโรงเรียน/ราชการ มีบทบาทโดยการสนับสนุนชุมชนคุณธรรม ในพื้นที่ร่วมกับวัด/ศาสนสถานเปิดเวทีประชาคมร่วมจัดทำแผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมของชุมชน ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการให้คนในชุมชน เช่น เศรษฐกิจพอเพียงประเพณีวิถีวัฒนธรรมไทย ๓) จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย วัฒนธรรมประเพณี ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชาวบ้าน ส่งเสริมการจัดกิจกรรมของชุมชน โดยสนับสนุนทรัพยากร งบประมาณ จิตอาสา ประชาสัมพันธ์ และช่วยกำกับติดตามผลการดำเนินงานของชุมชนอย่างต่อเนื่อง^{๔๒}

สรุปแนวคิดเกี่ยวกับ "บวร"

แนวคิด "บวร" เป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ซึ่งมองเห็นความสำคัญของโครงสร้างทางสังคมไทยในมิติที่ครอบคลุมและยั่งยืน โดย "บวร" เป็นคำย่อที่ประกอบด้วย บ้าน (บ), วัด (ว), และ โรงเรียน (ร) ซึ่งหมายถึงสามเสาหลักที่หล่อหลอมสังคมไทยมาอย่างยาวนาน โดยพจนานุกรมให้ความหมายของคำว่า "บวร" ว่าหมายถึง "ความประเสริฐหรือเลิศล้ำ" ซึ่งสะท้อนถึงคุณค่าของโครงสร้างทางสังคมไทยที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่น

องค์ประกอบของ "บวร"

บ้าน (บ.) บ้านหมายถึงครอบครัวและชุมชน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม บ้านเป็นศูนย์กลางของความรัก ความอบอุ่น และการเรียนรู้พื้นฐานจากพ่อแม่และผู้ใหญ่ในชุมชน

^{๔๒} กระทรวงวัฒนธรรม กรมการศาสนา, แนวทางการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลัง “บวร”, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

วัด (ว.) วัดเป็นศูนย์กลางทางจิตใจและจิตวิญญาณของชุมชน ทำหน้าที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และเป็นแหล่งเรียนรู้พระพุทธศาสนา นอกจากการเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจแล้ว วัดยังเป็นที่พักทางจิตใจของชาวบ้าน และเป็นพื้นที่แห่งการให้คำปรึกษาด้านศีลธรรมและจริยธรรม

โรงเรียน (ร.) โรงเรียนเป็นสถานที่ให้การศึกษาอย่างเป็นระบบแก่เยาวชน ปลุกฝังทั้งความรู้ด้านวิชาการและความเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม โรงเรียนไม่ได้ทำหน้าที่เพียงให้การศึกษาเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่พัฒนาเยาวชนให้มีความรับผิดชอบและคุณธรรม

ความสัมพันธ์ของ "บวร" ต่อสังคมไทย

ความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนในสังคมไทยมีความเชื่อมโยงกันมาตั้งแต่อดีต เมื่อครั้งที่โรงเรียนยังไม่เกิดขึ้น วัดมีบทบาทสำคัญในการให้การศึกษาและเป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้สังคมไทยมีความอบอุ่นและมีคุณธรรม

ในปัจจุบัน แม้ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ แต่แนวคิด "บวร" ยังคงมีความสำคัญในฐานะเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยเป็นการส่งเสริมให้แต่ละองค์ประกอบทำงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม เช่น ปัญหาความเสื่อมโทรมของคุณธรรม ปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน

การประยุกต์ใช้แนวคิด "บวร" ในการพัฒนาสังคม การส่งเสริมชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร กรมการศาสนาได้นำหลักการสร้างสังคมคุณธรรมมาบูรณาการในการดำเนินงานโครงการชุมชนคุณธรรม โดยใช้พลัง "บวร" เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความร่วมมือของ บ้าน วัด และโรงเรียน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน มีกระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วม เช่น "ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์" เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ตามแนวทาง "บวร" วัดหรือศาสนสถานทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางชุมชนในการส่งเสริมศีลธรรม บ้านมีบทบาทในการเป็นแหล่งเรียนรู้เบื้องต้นและสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมชุมชน โรงเรียนทำหน้าที่ปลุกฝังความรู้ควบคู่กับคุณธรรมให้แก่เยาวชนในชุมชน

กิจกรรมส่งเสริมความร่วมมือของ "บวร"

โครงการ "กั ค่าย กั วัด กั ชุมชน" เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพ วัด และชุมชน

โครงการรักษาสีสิ่งแวดล้อม โดยการบูรณาการบ้าน วัด และโรงเรียนให้มีบทบาทร่วมกันในการอนุรักษ์ธรรมชาติ

การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนโดยใช้หลัก "เศรษฐกิจพอเพียง" ที่เน้นการพึ่งพาตนเองของบ้าน วัด และโรงเรียนร่วมกัน

๒.๖ บริบทของแม่น้ำท่าจีน

๑. สภาพทั่วไปของแม่น้ำท่าจีน

แม่น้ำท่าจีนมีต้นกำเนิดจากแม่น้ำเจ้าพระยา โดยแยกออกมาจากแม่น้ำเจ้าพระยาด้านฝั่งขวาที่บ้านคลองมะขามเฒ่า อำเภอดุสิต จังหวัดชัยนาท ไหลผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม และไหลลงสู่อ่าวไทยที่จังหวัดสมุทรสาคร มีความยาวทั้งสิ้น ๓๒๕ กิโลเมตร เป็นแม่น้ำสายเดียวที่อยู่ระหว่างพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยากับที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ โดยมีพื้นที่ของกลุ่มน้ำ ๑๙,๕๓๖ ตารางกิโลเมตร (๑๑.๖ ล้านไร่) เป็นพื้นที่ทางการเกษตรถึง ๗.๘ ล้านไร่ ป่าไม้ ๒.๑ ล้านไร่ ที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ อีก ๑.๗ ล้านไร่ แม่น้ำท่าจีนมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปากน้ำ คือ ช่วงที่ไหลผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี เรียกว่า “แม่น้ำสุพรรณ” ช่วงที่ไหลผ่านจังหวัดนครปฐมเรียกว่า “แม่น้ำนครชัยศรี” ด้วยนครปฐมเดิมเป็นมณฑลนครชัยศรี ช่วงที่ไหลผ่านจังหวัดสมุทรสาครเรียกว่า “แม่น้ำท่าจีน” เพราะแม่น้ำไหลลงทะเลตำบลท่าจีน

๒. ลักษณะพื้นที่ของกลุ่มน้ำท่าจีน

พื้นที่กลุ่มน้ำท่าจีนแบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ ๑) พื้นที่ฝั่งต้นออกของแม่น้ำท่าจีน ซึ่งมีบริเวณติดต่อกับพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำผืนเดียวกับที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก หน้าน้ำน้ำจะท่วมซังเป็นส่วนใหญ่ เหมาะแก่การทำการเกษตร โดยเฉพาะทำนา ทำสวนผลไม้ ฯลฯ ๒) พื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน เป็นบริเวณพื้นที่ราบขนาดใหญ่มีความลาดเอียงสูงกว่าฝั่งตะวันออก ทำให้เกิดทิศทางการไหลของน้ำจากทิศตะวันออก ซึ่งแบ่งพื้นที่ได้เป็น ๓ ตอน คือ

๑) พื้นที่ตอนบนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ เป็นที่ราบสูงพื้นที่เชิงเขาแต่มีระดับความสูงไม่มากนัก ประกอบด้วยพื้นที่บางส่วนของจังหวัดกาญจนบุรี อุทัยธานี ชัยนาท และสุพรรณบุรี

๒) พื้นที่ตอนกลางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ เป็นที่ราบลุ่มติดต่อกับพื้นที่ลุ่มน้ำแม่กลองในเขตอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี อำเภอบางเลน อำเภอกำแพงแสน อำเภอเมืองนครปฐม และอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

๓) พื้นที่ตอนล่างฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ เป็นพื้นที่ราบลุ่มชายทะเล มีน้ำทะเลขึ้นถึงนับตั้งแต่อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม และเขตพื้นที่ของจังหวัดสมุทรสาคร

๓. แหล่งต้นน้ำของแม่น้ำท่าจีน

แหล่งน้ำหลักของแม่น้ำท่าจีน คือน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา ในอดีตน้ำในแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำเจ้าพระยามีระดับเดียวกัน เนื่องจากแม่น้ำท่าจีนเป็นแม่น้ำสาขาที่แยกมาจากเจ้าพระยา ต่อมาในปัจจุบันได้ดำเนินการสร้างประตูน้ำระบายน้ำเพื่อกวบบกปริมาณน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา ได้แก่

ประตุน้ำพลเทพ ประตุน้ำท่าโบสถ์ จังหวัดชัยนาท ประตุน้ำชลมารกพิหารณ์ที่อำเภอสามชุก และประตุน้ำโพธิ์พระยา จังหวัดสุพรรณบุรี ทำให้แม่น้ำท่าจีนแปรสภาพเป็นคลองส่งน้ำชลประทานในโครงการชลประทานเจ้าพระยา แหล่งน้ำสำคัญที่ระบายน้ำ (น้ำฝน) ลงสู่แม่น้ำ ท่าจีนอีกแหล่ง คือ กลุ่มน้ำกระเสียว ซึ่งเป็นต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี มีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ ๑,๒๒๐ ตารางกิโลเมตร ซึ่งปัจจุบันได้มีการสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำที่บ้านนาตาปีน อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี มีความจุถึง ๓๙๐ ล้านลูกบาศก์เมตร (อันจะส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำในแม่น้ำท่าจีนต่อระบบนิเวศในอนาคต)

นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำสำคัญที่ระบายน้ำสู่แม่น้ำท่าจีนอีกแหล่งคือ น้ำจากโครงการชลประทานแม่กลองใหญ่ ซึ่งระบายน้ำจากแม่น้ำแม่กลองเหนือเขื่อนวชิราลงกรณ์ ลงสู่แม่น้ำท่าจีนในเขตอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี อำเภอกำแพงแสน อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม และคลองซึ่งแยกจากแม่น้ำแม่กลองลงสู่จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสาคร

๔. แม่น้ำท่าจีนกับจังหวัดนครปฐม

จังหวัดนครปฐมมีแม่น้ำท่าจีนเป็นแม่น้ำหลักสายเดียวที่ไหลผ่านอำเภอบางเลน อำเภอนครชัยศรี และอำเภอสามปราชญ์ มีความยาวทั้งสิ้น ๙๗ กิโลเมตร และโดยที่จังหวัดนครปฐมมีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม ก่อนข้างเรียบไม่มีภูเขาและป่าไม้ สภาพพื้นที่ลาดเอียงจากทิศตะวันตกสู่ทิศตะวันออก มีระดับความสูงเหนือระดับน้ำทะเล ๖ เมตร โดยประมาณ ดังนั้น ระดับน้ำของแม่น้ำท่าจีนจึงได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลก่อนข้างมาก มีน้ำขึ้น-น้ำลง วันละสองครั้ง โดยที่น้ำในแม่น้ำท่าจีนมีตลอดปี จะมีเพียงหน้าแล้งที่อาจมีน้ำจํานวนน้อยเป็นเหตุให้น้ำทะเลหนุนขึ้นสูง แต่ก็ไม่ทำให้ระบบนิเวศเหมาะสมกับการผลิตอาหารของสัตว์น้ำ หน้าฝนน้ำจะท่วมเอ่อสองฝั่งแม่น้ำตั้งแต่ เขตอำเภอบางเลน นครชัยศรี และอำเภอสามปราชญ์ ทำให้มีสัตว์น้ำขยายพันธุ์ มีตะกอนดินทับถมเหมาะแก่การเกษตรกรรมเพื่อผลิตอาหารเลี้ยงประชาชนชาวนครปฐมและกรุงเทพมหานคร จนมีคำกล่าวเปรียบแม่น้ำท่าจีนว่า เป็นสายเลือดใหญ่ของชาวนครปฐมที่หล่อเลี้ยงชีวิตของประชาชน โดยมีลำคลองเป็นเส้นเลือดฝอยที่นำน้ำไปในทั่วทุกพื้นที่ ในจังหวัดนครปฐม ทั้งคลองธรรมชาติและคลองที่ขุด เพื่อประโยชน์ในด้านการชลประทานและการคมนาคม ซึ่งมีจำนวนลำคลองมากถึง ๒๖ สาย แยกเป็นคลองในเขตอำเภอบางเลน จำนวน ๑๑ สาย คือ

๑) คลองบางน้อย เป็นคลองธรรมชาติอยู่ตอนเหนือทางฝั่งขวาของแม่น้ำ ในเขตตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน แยกมาจากแม่น้ำท่าจีนที่บ้านบางน้อยในไหลเข้าไปในเขตอำเภอกำแพงแสน เรียกว่าคลองเจริญสุข และมีลำรางส่งน้ำ เรียกว่าลำรางนกกระทา

๒) คลองบางหลวง เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนที่บ้านบางหลวงไหลเข้าสู่อำเภอกำแพงแสน เรียกคลองท่าสาร เชื่อมต่อกับแม่น้ำแม่กลองที่จังหวัดกาญจนบุรี

- ๓) คลองคูเมือง เป็นคลองธรรมชาติแยกจากแม่น้ำท่าจีนได้จากคลองบางหลวง
- ๔) คลองนิลเพชร เป็นคลองธรรมชาติแยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งซ้ายที่ตำบลนิลเพชร เชื่อมต่อกับคลองญี่ปุ่นทางด้านตะวันออก
- ๕) คลองประชาศรัย เป็นคลองขุดเพื่อการเกษตรแยกจากแม่น้ำท่าจีนถัดลงมาทางใต้ ไหลไปทางทิศตะวันออก เชื่อมต่อกับคลองญี่ปุ่นและคลองบางภาษี
- ๖) คลองพิสมัย เป็นคลองขุดเพื่อการเกษตรเชื่อมต่อระหว่างแม่น้ำท่าจีน กับคลองบางภาษี
- ๗) คลองพระพิมล เป็นคลองขุดเพื่อการเกษตรเชื่อมต่อระหว่างแม่น้ำท่าจีน กับคลองบางภาษี และคลองขุนศรี จังหวัดนนทบุรี
- ๘) คลองบางเลน เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งขวาที่บ้านบางเลนเชื่อมกับคลองบางหลวงในเขตอำเภอกำแพงแสน และเชื่อมต่อกับคลองท่าสาร-บางปลา
- ๙) คลองบางปลา เป็นคลองธรรมชาติแยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งขวาที่ตำบลบางปลา เชื่อมกับคลองท่าสารในเขตอำเภอกำแพงแสน และแม่น้ำแม่กลองที่จังหวัดกาญจนบุรีในโครงการชลประทานแม่กลองใหญ่
- ๑๐) คลองนกกระทุง เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งซ้าย เชื่อมต่อกับคลองบางภาษี
- ๑๑) คลองนราภิรมย์ เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งซ้าย ที่ตำบลลำพญาถึงตำบลนราภิรมย์ เชื่อมกับคลองสว่างอารมณ์ คลองทวีวัฒนา และคลองเจ๊ก
- แยกเป็นคลองในเขตอำเภอนครชัยศรี จำนวน ๑๑ สาย คือ
- ๑) คลองบางพระ เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งขวา ไหลเข้าไปในเขตอำเภอดอนตูม เรียกว่าคลองหนองบอน อีกด้านหนึ่งแยกเข้าไปในเขตอำเภอเมืองนครปฐม เป็นคลองพะเนียงแตก คลองม่วงตารศ บรรจบกับคลองทัพหลวง
- ๒) คลองบางแก้วฟ้า เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งซ้าย ที่ตำบลบางแก้วฟ้าเชื่อมต่อกับคลองเจ๊ก
- ๓) คลองท่าทราย เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งขวา เชื่อมต่อกับคลองบางพระ คลองสัมปทวน และคลองเจดีย์บูชา
- ๔) คลองบางกระบือ เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งซ้าย เชื่อมต่อกับคลองเจ๊ก
- ๕) คลองโยง เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งซ้าย ที่บ้านคลองโยง เชื่อมต่อกับคลองเจ๊กและคลองทวีวัฒนา

๖) คลองมหาสวัสดิ์ เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งซ้าย เชื่อมต่อกับ คลองทวีวัฒนา โดยไม่มีประตูน้ำเพื่อใช้ในการระบายน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาผ่านลงแม่น้ำท่าจีน

๗) คลองลัดท่ามอญ เป็นคลองขุดเพื่อเชื่อมต่อระหว่างบ้านจิวรายกับบ้านท่ามอญ ใน เขตอำเภอนครชัยศรี

๘) คลองสัมปทวน เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งขวา ที่ตำบลสัมปทวน เชื่อมต่อกับคลองท่าทราย และคลองบางพระ

๙) คลองเจดีย์บูชา เป็นคลองขุดเพื่อใช้ในการคมนาคมจากแม่น้ำท่าจีนไปยังอำเภอเมือง นครปฐม ผ่านตลาดนครปฐม เชื่อมต่อกับคลองวังตะกุก และก่อนจะเข้าตัวเมืองจะแยกไปบรรจบกับ คลองบางแขม คลองหนองดินแดง เชื่อมต่อกับคลองดำเนินสะดวกและแม่น้ำแม่กลอง

๑๐) คลองบางแก้ว คลองธรรมชาติแยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งขวาที่วัดกลางบางแก้ว เชื่อมต่อกับคลองเจดีย์บูชา

๑๑) คลองทางหลวง เป็นคลองธรรมชาติ แยกจากแม่น้ำท่าจีนทางฝั่งขวา เชื่อมต่อกับ คลองบางระกำ และคลองบางแขม ในเขตอำเภอเมืองนครปฐม

คลองในเขตอำเภอสามพราน จำนวน ๔ สาย คือ

๑) คลองสามพราน เป็นคลองธรรมชาติเชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีนของบ้านทรงคนองกับ บริเวณบ้านสามพราน

๒) คลองลัดอีแท่น เป็นคลองขุด เชื่อมระหว่างบ้านทรงคนองกับบ้านตลาดใหม่

๓) คลองลัดท่าคา เป็นคลองขุด เชื่อมระหว่างบ้านท่าข้ามกับบ้านอ้อมใหญ่

๔) คลองจินดา เป็นคลองธรรมชาติ แยกทางฝั่งขวาของแม่น้ำท่าจีน

๕. แม่น้ำท่าจีนกับการประกอบอาชีพของประชาชน

การเกษตร

น้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม แม่น้ำท่าจีนเป็นเสมือนสายเลือด แห่งชีวิตของคนนครปฐม และมีลำคลองเป็นจำนวนมาก กระจายทรัพยากรน้ำหล่อเลี้ยงพื้นที่จังหวัด นครปฐมประดุจดังเส้นเลือดฝอยทำให้คน ปฐมเป็นดินแดนแห่งเกษตรกรรมได้ชื่อเป็นคำขวัญที่ว่า “ส้มโอหวาน ข้าวสารขาว” พื้นที่ฝั่งตะวันตกส่วนใหญ่และบริเวณที่ลุ่มริมแม่น้ำเหมาะแก่การทำสวน ที่ดอนห่างจากริมแม่น้ำก็เหมาะแก่การ ทำนา ทำให้คนปฐมเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของ ประเทศและของโลก พืชพรรณทางเกษตรที่สำคัญ เช่น ข้าว พืชไร่ ส้มโอ มะพร้าวน้ำหอม หนาม อุ่น ฝรั่ง สวนผัก สวนไม้ดอก โดยเฉพาะกล้วยไม้ นับเป็นแหล่งผลิตส่งออกที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่ง เป็นพืช เศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศนอกจากพืชบก ชาวบ้านริมน้ำต่างก็ประกอบอาชีพปลูกพืชน้ำเป็น

อาชีพหลักอีกอาชีพหนึ่ง เช่น การปลูกผักบุ้ง ผักกะเฉด บัว ซึ่งส่งขายในกรุงเทพฯ เป็นเครื่องเคียง และส่วนประกอบของอาหารมากมายหลายชนิด

การประมง

ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว บ่งบอกสภาพความเป็นจริงของแม่น้ำท่าจีนในอดีตที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีน้ำสะอาดที่เป็นแหล่งผลิตพันธุ์สัตว์น้ำหลากหลายชนิด ในอดีต สัตว์น้ำจะมีชุกชุม ทั้ง กุ้ง หอย ปู ปลา มีชาวบ้านลอยเรือตกกุ้งริมน้ำ ในหน้าหนาวประมาณเดือนพฤศจิกายน ธันวาคม สามารถแทงกุ้งที่ลอยขึ้นอยู่ชายตลิ่งได้ แสดงให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของสัตว์น้ำ แม้ในปัจจุบันคุณภาพน้ำได้ลดลง แต่ก็ยังเป็นแหล่งประมงสำคัญ มีประชาชนจำนวนมากประกอบอาชีพจับสัตว์น้ำ และการเลี้ยงปลาในกระชัง แม้แต่ประชาชนที่ไม่ได้อาศัยอยู่ริมแม่น้ำ ก็ยังได้อาศัยคูคลองในการส่งน้ำ เพื่อการเลี้ยงปลาในบ่อ เลี้ยงกุ้งก้ามกราม ทั้งในพื้นที่อำเภอบางเลน อำเภอกำแพงแสน อำเภอดอนตูม อำเภอนครชัยศรี และอำเภอเมืองนครปฐม

การค้าขาย

ตามประวัติการตั้งถิ่นฐานของคนโบราณ มักจะเลือกอาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณริมน้ำ เพราะสะดวกต่อการคมนาคม เกิดเป็นชุมชนขนาดใหญ่และเป็นแหล่งประกอบอาชีพการค้าขายที่สำคัญ ดังจะเห็นได้ว่ามีอำเภอที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำถึง ๓ อำเภอ ได้แก่ อำเภอบางเลน อำเภอนครชัยศรี อำเภอสามพราน มีแหล่งชุมชนหนาแน่นที่เป็นตลาดตลอดสองฝั่งแม่น้ำ ทั้งตลาดเก่า และตลาดใหม่กว่า ๑๓ แห่ง คือ ตลาดบางหลวง ตลาดบางไทรป่า ตลาดบางไผ่นารถ ตลาดบางปลา ตลาดบางภาษี ตลาดลำพญา ตลาดห้วยพลู ตลาดจิ้งจอก ตลาดต้นสน ตลาดท่านา ตลาดดอนหวาย ตลาดสามพราน ฯลฯ

๖. สถานที่ท่องเที่ยวแหล่งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นริมแม่น้ำท่าจีน

บ้านริมน้ำ

บ้านริมน้ำแสดงถึงเอกลักษณ์ของภาคกลาง เป็นบ้านทรงไทยมีใต้ถุนสูง มีระเบียงหน้าบ้านที่เรียกว่าชานบ้าน แต่ละหลังจะมีหลายระดับ เรียกว่าเรือนหมู่ และเป็นหมู่บ้านจำนวนมากขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกในบ้านและฐานะเรือแพ เรือแพมีรูปทรงปั้นหยา เป็นลักษณะของท้องถิ่นโดยเฉพาะ เนื่องจากชนชาติมอญและจีนไม่มีที่ดินและอยู่ริมตลาดจึงสร้างเรือนแพอยู่อาศัยและค้าขาย ปัจจุบันเกือบไม่มีให้เห็นแล้ว นอกจากเรือแพที่เป็นร้านอาหารซึ่งอาจมีการดัดแปลงไปบ้าง

ศาลาท่าน้ำ

ศาลาท่าน้ำเป็นสถาปัตยกรรมสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่มีทั้งหน้าวัดและหน้าบ้านที่มีลักษณะหลากหลาย แม่น้ำจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในเชิงอนุรักษ์ เนื่องจากมีวัดเรียงรายอยู่ริมแม่น้ำ มี

บ้านเรือนแบบไทยภาคกลาง บ้านทรงไทย บ้านเรือนแพ พืชพรรณไม้ริมน้ำ ตลอดจนตลาดที่เก่าแก่ มีผลไม้และอาหารพื้นบ้าน โดยมีเรือบริการอยู่หลายแห่ง

๗. วัดที่อยู่บริเวณริมแม่น้ำท่าจีน

วัดนับเป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญมาแต่โบราณ วัดเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของประชาชน เป็นแหล่งสืบทอดทางวัฒนธรรมทั้งด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ซึ่งตลอดลำน้ำท่าจีนในจังหวัดนครปฐมมีวัดตั้งอยู่ถึง ๔๑ วัด เป็นวัดพุทธ ๔๐ วัดและวัดคริสต์ ๑ วัด คือ ๑) วัดราษฎร์สามัคคี (บางน้อยนอก) ๒) วัดบางหลวง ๓) วัดศิลามูล ๔) วัดโพธิ์ราษฎร์ศรัทธาธรรม ๕) วัดบางไผ่นาถ ๖) วัดผาสุกการาม ๗) วัดบางเลน ๘) วัดเกษมสุริย์มาจ ๙) วัดบางปลา ๑๐) วัดบางภาษี ๑๑) วัดลำพญา ๑๒) วัดสุขวนาราม (บางระกำ) ๑๓) วัดบางพระ ๑๔) วัดห้วยพลู ๑๕) วัดสำโรง ๑๖) วัดลานตากฟ้า ๑๗) วัดกกตาล ๑๘) วัดสัมปตาก ๑๙) วัดจี้วราย ๒๐) วัดกลางคูเวียง ๒๑) วัดสัมปทวน ๒๒) วัดแค ๒๓) วัดกลางบางแก้ว ๒๔) วัดใหม่สุประดิษฐาราม ๒๕) วัดประชานารถ ๒๖) วัดไทยาวาส ๒๗) วัดหอมเกร็ด ๒๘) วัดทรงคนอง ๒๙) วัดดอนหวาย ๓๐) วัดท่าพุท ๓๑) วัดไร่ขิง ๓๒) วัดสรรเพชญ์ ๓๓) วัดเดชานุสรณ์ ๓๔) วัดโรมันคาธอริก ๓๕) วัดท่าข้าม ๓๖) วัดบางช้างเหนือ ๓๗) วัดบางช้างใต้ ๓๘) วัดเชิงเลน ๓๙) วัดเทียนดัด ๔๐) วัดอ้อมใหญ่ ๔๑) วัดธรรมปัญญาาราม (บางม่วง)

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาชินวัฒน์ จกกวโร (กุยรัมย์) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเชิงพุทธของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช : วิเคราะห์เชิงพุทธ” ผลการวิจัยที่ได้คือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเชิงพุทธของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดโครงสร้างเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน คือ (๑) โครงงาน ได้แก่ อริยสัจ ๔ ที่ประกอบด้วยปัญหา สาเหตุของปัญหา ภาวะไร้ปัญหา และแนวทางไปสู่ภาวะไร้ปัญหา โดยสังเคราะห์สิ่งแวดล้อมเป็นตัวความทุกข์ ซึ่งมีปัญหาที่จะต้องทำการแก้ไข (๒) อุดมการณ์ของการทำงาน ได้แก่ ราชสังคหวัตถุ ๕ อันเป็นเป้าหมายในการอนุรักษ์ฟื้นฟูส่งเสริมสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปในสภาพที่ปรกติ (๓) หลักการในการทำงาน ได้แก่ สันโดษ ๓ ประการเป็นจุดยืนและเครื่องค้ำยันให้ดำเนินงานอยู่ในแนวทางที่ดงามเสมอ (๔) วิธีการในการทำงาน ได้แก่ มรรคมืองค์ ๘ หรือไตรสิกขาเป็นตัวขับเคลื่อน

งานให้เป็นไปตามอุดมการณ์ที่ตั้งไว้ให้เป็นไปตามหลักการของปฏิจจสมุปบาท คือสภาพที่เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน^{๔๓}

พระมหานันต์ บัวคำ ศึกษาเรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลองเพื่อจัดการปัญหามลพิษทางน้ำ: กรณีศึกษาชุมชนมนตรีพัฒนา ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี พบว่า (๑) กระบวนการรวมกลุ่มเพื่ออนุรักษ์แม่น้ำแม่กลอง เริ่มจากผู้นำชุมชนได้รับแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการด้านสิ่งแวดล้อมของอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี และให้เป็นตัวแทนอาสาสมัครด้านสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชน จากนั้นผู้นำชุมชนได้เชิญชวนคณะกรรมการและสมาชิกของชุมชนให้จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์อาสาสมัครด้านสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนขึ้น ส่วนสมาชิกคนอื่น ๆ ก็ได้ชักชวนกันแบบปากต่อปาก โดยเพื่อนบ้านที่อยู่ในชุมชน (๒) ปัญหามลพิษทางน้ำในแม่น้ำแม่กลองเกิดขึ้นจากน้ำเสียทางกายภาพ น้ำเสียทางเคมี และน้ำเสียทางชีววิทยา และพบว่า มีโรงงานอุตสาหกรรม ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ การทำการเกษตรของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งเป็นแหล่งปล่อยน้ำเสีย น้ำปนเปื้อนสารเคมี และสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ลงแม่น้ำ จนทำให้น้ำไม่สะอาด ชาวบ้านไม่นำมาใช้ในการอุปโภคบริโภค (๓) การป้องกันและแก้ไขปัญหาพิษในแม่น้ำแม่กลอง ผู้นำชุมชนได้ให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งสถานการณ์ความเสียหายของสิ่งแวดล้อมแก่สมาชิกของชุมชนอยู่เสมอ เพื่อมุ่งเน้นการดำเนินชีวิตประจำวันให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติในทุก ๆ ด้าน และ (๔) รูปแบบการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลอง มีลักษณะเป็นความร่วมมือของคนในชุมชนที่เล็งเห็นประโยชน์ในเรื่องความสะอาดของแม่น้ำแม่กลอง โดยผู้นำชุมชนได้ส่งเสริมวิถีทางการอนุรักษ์ การเผยแพร่องค์ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ และจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งในเรื่องการอนุรักษ์อย่างแท้จริง^{๔๔}

พระสุธี การดำรง ได้ทำวิจัยเรื่อง “บทบาทการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของพระธรรมเสนานี (ชุนห์ กิตติวณฺโณ)” ผลการวิจัยพบว่า ๑) บทบาทในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของพระธรรมเสนานี (ชุนห์ กิตติวณฺโณ) ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ในสมัยที่เป็นเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม ท่านได้รับทราบถึงปัญหาแม่น้ำท่าจีนเน่าเสีย และได้เข้าร่วมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนกับชมรมเราเรารักแม่น้ำท่าจีนนครปฐม โดยเป็นประธานที่ปรึกษาฝ่ายสงฆ์ให้กับชมรมฯ ท่านมีบทบาทที่เด่น ๔ ประการ คือ ๑) บทบาทผู้เป็นที่ปรึกษา ๒) บทบาทผู้ประสานความร่วมมือ ๓) บทบาร่วมผลักดันนโยบาย

^{๔๓} พระมหาชินวัฒน์ จุกกวโร (กุญรัมย์), “การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเชิงพุทธของพระบาทสมเด็จพระมหาพรหมมุนีมหาภูมิพลอดุลยเดช: วิเคราะห์เชิงพุทธ”, *ดัชนีปฏิสัมพันธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), บทคัดย่อ.

^{๔๔} พระมหานันต์ บัวคำ, “รูปแบบการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลองเพื่อจัดการปัญหามลพิษทางน้ำ: กรณีศึกษาชุมชนมนตรีพัฒนา ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี”, *วารสารนิติรัฐ*, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๖๖): ๔๒-๔๙.

๒) ปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน มี ๒ ประการคือ ปัญหาด้านเวลาและปัญหาด้านงบประมาณ

๓) ปัจจัยและเงื่อนไขต่างๆ ที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของพระธรรมเสนานี อันได้แก่ หลักพุทธธรรม ความศรัทธา ความเอาใจจริงเอาใจสั่ง เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม เห็นบุญคุณของธรรมชาติ ความเป็นผู้นำ เป็นต้นแบบ และมีกลุ่มอนุรักษ์

นอกจากมีบทบาทหลักทางด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา และด้านการสาธารณูปการแล้ว พระธรรมเสนานี ท่านมีบทบาทที่เด่นทางด้านการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน จนเป็นที่ประจักษ์และได้รับการยอมรับทั้งจากพระสงฆ์ ประชาชน และกลุ่มอนุรักษ์ โดยเฉพาะชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีนนครปฐม^{๔๕}

พระอิทธิกร ยศสา ศึกษาเรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำตามหลักพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำตามหลักพระพุทธศาสนา เน้นการใช้น้ำอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ที่แยกกันไม่ออกระหว่างน้ำและการจัดการป่าไม้ เป้าหมายหลักของการอนุรักษ์น้ำตามหลักพระพุทธศาสนา คือ แก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรน้ำและปัญหาการอนุรักษ์น้ำ ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์น้ำ เพื่อป้องกันปัญหาการทำลายทรัพยากรน้ำ และเพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรน้ำให้คงอยู่ต่อไป การนำหลักอริยสัจ ๔ มาเป็นต้นแบบของการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ คือ การระบุปัญหาของน้ำ การกำหนดสาเหตุของปัญหาแหล่งน้ำ การสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์น้ำ และการพัฒนาแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำให้ยั่งยืน^{๔๖}

พงศธร สัมแป้น และคณะ ศึกษาเรื่องการแปลงทุนวัฒนธรรม : หนึ่งตะลุง สู่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง พบว่า การสร้างสรรค์ศิลปะการหนึ่งตะลุงของกลุ่มเยาวชนศิลปินเมืองคอน ใช้เค้าโครงเรื่องจากพลวัตและภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งชุมชนบางดี จังหวัดนครศรีธรรมราช มีเนื้อหาสาระในด้านการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน ภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง เรื่องเล่าและความเชื่อของคนรุ่นปู่ย่า ตายาย ในชุมชน แปลงเป็นวรรณศิลป์หนึ่งตะลุงในรูปแบบ เนื้อหาสาระเรื่องมนต์รักษ้างูบางดี กลอนเกี้ยวจ้อ กลอนสุภาพ กลอนคำคอน และกลอนสามห้า และเป็นนวัตกรรม

^{๔๕} พระสุธี การดำรงทิ, “บทบาทการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของพระธรรมเสนานี (ขุนทด กิตติคุณโณ)”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปกร, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

^{๔๖} พระอิทธิกร ยศสา, “การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำตามหลักพระพุทธศาสนา”, วารสารธรรมสาส์น, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๕): ๑-๑๒.

สู่สื่อสังคมออนไลน์ในช่องทาง Facebook Fanpage, YouTube, and TikTok เพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนมีจิตตระหนักรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น^{๔๗}

อนุชา ช้างน้อย ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนที่อาศัยอยู่ชุมชนริมน้ำวัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม พบว่า ประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ เป็นเพศชายอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปีสถานภาพสมรส การศึกษา ม.๖ - ปวส. ประกอบธุรกิจส่วนตัว รายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า ๓๕,๐๐๐ บาท ด้านพฤติกรรมทำลายทรัพยากรธรรมชาติในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การประกอบอาชีพที่ไม่ยั่งยืน การใช้สารเคมีอันตราย และการก่อมลพิษชีวิตภายในและรอบน้ำ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การสร้างความเข้าใจในระบบนิเวศวิถีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและการสิ้นเปลืองและมลภาวะที่มาจากกิจกรรมมนุษย์ กับการปกป้องพื้นที่และสัตว์น้ำสำหรับผลทดสอบสมมติฐานปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกัน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๔๘}

ดร.ณิ ททรัพย์ผล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน ของพระสงฆ์ในวัดบริเวณแม่น้ำท่าจีน จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า

๑. พระสงฆ์มีจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน ความเชื่ออำนาจในตน การได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมจากประชาชน อยู่ในระดับปานกลาง ความตระหนักต่อปัญหามลพิษของแม่น้ำท่าจีน การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ อยู่ในระดับมาก การได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมจากกลุ่มองค์กรและการได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมจากคณะสงฆ์อยู่ในระดับน้อย

๒. พระสงฆ์ที่มีอายุ พรรษา ภูมิลำเนาเดิม ต่างกัน มีจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ แต่เมื่อจำแนกระดับการศึกษาแผนกธรรม ระดับการศึกษาแผนกสามัญ และประสบการณ์ในการทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน

^{๔๗} พงศธร สัมแป้น และคณะ, “การแปลงทุนวัฒนธรรม : หนึ่งทะเลสูง สู่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง”, วารสารปาริชาติ, ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๖๗): ๕๓๘-๕๕๓.

^{๔๘} อนุชา ช้างน้อย, “พฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนที่อาศัยอยู่ชุมชนริมน้ำวัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม”, วารสารวิชาการธรรมทรรณ, ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มีนาคม ๒๕๖๗): ๑๗-๒๘.

๓. การได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมจากคณะสงฆ์ การปฏิบัติตนตามหลักอริยบท ๔ และการได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมจากกลุ่มองค์กร สามารถร่วมกันทำนวยุติสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของพระสงฆ์ ได้ร้อยละ ๖๖.๘ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๐๑^{๔๙}

ดาราณี โฉมเผือก ทำวิจัยเรื่อง “เครือข่ายกระบวนการอนุรักษ์ลุ่มแม่น้ำท่าจีนของชุมชนดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการดำเนินการอนุรักษ์น้ำของชุมชนลุ่มแม่น้ำท่าจีน อำเภอสามพราน ๑) การให้ความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม แก่นักเรียน ประชาชน วัด เมื่อเห็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่แม่น้ำท่าจีน และได้แจ้งให้หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ แสดงความคิดเห็น และเสวนากับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน เสนอปัญหาข้อบกพร่องที่เป็นอุปสรรคต่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนแก่หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทราบ ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือประชาชนในชุมชน เพื่อพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน เข้าร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการอนุรักษ์ ดูแลส่งเสริมการใช้น้ำในแม่น้ำท่าจีน ๒) มีการจัดการแบบพหุภาคี ฝ่ายะวังตรวจสอบมิให้ผู้อื่นมาทำลายหรือทำให้แม่น้ำท่าจีนเน่าเสีย การแสดงความคิดเห็นคัดค้าน หรือโต้แย้งอย่างมีเหตุผล เมื่อมีการเลือกโครงการที่ไม่ตรงกับ การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน การให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน เพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนมีการเข้าร่วมในการติดตามงานขณะปฏิบัติงานในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน ๓) การสร้างความตระหนักและเครือข่าย โดยเสนอโครงการหรือแนวทางการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน ให้ที่ประชุมของท้องถิ่น ชุมชน หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐทราบมีการร่วมปรึกษาปัจจัย หรือวัสดุอื่นๆ ที่สามารถใช้ประโยชน์ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนมีการร่วมพัฒนา ปรับปรุงแม่น้ำท่าจีนให้สามารถใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม กับสภาพปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปมีการเข้าร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนที่จัดขึ้นในชุมชนและมีการร่วมรณรงค์ต่อต้านการปล่อยน้ำเสีย กากเคมี ขยะมูลฝอยลงสู่แม่น้ำท่าจีน และ ๔) การอนุรักษ์โดยการสร้างจิตสำนึก โดยการปฏิบัติตามมาตรการที่ทางเทศบาลกำหนดอย่างเคร่งครัดของคนในชุมชนมีการเข้าร่วมติดตามตรวจสอบความถูกต้องในกิจกรรมหรือโครงการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนมีการเข้าร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานในการอนุรักษ์แม่น้ำ

^{๔๙} ดรุณี ทรัพย์ผล, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน ของพระสงฆ์ในวัดบริเวณแม่น้ำท่าจีน จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาชุมชน, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

น้ำท่าจีน มีการอธิบายผลเสียที่เกิดขึ้นจากการที่ไม่อนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนให้ชุมชนเข้าใจ และมีการเข้าร่วมรับทราบผลที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานเมื่อกิจกรรมหรือโครงการเสร็จสิ้น^{๕๐}

วิจิตร วิชัยสาร และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการน้ำ การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำและการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำและอนุรักษ์น้ำของชุมชนคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล” ผลการวิจัยพบว่า ๑) ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีสถานภาพสมรส อายุอยู่ในช่วง ๔๕-๕๔ ปี อาชีพหลักเป็นพนักงานเอกชน มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน จำนวนเงิน ๑๐,๐๐๑ - ๓๐,๐๐๐ บาท จำนวนคนในครัวเรือน ๔-๖ คน และระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่ ๑๖ ปีขึ้นไป ความคิดเห็นของตัวอย่างต่อความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และพฤติกรรม และการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำและอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับความสำคัญมาก ๒) ปัจจัยส่วนบุคคลด้าน อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน จำนวนคนในครัวเรือน และระยะเวลาอาศัยในพื้นที่ ที่แตกต่างกัน มีการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำและอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในชุมชน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และ ๓) ปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจทักษะ และ พฤติกรรมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ มีอิทธิพลต่อการจัดการทรัพยากรน้ำในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๕๑

ชัชวาล แอร์มหล้า ทำวิจัยเรื่อง “เครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง” ผลการวิจัยพบว่า ลุ่มน้ำแม่กลองต้นกำเนิดของสายน้ำจากจังหวัดตากไหลมาตามแนวเขาทางทิศตะวันตกก่อตัวเป็นต้นน้ำจังหวัดกาญจนบุรี (ต้นน้ำ) ไหลลงมาจังหวัดราชบุรี (กลางน้ำ) และจังหวัดสมุทรสงคราม (ปลายน้ำ) รวมระยะทาง ๑๔๓ กิโลเมตร แบ่งออกเป็นลุ่มน้ำย่อย ๑๑ ลุ่มน้ำ อุณหภูมิเฉลี่ยลุ่มน้ำแม่กลอง ๒๖.๗ องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยตลอดปีอยู่ระหว่าง ๗๕.๖ เปอร์เซ็นต์ ความครึ้มของเมฆโดยเฉลี่ย ๕.๘ อ็อกต้า ความเร็วลม ๑.๘ น็อต ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรายปี ๑,๔๕๔.๘ ล้านลูกบาศก์เมตร ปริมาณน้ำที่ต้องการใช้ ๙,๓๖๐.๙๙ ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี สำหรับเครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองจำแนกออกเป็น ๒ ประเภทคือ ๑) เครือข่ายธรรมชาติที่เกิดจากปัญหา วัตถุประสงค์ เป้าหมาย

^{๕๐} ดารานี โฉมเผือก, “เครือข่ายกระบวนการอนุรักษ์ลุ่มน้ำท่าจีนของชุมชนดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒), บทคัดย่อ.

^{๕๑} วิจิตร วิชัยสาร และคณะ, “ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการน้ำ การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำและการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำและอนุรักษ์น้ำของชุมชนคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล”, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓, (กันยายน-ธันวาคม, ๒๕๖๔): ๔๒-๕๓.

เดียวกันเกิดกับกลุ่มเพื่อน ญาติพี่น้อง หรือบุคคลที่เคยรู้จักกัน เคยทำกิจกรรมร่วมกัน ๒) เครือข่ายจัดตั้ง โดยมีวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ฝักระวัง เช่น เครือข่ายลุ่มน้ำแม่กลอง เครือข่ายรักษาลุ่มน้ำแม่กลอง เครือข่ายอาสาสมัครทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น รูปแบบเครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองมี ๔ รูปแบบ ๑) เครือข่ายบุคคลกับบุคคล ๒) เครือข่ายบุคคลกับกลุ่มหรือองค์กร ๓) เครือข่ายองค์กรกับองค์กร และ ๔) เครือข่ายผสมในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง ข้อเสนอแนะจากการวิจัยควรเร่งส่งเสริมและพัฒนาร่วมกันทุกระดับทุกขั้นตอนของกระบวนการแบบมีส่วนร่วมรวมถึงด้านจิตสำนึก จิตอาสาในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองและพัฒนาระบบเทคโนโลยีนำมาใช้ในการบริหารจัดการเครือข่ายลุ่มน้ำแม่กลอง^{๕๒}

เสาวรส ยิ่งวรรณะ ได้ทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบการประเมินจิตสำนึกรักษ์น้ำตามแนวคิดการประเมิน ๓๖๐ องศา” ผลการวิจัยพบว่า ๑) รูปแบบการประเมินจิตสำนึกรักษ์น้ำตามแนวคิดการประเมิน ๓๖๐ องศา ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ (๑) เป้าหมายของการประเมิน (๒) สิ่งที่มีประเมิน (๓) วิธีการประเมิน และ (๔) วิธีการตัดสิน และมีคุณภาพในมิติความถูกต้องครอบคลุม อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนประโยชน์ที่ได้รับจากการประเมิน ความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการประเมินไปใช้ และความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ๒) นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิจัยภายใต้แผนงานวิจัยการพัฒนาระบบการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักษ์น้ำของเยาวชนลุ่มน้ำคลองท่าแนะ จังหวัดพัทลุง ระยะที่ ๑ มีจิตสำนึกรักษ์น้ำอยู่ในระดับมาก และคุณภาพของผลการประเมินจิตสำนึกรักษ์น้ำด้านความสอดคล้องของผลการประเมินมีค่าอยู่ระหว่าง ๐.๘๗๐-๐.๘๘๘ ด้านความเที่ยงมีค่าอยู่ระหว่าง ๐.๗๐๗-๐.๘๖๘ และด้านความตรงตามเกณฑ์สัมพัทธ์มีค่าอยู่ระหว่าง ๐.๐๖๒-๐.๘๐๙^{๕๓}

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น จะเห็นได้ว่าการสำรวจตอบแบบสอบถามเป็นงานวิจัยเชิงปริมาณมาก และการอนุรักษ์น้ำนั้นเป็นแบบเดิมทั่วไป ซึ่งก็ซ้ำกันอยู่บ้าง แต่งานวิจัยของคณะผู้วิจัยนั้นจะแตกต่างออกไป คือเป็นงานวิจัยที่มีการอนุรักษ์น้ำในรูปแบบวิถีชีวิตชุมชนเชิงพุทธ ก็คือจะอนุรักษ์ด้วยวิถีชุมชน ด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เพราะฉะนั้นเมื่อทบทวนงานวิจัยดังกล่าวแล้ว คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้วว่า งานวิจัยการอนุรักษ์น้ำวิถีชุมชนเชิงพุทธ ยังไม่มีนักวิจัยท่านใดทำ

^{๕๒} ชัชวาล แอร่มหล้า, “เครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง”, **รายงานวิจัย**, (ราชบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, ๒๕๖๒), บทคัดย่อ.

^{๕๓} เสาวรส ยิ่งวรรณะ, “รูปแบบการประเมินจิตสำนึกรักษ์น้ำตามแนวคิดการประเมิน 360 องศา”, **วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม**, ปีที่ ๑๓, ฉบับที่ ๒ (ม.ค.-มิ.ย. ๒๕๖๑): ๒๓๘-๒๔๙.

๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชนอำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดจากหลักคิดที่สำคัญ อันจะนำไปสู่กรอบความคิดในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่วิจัย ประกอบด้วย กลไกทางพระพุทธศาสนาที่ผู้วิจัยใช้เป็นกรอบคือ ๑) กลไกวิถีชุมชนเชิงพุทธ มุ่งศึกษาประเด็นที่เป็นประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่เคยมีมาแต่ก่อน เพื่อรื้อฟื้นหรือย้อนรอยวัฒนธรรมวิถีพุทธเดิมๆ ที่หายไปให้กลับคืนมาอีกครั้ง ๒) กลไกวัฒนธรรม วัฒนธรรมของชุมชนในอำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม ที่สืบ ๆ ทอดกันมาผ่านสายน้ำแห่งชีวิตคือแม่น้ำท่าจีน เหมือนกลับไปย้อนดูม้วนวีดีโอเดิม ๆ ว่า เคยเกิดวัฒนธรรมเชิงพุทธหรือพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาอะไรบ้าง ๓) กลไกการอนุรักษ์น้ำ มุ่งศึกษาหาวิธีการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน ผ่านวิถีชีวิตชุมชนเชิงพุทธ หรือวัฒนธรรมประเพณีทางสายน้ำ กลับวิทยาการสมัยใหม่ในการอนุรักษ์น้ำ

โดยกรอบแนวคิดดังกล่าวมานั้น มีความเชื่อมโยงกันในมิติของเนื้อหาในพื้นที่การศึกษาตามรายละเอียดดังแผนภาพที่ ๒.๑

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชนอำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods) ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ พื้นที่การวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

๓.๖ การพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่าง

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยผู้วิจัยได้กำหนดใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methodology Research) โดยผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม” เพื่อประมวลองค์ความรู้สร้างกรอบแนวคิดการวิจัยและการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ และทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การประชุมกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กับผู้ร่วมกิจกรรม โดยคณะผู้วิจัยได้ใช้ชุดกิจกรรม การให้ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม โดยได้กำหนดรูปแบบการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ วิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)

คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาวิจัยโดยศึกษาจากเอกสารปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ประกอบด้วย งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือและตำรา ในประเด็นการเก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการ

ส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย การส่งเสริมการพัฒนากิจกรรม เชิงพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริม การสร้างเครือข่าย และการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนวิถีพุทธ

๓.๑.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ผู้วิจัยได้กำหนดใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ที่เป็นแนวทางที่ส่งเสริมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยการศึกษาและวิเคราะห์วิถีชุมชน แลนำประเด็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากการจัดกิจกรรมมาเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อค้นหาและพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนตามแนววิถีชุมชนเชิงพุทธ โดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้นำชุมชน ตัวแทนชาวบ้านที่อยู่ริมน้ำ และตัวแทนวัดที่อยู่ติดกับแม่น้ำ จากนั้นทำการยืนยันข้อมูลโดยวิธีการการประชุมกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) และเพื่อขยายผลกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๓.๑.๓ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

ผู้วิจัยได้กำหนดการวิจัยในภาคสนามเพื่อให้ทราบถึงแนวคิดหลักการความเป็นมา ความสัมพันธ์ปัญหาอุปสรรคและกระบวนการสร้างแนวปฏิบัติใหม่และมุมมองใหม่ ในการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม และสามารถขยายผลกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนการวิจัยเป็น ๒ ระยะดังนี้

ระยะที่ ๑ ทำการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร เป็นขั้นศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” โดยการศึกษาจากเอกสารและการสังเคราะห์งานวิจัยประกอบกับกิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ระยะที่ ๒ ขั้นทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ชุดกิจกรรม การให้ความรู้เกี่ยวกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และขยายผลกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยการจัดกิจกรรมกับผู้นำชุมชน จำนวน ๑๐ คน ตัวแทนพระสงฆ์ จำนวน ๕ รูป และตัวแทนชาวบ้าน จำนวน ๒๐ คน ผู้สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้

๓.๑.๔ การสะท้อนคิด และการคืนข้อมูล

เป็นกระบวนการ ผลลัพธ์และผลกระทบ ไม่ว่าจะเป็นปัญหา อุปสรรค และความสำเร็จ โดยการสนทนากลุ่ม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตพฤติกรรม รวมทั้งการใช้แบบสอบถามวัดความคิดเห็นที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมที่สร้าง ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสะท้อนคิดเหล่านั้นมาวิเคราะห์เนื้อหา เกี่ยวกับเพื่อขยายผลกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ดังนั้นผลที่ได้จึงมีการนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การพรรณนาข้อมูล แผนภาพ ตาราง ผังความคิด หลังจากที่ได้ร่วมกิจกรรมและเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จสิ้นลง

๓.๒ พื้นที่การวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ พื้นที่การวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ผู้วิจัยกำหนดแหล่งข้อมูลในการศึกษาโดยใช้พื้นที่ ชุมชนที่อยู่ติดน้ำในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยผู้วิจัยได้เล็งเห็นว่าพื้นที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ พร้อมทั้งกลุ่มผู้วิจัยมีเครือข่ายในกลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ ทำให้เป็นประโยชน์ต่อการนำเสนอข้อมูล และเหมาะสมกับการศึกษา ตลอดข้อมูลที่มีการอัปเดตข่าวสารตลอดมา รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากชมรมผู้สูงอายุ พร้อมทั้งกลุ่มผู้วิจัยมีเครือข่ายในกลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ และข้อมูลที่ได้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเหมาะกับการสัมภาษณ์ การจัดเวทีประชุมกลุ่ม และการจัดกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๓.๒.๒ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

การศึกษานี้เก็บข้อมูลจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เขตพื้นที่มี ๓๕ คน โดยมีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างดังนี้

๑. เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเข้ากลุ่ม (Inclusion Criteria) โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรม มีดังนี้

- ๑) เป็นผู้นำชุมชน
- ๒) เป็นชาวบ้านที่อยู่ริมน้ำ
- ๓) เป็นผู้นำสงฆ์ในวัดที่อยู่ริมน้ำ

๔) ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ

๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๒๔ คน ดังนี้

๑. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อยืนยันข้อมูลและเก็บข้อมูลเชิงลึกจาก อาสาสมัครผู้สูงอายุที่มีความรู้เรื่องจิตอาสา จำนวน ๑๕ คน โดยเน้นหลักการดังนี้ คือ

- ๑) การเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากผู้สูงอายุโดยไม่เปิดเผยข้อมูลให้สัมภาษณ์
- ๒) การสังเกตคำพูดที่น่าสนใจ หรือทำในรูปของตารางที่สะท้อนคำพูด สังเกตพฤติกรรม โดยทำการวิเคราะห์ว่าพฤติกรรมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร
- ๓) สร้างความคุ้นเคย กับผู้ให้สัมภาษณ์โดยการให้ทราบข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ

๒. ผู้ร่วมในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus-Group Discussion) เพื่อร่วมกันส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย กลุ่มพระสงฆ์, ผู้นำชุมชน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ และชาวบ้านที่อยู่ริมน้ำในพื้นที่ รวมทั้งสิ้น กลุ่มละ ๓ คน รวมทั้งสิ้น ๑๒ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ตามความเหมาะสมโดยจัดทำขึ้นเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และความถูกต้องในการเก็บข้อมูลโดยดำเนินการดังนี้

๓.๓.๑ ลักษณะเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

๑. ผู้วิจัยใช้แบบการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure In-depth Interview) เพื่อศึกษาเกี่ยวกับ “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” โดยแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๒ แบบ คือ ๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สำคัญ และ ๒) ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์

๒. การสร้างเครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยได้มีการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเกี่ยวกับ “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” ในรายละเอียด แล้วนำมาร่างเป็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์จากนั้นนำไปตรวจสอบความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์โดยการนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ ใน

ส่วนของความสอดคล้องกับเนื้อหาและทฤษฎีก่อนนำมาปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ต่อจากนั้นจึงนำแบบสอบถามและข้อคำถามมาทำการปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ก่อนรวบรวมเก็บข้อมูล

๓. การสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

๑) ศึกษาแนวคิดทฤษฎี จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒) นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพมากำหนดกรอบวัตถุประสงค้ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยในการสร้างเครื่องมือและประเด็นคำถามเพื่อการวิจัยเชิงคุณภาพ

๓) สร้างเครื่องเครื่องมือ และนำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

(๑) พระครูใบฎีกาธีรยุทธ จนทุบโม, ผศ. ดร.

(๒) พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธรรมสุโท, ผศ. ดร.

(๓) ผศ. ดร.โยตะ ชัยวรมันกุล

(๔) ดร.อัญธิษฐา อักษรศรี

(๕) ดร.วันชัย แสงสุวรรณ

๔. จัดพิมพ์แบบสอบถามสัมภาษณ์แบบสมบูรณ์ และนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย

๕. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคในการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technic)

๖. นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก มาจัดทำ ประเด็นทั้ง ผู้ตอบแบบสอบถามและผู้ให้ข้อมูลสำคัญก็ได้เพื่อร่วมกันวิเคราะห์สรุปข้อมูลต่อไป

การสัมภาษณ์ (Interview) ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-formal interview) และ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะเริ่มต้นด้วยการนัดหมายวัน เวลาที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับขอเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมในพื้นที่ ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเตรียม ศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง สมุดจดบันทึก และอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๒. ขั้นดำเนินการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้

ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยก็จะหยุดการบันทึกเสียง^๑

๓. สัมภาษณ์รายนามกับผู้เกี่ยวข้องในงานวิจัย “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”

๓.๓.๒ การสร้างเครื่องเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ระยะที่ ๑ คณะผู้วิจัยได้กำหนดวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เกี่ยวกับ “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” โดยจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการให้ความรู้เกี่ยวกับ กลไกเชิงพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตัวเองของกลุ่มผู้สูงอายุจิตอาสา ทั้งหมด ๔ กิจกรรม

กิจกรรมที่ ๑ การให้ความรู้เกี่ยวกับจิตปัญญาสังคมเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตัวเองของกลุ่มผู้สูงอายุ

กิจกรรมที่ ๒ การให้ความรู้เกี่ยวกับการฝึกสมาธิเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตัวเองของกลุ่มผู้สูงอายุ

กิจกรรมที่ ๓ การให้ความรู้เกี่ยวกับส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตัวเองของกลุ่มผู้สูงอายุ

กิจกรรมที่ ๔ การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้แบบบูรณาการเกี่ยวกับประสบการณ์ต่าง ๆ เช่น การเล่าเรื่องราว และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ได้จากข้อที่ ๑ - ๓ ในกิจกรรมมาเล่าสู่กันฟังเพื่อแลกเปลี่ยนกัน

ระยะที่ ๒ แบบสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Observation Form) โดยคณะผู้วิจัยได้สังเกตตามกิจกรรมกลไกเชิงพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตัวเองของกลุ่มผู้สูงอายุจิตอาสาในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย การให้ความรู้เกี่ยวกับจิตปัญญาสังคมเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตัวเองของกลุ่มผู้สูงอายุ การให้ความรู้เกี่ยวกับการฝึกสมาธิเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตัวเองของกลุ่มผู้สูงอายุ การให้ความรู้เกี่ยวกับส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตัวเองของกลุ่มผู้สูงอายุ และการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้แบบบูรณาการเกี่ยวกับประสบการณ์ต่างๆ รวมไปถึงการตอบคำถามระหว่างกิจกรรมแต่ละกิจกรรม และสังเกตพฤติกรรมไปพร้อมกับสรุปการจดบันทึกภาพกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้

^๑ ชาย โพธิ์สิตา, ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๙), หน้า ๒๗๙.

การสร้างแบบเครื่องมือในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบ มีขั้นตอนดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. กำหนดวัตถุประสงค์และขอบเขตข้อมูลของเครื่องมือการวิจัย
๓. สร้างเครื่องเครื่องมือ และนำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย
 - ๑) พระครูใบฎีกาธีรยุทธ จนฺทูปโม, ผศ. ดร.
 - ๒) พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ, ผศ. ดร.
 - ๓) พระเจริญพงษ์ ธมฺมทีโป, ผศ.ดร.
 - ๔) ผศ. ดร.โยตะ ชัยวรมันกุล
 - ๕) ดร.อัญธิฐา อักษรศรี
๔. การคัดเลือกผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน ๓๕ คน เพื่อทำการสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย โดยวิธีการดังต่อไปนี้

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ และเชิงปฏิบัติการ ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย

ก. เชิงคุณภาพ

ในจัดเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก มีขั้นตอน ดำเนินการ ดังนี้

๑. การสัมภาษณ์เชิงลึก มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

๑) ขึ้นจัดเตรียมเครื่องมือสำหรับการสัมภาษณ์ ได้แก่ จัดทำแบบสัมภาษณ์ เจาะลึก (In-depth Interview Guide) เพื่อทำการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยผู้วิจัยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ที่เกี่ยวข้องกับ “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” จากนั้นติดต่อประสานงานผู้ให้ข้อมูล เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือ เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือที่จะเข้าสัมภาษณ์

๒) ขึ้นเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการ สัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างพร้อมกับขอเอกสาร ต่าง ๆ พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เตรียมและ

ศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๓) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ

๒. การสังเกตพฤติกรรม ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหาในแง่มุมของการให้ ความสนใจต่อกิจกรรมที่จัดขึ้น รวมทั้งความร่วมมือร่วมใจกัน โดยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต จดบันทึกในขณะเดียวกันจะมีการลงรายการ (list) รวมทั้งกลไกเชิงพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตัวเองของกลุ่มผู้สูงอายุจิตอาสาในอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม

ข. เชิงปฏิบัติการ

ในการทำกิจกรรมเกี่ยวกับ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างชุดกิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยมีกรอบการสร้างชุดกิจกรรมตามที่ได้กำหนดไว้ดังต่อไปนี้ดังตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ แสดงชุดกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน

ที่	กิจกรรม	วัตถุประสงค์ของกิจกรรม	รายละเอียดของกิจกรรม	ระยะเวลาของกิจกรรม
๑	ทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม	ก. ส่งเสริมการทำบุญควบคู่การดูแลสิ่งแวดล้อม อ. ลดขยะพลาสติกในชุมชน	- การตักบาตรโดยใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ใบตอง - ให้ความรู้เรื่องผลกระทบของขยะพลาสติกต่อแม่น้ำ - การแจกภาชนะย่อยสลายได้แทนพลาสติก	๓ วัน (วันพระใหญ่)
๒	ค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ	ก. ปลูกฝังความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำ	- การสำรวจคุณภาพน้ำในชุมชน	๓ วัน

		๐. พัฒนาภาวะ ผู้นำในกลุ่ม เยาวชน	- การฝึกปฏิบัติการ บำบัดน้ำเสีย เบื้องต้น - การอภิปราย แนวทางอนุรักษ์ แม่น้ำร่วมกับ พระสงฆ์และชุมชน	
๓	ประกวด “ชุมชน รักแม่น้ำ”	ก. สร้างความ ตระหนักและ แรงจูงใจในการ อนุรักษ์แม่น้ำ ๐. ส่งเสริม ความคิด สร้างสรรค์	- เปิดรับแนวคิด และโครงการ อนุรักษ์จากชุมชน - คัดเลือกชุมชนที่มี แนวทางอนุรักษ์ โดดเด่น - มอบรางวัลและ นำโครงการที่ชนะ ไปปฏิบัติจริง	๐ เดือน (รวบรวมและ ตัดสิน)
๔	ลอยกระทงรักษ์ โลก	ก. ลดขยะจาก การลอยกระทง ๐. สร้างจิตสำนึก การใช้วัสดุ ธรรมชาติ	- จัดอบรมประดิษฐ์ กระทงจากวัสดุ ธรรมชาติ - การรณรงค์ลด การใช้กระทงโฟม - การเก็บกระทง และประเมินผล กระทงของ กิจกรรมหลังการจัด งาน	๓ วัน (วันลอยกระทง)

ในจัดเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพกิจกรรมก่อนและหลัง โดย จัดเตรียมเครื่องมือตามทดสอบกับประชาชนที่เข้ากิจกรรมจำนวน ๒๕ คนทั้งก่อนและหลังจากการสังเกตการณ์ โดยดำเนินการแจกและรับกลับคืนด้วยตนเอง ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วน แล้วจึงนำไปวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยมี

การวางแผน Timeline ในการปฏิบัติการวิจัย “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย โดยวิธีการดังต่อไปนี้

๓.๕.๑ เชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก มีขั้นตอน ดำเนินการประกอบด้วย

๑. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis Techniques) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

๒. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงพร้อมจำแนกอย่างเป็นระบบแล้วจึงนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อมกับการเก็บ รวบรวมข้อมูล ทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่าง ๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อวิเคราะห์ประเด็นใดแล้วไม่มีความ ชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการ วิจัย^๑ และเสริมด้วยวิธีการการประชุมกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) เพื่อเป็นแนวทางในกลไกเชิงพุทธบูรณาการ เพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตัวเองของกลุ่มผู้สูงอายุจิตอาสาในอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม

๓.๕.๒ เชิงปฏิบัติการ

การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงกิจกรรม โดยคณะผู้วิจัยได้กำหนด การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากผลของกิจกรรมและรูปแบบการฝึกอบรม โดยคณะผู้วิจัยมีการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วมกับกิจกรรม (Participation) ด้วยวิธีการเก็บรวบรวม คือ จากแบบสังเกตการณ์ เนื้อหาของกิจกรรม และสรุปผลของกิจกรรม เพื่อสังเกตการณ์ความแตกต่างระหว่างก่อนเข้ากิจกรรมและหลังเข้ากิจกรรม

๓.๕.๓ การสะท้อนคิด และการคืนข้อมูล

การสะท้อนคิด และการคืนข้อมูล เป็นกระบวนการ ผลลัพธ์และผลกระทบ ไม่ว่าจะเป็น ปัญหา อุปสรรค และความสำเร็จ โดยการสนทนากลุ่ม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตพฤติกรรม รวมทั้งการใช้แบบสอบถามวัดความคิดเห็นที่มีต่อการเข้าร่วม

^๑ Denzin, N., **Sociology : Methodology; Research**, (New York: Prince Hall, 1970), pp. 218-230.

กิจกรรมที่สร้างซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสะท้อนคิดเหล่านั้นมาวิเคราะห์เนื้อหา เกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ดังนั้นผลที่ได้จึงมีการนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การพรรณนาข้อมูล แผนภาพ ตาราง ผังความคิด หลังจากที่ได้ร่วมกิจกรรมและเก็บร่วมเสร็จสิ้นลง มีการดำเนินการ ดังนี้

๑. ใช้แบบการใช้ข้อมูลเชิงเอกสารเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์ แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เพื่อสร้างกิจกรรมขึ้น โดยนำผลที่ได้จะนำเสนอในรูป การเก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับ การส่งเสริมการพัฒนากิจกรรม เชิงพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริม การสร้างเครือข่าย และการจัดกิจกรรมผู้สูงอายุมานำเสนอเป็นตาราง แผนภาพ

๒. สัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม รวมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เกี่ยวข้อง ได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นี้มาวิเคราะห์เนื้อหาถึงผลของกระบวนการที่เกิด ขึ้นกับการเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนหรือไม่ โดยการใช้การพรรณนาข้อมูล ควบคู่ไปกับการอ้างอิงคำพูดที่น่าสนใจ หรือทำในรูปของตารางที่สะท้อนคำพูด สังเกตพฤติกรรม โดยทำการวิเคราะห์ว่าพฤติกรรมมีการเปลี่ยนแปลง ไปหรือไม่ อย่างไร ซึ่งผู้วิจัยใช้การพรรณนาข้อมูลที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ได้แสดงออกมา และเสริมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการการประชุมกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) เพื่อเป็นแนวทางในจัดกิจกรรมการส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตัวเองของกลุ่มผู้สูงอายุจิตอาสา

๓. การคืนข้อมูล เป็นการคืนข้อมูลให้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย เพื่อเป็นการตรวจสอบความเที่ยงตรงของผลการวิจัย เป็นการตรวจสอบข้อมูลครั้งสุดท้ายและจัดทำรายงานผลการวิจัยให้สมบูรณ์ต่อไป ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสนทนากลุ่มครั้งนี้มาวิเคราะห์ความเที่ยงตรงของผลการวิจัย โดยจะมีการ ใช้ผังความคิดช่วยในการนำเสนอผลการวิจัยควบคู่ไปกับการพรรณนาผลการวิจัย

๓.๖ การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการโดยยึดหลักพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง คือ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ตัวแทนหน่วยงานราชการ และชาวบ้านในเขตพื้นที่ที่มาร่วมกิจกรรม จะได้รับหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเข้าร่วมในการวิจัยโดยการสมัครใจ มีสิทธิ์ที่จะตอบรับหรือปฏิเสธการเข้าร่วมกิจกรรม และได้รับคำชี้แจงว่า การวิจัยเรื่องนี้ไม่ทำให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย จิต และผลกระทบทางสังคม จากการจัดกิจกรรม และการสัมภาษณ์เชิงลึกจะถูกเก็บเป็นความลับ ผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่สามารถเข้าถึงกิจกรรม การนำเสนอผลการวิจัยไม่กระทบถึงตัวบุคคล ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายใด ๆ จากกลุ่มตัวผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำ

น้ำท่าจีน ดังนั้นหากผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่สบายใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม หรือการสัมภาษณ์ รวมไปถึงให้ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับกลไกเชิงพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตัวเองของกลุ่มผู้สูงอายุจิตอาสา สามารถยกเลิกได้ตลอดเวลา โดยไม่มีผลเสียใด ๆ ซึ่งผู้วิจัยจะหาเลือกผู้เข้าร่วมกิจกรรมและผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนใหม่ทดแทนได้

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

บทนี้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ ได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาวิถีชุมชน กิจกรรม และหลักธรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ๒) เพื่อพัฒนากิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ๓) เพื่อขยายผลกิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

๔.๑ วิถีชุมชน กิจกรรม และหลักธรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๔.๒ การพัฒนากิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๔.๓ การขยายผลกิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๔.๔. องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ การศึกษาวิถีชุมชนเชิงพุทธของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

จากการสัมภาษณ์การศึกษาวิถีชุมชนเชิงพุทธของชุมชน ประกอบด้วย วิถีชีวิตและประเพณีท้องถิ่น บทบาทของวัดในชุมชน ความเชื่อและค่านิยมทางศาสนา การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว รวมถึงหลักการทั่วไปเกี่ยวกับวิถีชุมชนเชิงพุทธ โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑.๑ วิถีชีวิตและประเพณีท้องถิ่น

กิจวัตรประจำวันและประเพณีที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคน ชาวบ้านส่วนใหญ่มักเริ่มต้นวันใหม่ด้วยการใส่บาตรพระสงฆ์ในตอนเช้า ถือเป็นการทำบุญเสริมสิริมงคลให้กับชีวิต ก่อนออกไปทำงานในสวนผลไม้หรือไร่นา ซึ่งเป็นอาชีพหลักในพื้นที่ การพักผ่อนของคนในชุมชนมักเกิดขึ้นที่ลานวัดหรือพื้นที่สาธารณะ เป็นศูนย์กลางในการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องราวประจำวัน^๑ และการร่วมกิจกรรมทางศาสนา สำหรับประเพณีสำคัญที่ยังคงรักษาไว้ การทำบุญวันพระ การแห่เทียนพรรษา และประเพณีสงกรานต์ที่ทุกคนจะร่วมกันทำบุญตักบาตร สรงน้ำพระ และรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ เพื่อแสดงความกตัญญูและความเคารพต่อผู้สูงอายุ^๒ ชุมชนมีการจัดกิจกรรมเชิงพุทธในวันสำคัญ เป็นโอกาสที่คนในชุมชนทุกวัยจะได้มารวมตัวกันสร้างบุญกุศลและเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน วิถีชีวิตดังกล่าว ส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน โดยการช่วยเหลือกันในงานบุญหรืองานศพที่มีการจัดที่วัดและใช้วัดเป็นศูนย์กลางของการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม^๓ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตประจำวันเป็นสิ่งที่ยังคงหล่อหลอมชุมชนให้มีเอกลักษณ์ แม้จะมีความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตที่เกิดจากเทคโนโลยีและความทันสมัยเข้ามา แต่ชาวบ้านยังคงให้ความสำคัญกับการรักษารากเหง้าและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ส่งต่อกันมารุ่นต่อรุ่นผ่านพิธีกรรมและการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย

วิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีวิถีชีวิตและประเพณีที่ผูกพันกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างมาก ผ่านกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ยังคงสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง ประเพณีเข้าพรรษาและออกพรรษา ชาวบ้านร่วมกันทำบุญตักบาตร ฟังธรรม และถวายเทียนพรรษาเพื่อสืบสานศาสนกิจ^๔ การจัดงานกฐินและผ้าป่าเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างที่ชุมชนรวมพลังกันสร้างกุศลร่วมกัน โดยการพัฒนาและบำรุงรักษาวัดซึ่งถือเป็นศูนย์กลางของชุมชน ประเพณีสงกรานต์ในพื้นที่ยังสืบทอดหลักธรรมเรื่องความกตัญญูต่อบุพการี ผ่านกิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ และการเข้าวัดเพื่อสรงน้ำพระเพื่อความเย็นสบาย วิถีชีวิตของชุมชนยังได้รับอิทธิพลจากหลักธรรมไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ซึ่งปรากฏชัดเจนในวิถีการดำรงชีวิตที่เรียบง่ายและการมีจิตอาสาช่วยช่วยเหลือกันในกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในวัด การปลูกต้นไม้เพื่ออนุรักษ์

^๑ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ ๑, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

^๒ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ ๒, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

^๓ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ ๓, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

^๔ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ ๔, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

สิ่งแวดล้อม และการจัดกิจกรรมธรรมะสำหรับเยาวชน^๕ ชาวบ้านยังปฏิบัติตามแนวคิดเรื่องกฎแห่งกรรม โดยการทำมาหากินและหลีกเลี่ยงความชั่ว ช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกแห่งความรับผิดชอบและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ประเพณีไม่ได้เป็นเพียงการสืบทอดวัฒนธรรม มีบทบาทในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว และสังคมในภาพรวม โดยเฉพาะในยุคที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การรักษาประเพณีจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความมั่นคงทางจิตวิญญาณของชุมชน^๖ ชาวสามพรานยังคงยึดมั่นในหลักพุทธธรรมในการปรับตัวให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตยุคใหม่ โดยผสานประเพณีและความเชื่อเข้ากับความทันสมัย

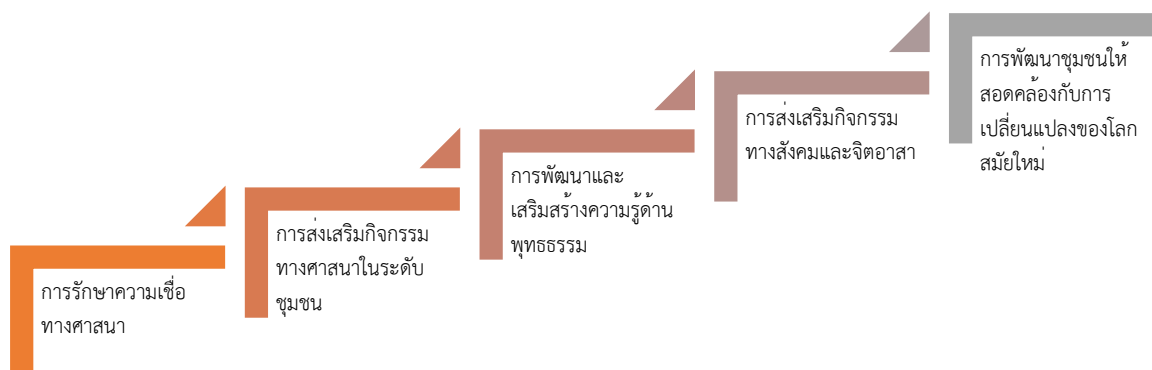
การใช้ชีวิตที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนาแทบทุกมุม ไม่ว่าจะเป็นการตักบาตรตอนเช้าเป็นกิจวัตรที่ทำกันเป็นประจำเพื่อสร้างบุญและเริ่มวันใหม่ด้วยความสงบใจ มีประเพณีสำคัญ งานบุญ ผ้าป่าหรืองานทอดกฐินที่ทั้งชุมชนมารวมตัวกัน จัดงานกันที่วัด ทุกคนมีส่วนร่วมตั้งแต่เด็กยันผู้สูงอายุ ยังมีงานประเพณีสงกรานต์ที่วัดเป็นศูนย์กลาง นำพระพุทธรูปออกมารดน้ำขอพร รวมถึงการแสดงความกตัญญูต่อผู้สูงอายุในชุมชน การสวดมนต์ทุกคืนวันพระ บางครั้งคนในชุมชนก็จัดกลุ่มทำวัตรเย็นร่วมกันที่วัด^๗

วิถีชีวิตที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา โดยยึดถือการทำบุญ ปฏิบัติศีล และเข้าร่วมประเพณีสำคัญ ไม่ว่าจะเป็น การตักบาตร ทอดกฐิน และบวชนาค ซึ่งสื่อถึงความสามัคคีและศรัทธาในชุมชน หลักธรรม การให้ทาน อดทน และเมตตา ถูกนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ชุมชนยังมีการส่งเสริมการเรียนรู้ธรรมะให้เยาวชนผ่านกิจกรรมทางศาสนาและการสอนเรื่องกฎแห่งกรรม วัดจึงไม่เพียงเป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณ แต่ยังเป็นศูนย์กลางทางสังคมที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวบ้าน

^๕ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ ๕, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

^๖ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ ๖, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

^๗ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ ๗, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

แผนภาพที่ ๔.๑ กระบวนการพัฒนาวิถีชีวิตเชิงพุทธในชุมชนอำเภอสามพราน

การสร้างและพัฒนาวิถีชีวิตเชิงพุทธในชุมชนอำเภอสามพรานสามารถแบ่งเป็นกระบวนการพัฒนาที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในลำดับ ๕ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การฟื้นฟูและรักษาความเชื่อทางศาสนา

ขั้นแรกของกระบวนการพัฒนา คือ การฟื้นฟูและรักษาความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในชุมชน ชาวบ้านยังคงยึดมั่นในหลักธรรมอย่างศีล สมาธิ และปัญญา การฟื้นฟูเริ่มต้นจากการส่งเสริมการทำบุญที่บ้านและในวัด การใส่บาตรพระสงฆ์ในช่วงเช้า การทำบุญวันพระ และการร่วมกิจกรรมทางศาสนาเพื่อให้แนวคิดทางศาสนายังคงอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน การรักษาความเชื่อทางศาสนาในชุมชนมีส่วนช่วยให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ

๒. การส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาในระดับชุมชน

หลังจากการฟื้นฟูและรักษาความเชื่อแล้ว ขั้นตอนถัดมาคือ การส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของชาวบ้าน การจัดกิจกรรมทำบุญตักบาตร การจัดงานกฐิน หรือการแห่เทียนพรรษา ชุมชนจะร่วมมือกันจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างบุญและความสัมพันธ์ในชุมชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมช่วยเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ทางศาสนาให้คงอยู่ในสังคมท้องถิ่น

๓. การพัฒนาและเสริมสร้างความรู้ด้านพุทธธรรม

ขั้นตอนที่สามคือ การพัฒนาและเสริมสร้างความรู้ด้านพุทธธรรมแก่ชุมชน โดยการจัดการเรียนการสอนธรรมะในรูปแบบที่เหมาะสมกับสมาชิกทุกกลุ่มวัย การจัดหลักสูตรธรรมะสำหรับเยาวชน การนำเสนอคำสอนในรูปแบบที่ทันสมัยและเข้าใจง่าย การใช้สื่อออนไลน์เพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสอนให้เข้าถึงคนทุกเพศทุกวัย การถ่ายทอดสดกิจกรรมทางศาสนา การสอนธรรมะผ่านช่องทางโซเชียลมีเดีย เป็นต้น ความรู้ด้านพุทธธรรมช่วยให้ชาวบ้านมีความเข้าใจที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิตตามหลักธรรมและการพัฒนาตนเอง

๔. การส่งเสริมกิจกรรมทางสังคมและจิตอาสา

การพัฒนาไม่เพียงแต่ในเชิงศาสนา แต่ยังมุ่งไปที่กิจกรรมทางสังคมและจิตอาสา เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและความร่วมมือในชุมชน ตัวอย่างเช่น การจัดกลุ่มออมทรัพย์ในวัด หรือการปลูกต้นไม้เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเข้าร่วมงานช่วยเหลืองานบุญ งานศพ และการทำกิจกรรมจิตอาสาช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและยึดมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาในการช่วยเหลือผู้อื่น

๕. การพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่

ขั้นตอนสุดท้ายคือ การพัฒนาชุมชนให้สามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่อย่างมีสติ การนำเทคโนโลยีและวิธีการใหม่ ๆ เข้ามาปรับใช้ในกิจกรรมทางศาสนา การใช้แอปพลิเคชันในการติดตามและส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา การจัดกิจกรรมออนไลน์สำหรับผู้ที่ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมในวัดได้ การผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทำให้ชุมชนยังคงรักษาความเป็นพุทธศาสนิกชน ทำให้สามารถสื่อสารและเผยแผ่ธรรมะให้กับคนรุ่นใหม่และโลกภายนอกได้ดี

สรุปการพัฒนาวิถีชีวิตเชิงพุทธในชุมชนอำเภอสามพรานประกอบด้วย ๕ ขั้นตอนหลัก ได้แก่ (๑) การฟื้นฟูและรักษาความเชื่อทางศาสนา (๒) การส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาในระดับชุมชน (๓) การพัฒนาและเสริมสร้างความรู้ด้านพุทธธรรม (๔) การส่งเสริมกิจกรรมทางสังคมและจิตอาสา (๕) การพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ ช่วยให้วิถีชีวิตของชุมชนเชื่อมโยงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและมีความเข้มแข็งในด้านต่าง ๆ.

๔.๑.๒ บทบาทของวัดในชุมชน

ในพื้นที่อำเภอสามพราน วัดมีบทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลางทางศาสนาและชุมชน โดยเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านสามารถเข้ามาปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ และร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริมวิถีชีวิตเชิงพุทธได้อย่างต่อเนื่อง วัดจะจัดกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา และ

อาสาฬหบูชา การสวดมนต์ เวียนเทียน และฟังธรรม เพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านได้ทบทวนตนเองตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา^๘ ยังมีการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตของคนในชุมชนกับพระพุทธศาสนา อาทิ การอบรมเยาวชนในช่วงวันหยุดภาคฤดูร้อนที่ทำกิจกรรมการฝึกสมาธิและการปฏิบัติธรรม การจัดงานประเพณีท้องถิ่น อันได้แก่ งานทอดกฐินและผ้าป่า ที่นอกจากจะเป็นการสร้างบุญแล้วยังช่วยเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชนอีกด้วย วัดยังมีโครงการช่วยเหลือสังคม^๙ ในเรื่องของ การตั้งโรงงาน การแจกจ่ายอาหารและสิ่งของให้ผู้ยากไร้ และการจัดอบรมอาชีพเพื่อช่วยความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้ดีขึ้น ขณะเดียวกัน พระสงฆ์ก็มีบทบาทสำคัญในฐานะที่ปรึกษาและผู้ชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องตามหลักธรรม ด้วยการสอนธรรมะในโรงเรียน การเยี่ยมเยียนชาวบ้านเพื่อให้คำแนะนำ และการเป็นผู้นำในกิจกรรมชุมชนที่ตั้งเป้าการพัฒนาศีลธรรมและคุณภาพชีวิต^{๑๐} วัดเป็นพื้นที่ที่ช่วยเหลือลอมวิถีชีวิตเชิงพุทธในมิติต่าง ๆ ของชุมชน ทั้งในด้านจิตใจ สังคม และวัฒนธรรมที่ยังคงความเข้มแข็งไว้ได้อย่างสมดุลในยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

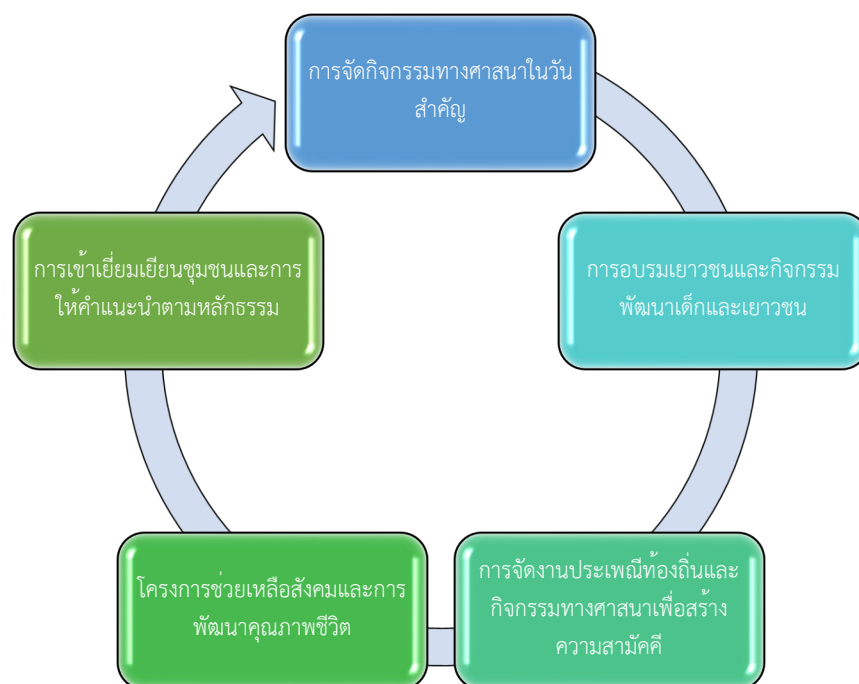
โดยวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางศาสนา วัฒนธรรม และการศึกษาแก่ชุมชนในหลายมิติ การสัมภาษณ์พระสงฆ์และผู้นำชุมชนในพื้นที่เผยว่า วัดไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม และจัดพิธีกรรมทางศาสนา แต่ยังมีการจัดกิจกรรมการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับวิถีชีวิตของประชาชน ในเรื่อง การอบรมคุณธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชน การจัดโครงการ “วันธรรมสวนะ” เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านร่วมทำบุญและปฏิบัติธรรมในวันพระ รวมถึงการอบรมพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์สำหรับเด็กและเยาวชนที่ปลูกฝังหลักศีล สมาธิ ปัญญา^{๑๑} วัดยังมีการส่งเสริมกิจกรรมชุมชน การจัดค่ายพัฒนาจิตหรือการฝึกสมาธิสำหรับบุคคลทั่วไป มีเป้าหมายในการพัฒนาจิตใจให้สงบ ลดความเครียด และเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและชุมชน ขณะเดียวกัน วัดยังเป็นแหล่งส่งเสริมความรู้ในด้านเกษตรอินทรีย์ การพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีการเกษตรเป็นหลัก พระสงฆ์และบุคลากรของวัดยังมีบทบาทในการเข้าไปเยี่ยมเยียนและช่วยเหลือผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง และผู้ด้อยโอกาสในชุมชน เป็นการแสดงถึงหลักเมตตาและกรุณาในพระพุทธศาสนา ทำให้วัดเป็นศูนย์รวมที่ช่วยส่งเสริมความสามัคคีและความยั่งยืนของชุมชนในอำเภอสามพราน

^๘ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ ๘, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

^๙ สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ ๙, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

^{๑๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ ๑๐, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

^{๑๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ ๑๑, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

แผนภาพที่ ๔.๒ การส่งเสริมวิถีชีวิตเชิงพุทธผ่านกิจกรรมและโครงการเพื่อพัฒนาชุมชน

ขั้นตอนที่ ๑ การจัดกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ

วัดในพื้นที่อำเภอสามพราณมีการจัดกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันมาฆบูชา, วิสาขบูชา และอาสาฬหบูชา โดยกิจกรรมหลักที่จัดขึ้นในแต่ละวันสำคัญจะประกอบด้วย การสวดมนต์ เวียนเทียน และฟังธรรม ซึ่งกิจกรรมนี้ช่วยกระตุ้นให้ชาวบ้านทบทวนตนเองตามหลักศีลสมาธิ และปัญญา พร้อมเสริมสร้างจิตสำนึกทางศาสนาให้แก่สมาชิกในชุมชนทุกวัย โดยเฉพาะการนำหลักธรรมเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ขั้นตอนที่ ๒ การอบรมเยาวชนและกิจกรรมพัฒนาเด็กและเยาวชน

การอบรมเยาวชนในช่วงวันหยุดภาคฤดูร้อน โดยการจัดกิจกรรมฝึกสมาธิและการปฏิบัติธรรม เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตของคนในชุมชนกับพระพุทธศาสนา ผ่านการปลูกฝังหลักศีลสมาธิ ปัญญา ให้แก่เยาวชนในชุมชน กิจกรรมมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เยาวชน พร้อมทั้งช่วยให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่ที่มีจิตใจที่สงบและเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ ๓ การจัดงานประเพณีท้องถิ่นและกิจกรรมทางศาสนาเพื่อสร้างความสามัคคี

การจัดงานประเพณีท้องถิ่น งานทอดกฐินและผ้าป่า นอกจากจะเป็นการสร้างบุญแล้วยังช่วยเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน โดยการรวมพลังของชาวบ้านในการทำกิจกรรมในวัด วัดเป็นศูนย์กลางที่ช่วยเชื่อมโยงสมาชิกในชุมชนให้ร่วมกันทำบุญและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริม

คุณธรรมและสังคมที่มีความเข้มแข็ง ทั้งในด้านการสร้างความสามัคคีและการร่วมมือในการทำประโยชน์แก่ส่วนรวม

ขั้นตอนที่ ๔ โครงการช่วยเหลือสังคมและการพัฒนาคุณภาพชีวิต

วัดในพื้นที่ยังมีบทบาทในการช่วยเหลือสังคม โดยการตั้งโรงทาน แจกจ่ายอาหารและสิ่งของให้แก่ผู้ยากไร้ และการจัดอบรมอาชีพเพื่อช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่ การดำเนินงานช่วยสร้างเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มีความจำเป็น วัดจึงเป็นศูนย์กลางที่ไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ทางศาสนา แต่เป็นแหล่งช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ของชาวบ้าน

ขั้นตอนที่ ๕ การเข้าเยี่ยมเยียนชุมชนและการให้คำแนะนำตามหลักธรรม

พระสงฆ์และบุคลากรของวัดยังมีบทบาทสำคัญในการเข้าเยี่ยมเยียนชาวบ้าน เพื่อให้คำแนะนำในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ผ่านการสอนธรรมะในโรงเรียนและกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงการเป็นผู้นำในกิจกรรมชุมชนที่มีเป้าหมายในการพัฒนาศีลธรรมและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน พระสงฆ์จะช่วยชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ทั้งในด้านจิตใจ การดำรงชีวิตในสังคม และการช่วยเหลือกันภายในชุมชน เป็นการส่งเสริมให้เกิดความสงบสุขและการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม

สรุปขั้นตอนนี้ครอบคลุมการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาและโครงการต่าง ๆ ที่วัดในอำเภอสามพรานจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมวิถีชีวิตเชิงพุทธในชุมชน โดยช่วยให้ชาวบ้านได้เรียนรู้และปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ส่งผลให้เกิดความสามัคคีและการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทั้งจิตใจ สังคม และคุณภาพชีวิต การอบรมเยาวชน การจัดงานประเพณีท้องถิ่น การช่วยเหลือผู้ยากไร้ การพัฒนาคุณธรรมในชุมชน และการส่งเสริมการพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการทำงานทำให้วัดมีบทบาทสำคัญเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและการพัฒนาชุมชนในทุกด้าน

๔.๑.๓. ความเชื่อและค่านิยมทางศาสนา

ความเชื่อและค่านิยมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นเอกลักษณ์ในพื้นที่นี้มีรากฐานมาจากการยึดมั่นในหลักไตรสรณคมน์ (พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์) ซึ่งสะท้อนผ่านการปฏิบัติศาสนกิจและประเพณีสำคัญ เช่น การเข้าวัดทำบุญในวันพระ การทอดกฐินและผ้าป่า รวมถึงการร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในชุมชนภายใต้การนำของวัด โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเทศกาลสงกรานต์และวันสำคัญทางศาสนา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน ชาวบ้านเชื่อมั่นในหลักกรรม ซึ่งเป็นเครื่องเตือนใจให้กระทำความดีและ

หลีกเลี่ยงความชั่ว^{๑๒} ทั้งนี้ ความเชื่อดังกล่าวได้ส่งผลต่อวิถีชีวิตประจำวันในด้านความซื่อสัตย์ ความมีน้ำใจ และการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ ชุมชนยังเน้นการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในกลุ่มเยาวชนผ่านการจัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น การเข้าค่ายคุณธรรม การสวดมนต์ และการศึกษาศาสนะในโรงเรียนซึ่งได้รับความร่วมมือจากวัดในพื้นที่ การยึดมั่นในหลักสติและสมาธิช่วยเสริมสร้างความสงบและความมีระเบียบวินัยในชีวิตของชาวบ้าน ขณะเดียวกัน ค่านิยมในการเคารพและให้เกียรติผู้ใหญ่ โดยเฉพาะพระสงฆ์และผู้นำชุมชนทางศาสนา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่ช่วยให้เกิดความสงบสุขในชุมชน ถึงแม้ว่าสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงในด้านเทคโนโลยีและวัฒนธรรมจากภายนอก แต่ชาวบ้านในพื้นที่ยังคงรักษาและปรับตัวในเชิงสร้างสรรค์ โดยน้อมนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ในสังคม

ชาวบ้านในชุมชนอำเภอสามพรานมีความเชื่อในหลักไตรสรณคมน์และกฎแห่งกรรมที่ยังรากลึกในวิถีชีวิต สิ่งนี้ปรากฏในรูปแบบของความศรัทธาต่อพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งเป็นแกนกลางของความสัมพันธ์ในชุมชน หลักความเชื่อดังกล่าวได้หล่อหลอมให้ชาวบ้านมีค่านิยมแห่งการแบ่งปัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย โดยอิงอาศัยหลักเหตุและผล ความเชื่อในกฎแห่งกรรมช่วยสร้างความระมัดระวังในการกระทำ สอนให้ชาวบ้านมีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ด้วยความเชื่อที่ว่า ผลแห่งกรรม ไม่เพียงแต่สะท้อนถึงตนในปัจจุบัน แต่ยังส่งผลต่ออนาคต ความสำคัญของการทำบุญและการรักษาศีลจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน การที่ชุมชนให้ความสำคัญกับเทศกาลทางพุทธศาสนา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และการทอดกฐิน ล้วนเป็นสัญลักษณ์ของการรวมพลังใจเพื่อสร้างความสมัครสมานและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข วิถีเชิงพุทธนี้ยังแฝงความเคารพต่อธรรมชาติ ซึ่งผ่านการดำรงชีพที่อิงกับสิ่งแวดล้อมอย่าง และยังช่วยลดความขัดแย้งในชุมชน เนื่องจากความเชื่อในความเสมอภาคและความเมตตา การดำรงอยู่ของชุมชนจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่การพึ่งพาอาศัยกันในเชิงกายภาพ แต่เป็นการเกื้อกูลกันในมิติของจิตใจและศีลธรรม ความเชื่อในพุทธศาสนาจึงไม่ได้เป็นเพียงประเพณี แต่เป็นปรัชญาการใช้ชีวิต สร้างสมดุลให้ชาวบ้านสามารถดำรงอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้โดยไม่สูญเสียรากเหง้าแห่งคุณค่าดั้งเดิม

ชุมชนมีความเชื่อในกฎแห่งกรรมและค่านิยมสังคหวัตถุ ๔ ส่งผลให้มีวิถีชีวิตที่แสดงถึงการทำความดี การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการเคารพผู้ใหญ่ กิจกรรมทางศาสนา ช่วยสร้างความสามัคคีในชุมชน การยึดหลักอริยสัจ ๔ และไตรลักษณ์ช่วยให้ปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันได้อย่างมีปัญญา ความเชื่อและค่านิยมจึงเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

^{๑๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ ๑๓, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

แผนภาพที่ ๔.๓ การส่งเสริมวิถีชีวิตเชิงพุทธในชุมชน

๑. การฝึกฝนและปฏิบัติตามหลักไตรสรณคมน์

การยึดมั่นและฝึกฝนตามหลักไตรสรณคมน์ (พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์) ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในชุมชน ชาวบ้านในพื้นที่จะเริ่มต้นด้วยการเข้าวัดทำบุญในวันพระ และการร่วมกิจกรรมศาสนกิจต่าง ๆ เช่น การถวายเทียนพรรษา การร่วมกิจกรรมทำบุญตักบาตร และการทำบุญในเทศกาลสำคัญ สงกรานต์ วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา การฝึกปฏิบัติช่วยเสริมสร้างความศรัทธาและเป็นการสร้างสมดุลในชีวิต ยังเป็นการรักษาความสัมพันธ์ทางศาสนาและสังคมในชุมชน ทำให้คนในชุมชนรู้สึกเชื่อมโยงและร่วมมือกันในการสร้างบุญ

๒. การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในเยาวชน

การส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในเยาวชน ผ่านการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา การเข้าค่ายคุณธรรม การสวดมนต์ และการศึกษาธรรมะในโรงเรียน ชุมชนในพื้นที่ให้ความสำคัญกับการปลูกฝังหลักธรรมในกลุ่มเยาวชนเพื่อให้พวกเขามีพื้นฐานทางศีลธรรมที่มั่นคง การจัดกิจกรรมทำให้เยาวชนเรียนรู้ถึงความสำคัญของการรักษาศีล การพัฒนาสติสมาธิ และการกระทำตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาเป็นคนดีในอนาคต

๓. การยึดมั่นในหลักกรรมและความมีน้ำใจในชุมชน

การยึดมั่นในหลักกรรม ซึ่งเป็นเครื่องเตือนใจให้กระทำความดีและหลีกเลี่ยงความชั่วในชีวิตประจำวัน ชุมชนในพื้นที่เชื่อในผลของกรรมที่ส่งผลต่อตนเองและผู้อื่น การดำรงชีวิตตามหลักกรรมช่วยสร้างความรับผิดชอบต่อการกระทำ และส่งเสริมความมีน้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกลุ่มคนผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ การปลูกต้นไม้เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือการร่วมมือกันทำบุญในงานสำคัญต่าง ๆ การยึดมั่นในหลักกรรมช่วยเสริมสร้างความสงบสุขและความร่วมมือในชุมชน และทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสมดุล

สรุปการส่งเสริมวิถีชีวิตเชิงพุทธในชุมชน อันได้แก่หลักไตรสรณคมน์ การยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในเยาวชน การพัฒนาคุณธรรมในเยาวชนผ่านกิจกรรมทางศาสนา ยึดมั่นในหลักกรรมและการมีน้ำใจในชุมชน การดำรงชีวิตตามหลักกรรมและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกลุ่มคน การดำเนินการตามนี้จะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีในชุมชน สร้างจิตสำนึกทางศีลธรรม และรักษารากเหง้าทางพระพุทธศาสนา

๔.๑.๔ การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

แนวทางหรือกระบวนการที่ชุมชนในอำเภอสามพรานใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในหมู่ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน ประกอบด้วย การดำเนินกิจกรรมที่มีการเชื่อมโยงหลักธรรมกับการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน การจัดอบรมคุณธรรมในโรงเรียนและชุมชน โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่สร้างความเข้าใจในศีล ๕ และหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกแห่งความรับผิดชอบ^{๓๓} การเคารพในสิทธิของผู้อื่น และการพัฒนาความมั่นคงทางจิตใจ วัดในพื้นที่ยังมีบทบาทสำคัญในการจัดค่ายพุทธธรรมและกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา วันมาฆบูชาและวันอาสาฬหบูชา เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้และซึมซับคุณค่าทางจริยธรรมผ่านกิจกรรม การฟังธรรมเทศนา การปฏิบัติสมาธิ และการทำความดีในรูปแบบต่าง ๆ การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ การพัฒนาพื้นที่สาธารณะ และการให้ทานแก่ผู้ยากไร้ การมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการเผยแผ่ธรรมะในลักษณะที่เข้าใจง่าย^{๓๔} สถานการณ์ปัจจุบันช่วยเสริมสร้างความสนใจของเยาวชน อีกทั้งยังมีการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ด้วยการสอดแทรกเนื้อหาเชิงคุณธรรมในกลุ่มสาระวิชาต่าง ๆ ภาษาไทยและสังคมศึกษา เพื่อให้เยาวชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การพัฒนาความร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน และ

^{๓๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ ๑๓, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

^{๓๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ ๕, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

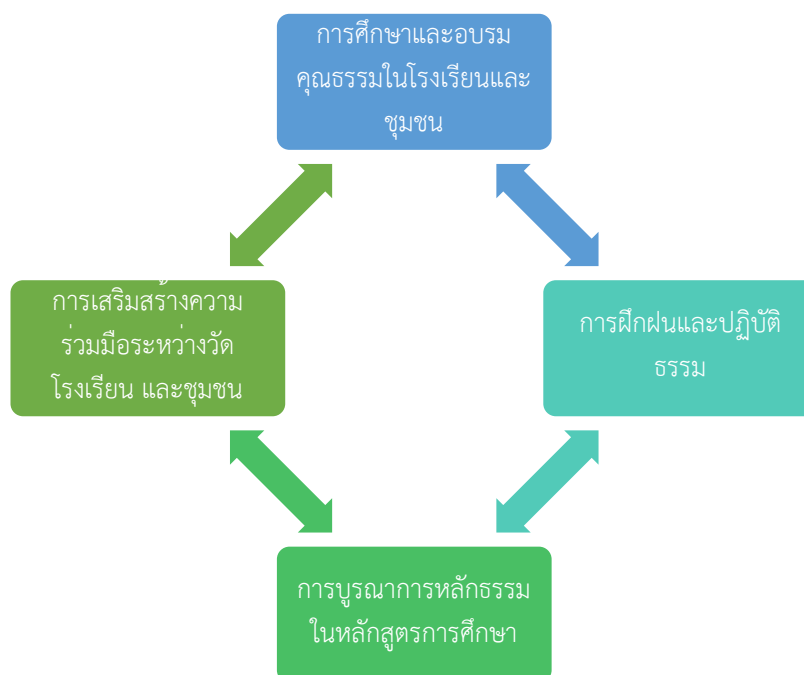
ผู้ปกครองในชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในกลุ่มเยาวชนเกิดผลสัมฤทธิ์^{๑๕}

กระบวนการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับกิจกรรมในชีวิตประจำวัน และระบบการศึกษา หนึ่งในแนวทางสำคัญคือการจัดกิจกรรมที่วัดซึ่งใช้การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง การปฏิบัติธรรม การจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรม และค่ายพุทธศาสนาที่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้ฝึกสมาธิและสติควบคู่กับการเรียนรู้หลักธรรม โรงเรียนในชุมชนยังร่วมมือกับวัดและชุมชนในการสอดแทรกหลักธรรมในหลักสูตรการเรียนการสอน การเรียนพระพุทธศาสนาในวิชาสังคมศึกษา รวมถึงการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา เพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของศาสนาและคุณค่าทางจริยธรรม^{๑๖} อีกทั้งยังมีโครงการเชิงรุก โครงการ “บวชเรียน” หรือ “ธรรมสัญจร” เปิดโอกาสให้เยาวชนได้สัมผัสประสบการณ์ชีวิตสงฆ์ระยะสั้นเพื่อฝึกวินัยและความรับผิดชอบในตนเอง การเสวนาและเวทีชุมชนยังเป็นอีกหนึ่งกลไกสำคัญที่ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และส่งเสริมค่านิยมที่ดีในชุมชน การมีความกตัญญู การเคารพผู้อาวุโส และการเสียสละเพื่อส่วนรวม การส่งเสริมผ่านกลุ่มกิจกรรมเช่นนี้ได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนและองค์กรในพื้นที่^{๑๗} องค์กรบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาล ซึ่งจัดงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมและทำงานร่วมกับพระสงฆ์และโรงเรียนเพื่อพัฒนาชุมชนโดยยึดหลักศีลธรรมและจริยธรรมตามคำสอนของพระพุทธศาสนา กระบวนการนี้ได้สร้างผลกระทบเชิงบวกในระยะยาว โดยช่วยลดปัญหาสังคม การทะเลาะวิวาทและการขาดความเคารพในครอบครัว ขณะเดียวกันยังช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งของชุมชนในบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคปัจจุบัน

^{๑๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ ๑๑, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

^{๑๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ ๓, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

^{๑๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านที่ ๗, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

แผนภาพที่ ๔.๔ กระบวนการสร้างคุณธรรมในชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา

การสร้างกระบวนการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในชุมชนอำเภอสามพรานผ่าน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถแบ่งออกเป็น ๔ ขั้นตอนหลักได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาและการอบรมคุณธรรมในโรงเรียนและชุมชน

เริ่มต้นด้วยการจัดการอบรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักศีล ๕ และหลัก ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ผ่านการจัดกิจกรรมในโรงเรียนและชุมชน โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน การอบรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ช่วยให้เยาวชนเข้าใจในบทบาทของตนเองในสังคม การเคารพ ผู้อื่น และการพัฒนาความรับผิดชอบ กระบวนการ การจัดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม เช่น การจัดอบรม ในโรงเรียน การปฏิบัติธรรมในชุมชน การจัดค่ายพุทธธรรม และการฟังธรรมเทศนา เพื่อสร้าง จิตสำนึกที่ดีให้กับเยาวชน

ขั้นตอนที่ ๒ การฝึกฝนและปฏิบัติธรรม

วัดในพื้นที่มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรม เพื่อให้เยาวชนได้สัมผัสและ ฝึกฝนในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้หลักธรรม ผ่านกิจกรรมการฝึกสมาธิ การทำความดี และ การทำบุญ การทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การถวายทานให้แก่ผู้ยากไร้ หรือการร่วมทำบุญตาม เทศกาลสำคัญทางศาสนา กระบวนการ การจัดค่ายพุทธธรรมและกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา วัน มาฆบูชาและวันอาสาฬหบูชา โดยให้เยาวชนได้เรียนรู้และปฏิบัติธรรมเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกแห่ง ความรับผิดชอบและการทำความดี

ขั้นตอนที่ ๓ การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษา

การสอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนในชุมชน โดยการบูรณาการเนื้อหาด้านคุณธรรมและจริยธรรมเข้าไปในกลุ่มสาระวิชาต่าง ๆ ภาษาไทยและสังคมศึกษา เพื่อช่วยให้เยาวชนสามารถนำหลักธรรม ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ กระบวนการ การพัฒนาและปรับหลักสูตรการสอน โดยการใช้เนื้อหาเกี่ยวกับศีล ๕ และไตรสิกขาในบทเรียน และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยเสริมสร้างค่านิยมทางศีลธรรมในแต่ละวิชา

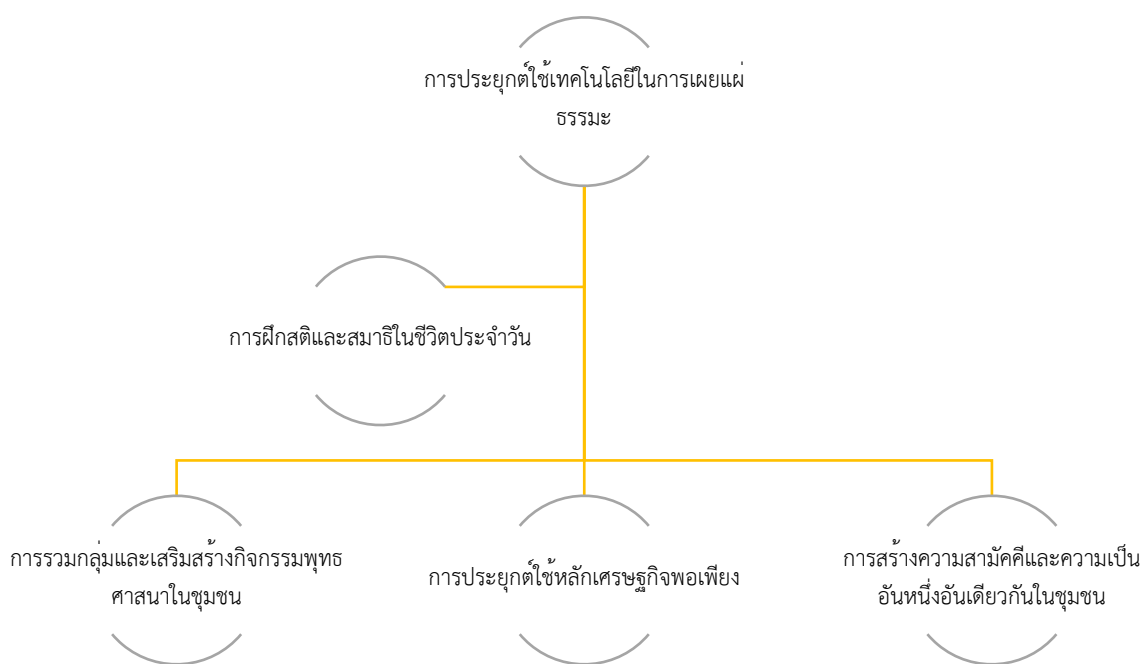
ขั้นตอนที่ ๔ การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน และชุมชน

การสร้างความร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน และผู้ปกครองในชุมชน เพื่อให้การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในกลุ่มเยาวชนเกิดผลสัมฤทธิ์ ผ่านการทำงานร่วมกันในกิจกรรมต่าง ๆ โครงการ “บวชเรียน” หรือ “ธรรมสัญจร” ซึ่งเปิดโอกาสให้เยาวชนได้สัมผัสประสบการณ์ชีวิตสงฆ์ และฝึกฝนวินัยและความรับผิดชอบ กระบวนการ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชน วัด และโรงเรียน ในการสนับสนุนและจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมคุณธรรม การสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาล เพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมให้กับเยาวชนในพื้นที่

๔.๑.๕. การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว

ในด้านวิถีชีวิตเชิงพุทธในชุมชนเกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา เนื่องจากอิทธิพลของเทคโนโลยี การศึกษา และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยในมิติของเทคโนโลยี ชาวบ้านจำนวนมากหันมาใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลในการเข้าถึงธรรมะ การฟังเทศน์ออนไลน์ หรือเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาผ่านแอปพลิเคชัน ซึ่งช่วยเชื่อมโยงชุมชนกับพระพุทธศาสนาได้สะดวกขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็นำไปสู่การลดบทบาทของการเข้าวัดในลักษณะดั้งเดิม ด้านการศึกษาพบว่าหลักสูตรของโรงเรียนในพื้นที่ได้ผสมผสานการเรียนรู้ด้านศีลธรรมและพุทธศาสนาเข้ากับกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิต การทำสมาธิและการเรียนรู้ประเพณีท้องถิ่น แต่ต้องเผชิญกับการดึงดูดความสนใจของเยาวชนในยุคดิจิทัล ด้านเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงวิถีการทำมาหากินของชุมชนจากเกษตรกรรมเป็นพาณิชย์กรรมและการบริการส่งผลให้ความสัมพันธ์ในชุมชนหลวมลง ความเป็นอยู่เร่งรีบมากขึ้น ทำให้กิจกรรมพุทธศาสนาบางประการ การร่วมทำบุญตักบาตรในยามเช้า ลดลงในแง่ของจำนวนผู้เข้าร่วม ชุมชนยังคงปรับตัวด้วยการส่งเสริมกิจกรรมที่ยืดหยุ่นต่อวิถีชีวิตยุคใหม่ การจัดตลาดวิถีพุทธในวันสำคัญทางศาสนา เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกวัยและการสร้างรายได้เสริมในท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนถึงความพยายามรักษาวินัยชีวิตเชิงพุทธให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่

การเปลี่ยนแปลงปรับตัวในวิถีชีวิตของชุมชน ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ชี้ให้เห็นในมิติของการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อเผยแพร่ธรรมะผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ การถ่ายทอดสดพิธีกรรมทางศาสนา การสอนธรรมะผ่านโซเชียลมีเดีย และการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนแบบเสมือนจริง วัดในชุมชนมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยการปรับเปลี่ยนวิธีการจัดกิจกรรมให้มีความหลากหลาย การจัดโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ใช้กิจกรรมที่สร้างสรรค์และสอดคล้องกับความสนใจของเยาวชน ชุมชนยังคงรักษาประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา งานบุญประเพณีสงกรานต์และงานกฐินสามัคคี แต่มีการปรับให้เรียบง่ายขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เร่งรีบของคนในปัจจุบัน ชาวบ้านยังได้นำหลักธรรมหลักไตรสิกขา และอิทธิบาท ๔ มาใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อการพัฒนาตนเองและครอบครัว โดยเฉพาะการฝึกสติและสมาธิในการจัดการปัญหาในชีวิตประจำวัน ในเชิงเศรษฐกิจ มีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตควบคู่กับหลักธรรมทางพุทธศาสนา การทำเกษตรแบบยั่งยืนและการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งในระดับท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนำมาซึ่งในบางแง่มุม ความลดน้อยถอยลงของการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ในกิจกรรมทางศาสนาแบบดั้งเดิม ความห่างเหินของคนในชุมชนจากวัด และความจำเป็นในการสร้างรูปแบบการเผยแพร่ธรรมะที่ทันสมัยและมีความหมายสำหรับคนทุกวัย ในภาพรวม การปรับตัวของชุมชนสื่อถึงความพยายามที่จะรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาไว้ ก็พยายามที่จะก้าวไปพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างสมดุล

แผนภาพที่ ๔.๕ การปรับตัวและพัฒนาวิถีชีวิตเชิงพุทธในชุมชนอำเภอสามปราชญ์

ลำดับขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวและพัฒนาวิถีชีวิตเชิงพุทธในชุมชนอำเภอสามพราน ๕ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่ธรรมะ

การใช้เทคโนโลยีเพื่อเข้าถึงธรรมะและกิจกรรมทางศาสนาอย่างสะดวกและทันสมัย ชุมชนเริ่มหันมาใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น ฟังเทศน์ออนไลน์ เข้าร่วมกิจกรรมผ่านแอปพลิเคชัน หรือ การถ่ายทอดสดพิธีกรรมทางศาสนา

๑.๑ พัฒนาการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น การสร้างเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันที่สามารถเผยแผ่ธรรมะให้กับคนในชุมชนและผู้สนใจ

๑.๒ ส่งเสริมการจัดกิจกรรมออนไลน์เพื่อให้ชุมชนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้จาก ระยะเวลาไกล

๑.๓ ส่งเสริมให้วัดและสถาบันการศึกษาสานการเรียนรู้ทางศาสนากับเทคโนโลยี ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

๒. การฝึกสติและสมาธิในชีวิตประจำวัน

ชุมชนยังคงมุ่งไปที่การฝึกสติและสมาธิเพื่อพัฒนาตนเองและควบคุมจิตใจ ช่วยในการ จัดการกับปัญหาชีวิตที่มีความซับซ้อนและเร่งรีบ

๒.๑ จัดโครงการปฏิบัติธรรมในรูปแบบที่ทันสมัย เช่น การทำสมาธิแบบออนไลน์ หรือการฝึกสมาธิในกลุ่ม

๒.๒ ส่งเสริมให้เยาวชนและผู้ใหญ่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการฝึกสมาธิผ่านการเรียนการ สอนที่มีคุณภาพ

๒.๓ สร้างห้องหรือพื้นที่สาธารณะในชุมชนที่เหมาะสมสำหรับการทำสมาธิและฝึก สติ

๓. การรวมกลุ่มและเสริมสร้างกิจกรรมพุทธศาสนาในชุมชน

ชุมชนยังคงรักษาความสำคัญของประเพณีท้องถิ่นผ่านกิจกรรมต่าง ๆ การจัดงาน สงกรานต์และกฐินสามัคคี แต่ในรูปแบบที่เรียบง่ายและสอดคล้องกับวิถีชีวิตปัจจุบัน

๓.๑ จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร การถวายเทียน พพรรษา หรือการจัดงานกฐิน

๓.๒ ส่งเสริมการรวมกลุ่มทำกิจกรรมทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ชุมชนทุกวัย มีส่วนร่วม

๓.๓ ส่งเสริมการจัดกิจกรรมพุทธศาสนาผสมผสานกับการสร้างรายได้ เช่น ตลาดวิถีพุทธ หรือการจำหน่ายสินค้าที่มีคุณค่าและสอดคล้องกับธรรมะ

๔. การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง

การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางจากพระราชดำริมาใช้ในการชุมชนเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

๔.๑ ส่งเสริมการทำเกษตรกรรมยั่งยืน เช่น การปลูกพืชแบบหมุนเวียน การปลูกพืชผสมผสาน

๔.๒ สนับสนุนการสร้างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๔.๓ จัดอบรมและการเรียนรู้การใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น โครงการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

๕. การสร้างความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในชุมชน และการร่วมมือกันเพื่อรักษาความสงบสุขและสร้างความมั่นคงในชุมชน

๕.๑ ส่งเสริมกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน เช่น การช่วยเหลือกันในงานบุญหรืองานศพ

๕.๒ จัดกิจกรรมที่สนับสนุนการทำงานร่วมกัน เช่น การทำกิจกรรมสาธารณะร่วมกันหรือการทำงานร่วมกับวัด

๕.๓ ส่งเสริมการศึกษาเรื่องธรรมะและคุณธรรมให้กับเยาวชนในชุมชนผ่านการจัดค่ายคุณธรรมและกิจกรรมทางศาสนา

ขั้นตอนการปรับตัวและพัฒนาวิถีชีวิตเชิงพุทธในชุมชนอำเภอสามพราน ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอนหลัก ได้แก่ (๑) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเผยแพร่ธรรมะผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์และกิจกรรมดิจิทัล (๒) การฝึกสติและสมาธิในชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองและจัดการปัญหาชีวิต (๓) การรวมกลุ่มและเสริมสร้างกิจกรรมพุทธศาสนาในชุมชนผ่านงานบุญและประเพณี (๔) การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตและพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน และ (๕) การสร้างความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชนผ่านการร่วมกิจกรรมทางศาสนาและการพัฒนาชุมชนร่วมกัน

๔.๒ การพัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

การพัฒนากิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่ออนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชนอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการได้มาซึ่งกิจกรรมโดยใช้การประชุมกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) กับผู้นำพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และตัวแทนภาครัฐ เพื่อหากิจกรรมที่จะช่วยอนุรักษ์น้ำได้ และเกิดผลมากที่สุด ผู้วิจัยมีการกำหนดขั้นตอนดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ ขั้นตอนที่ ๑ การประชุมกลุ่มเฉพาะเพื่อกำหนดกิจกรรมร่วมกัน

๑. กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการประชุมเฉพาะ (Focus Group) มีเป้าหมายดังนี้

๑) อนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนเพื่อความยั่งยืน ด้วยการรักษาคุณภาพน้ำและระบบนิเวศในแม่น้ำท่าจีนเพื่อให้เป็นแหล่งน้ำสะอาดที่รองรับชีวิตของคนในชุมชนและสิ่งมีชีวิตในลุ่มน้ำได้ในระยะยาว

๒) ส่งเสริมวิถีชีวิตเชิงพุทธ นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในกิจกรรมการอนุรักษ์เพื่อสร้างจิตสำนึกและส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน

๓) เสริมสร้างความรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อพัฒนาความรู้และความเข้าใจเรื่องการดูแลรักษาแม่น้ำ รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติผ่านกิจกรรมที่เหมาะสม

การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชนในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นความพยายามที่ไม่เพียงแค่มุ่งรักษาคุณภาพของน้ำและสิ่งแวดล้อมในแม่น้ำเท่านั้น แต่ยังเป็นการส่งเสริมให้ชาวชุมชนเข้าใจถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล โดยใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นกรอบแนวคิดสำคัญ วิถีชุมชนที่อาศัยอยู่ริมน้ำได้รับการกระตุ้นให้ตระหนักถึงบทบาทของตนเองในการดูแลและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีคุณค่าและยั่งยืน

วัดและพระสงฆ์ในชุมชนซึ่งเป็นศูนย์กลางทางจิตใจของชาวบ้าน มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนแนวคิดการอนุรักษ์ให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การบวชต้นไม้ริมฝั่งแม่น้ำ การจัดอบรมเพื่อสร้างจิตสำนึก และการรณรงค์ลดการใช้พลาสติกที่ส่งผลเสียต่อแหล่งน้ำ การดำเนินการเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากหน่วยงานภาครัฐเพียงอย่างเดียว แต่เป็นความร่วมมือที่บูรณาการระหว่างวัด ชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น และองค์กรเอกชน

เป้าหมายสูงสุดคือการสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนให้กับชุมชน โดยพัฒนาทั้งในด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และจิตวิญญาณ เพื่อให้แม่น้ำท่าจีนคงความอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งทรัพยากรที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

ส่วนวัตถุประสงค์ในการสนทนากลุ่มเฉพาะครั้งนี้ คือ

- ๑) เพื่อให้ชุมชนเข้าใจถึงความสำคัญของแม่น้ำท่าจีนในฐานะแหล่งน้ำและทรัพยากรสำคัญ
- ๒) เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์น้ำผ่านกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น พรหมวิหาร ๔ และสังคหวัตถุ ๔
- ๓) เพื่อพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น การทำความสะอาดแม่น้ำ การปลูกต้นไม้ริมแม่น้ำ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
- ๔) เพื่อส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและสื่อประชาสัมพันธ์ในการรณรงค์ให้เกิดความตระหนักถึงปัญหามลพิษและแนวทางแก้ไข
- ๕) เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัด หน่วยงานท้องถิ่น และองค์กรเอกชนในการอนุรักษ์น้ำ
- ๖) เพื่อสนับสนุนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวทางการอนุรักษ์ระหว่างชุมชนในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำท่าจีน
- ๗) เพื่อกำหนดตัวชี้วัดในการติดตามผลและประเมินผลกิจกรรมที่ดำเนินการ เช่น คุณภาพน้ำ การลดปริมาณขยะในแม่น้ำ และการมีส่วนร่วมของชุมชน
- ๘) เพื่อใช้ข้อมูลจากการประเมินผลในการปรับปรุงและขยายผลกิจกรรมอนุรักษ์น้ำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นในอนาคต

๒. คัดเลือกผู้เข้าร่วมประชุม

หลังจากผู้วิจัยได้กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่มเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ปรึกษากับที่ปรึกษาและผู้ที่จะช่วยให้ได้มาซึ่งบุคคลที่จะสามารถให้ความรู้ความเข้าใจในประเด็นสำคัญ ๆ ได้ โดยผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ พระสงฆ์เฉพาะเจ้าอาวาส จำนวน ๓ รูป ผู้นำชุมชน ๕ คน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ๕ คน รวมถึงชาวบ้านที่มีบ้านติดน้ำ จำนวน ๕ คน

๓. จัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์

สถานที่ควรสะดวก สงบ และเอื้อต่อการพูดคุย เช่น ห้องประชุมวัด หรือศาลาชุมชน เตรียมอุปกรณ์ เช่น กระดาษฟลิปชาร์ต ปากกาไวท์บอร์ด เครื่องบันทึกเสียง หรืออุปกรณ์นำเสนออื่นๆ

๔. จัดเตรียมคำถามและแนวทางการอภิปราย

กำหนดคำถามที่กระตุ้นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เช่น “กิจกรรมใดในชุมชนที่สามารถส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำได้” “วิธีการใดที่สามารถใช้พุทธศาสนาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์น้ำ” วางแผนการอภิปรายให้ครอบคลุมหัวข้อสำคัญ เช่น การมีส่วนร่วม การบูรณาการทรัพยากร และการสื่อสาร

เมื่อผู้วิจัยได้วางแผนการประชุมกลุ่มย่อยเป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงได้กำหนดวันประชุมกลุ่มย่อย และออกหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดที่ได้คัดสรรไว้ตามคำแนะนำจากผู้ให้คำปรึกษา และได้ออกกำหนดการประชุมกลุ่มเฉพาะเพื่อกำหนดกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ดังตารางกิจกรรม ที่ ๔.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ กำหนดการสนทนากลุ่มเฉพาะ

เวลา	กิจกรรม	รายละเอียด	ผู้รับผิดชอบ
๐๘.๓๐ – ๐๙.๐๐ น.	ลงทะเบียนผู้เข้าร่วม	ลงชื่อและรับเอกสาร ประกอบการประชุม	ทีมผู้จัดงาน
๐๙.๐๐ – ๐๙.๑๕ น.	กล่าวต้อนรับและแนะนำ วัตถุประสงค์	ต้อนรับผู้เข้าร่วมและ อธิบายเป้าหมายของ การประชุม	ผู้ดำเนินรายการ / พระสงฆ์
๐๙.๑๕ – ๐๙.๓๐ น.	แนะนำผู้เข้าร่วม	ให้ผู้เข้าร่วมแนะนำตัว และบอกความคาดหวัง ต่อการประชุม	ผู้ดำเนินรายการ
๐๙.๓๐ – ๑๐.๓๐ น.	ระดมความคิดเห็นรอบที่ ๑	- อภิปรายประเด็น ปัญหาเกี่ยวกับแม่น้ำท่า จีน - วิถีชีวิตและกิจกรรมที่ เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา	ผู้ดำเนินรายการ

๑๐.๓๐ – ๑๑.๓๐ น.	ระดมความคิดเห็นรอบที่ ๒	- นำเสนอแนวคิด กิจกรรมที่สามารถ พัฒนาได้ - จัดลำดับความสำคัญ ของกิจกรรม	ผู้ดำเนินรายการ
๑๑.๓๐ – ๑๒.๓๐ น.	พักเบรก		
๑๒.๓๐ – ๑๔.๐๐ น.	การวางแผนและการแบ่ง บทบาท	- กำหนดบทบาทและ หน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง - วางแผนการดำเนิน กิจกรรมในระยะสั้นและ ระยะยาว	ผู้ดำเนินรายการ
๑๔.๐๐ – ๑๔.๓๐	การสรุปผลและ ข้อเสนอแนะ	สรุปผลการประชุมและ เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วม เสนอแนะ	
๑๔.๓๐ – ๑๕.๐๐	ปิดการประชุม	กล่าวขอบคุณและแจ้ง ขั้นตอนถัดไป	ผู้ดำเนินรายการ / พระสงฆ์

๔.๒.๒ อภิปรายประเด็นปัญหาเกี่ยวกับแม่น้ำท่าจีน

จากการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับประเด็นปัญหาของแม่น้ำท่าจีน ผู้วิจัยสรุปได้เป็นปัญหา ๔ ข้อด้วยกัน ได้แก่

๑. การทิ้งขยะจากครัวเรือนและชุมชนริมฝั่งแม่น้ำ

แม่น้ำท่าจีนเป็นแหล่งน้ำที่มีบทบาทสำคัญในการหล่อเลี้ยงชีวิตของชุมชนในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะในเขตอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมมนุษย์และการขาดจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้แม่น้ำท่าจีนเผชิญกับปัญหาขยะและมลพิษที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะจากกิจกรรมในครัวเรือนและชุมชนริมฝั่งแม่น้ำ ซึ่งมีสาเหตุและผลกระทบที่ชัดเจน ดังนี้

๑) สาเหตุของการทิ้งขยะลงแม่น้ำ

การทิ้งขยะลงแม่น้ำมักเกิดจากหลายปัจจัย โดยปัจจัยแรกคือ การขาดความรู้และจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ชาวบ้านบางส่วนยังคงมีความเชื่อว่าขยะ เช่น เศษอาหาร สามารถย่อยสลายได้เองในธรรมชาติ หรือมองว่าการทิ้งขยะลงแม่น้ำเป็นวิธีที่สะดวกที่สุดเมื่อไม่มีจุดทิ้งขยะที่เหมาะสมในชุมชน^{๑๘} ปัจจัยที่สองคือ ขาดระบบจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ หลายชุมชนไม่มีจุดทิ้งขยะที่เข้าถึงได้ง่าย หรือไม่มีการเก็บขยะอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้ชาวบ้านต้องกำจัดขยะด้วยการทิ้งลงแม่น้ำ^{๑๙} นอกจากนี้ วิถีชีวิตที่พึ่งพาแม่น้ำ เช่น การล้างจานหรือซักผ้าในแม่น้ำ ยังทำให้ของเสียและสารเคมีจากครัวเรือนไหลลงสู่แม่น้ำโดยตรง^{๒๐}

และอีกหนึ่งสาเหตุของการทิ้งขยะลงในแม่น้ำที่สำคัญคือ “ความมั่งง่าย” ก่อให้เกิดปัญหาการทิ้งขยะในที่สาธารณะ โดยเฉพาะในแม่น้ำและแหล่งน้ำสาธารณะ ที่เกิดจากพฤติกรรมความมั่งง่ายของคนในชุมชน ซึ่งเป็นปัญหาที่พบได้ในหลายพื้นที่ รวมถึงบริเวณแม่น้ำท่าจีน ความมั่งง่ายนี้สะท้อนถึงการขาดจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ความสะดวกสบายส่วนตัว และการไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อส่วนรวม ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว^{๒๑}

หนึ่งในสาเหตุหลักของพฤติกรรมการทิ้งขยะคือ การแสวงหาความสะดวกสบาย คนบางส่วนมองว่าการทิ้งขยะลงในแหล่งน้ำหรือพื้นที่ใกล้เคียงเป็นวิธีที่รวดเร็วและง่ายที่สุด เนื่องจากขาดจุดทิ้งขยะที่เข้าถึงได้ง่ายในชุมชน นอกจากนี้ ความเคยชินจากพฤติกรรมที่ไม่ได้รับการแก้ไข เช่น การทิ้งเศษอาหารหรือขยะพลาสติกในแม่น้ำ เมื่อมองว่าไม่มีผลกระทบที่เห็นได้ชัดเจนในทันที ก็ทำให้พฤติกรรมดังกล่าวถูกทำซ้ำจนกลายเป็นปัญหาสะสม^{๒๒} อีกทั้ง การขาดความรู้และจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ยังเป็นอีกปัจจัยสำคัญ หลายคนยังไม่เข้าใจว่าขยะที่ทิ้งลงไป เช่น พลาสติกหรือสารเคมีจากครัวเรือน จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพน้ำและระบบนิเวศในระยะยาว ความเชื่อนี้ทำให้การทิ้งขยะถูกมองว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย โดยไม่มีการพิจารณาถึงผลกระทบเชิงลบที่ส่งต่อสภาพแวดล้อมและชุมชน^{๒๓} นอกจากนี้ การขาดความรับผิดชอบส่วนตัว ยังเป็นสาเหตุที่สำคัญ คนบางส่วนมองว่าการจัดการขยะเป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงไม่รู้สึกว่าตนเองมี

^{๑๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ ๑, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๑๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ ๒, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๒๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ ๓, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๒๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ ๔, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๒๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ ๕, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๒๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ ๖, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

บทบาทในการรักษาความสะอาดของพื้นที่สาธารณะ รวมถึงการที่ไม่มีการบังคับใช้กฎหมายหรือมาตรการควบคุมที่ชัดเจน ก็ทำให้ปัญหานี้ยิ่งทวีความรุนแรง^{๒๔}

จากข้ออภิปรายดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า การทิ้งขยะลงแม่น้ำเป็นปัญหาสำคัญที่เกิดจากหลายปัจจัย โดยหนึ่งในสาเหตุหลักคือ การขาดจิตสำนึกและความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม คนในชุมชนบางส่วนยังคงมีความเข้าใจผิดว่าขยะ เช่น เศษอาหาร สามารถย่อยสลายได้เองในธรรมชาติ โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบระยะยาวที่เกิดขึ้นกับคุณภาพน้ำและระบบนิเวศ ขณะเดียวกัน ขยะพลาสติกที่ใช้เวลาย่อยสลายนานหลายร้อยปีกลับถูกทิ้งลงแม่น้ำอย่างต่อเนื่อง สะท้อนถึงการขาดความรู้เกี่ยวกับผลกระทบเชิงลบของขยะชนิดนี้ อีกสาเหตุหนึ่งคือ พฤติกรรมที่มั่งง่ายและความสะดวกสบาย การทิ้งขยะลงแม่น้ำถูกมองว่าเป็นวิธีการกำจัดขยะที่ง่ายและรวดเร็วที่สุด เนื่องจากไม่ต้องเสียเวลาเดินไปยังจุดทิ้งขยะหรือจ่ายค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม คนในชุมชนบางส่วนเลือกที่จะทำตามความสะดวกของตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับส่วนรวม การขาดระบบจัดการขยะที่เหมาะสม เป็นอีกปัจจัยสำคัญ หลายชุมชนไม่มีจุดทิ้งขยะหรือถังขยะที่เข้าถึงได้สะดวก และบางแห่งไม่มีการจัดเก็บขยะอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้ขยะสะสมในพื้นที่ และสุดท้ายถูกกำจัดด้วยการทิ้งลงแม่น้ำ นอกจากนี้ การพึ่งพาแม่น้ำในวิถีชีวิตประจำวัน ยังมีบทบาทสำคัญ เช่น การล้างจานหรือซักผ้าริมแม่น้ำ ทำให้ของเสียจากครัวเรือนถูกปล่อยลงน้ำโดยตรง

สุดท้าย การปลักภาระให้ส่วนรวม ก็เป็นสาเหตุสำคัญ คนบางส่วนมองว่าการจัดการขยะเป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ จึงไม่รู้สึกรว่าตนเองต้องมึบทบาทในการจัดการขยะอย่างเหมาะสม สาเหตุเหล่านี้รวมกันส่งผลให้แม่น้ำกลายเป็นแหล่งรับขยะและของเสียอย่างต่อเนื่อง สร้างผลกระทบทั้งต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของชุมชนริมฝั่งน้ำ ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นตารางที่ ๔.๒ ตารางสรุปสาเหตุของการทิ้งขยะลงน้ำ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ สรุปสาเหตุของการทิ้งขยะลงน้ำ

ลำดับ	สาเหตุ	รายละเอียด
๑	ขาดจิตสำนึกและความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม	คนในชุมชนเข้าใจผิดว่าขยะ เช่น เศษอาหาร สามารถย่อยสลายได้เอง และไม่ทราบผลกระทบของขยะพลาสติกที่สะสมในธรรมชาติ
๒	พฤติกรรมมั่งง่ายและความสะดวกสบาย	เลือกทิ้งขยะลงแม่น้ำเพราะมองว่าเป็นวิธีที่ง่ายและรวดเร็ว โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน

^{๒๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ ๗, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

๓	ขาดระบบจัดการขยะที่เหมาะสม	ไม่มีจุดทิ้งขยะหรือถังขยะที่เพียงพอ รวมถึงการเก็บขยะที่ไม่สม่ำเสมอ ทำให้ขยะสะสมและถูกทิ้งลงแม่น้ำ
๔	การพึ่งพาแม่น้ำในวิถีชีวิตประจำวัน	การล้างจาน ซักผ้า และการปล่อยน้ำเสียจากครัวเรือนเป็นส่วนหนึ่งของการใช้แม่น้ำในชีวิตประจำวัน
๕	การผลักภาระให้ส่วนรวม	มองว่าการจัดการขยะเป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ ไม่ใช่ความรับผิดชอบส่วนบุคคล จึงไม่มีการจัดการขยะอย่างเหมาะสม

๒. การปล่อยน้ำเสียจากการเกษตรและกิจกรรมทางอุตสาหกรรม

น้ำเสียจากการเกษตรและอุตสาหกรรมมักประกอบด้วยสารเคมีที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำและสิ่งแวดล้อม ในภาคการเกษตร การใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงอย่างแพร่หลายทำให้สารเคมีเหล่านี้ถูกชะล้างลงแม่น้ำผ่านระบบน้ำฝนหรือการชลประทาน น้ำเสียที่ปนเปื้อนไนโตรเจนและฟอสเฟตส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ยูโทรฟิเคชัน (Eutrophication) ซึ่งทำให้น้ำขาดออกซิเจนและเกิดการตายของสัตว์น้ำ

ในภาคอุตสาหกรรม การปล่อยน้ำเสียจากโรงงานมักมีสารเคมีอันตราย เช่น โลหะหนัก น้ำมัน และสารอินทรีย์ที่ย่อยสลายได้ยาก น้ำเสียเหล่านี้เมื่อไม่ได้รับการบำบัดอย่างเหมาะสม จะเข้าสู่แม่น้ำและส่งผลให้เกิดการปนเปื้อนที่รุนแรง ซึ่งอาจทำให้แม่น้ำกลายเป็นพื้นที่ที่ไม่สามารถใช้งานได้ ซึ่งสาเหตุการปล่อยน้ำเสียจากการเกษตรและกิจกรรมทางอุตสาหกรรม พบว่า ๑) เกิดจากการขาดการบำบัดน้ำเสียที่เหมาะสมในภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมบางแห่งยังไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียที่ได้มาตรฐาน หรือหลีกเลี่ยงการลงทุนในระบบดังกล่าว ๒) เกิดจากการใช้สารเคมีอย่างเข้มข้น การพึ่งพาปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงในภาคเกษตรกรรม และการใช้สารเคมีอุตสาหกรรมที่มีความเข้มข้นสูงต่อการปนเปื้อน ๓) เกิดจากการขาดการบังคับใช้กฎหมายควบคุมมลพิษจากน้ำเสียในบางพื้นที่ยังไม่มี การบังคับใช้อย่างเคร่งครัด

๓. การขาดระบบจัดการขยะและน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพในชุมชน

การจัดการขยะและน้ำเสียในชุมชนถือเป็นส่วนสำคัญในการรักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชน อย่างไรก็ตาม ในหลายพื้นที่ของชุมชนโดยเฉพาะในเขตชนบทและชุมชนริมฝั่งแม่น้ำ การขาดระบบจัดการขยะและน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพได้ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการที่ส่งผลกระทบในเชิงสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งสาเหตุดังกล่าว พบว่า ๑) การ

ขาดทรัพยากรและงบประมาณ เพราะหลายชุมชนไม่มีทรัพยากรหรืองบประมาณเพียงพอในการจัดตั้งระบบจัดการขยะและน้ำเสีย เช่น การติดตั้งจุดทิ้งขยะที่เหมาะสม หรือการสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย ๒) การขาดความรู้และจิตสำนึกของประชาชนบางส่วนยังขาดความเข้าใจเรื่องผลกระทบของขยะและน้ำเสียต่อสิ่งแวดล้อม และยังไม่มีความรู้ในการจัดการขยะและน้ำเสียอย่างเหมาะสม และ ๓) การขาดการบังคับใช้กฎหมายและข้อบังคับเกี่ยวกับการจัดการขยะและน้ำเสียมักไม่มีการบังคับใช้อย่างจริงจัง ทำให้ประชาชนไม่รู้สึกรู้ว่าต้องปฏิบัติตาม

๔. ผลกระทบจากการทิ้งขยะลงแม่น้ำ

การทิ้งขยะลงแม่น้ำเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบในหลายมิติ ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชน และระบบนิเวศ โดยผลกระทบเหล่านี้มีความเกี่ยวโยงและส่งต่อกันในลักษณะเชิงซ้อน ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

(๑) ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การทิ้งขยะลงแม่น้ำส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพน้ำและระบบนิเวศในแม่น้ำ คุณภาพน้ำเสื่อมโทรม เป็นผลจากการสะสมของขยะอินทรีย์ เช่น เศษอาหาร ซึ่งทำให้เกิดกระบวนการย่อยสลายที่ใช้ออกซิเจนในน้ำ (Eutrophication) ส่งผลให้ปริมาณออกซิเจนในน้ำลดลง สภาพน้ำเน่าเสียที่เกิดขึ้นไม่เพียงทำให้สัตว์น้ำไม่สามารถดำรงชีวิตได้^{๒๕} แต่ยังส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศ ขยะพลาสติกและสารเคมีที่ถูกทิ้งลงแม่น้ำก่อให้เกิด^{๒๖} การสะสมของสารพิษในระบบนิเวศ พลาสติกที่แตกตัวกลายเป็นไมโครพลาสติกสามารถเข้าสู่ห่วงโซ่อาหารผ่านสัตว์น้ำและแพลงก์ตอน ส่งผลกระทบต่อทั้งสิ่งมีชีวิตในน้ำและสัตว์ที่บริโภคสัตว์น้ำเป็นอาหาร^{๒๗} นอกจากนี้ การอุดตันของขยะในแม่น้ำ เช่น ขยะพลาสติกและเศษวัชพืช ยังส่งผลให้ระบบน้ำเสียสมดุล การไหลของน้ำช้าลงและเกิดการสะสมของตะกอน ซึ่งไม่เพียงลดคุณภาพน้ำ แต่ยังทำให้เกิดปัญหา น้ำท่วม ในพื้นที่ลุ่มน้ำ^{๒๘}

(๒) ผลกระทบต่อชุมชน ผลกระทบต่อชุมชนจากการทิ้งขยะลงแม่น้ำสามารถจำแนกออกเป็นหลายด้าน ด้านสุขภาพ น้ำที่ปนเปื้อนด้วยขยะและสารพิษมีความเสี่ยงต่อการก่อโรค เช่น ท้องร่วง โรคพยาธิ และโรคติดเชื้อทางผิวหนังการบริโภคสัตว์น้ำที่สะสมสารพิษยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพในระยะยาว^{๒๙} ในด้านเศรษฐกิจ การลดลงของสัตว์น้ำในแม่น้ำเนื่องจากคุณภาพน้ำที่เสื่อมโทรมส่งผล

^{๒๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ ๘, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๒๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ ๙, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๒๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ ๑๐, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๒๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ ๒, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๒๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ ๔, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

กระทบโดยตรงต่อชาวประมงและชุมชนที่พึ่งพาแม่น้ำเพื่อการดำรงชีวิต^{๓๐} การท่องเที่ยวในพื้นที่ริมน้ำก็ลดลงเนื่องจากสภาพแวดล้อมที่ไม่น่าดึงดูด เช่น น้ำที่ขุ่นมัวหรือเต็มไปด้วยขยะ ความเสื่อมสภาพของชีวิตความเป็นอยู่ ก็เป็นผลกระทบสำคัญ^{๓๑} ขยะที่สะสมในแม่น้ำและริมฝั่งทำให้เกิดกลิ่นเหม็นและความไม่สวยงามของพื้นที่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชาวบ้านและลดความภาคภูมิใจในชุมชน

๓๒

(๓) ผลกระทบต่อระบบนิเวศ ในมุมมองเชิงนิเวศ การทิ้งขยะลงแม่น้ำส่งผลต่อ ความหลากหลายทางชีวภาพ สัตว์น้ำบางชนิดไม่สามารถอยู่รอดในน้ำที่ขาดออกซิเจนหรือมีสารพิษสะสมสูงได้ ทำให้บางชนิดสูญพันธุ์ในพื้นที่ การสะสมของขยะยังส่งผลกระทบต่อการแพร่กระจายของวัชพืชน้ำ เช่น ผักตบชวา ซึ่งแข่งขันแย่งทรัพยากรกับพืชน้ำและสัตว์น้ำพื้นถิ่น การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศน้ำเป็นผลจากการสะสมของตะกอนและขยะในแม่น้ำ ทำให้ระดับน้ำตื้นเขิน และลดความสามารถของแม่น้ำในการรักษาสมดุลทางธรรมชาติ ผลกระทบเหล่านี้สร้างวงจรปัญหาที่ทวีความรุนแรงขึ้นในระยะยาว

สรุปได้ว่า ปัญหาการทิ้งขยะจากครัวเรือนมีผลกระทบต่อทั้งสิ่งแวดล้อมและชุมชนในด้านสิ่งแวดล้อม คุณภาพน้ำในแม่น้ำเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว ขยะอันตราย เช่น เศษอาหาร ทำให้เกิดการย่อยสลายที่ใช้ออกซิเจนในน้ำ ส่งผลให้น้ำขาดออกซิเจนและเน่าเสีย นอกจากนี้ ขยะพลาสติกและสารเคมีที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ก่อให้เกิดการสะสมของสารพิษในระบบนิเวศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำและห่วงโซ่อาหาร ในด้านชุมชน ประชาชนที่ใช้น้ำจากแม่น้ำในการอุปโภคบริโภคมีความเสี่ยงต่อสุขภาพ เช่น โรคติดเชื้อและการสะสมสารพิษในร่างกาย การประมงและการเกษตรที่พึ่งพาแม่น้ำได้รับผลกระทบโดยตรงจากคุณภาพน้ำที่ลดลง และขยะที่สะสมในแม่น้ำยังลดความสวยงามของพื้นที่ส่งผลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวชะงักงัน

ตารางที่ ๔.๓ สรุปผลกระทบจากการทิ้งขยะลงในแม่น้ำ

ประเภทผลกระทบ	รายละเอียดผลกระทบ
๑. ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม - คุณภาพน้ำเสื่อมโทรม - การสะสมของสารพิษ	ขยะอันตรายทำให้น้ำเน่าเสียและออกซิเจนในน้ำลดลง สารเคมีปนเปื้อนส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของสิ่งมีชีวิตในน้ำ

^{๓๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ ๗, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๓๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ ๑, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๓๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนที่ ๒, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

- การอุดตันของระบบน้ำ	พลาสติกและไมโครพลาสติกเข้าสู่ห่วงโซ่อาหารผ่านสัตว์น้ำ สารพิษสะสมในระบบนิเวศ ส่งผลต่อสิ่งมีชีวิตในระยะยาว ขยะและเศษวัชพืชทำให้การไหลของน้ำช้าลง เกิดการสะสมของ ตะกอนและทำให้เกิดน้ำท่วมในพื้นที่ลุ่มน้ำ
๒. ผลกระทบต่อชุมชน - ความเสี่ยงต่อสุขภาพ - ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ - ความเสื่อมสภาพของชีวิต	การใช้น้ำปนเปื้อนทำให้เกิดโรค เช่น ท้องร่วง โรคผิวหนัง และ พยาธิ สารพิษในสัตว์น้ำส่งผลต่อสุขภาพในระยะยาว การลดลงของสัตว์น้ำส่งผลต่ออาชีพประมงและเกษตรกรรม การ ท่องเที่ยวลดลงเพราะสิ่งแวดล้อมไม่น่าดึงดูด ขยะที่สะสมในแม่น้ำทำให้เกิดกลิ่นเหม็น ลดความสวยงามของ พื้นที่และคุณภาพชีวิตของชาวบ้านริมฝั่งแม่น้ำ
๓. ผลกระทบต่อระบบนิเวศ - การลดลงของความหลากหลาย - การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ	สัตว์น้ำและสิ่งมีชีวิตบางชนิดสูญพันธุ์ในพื้นที่เนื่องจากคุณภาพน้ำ ไม่เหมาะสมหรือขาดออกซิเจนในน้ำ ขยะสะสมทำให้ระดับน้ำตื้นเขิน การแพร่กระจายของวัชพืชน้ำ เช่น ผักตบชวา แย่งทรัพยากรจากพืชและสัตว์พื้นถิ่น

๓. แนวคิดกิจกรรมที่สามารถพัฒนาได้

จากการระดมความคิดเห็นผ่านการสนทนากลุ่มถึงประเด็นปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการทิ้งขยะลงในแม่น้ำ เพื่อแก้ปัญหาที่พบ จึงได้ระดับกันคิดกิจกรรมที่จะสามารถอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนวิถีพุทธ ผู้วิจัยสามารถสรุปกิจกรรมที่จะทำร่วมกัน ๔ กิจกรรมดังต่อไปนี้

๑) กิจกรรมทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อมไม่ได้เป็นเพียงการสืบทอดวัฒนธรรมและ ศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นวิธีการสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงบวกต่อสิ่งแวดล้อม ชุมชน และวิถีชีวิตใน ระยะยาว ความสำคัญของกิจกรรมนี้อยู่ที่การผสมผสานคุณค่าทางจิตวิญญาณเข้ากับการดูแล ธรรมชาติ สร้างจิตสำนึก และสนับสนุนความยั่งยืนให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงในสังคม ซึ่งปรากฏดังตาราง ๔.๔ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๔ กิจกรรมทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม

หัวข้อ	รายละเอียด
ชื่อกิจกรรม	ทำบุญตักบาตร ใส่ใจสิ่งแวดล้อม: เติมนุญ ลดพลาสติก
วัตถุประสงค์	๑. ส่งเสริมการทำบุญในวิถีพุทธควบคู่กับการดูแลสิ่งแวดล้อม ๒. ปลุกจิตสำนึกให้ชุมชนลดการใช้พลาสติกและวัสดุที่ย่อยสลายยาก ๓. สร้างความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่
สถานที่	ลานวัดหรือพื้นที่กลางแจ้งที่เหมาะสม
ผู้จัดกิจกรรม	วัด ชุมชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ผู้เข้าร่วม	ชาวบ้าน เยาวชน นักเรียน หน่วยงานท้องถิ่น
รายละเอียดกิจกรรม	
ก่อนวันงาน	- ประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านโปสเตอร์ โซเชียลมีเดีย และการแจ้งข่าวในชุมชน - อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของขยะพลาสติกและการเลือกใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม - เตรียมถังขยะแยกประเภท เช่น ขยะอินทรีย์ พลาสติก และขยะทั่วไป
ในวันงาน	
๑. ตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม	- นำอาหารใส่บาตรโดยใช้ภาชนะย่อยสลายได้ เช่น ใบตอง หรือภาชนะที่นำกลับมาใช้ใหม่ - ทีมงานช่วยแนะนำการใส่บาตรและแยกขยะทันทีหลังตักบาตร
๒. การกล่าวธรรมะ	- พระสงฆ์ให้อวาทเกี่ยวกับความสำคัญของการดูแลสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธศาสนา
๓. กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึก	- การแข่งขัน “ชุมชนรักษ์โลก” สำหรับอาหารใส่บาตรที่ใช้วัสดุย่อยสลายได้และสร้างสรรค์
๔. นิทรรศการสิ่งแวดล้อม	- แสดงข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบของพลาสติกและการลดการใช้พลาสติก - แสดงผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
หลังวันงาน	- ประเมินผลกิจกรรม เช่น การลดขยะพลาสติกที่เกิดขึ้น - ติดตามผลการปลูกต้นไม้และส่งเสริมการใช้วัสดุย่อยสลายได้ในชีวิตประจำวัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	- ชุมชนตระหนักถึงผลกระทบของขยะพลาสติกและเลือกใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม - วัดและชุมชนมีบทบาทร่วมกันในการอนุรักษ์ธรรมชาติ - เยาวชนและประชาชนเกิดจิตสำนึกในการลดการใช้พลาสติกอย่างยั่งยืน
---------------------------	--

ตารางที่ ๔.๕ กิจกรรมค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ

หัวข้อ	รายละเอียด
ชื่อกิจกรรม	ค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ
สาระสำคัญ	น้ำเป็นทรัพยากรสำคัญที่กำลังเผชิญปัญหา เช่น คุณภาพน้ำเสื่อมโทรมและการขาดแคลนน้ำ ซึ่งเกิดจากการกระทำของมนุษย์ ค่ายนี้มุ่งเน้นสร้างจิตสำนึกและพัฒนาทักษะเยาวชนในการอนุรักษ์น้ำอย่างยั่งยืน
วัตถุประสงค์	๑. ให้เยาวชนเข้าใจถึงความสำคัญของน้ำและผลกระทบจากการใช้น้ำอย่างไม่เหมาะสม ๒. ส่งเสริมการเรียนรู้วิธีอนุรักษ์น้ำและนำไปปฏิบัติ ๓. พัฒนาโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำในชุมชน ๔. สร้างความสามัคคีในกลุ่มเยาวชนผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์
กลุ่มเป้าหมาย	เยาวชนในชุมชน
ผู้จัดกิจกรรม	โรงเรียน ชุมชน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง

๑. ขั้นตอนกิจกรรม

ลำดับ	กิจกรรม	ผลที่คาดหวัง
กิจกรรม ๑	การเปิดมุมมองเรื่องน้ำ บรรยายและทำกิจกรรมกลุ่ม- ความสำคัญของน้ำต่อสิ่งมีชีวิต- ปัญหาแหล่งน้ำในชุมชน- แนวคิดการอนุรักษ์น้ำตามหลักพุทธศาสนา	เยาวชนตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับน้ำในชุมชน และพร้อมมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์
กิจกรรม ๒	สำรวจและวิเคราะห์แหล่งน้ำในชุมชน สำรวจภาคสนาม- เดินสำรวจคลอง หนองน้ำ หรือแม่น้ำ- เก็บตัวอย่างน้ำตรวจค่า pH- บันทึกข้อมูล เช่น แหล่งมลพิษหรือขยะ	เยาวชนเข้าใจสถานการณ์น้ำในพื้นที่จริง และเรียนรู้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

๒. ผลการจัดกิจกรรมทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม

ข้อค้นพบ	รายละเอียด
๑. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	ลดขยะพลาสติก เช่น ถุงและกล่องโฟม รณรงค์ใช้วัสดุย่อยสลายได้ ส่งเสริมพฤติกรรมลดขยะและดูแลสิ่งแวดล้อมในวิถีชีวิต
๒. ส่งเสริมหลักธรรม	ผานหลักธรรม เช่น ทาน ศีล พรหมวิหาร ๔ และสังคหวัตถุ ๔ สร้างจิตสำนึกต่อธรรมชาติและสิ่งมีชีวิต
๓. การมีส่วนร่วมของชุมชน	เปิดโอกาสให้ชุมชนเรียนรู้และปฏิบัติร่วมกัน เช่น ปลูกต้นไม้ คัดแยกขยะ และลดการใช้พลาสติก สร้างความสามัคคีและพัฒนาความยั่งยืน
๔. วิถีชีวิตที่ยั่งยืน	เชื่อมโยงการทำบุญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมแนวทางใช้ชีวิตที่เคารพธรรมชาติ ลดขยะพลาสติกและผลกระทบระยะยาว
๕. สร้างแรงบันดาลใจ	เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ชุมชนและเยาวชน กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในเชิงอนุรักษ์ และการปฏิบัติศาสนกิจควบคู่การดูแลสิ่งแวดล้อม
๖. ลดผลกระทบระยะยาว	ลดการปนเปื้อนขยะในดินและแหล่งน้ำ ลดมลพิษจากการผลิตพลาสติก และส่งเสริมการใช้วัสดุย่อยสลายได้

ตารางที่ ๔.๖ กิจกรรมประกวด “ชุมชนรักแม่น้ำ”

หัวข้อ	รายละเอียด
ชื่อกิจกรรม	การประกวด “ชุมชนรักษ์แม่น้ำ”
เป้าหมาย	สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์แม่น้ำ ส่งเสริมการพัฒนาแนวทางการดูแลรักษาแหล่งน้ำ และสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของแม่น้ำในวิถีชีวิตชุมชน
วัตถุประสงค์	๑. ให้ชาวบ้านร่วมกันคิดค้นแนวทางอนุรักษ์แม่น้ำที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ๒. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการปกป้องทรัพยากรน้ำ ๓. กระตุ้นการพัฒนากิจกรรมเพื่อความยั่งยืน
กลุ่มเป้าหมาย	ชาวบ้าน เยาวชน และองค์กรในแต่ละชุมชน
ผู้จัดกิจกรรม	หน่วยงานท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล องค์กรพัฒนาเอกชน หรือหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม
รางวัล	การสนับสนุนโครงการชุมชน เช่น งบประมาณหรืออุปกรณ์จากหน่วยงานท้องถิ่น หรือองค์กรพัฒนาเอกชน

รูปแบบกิจกรรม

ลำดับ	รายละเอียด
ขั้นตอน ๑	การรับสมัครและการนำเสนอแนวทาง- เปิดรับสมัครชุมชนที่สนใจเข้าร่วม- ชุมชนต้องจัดทำข้อเสนอแนวทางการอนุรักษ์แม่น้ำ เช่น การจัดการขยะ การฟื้นฟูระบบนิเวศ หรือการสร้างจิตสำนึกในชุมชน
ขั้นตอน ๒	การนำเสนอและการประเมิน- ชุมชนที่เข้าร่วมประกวดนำเสนอแนวทางของตนต่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ- คณะกรรมการพิจารณาจากความคิดสร้างสรรค์ ความเป็นไปได้ และผลกระทบที่คาดหวัง
ขั้นตอน ๓	การประกาศผลและมอบรางวัล- มอบรางวัลให้แก่ชุมชนที่มีแนวทางที่โดดเด่น เช่น งบประมาณสนับสนุนโครงการ หรือทรัพยากรในการดำเนินกิจกรรม

เกณฑ์การพิจารณา

เกณฑ์	รายละเอียด
ความคิดสร้างสรรค์	แนวทางที่มีนวัตกรรมหรือการแก้ปัญหาในรูปแบบใหม่
ความเหมาะสมและ เป็นไปได้	แผนงานหรือแนวทางที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง
ผลกระทบต่อชุมชนและ สิ่งแวดล้อม	ผลลัพธ์ที่คาดหวัง เช่น การลดมลพิษ การเพิ่มพื้นที่สีเขียว หรือการเสริมสร้างความร่วมมือในชุมชน
การมีส่วนร่วมของชุมชน	การกระตุ้นให้ชาวบ้านหรือกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ มีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานและการพัฒนาชุมชน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ชุมชนมีบทบาทในการอนุรักษ์แม่น้ำและทรัพยากรน้ำในพื้นที่ของตน เกิดการพัฒนาแนวทางอนุรักษ์น้ำที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชน สร้างความสามัคคีและความตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งน้ำในกลุ่มคนในชุมชน และช่วยลดมลพิษและฟื้นฟูระบบนิเวศในแม่น้ำอย่างยั่งยืน

ผลการจัดกิจกรรมประกวด “ชุมชนรักษ์แม่น้ำ”

หัวข้อ	รายละเอียด
๑. การพัฒนาศักยภาพชุมชน	ชุมชนที่เข้าร่วมมีโอกาสพัฒนาทักษะในการวางแผนและนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์แม่น้ำ
๒. ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม	แนวทางใหม่ ๆ ที่ชุมชนคิดค้น เช่น การจัดการขยะในแม่น้ำ การปลูกพืชเพื่อฟื้นฟูปะบบนิเวศ หรือการสร้างแผนที่แหล่งน้ำร่วมกัน
๓. การมีส่วนร่วมของชุมชน	สมาชิกชุมชนมีบทบาทสำคัญในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผนจนถึงการปฏิบัติจริง สร้างความร่วมมือและความสามัคคีในหมู่บ้าน
๔. ผลกระทบเชิงบวกต่อสิ่งแวดล้อม	ช่วยลดปริมาณขยะในแม่น้ำ ฟื้นฟูแหล่งน้ำที่เสื่อมโทรม และสร้างพื้นที่สีเขียวเพิ่มเติม
๕. การสนับสนุนจากหน่วยงาน	หน่วยงานท้องถิ่นและองค์กรพัฒนาเอกชนให้การสนับสนุน เช่น งบประมาณ อุปกรณ์ หรือการให้ความรู้ ทำให้โครงการในชุมชนมีโอกาสสำเร็จสูงขึ้น
๖. การสร้างแรงบันดาลใจ	ชุมชนที่ได้รับรางวัลกลายเป็นตัวอย่างให้ชุมชนอื่น ๆ เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์แม่น้ำและทรัพยากรธรรมชาติ
๗. การประเมินผล	ผลลัพธ์ของกิจกรรม เช่น การลดปริมาณขยะในแม่น้ำ การปรับปรุงคุณภาพน้ำ และการเพิ่มพื้นที่ที่คนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้ร่วมกัน ถูกติดตามและประเมินผลหลังจบโครงการ
๘. ความยั่งยืนของโครงการ	แนวทางที่ชุมชนคิดค้นมีศักยภาพในการดำเนินการต่อเนื่องในระยะยาว โดยใช้ทรัพยากรในชุมชนร่วมกับการสนับสนุนจากภายนอก

ตารางที่ ๔.๗ กิจกรรมลอยกระทงรักษ์โลก

หัวข้อ	รายละเอียด
ชื่อกิจกรรม	ลอยกระทงรักษ์โลก
เป้าหมาย	ลดปัญหาขยะในแม่น้ำและแหล่งน้ำจากการลอยกระทง ส่งเสริมการใช้วัสดุธรรมชาติ และปลูกจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม
วัตถุประสงค์	๑. ส่งเสริมการใช้วัสดุธรรมชาติในการประดิษฐ์กระทง เพื่อลดขยะพลาสติกในแหล่งน้ำ๒. สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม๓. เชื่อมโยงประเพณีกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
กลุ่มเป้าหมาย	ชาวบ้าน เยาวชน นักเรียน และผู้ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม
ผู้จัดกิจกรรม	หน่วยงานท้องถิ่น วัด ชุมชน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง

รูปแบบกิจกรรม

ลำดับ	รายละเอียดกิจกรรม
ขั้นตอน ๑	การประดิษฐ์กระทงจากวัสดุธรรมชาติ- จัดเวิร์กช็อปการทำกระทงจากใบตอง กาบกล้วย หรือวัสดุธรรมชาติที่ย่อยสลายได้- ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่ก่อให้เกิดมลพิษ เช่น โฟม หรือพลาสติก
ขั้นตอน ๒	กิจกรรมลอยกระทง- จัดพื้นที่สำหรับการลอยกระทงในแหล่งน้ำที่เหมาะสม เช่น แม่น้ำหรือบึง- อธิบายถึงความสำคัญของการรักษาความสะอาดในแหล่งน้ำ และแนะนำการเก็บกระทงหลังลอยเสร็จ
ขั้นตอน ๓	เสวนาธรรมจากพระสงฆ์- เชิญพระสงฆ์มาบรรยายเกี่ยวกับการดูแลสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธศาสนา- ปลูกฝังจิตสำนึกเรื่องการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและการเคารพธรรมชาติ

กิจกรรมลอยกระทงรักษ์โลก

ข้อค้นพบ	รายละเอียด
๑. ลดขยะในแหล่งน้ำ	การใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ใบตอง กาบกล้วย และดอกไม้สดในการทำกระทง ช่วยลดปริมาณขยะพลาสติกและวัสดุที่ไม่ย่อยสลายในแหล่งน้ำได้อย่างชัดเจน
๒. สร้างจิตสำนึกสิ่งแวดล้อม	กิจกรรมเสวนาธรรมจากพระสงฆ์ส่งผลให้ชาวบ้านและเยาวชนเข้าใจถึงความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และเชื่อมโยงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา เช่น การใช้ทรัพยากรอย่างพอเพียง

๓. ส่งเสริมการใช้วัสดุ ยั่งยืน	การจัดเวิร์กช็อปประดิษฐ์กระทงช่วยให้ชุมชนเรียนรู้วิธีใช้วัสดุธรรมชาติ ที่หาได้ในท้องถิ่น และลดการพึ่งพาวัสดุที่ก่อให้เกิดมลพิษ เช่น โฟมและ พลาสติก
๔. ความร่วมมือใน ชุมชน	การประกวดกระทงและกิจกรรมลอยกระทงสร้างความสามัคคีและการมี ส่วนร่วมในชุมชน ทั้งในด้านการเตรียมงานและการปฏิบัติจริง
๕. การเชื่อมโยง ประเพณีกับ สิ่งแวดล้อม	การนำประเพณีลอยกระทงมาผสานกับแนวคิดอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ช่วย สร้างวิถีปฏิบัติที่ส่งผลดีต่อธรรมชาติและแหล่งน้ำ พร้อมทั้งรักษา วัฒนธรรมอันดีงามไว้ในรูปแบบที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน
๖. กระตุ้นให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงระยะยาว	กิจกรรมนี้เป็นต้นแบบให้ชุมชนตระหนักถึงผลกระทบของการลอย กระทงแบบเดิม และเริ่มเปลี่ยนพฤติกรรมให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่ ยั่งยืน

ผลที่คาดว่าจะส่งผลต่อเนื่อง

ชาวบ้านและเยาวชนมีความรู้และทักษะในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมที่สามารถนำไปปรับ
ใช้ในชีวิตประจำวัน แหล่งน้ำในพื้นที่มีคุณภาพดีขึ้นจากการลดขยะที่เกิดจากการลอยกระทง สร้าง
แบบอย่างที่ดีให้กับชุมชนอื่น ๆ ในการจัดประเพณีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และเสริมสร้าง
ภาพลักษณ์ของชุมชนในการเป็นต้นแบบของการอนุรักษ์ธรรมชาติผ่านการจัดงานประเพณี

กำหนดการจัดกิจกรรม

วัน/เวลา	กิจกรรม
วันแรก	
๐๘:๓๐ - ๐๙:๐๐ น.	ลงทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม
๐๙:๐๐ - ๐๙:๓๐ น.	พิธีเปิดกิจกรรม - กล่าวต้อนรับและแนะนำกิจกรรมโดยผู้จัดงาน - กล่าวเปิดงานโดยผู้บริหารหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
๐๙:๓๐ - ๑๐:๓๐ น.	บรรยายพิเศษหัวข้อ: "ความสำคัญของแม่น้ำและการอนุรักษ์น้ำใน ชุมชน"
๑๐:๓๐ - ๑๒:๐๐ น.	แบ่งกลุ่มชุมชนเพื่อระดมความคิดและนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์ แม่น้ำ (ช่วงที่ ๑)

๑๒:๐๐ - ๑๓:๐๐ น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
๑๓:๐๐ - ๑๕:๐๐ น.	สำรวจพื้นที่: เยี่ยมชมแหล่งน้ำในชุมชนเพื่อวิเคราะห์ปัญหา เช่น การเก็บตัวอย่างน้ำและบันทึกข้อมูล
๑๕:๐๐ - ๑๖:๓๐ น.	กลุ่มชุมชนทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาแนวทางการอนุรักษ์แม่น้ำจากข้อมูลภาคสนาม (ช่วงที่ ๒)
๑๖:๓๐ - ๑๗:๐๐ น.	สรุปกิจกรรมของวันและแนวทางที่พัฒนาเบื้องต้น
วันที่สอง	กิจกรรม
๐๘:๓๐ - ๐๙:๐๐ น.	ลงทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม
๐๙:๐๐ - ๑๐:๓๐ น.	กลุ่มชุมชนเตรียมการนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์แม่น้ำ
๑๐:๓๐ - ๑๒:๐๐ น.	การนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์แม่น้ำของแต่ละชุมชนต่อคณะกรรมการ (ส่วนที่ ๑)
๑๒:๐๐ - ๑๓:๐๐ น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
๑๓:๐๐ - ๑๔:๓๐ น.	การนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์แม่น้ำของแต่ละชุมชนต่อคณะกรรมการ (ส่วนที่ ๒)
๑๔:๓๐ - ๑๕:๓๐ น.	การตัดสินผลการประกวดและการประกาศรางวัล
๑๕:๓๐ - ๑๖:๐๐ น.	พิธีมอบรางวัลและกล่าวปิดกิจกรรม
๑๖:๐๐ - ๑๖:๓๐ น.	ถ่ายภาพร่วมกันและเก็บความประทับใจ

หมายเหตุ

กำหนดการอาจปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์จริง

จัดเตรียมสื่อประชาสัมพันธ์และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมให้ชัดเจนเพื่อสร้างความเข้าใจแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมล่วงหน้า

๔.๓ การขยายผลกิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน

๔.๓.๑ การถอดบทเรียนรูปแบบการจัดประชุมกลุ่ม (Focus Groups) ในบริบทของการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

กระบวนการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการสร้างความตระหนักรู้ ความร่วมมือ และความรับผิดชอบของชุมชนในการดูแลรักษาแม่น้ำซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ โดยการจัดประชุมกลุ่มดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมความคิดเห็น ประสบการณ์ และมุมมองจากสมาชิกในชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ รวมถึงตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กระบวนการดังกล่าวการเปิดพื้นที่สำหรับการสนทนาเชิงลึกและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์แม่น้ำโดยเชื่อมโยงหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา หลักอริยสัจ ๔ ซึ่งใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการแก้ไข หลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาคุณธรรมในระดับบุคคลและชุมชน และหลักพุทธวิถีการปฏิบัติในเชิงรูปธรรม^{๓๓} กระบวนการสอดคล้องกับหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคการสร้างบรรยากาศที่เปิดกว้างและเคารพในความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม การจัดประชุมกลุ่มในลักษณะเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในเชิงจริยธรรมที่สอดคล้องกับปรัชญาพุทธศาสนา อาทิ การส่งเสริมความเมตตากรุณาต่อสิ่งแวดล้อม และการลดละพฤติกรรมที่เป็นการเบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติ การบูรณาการแนวคิดเชิงสหวิทยาการ^{๓๔} การนำข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมมาประกอบการพิจารณาเพื่อพัฒนากิจกรรมที่เหมาะสมในการอนุรักษ์แม่น้ำ ตัวอย่างกิจกรรมที่เกิดจากการประชุมกลุ่ม ได้แก่ การจัดโครงการปลูกต้นไม้ริมฝั่งแม่น้ำ การจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่เยาวชนในชุมชนเกี่ยวกับบทบาทของแม่น้ำต่อระบบนิเวศและชุมชน การรณรงค์ลดการใช้พลาสติกเพื่อลดขยะในแม่น้ำ และการจัดพิธีกรรมทางศาสนาที่เน้นความสำคัญของการรักษาสิ่งแวดล้อม การทำบุญปล่อยปลา ช่วยสร้างความร่วมมือที่แน่นแฟ้นในชุมชน โดยให้ทุกฝ่ายมองเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์แม่น้ำในฐานะสมบัติร่วมของชุมชน^{๓๕}

จากกระบวนการประชุมกลุ่มช่วยเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขที่สอดคล้องกับคุณค่าทางศาสนา และวัฒนธรรมของพื้นที่ ยังสามารถนำไปสู่การกำหนดนโยบายและกลยุทธ์ที่เป็นรูปธรรมสำหรับการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนในระยะยาว ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกในชุมชน แต่เป็นการเชื่อมโยงวิถีชีวิตของชุมชนกับธรรมชาติ โดย

^{๓๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๑, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๓๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๒, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๓๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๓, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

มีพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางในการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุและจิตใจ ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาในระดับโลก

ในบริบทของการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน ซึ่งถือเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่โดยรอบ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการสร้างแนวทางและกรอบการดำเนินชีวิตที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม หลักธรรมที่เกี่ยวข้องในบริบทนี้ ได้แก่ หลักอริยสัจ ๔ เป็นหลักธรรมที่ใช้ในการเข้าใจปัญหา (ทุกข์) หาสาเหตุของปัญหา (สมุทัย) แนวทางแก้ไข (มรรค) และผลลัพธ์ที่ปรารถนา (นิโรธ) โดยทุกข์อาจหมายถึงปัญหามลพิษและการเสื่อมโทรมของแม่น้ำท่าจีน สมุทัยคือพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรที่ไม่ยั่งยืนของมนุษย์ มรรคคือการนำแนวทางที่สอดคล้องกับหลักธรรม เช่น ความมีสติสัมปชัญญะ (สติปัฏฐาน ๔) และการปฏิบัติตามศีลห้า รวมถึงการงดเว้นจากการทำลายสิ่งมีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติ มาใช้ในวิถีชีวิตประจำวันของชุมชน^{๓๖} หลักพรหมวิหาร ๔ ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา สามารถนำมาใช้ในการปลูกฝังทัศนคติที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขระหว่างคนในชุมชนและธรรมชาติ เมตตาและกรุณาส่งเสริมให้เกิดความรักและความปรารถนาดีต่อสิ่งแวดล้อม ส่วนมุทิตาและอุเบกขาเน้นการรักษาความสมดุลและความยุติธรรมต่อทรัพยากรธรรมชาติ^{๓๗} การปลูกฝังหลักธรรมนี้สามารถทำได้ผ่านการจัดกิจกรรมที่ใช้การศึกษาและปฏิบัติธรรม การจัดโครงการบวชต้นไม้ การทำบุญแม่น้ำ หรือการปฏิบัติสมาธิริมฝั่งน้ำเพื่อกระตุ้นความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของธรรมชาติ ชุมชนสามารถส่งเสริมวิถีชีวิตเชิงพุทธที่ช่วยอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนได้ผ่านการปฏิบัติตามหลักอปริหานิยธรรม ๗ ประการ การปรึกษาหารือร่วมกัน การเคารพกฎเกณฑ์และประเพณี การร่วมมือกันอย่างเป็นระบบ และการมีจิตสาธารณะ^{๓๘} ชุมชนที่ยึดถือหลักการนี้จะสามารถสร้างแนวทางการพัฒนาที่ผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) การจัดการขยะในชุมชน หรือการฟื้นฟูระบบนิเวศริมฝั่งแม่น้ำ การประยุกต์ใช้หลัก สัปปุริสธรรม ๗ ประการ หรือคุณสมบัติของผู้รู้ที่ดี ความรู้จักเหตุและผล ความรู้จักตนเอง ความซื่อสัตย์ และความอดทนช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนมีคุณธรรมและจริยธรรมที่เหมาะสมต่อการดูแลและรักษาสิ่งแวดล้อม คนในชุมชนที่มีคุณสมบัติเหล่านี้จะสามารถเป็นผู้นำที่ดีในการนำชุมชนไปสู่การพัฒนาที่เป็นตัวอย่างที่ดีแก่คนรุ่นหลัง

^{๓๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๔, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๓๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๕, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

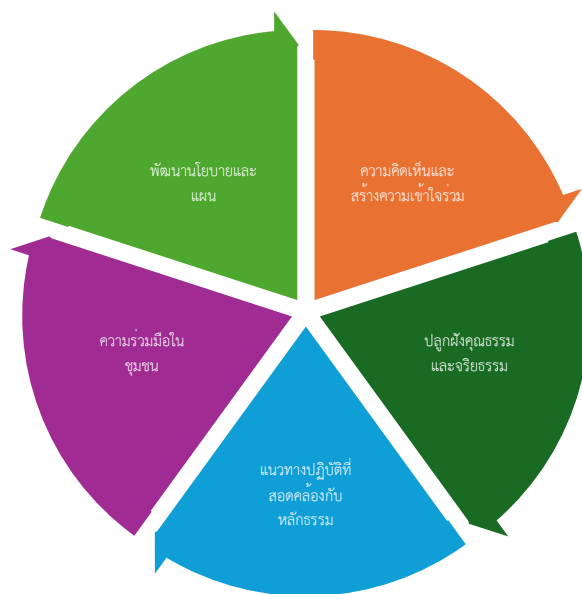
^{๓๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๖, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

สุดท้าย หลัก ไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา สามารถเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับการรักษาสังแวดล้อม การปฏิบัติศีลช่วยลดการกระทำที่ส่งผลเสียต่อธรรมชาติ การพัฒนาสมาธิช่วยสร้างความตระหนักรู้ถึงความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และการใช้ปัญญาช่วยให้ชุมชนสามารถคิดค้นแนวทางใหม่ๆ ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูแม่น้ำท่าจีน^{๓๙} การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนจึงเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการพัฒนาวิถีชีวิตที่ยั่งยืน โดยการสร้างความตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติผ่านการปลูกฝังจิตสำนึกทางธรรม การจัดกิจกรรมชุมชนที่ใช้การเรียนรู้ร่วมกัน และผู้นำชุมชนที่ยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม การดำเนินการนี้จะช่วยสร้างสังคมที่มีความสมดุลและมีความสุขท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์^{๔๐}

การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนผ่านวิถีชุมชนเชิงพุทธเป็นแนวทางที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมะกับธรรมชาติ โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ เช่น อริยสัจ ๔ พรหมวิหาร ๔ อปปริหานิยธรรม และไตรสิกขา ช่วยสร้างกรอบแนวทางการดำเนินชีวิตที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาชุมชนสามารถใช้หลักนี้ในการสร้างจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การปลูกฝังคุณธรรม ความรับผิดชอบ และการร่วมมือกันในชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการ การบูรณาการหลักธรรมเข้ากับวิถีชีวิตและกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ การฟื้นฟูระบบนิเวศ การจัดการขยะ และการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะช่วยสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการรักษาสังแวดล้อม ผลลัพธ์ที่ได้คือความสงบสุขของชุมชนและความยั่งยืนของธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมความสุขและความสมดุลในชีวิตของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

^{๓๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๖, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๔๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๑, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

แผนภาพที่ ๔.๖ การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการสร้างความตระหนักรู้ ความร่วมมือ และความรับผิดชอบของชุมชนในการดูแลรักษาแม่น้ำ

ขั้นตอนที่ ๑ การรวบรวมความคิดเห็นและสร้างความเข้าใจร่วม

จัดประชุมกลุ่มที่เปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ และตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสพการณ์ และมุมมองเกี่ยวกับการอนุรักษ์แม่น้ำ ใช้หลัก อริยสัจ ๔ เป็นกรอบในการวิเคราะห์ปัญหา การระบุปัญหาหลั (ทุกข์) หาสาเหตุ (สมุทัย) และพัฒนาแนวทางแก้ไข (มรรค) สร้างบรรยากาศการสนทนาที่เปิดกว้าง เคารพความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม เพื่อกระตุ้นความตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของแม่น้ำต่อชุมชน

ขั้นตอนที่ ๒ การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม

ส่งเสริมการใช้หลัก ไตรสิกขา ได้แก่ การปฏิบัติศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อพัฒนาคุณธรรมของบุคคลและชุมชน จัดกิจกรรมที่กระตุ้นความรู้สึกเชื่อมโยงกับธรรมชาติ การปฏิบัติสมาธิริมแม่น้ำ หรือการทำบุญปล่อยปลาใช้หลัก พรหมวิหาร ๔ เพื่อสร้างความเมตตา กรุณา และอุเบกขาต่อสิ่งแวดล้อม กระตุ้นจิตสำนึกให้มองแม่น้ำเป็นทรัพยากรร่วมที่ต้องดูแลร่วมกัน

ขั้นตอนที่ ๓ การพัฒนาแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักธรรม

นำข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมมาประกอบการพิจารณา เพื่อออกแบบกิจกรรมอนุรักษ์ที่เหมาะสม ตัวอย่างกิจกรรม เช่น โครงการปลูกต้นไม้ริมฝั่งแม่น้ำ การลดการใช้พลาสติกเพื่อลดขยะในแม่น้ำ และการให้ความรู้แก่เยาวชนเกี่ยวกับระบบนิเวศ เชื่อมโยงการปฏิบัติจริงกับหลักธรรม เช่น การลดการเบียดเบียนสิ่งมีชีวิตตามศีลข้อหนึ่ง

ขั้นตอนที่ ๔ การสร้างความร่วมมือในชุมชน

ปลูกฝังหลัก อปรีหานิยธรรม ๗ เช่น การปรึกษาหารือ การเคารพกฎเกณฑ์ และการร่วมมือในกิจกรรมที่มีเป้าหมายร่วมส่งเสริมการมีจิตสาธารณะและการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เช่น การจัดกลุ่มอาสาสมัครดูแลความสะอาดของแม่น้ำหรือกิจกรรมรณรงค์ใช้กิจกรรมทางศาสนา เช่น การบวชต้นไม้ การทำบุญแม่น้ำ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างคนในชุมชน

ขั้นตอนที่ ๕ การพัฒนานโยบายและแผนการระยะยาว

จากผลการประชุมกลุ่ม นำข้อเสนอแนะไปพัฒนานโยบายและกลยุทธ์ที่เป็นรูปธรรม เช่น การกำหนดกฎระเบียบชุมชนเกี่ยวกับการจัดการขยะ ส่งเสริมการสร้างแนวทางการอนุรักษ์ที่สมดุลระหว่างการพัฒนาวัตถุและจิตใจ โดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบ บูรณาการหลักธรรมเข้ากับนโยบายท้องถิ่นและระดับภูมิภาค เพื่อสร้างผลกระทบที่ยั่งยืน

สรุปกระบวนการอนุรักษ์แม่น้ำโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเริ่มจากการรวบรวมความคิดเห็นเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน การปลูกฝังคุณธรรม การพัฒนาแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักธรรม การสร้างความร่วมมือในชุมชน และการพัฒนานโยบายระยะยาว การดำเนินงานดังกล่าวสร้างความตระหนักรู้ ความร่วมมือ และความรับผิดชอบร่วมกัน โดยเชื่อมโยงปรัชญาพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุลและเกื้อกูลกัน

๔.๓.๒ การถอดบทเรียนรูปแบบการจัดประชุมกลุ่ม (Focus Groups) ในบริบทของการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ในชุมชน

การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ในชุมชนเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนและการรักษาทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาว โดยเริ่มต้นจากการสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพดังกล่าวดังกล่าวต้องเริ่มจากการระบุปัญหาและทรัพยากรที่ต้องการอนุรักษ์ในพื้นที่เป้าหมายอย่างชัดเจน เช่น การอนุรักษ์ป่าไม้ แหล่งน้ำ ทรัพยากรทางทะเล หรือการฟื้นฟูพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากกิจกรรมมนุษย์^{๔๑} หลังจากนั้นจำเป็นต้องสร้างการรับรู้ผ่านกระบวนการศึกษาและการสื่อสาร การจัดอบรม การสัมมนา หรือการประชุมร่วมกับชุมชนเพื่อให้ประชาชนมีความรู้และเข้าใจถึง

^{๔๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๒, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

ความสำคัญของการอนุรักษ์ รวมถึงผลกระทบเชิงบวกที่อาจเกิดขึ้นต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของพื้นที่^{๔๒}

การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ในชุมชนควรอาศัยการจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายชุมชนที่มีความหลากหลายทั้งในด้านเพศ วัย และบทบาทหน้าที่ เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มเยาวชน หรือกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดมิติของความหลากหลายในมุมมองและการมีส่วนร่วม กระบวนการนี้ต้องอาศัยการสร้างภาวะผู้นำในชุมชน ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ผ่านการสนับสนุนให้บุคคลในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนกิจกรรมการอนุรักษ์ รวมถึงการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการนำองค์ความรู้จากพื้นที่อื่นมาปรับใช้กับบริบทของพื้นที่นั้น ๆ ทรัพยากร เช่น งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ หรือความช่วยเหลือทางเทคนิคจากองค์กรภายนอก เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ช่วยกระตุ้นให้เครือข่ายสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง ยิ่งไปกว่านั้น การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การสร้างกลุ่มออนไลน์ การใช้แอปพลิเคชันสำหรับการสื่อสารระหว่างกลุ่มเครือข่าย หรือการเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อสังคมออนไลน์ สามารถเพิ่มการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิกเครือข่าย ช่วยกระจายข่าวสารและเพิ่มความตระหนักรู้ในวงกว้างเกี่ยวกับปัญหาด้านการอนุรักษ์ในชุมชน กระบวนการดังกล่าวจะประสบความสำเร็จได้หากมีการสร้างความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในชุมชนและการส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ ในทางปฏิบัติ การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ในชุมชนควรมุ่งเน้นการจัดทำแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน ซึ่งครอบคลุมทั้งเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาว รวมถึงการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จที่สามารถตรวจสอบและประเมินผลได้ ตัวอย่างเช่น การกำหนดเป้าหมายในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชน การลดการใช้สารเคมีในภาคเกษตรกรรม หรือการฟื้นฟูพันธุ์พืชและสัตว์พื้นถิ่น โดยทุกกิจกรรมควรสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเชื่อของชุมชน เพื่อให้การอนุรักษ์กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและวิถีชีวิต

การประเมินผลกระทบจากกิจกรรมการอนุรักษ์อย่างต่อเนื่องยังเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยปรับปรุงกระบวนการและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เครือข่าย การอนุรักษ์ในชุมชนยังเป็นการเสริมสร้างความเป็นเอกภาพในชุมชนและสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนในระดับภูมิภาคหรือนานาชาติ การเชื่อมโยงกับเครือข่ายการอนุรักษ์ในพื้นที่ใกล้เคียงหรือการเข้าร่วมในโครงการระดับโลก ที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม แต่ยังส่งเสริมความภาคภูมิใจในชุมชน ความสามัคคี และการพึ่งพาตนเอง เป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ในชุมชนถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมการบริหารจัดการ

^{๔๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๓, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางทรัพยากรน้ำ เช่น แม่น้ำท่าจีน เป็นแหล่งน้ำสำคัญของชุมชนหลายแห่ง แนวทางการสร้างเครือข่ายอนุรักษ์ดังกล่าว ควรเริ่มต้นจากการสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจร่วมกันในชุมชน โดยการตั้งกลุ่มหรือเครือข่ายที่มีความหลากหลาย อาทิ กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นผู้นำทางภูมิปัญญาและมีความเข้าใจในประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตดั้งเดิมของพื้นที่ กลุ่มเยาวชนที่เป็นแรงงานใหม่และมีความคิดสร้างสรรค์ในการนำเทคโนโลยีหรือวิธีการอนุรักษ์ที่ทันสมัยมาปรับใช้ รวมถึงกลุ่มอาสาสมัครที่การทำงานเพื่อส่วนรวม โดยการรวมตัวกันของกลุ่ม ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการปัญหานอกจากการรวมกลุ่มภายในชุมชนเองแล้ว ความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล หน่วยงานด้านทรัพยากรน้ำ องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันการศึกษา ก็เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการจัดการน้ำและสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ความร่วมมือนี้อาจอยู่ในรูปแบบของการจัดทำโครงการร่วมกัน การให้ความรู้และการอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ การจัดหาอุปกรณ์หรือทรัพยากรที่จำเป็น รวมถึงการประสานงานในการพัฒนาระบบการจัดการน้ำ เช่น การสร้างฝายชะลอน้ำ การปรับปรุงระบบระบายน้ำ และการพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อให้เกิดความสมดุลในระบบนิเวศ^{๔๓} การพัฒนาระบบการดูแลรักษาพื้นที่น้ำร่วมกันระหว่างชุมชนและองค์กรภายนอกยังช่วยสร้างความยั่งยืนในระยะยาว โดยการออกแบบระบบดังกล่าวควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน การดำเนินงาน และการติดตามผล เพื่อให้แน่ใจว่าการดำเนินการนั้นเป็นไปอย่างเหมาะสมกับบริบทของชุมชน ในด้านการจัดการความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากผลประโยชน์ที่แตกต่างกันในชุมชน^{๔๔} การสร้างเครือข่ายควรใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและการสื่อสารที่โปร่งใสเพื่อสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ควรส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทนำในการตัดสินใจและจัดการทรัพยากรน้ำด้วยตนเอง โดยอาศัยหน่วยงานภายนอกในรูปแบบของการเป็นที่ปรึกษาหรือที่ปรึกษา จะช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและความภาคภูมิใจในความสำเร็จของชุมชนเอง

โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน และชาวบ้านถือเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความตระหนักรู้และกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนฐานของการบูรณาการบทบาทของทุกภาคส่วนในชุมชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางด้านจิตวิญญาณ โรงเรียนเป็นแหล่งให้ความรู้ และชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินการในระดับพื้นที่ การประสานบทบาทของทั้งสามฝ่ายจะนำไปสู่การสร้างเครือข่ายที่มีความ

^{๔๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๔, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๔๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๕, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

แข็งแกร่ง โดยเฉพาะในบริบทของสังคมไทยที่วัฒนธรรมชุมชนยังคงมีความสัมพันธ์กับศาสนาและการศึกษาอย่างใกล้ชิด^{๔๕}

วัดถือเป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านจิตวิญญาณและศีลธรรม การใช้วัดเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์สามารถเกิดขึ้นได้ผ่านการจัดกิจกรรมที่เน้นการเสริมสร้างจิตสำนึกการบรรยายธรรมเกี่ยวกับความสำคัญของการดูแลสิ่งแวดล้อมตามหลักศีล ๕ หรือธรรมชาติของ “ความพอเพียง” ซึ่งเชื่อมโยงกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ ๙ วัดยังสามารถเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการปลูกป่า การปลูกต้นไม้ในพื้นที่วัด และการลดการใช้พลาสติกในการจัดงานบุญ รวมถึงการเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ในมุมมองของธรรมชาติและศาสนา ซึ่งสามารถขยายผลไปสู่ครัวเรือนและชุมชนในวงกว้าง^{๔๖}

โรงเรียนในฐานะศูนย์กลางของการเรียนรู้และการพัฒนาคนรุ่นใหม่ มีบทบาทสำคัญในการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ โดยสามารถบูรณาการแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์เข้ากับหลักสูตรการเรียนการสอน การเรียนรู้เรื่องระบบนิเวศ การจัดกิจกรรมเสริมทักษะ การสร้างพื้นที่สีเขียวในโรงเรียน การจัดกิจกรรม “หนึ่งโรงเรียนหนึ่งป่า” ที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูพื้นที่สีเขียว หรือการจัดการเรียนรู้นอกสถานที่โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมหรือปราชญ์ชาวบ้านมาร่วมถ่ายทอดความรู้ โรงเรียนยังสามารถส่งเสริมให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงผ่านโครงการต่าง ๆ การแยกขยะในโรงเรียน การผลิตปุ๋ยหมักจากเศษอาหารในโรงอาหาร และการจัดประกวดผลงานสร้างสรรค์ที่ใช้ทรัพยากรหมุนเวียน แนวทางนี้ไม่เพียงแต่สร้างความตระหนักรู้ในระดับนักเรียน แต่ยังส่งผลกระทบเชิงบวกต่อครอบครัวและชุมชนรอบข้างอีกด้วย^{๔๗}

ชาวบ้านในฐานะกลุ่มประชากรที่มีบทบาทโดยตรงในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ถือเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพสูงในการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ในระดับพื้นที่ การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์สามารถเริ่มต้นจากการระดมความคิดเห็นและความรู้ในท้องถิ่นผ่านกระบวนการ “ประชาคม” เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการทรัพยากรที่เหมาะสม การจัดทำแผนฟื้นฟูแหล่งน้ำในชุมชน การสร้างระบบป้องกันไฟป่า การอนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นเมือง หรือการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมแบบยั่งยืน นอกจากนี้ ชาวบ้านยังสามารถเป็นแกนนำในการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์ เช่น กลุ่มอนุรักษ์ป่า กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ หรือกลุ่มเยาวชนรักสิ่งแวดล้อม การสร้างเครือข่ายดังกล่าวไม่

^{๔๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๑, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๔๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๓, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๔๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๒, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

เพียงแต่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ แต่ยังสร้างความเข้มแข็งในระดับชุมชน และเพิ่มศักยภาพในการเข้าถึงแหล่งทุนหรือการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

แผนภาพที่ ๔.๗ กระบวนการพัฒนาการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ในชุมชนผ่านวัด โรงเรียน และชาวบ้าน

ขั้นตอนที่ ๑ การวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ในชุมชน

เริ่มต้นด้วยการสำรวจและประเมินทรัพยากรในชุมชน เช่น แหล่งน้ำ ป่าไม้ ระบบนิเวศ และปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ รวมถึงศึกษาวัฒนธรรม ประเพณี และความสัมพันธ์ของชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติ เป้าหมาย เพื่อทำความเข้าใจปัญหาและโอกาสในพื้นที่อย่างถ่องแท้ และกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน กิจกรรมตัวอย่าง จัดประชุมประชาคมเพื่อรวบรวมความคิดเห็นและข้อมูลจากชาวบ้าน ใช้เครื่องมือวิเคราะห์ เช่น SWOT Analysis เพื่อระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

ขั้นตอนที่ ๒ การวางแผนและกำหนดเป้าหมายร่วมกัน

บูรณาการข้อมูลจากการวิเคราะห์ร่วมกับการกำหนดเป้าหมายการอนุรักษ์ โดยมีการร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน และชาวบ้าน รวมถึงการระบุบทบาทของแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน เป้าหมาย เพื่อให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการวางแผนและสร้างเป้าหมายที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน กิจกรรมตัวอย่าง จัดตั้งคณะทำงานที่ประกอบด้วยตัวแทนจากวัด โรงเรียน และชาวบ้าน กำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ เช่น การปลูกป่าชุมชน การฟื้นฟูแหล่งน้ำ หรือการลดขยะในชุมชน

ขั้นตอนที่ ๓ การดำเนินการและจัดกิจกรรมอนุรักษ์

นำแผนงานไปสู่การปฏิบัติผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย โดยเน้นความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชน เป้าหมาย เพื่อสร้างผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมตัวอย่าง วัด: จัดกิจกรรมปลูกป่าในเขตพื้นที่วัดและแหล่งชุมชน โรงเรียน รมรณรงค์การแยกขยะผ่านโครงการนักเรียน เช่น “โรงเรียนรักษ์โลก” ชาวบ้าน: จัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครเพื่อดูแลแหล่งน้ำหรือจัดการขยะ

ขั้นตอนที่ ๔ การติดตามผลและประเมินผลลัพธ์

จัดให้มีระบบติดตามผลและประเมินความสำเร็จของโครงการ โดยวิเคราะห์ความคืบหน้าและผลกระทบต่อชุมชน รวมถึงการปรับปรุงกระบวนการให้ดียิ่งขึ้น เป้าหมาย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่องในระยะยาว กิจกรรมตัวอย่าง จัดประชุมเพื่อติดตามผลทุก ๓-๖ เดือน ใช้ตัวชี้วัด เช่น จำนวนต้นไม้ที่ปลูก พื้นที่ป่าที่ฟื้นฟู หรือการลดลงของขยะในชุมชน

ขั้นตอนที่ ๕ การเผยแพร่และขยายเครือข่าย

เผยแพร่ความสำเร็จของโครงการไปยังชุมชนอื่น ๆ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและขยายเครือข่ายการอนุรักษ์ เป้าหมาย เพื่อเพิ่มขอบเขตการอนุรักษ์และเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ กิจกรรมตัวอย่าง ใช้สื่อโซเชียลมีเดียในการเผยแพร่เรื่องราวความสำเร็จ จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน เชิญผู้แทนจากชุมชนอื่นมาศึกษาดูงาน

การบูรณาการบทบาทของวัด โรงเรียน และชาวบ้านในการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์นั้น จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในรูปแบบของงบประมาณ ความรู้เชิงวิชาการ และทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนในระยะยาว ตัวอย่างเช่น การสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในการจัดอบรมหรือสัมมนาด้านการอนุรักษ์ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์สำหรับกิจกรรม เช่น เมล็ดพันธุ์ไม้หรือป้ายรณรงค์ และการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนในระดับตำบลหรืออำเภอ การใช้สื่อสารสนเทศและโซเชียลมีเดียยังสามารถช่วยกระจายข้อมูลข่าวสารและสร้างกระแสความตื่นตัวในวงกว้าง ทำให้เครือข่ายมีความคล่องตัวและตอบสนองต่อปัญหาได้อย่างรวดเร็ว กล่าวโดยสรุป การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ในชุมชนผ่านวัด โรงเรียน และชาวบ้านถือเป็นแนวทางที่มีความเป็นไปได้สูงในบริบทของสังคมไทย เนื่องจากความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างศาสนา การศึกษา และชีวิตประจำวันของประชาชน เสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนในด้านจิตวิญญาณ สังคม และเศรษฐกิจ การทำงานร่วมกันของทั้งสามฝ่ายอย่างบูรณาการ โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะนำไปสู่การพัฒนาเครือข่ายที่มีความยั่งยืนและสามารถรับมือ

กับด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมในอนาคตได้อย่าง การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ในชุมชนเป็นกลยุทธ์ที่มีศักยภาพในการส่งเสริมการจัดการน้ำและสิ่งแวดล้อม ทั้งความสำเร็จของการดำเนินการดังกล่าวขึ้นอยู่กับความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น องค์กรที่เกี่ยวข้อง และการพัฒนาระบบการจัดการน้ำที่เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของพื้นที่ การบูรณาการความรู้ดั้งเดิมเข้ากับวิธีการอนุรักษ์ที่ทันสมัย และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง จะเป็นกุญแจสำคัญที่ช่วยสร้างระบบนิเวศและคุณภาพชีวิตของชุมชน

๔.๓.๓ การถอดบทเรียนรูปแบบการจัดประชุมกลุ่ม (Focus Groups) ในบริบทของการจัดอบรมและกิจกรรมการศึกษาในชุมชน

ชุมชนเป็นหนึ่งในแนวทางที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ตั้งอยู่บนฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนและการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) โดยอาจจะสร้างศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนหรือพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ดูงานสามารถเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนเอง อันเป็นการบูรณาการความรู้ทั้งจากแหล่งความรู้ทางวิชาการและภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดอบรมดังกล่าวควรมีลักษณะเฉพาะที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน การอบรมเกี่ยวกับเกษตรกรรมที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศในพื้นที่ การพัฒนาทักษะอาชีพ งานฝีมือหรือการแปรรูปผลิตภัณฑ์ รวมถึงการส่งเสริมองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อให้ชุมชนสามารถปรับตัวและแข่งขันในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว^{๔๘} การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ควรยึดหลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) โดยการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้เข้าร่วมและวิทยากร อันจะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน และสร้างความรู้สึกร่วมกันของทรัพยากรการเรียนรู้ การจัดการแหล่งการเรียนรู้ดูงานในอนาคตสามารถมีบทบาทในการดึงดูดกลุ่มเป้าหมายจากภายนอกเข้ามาสู่ชุมชน ไม่ว่าจะเป็นนักศึกษา นักวิจัย หรือผู้ประกอบการที่สนใจในองค์ความรู้หรือนวัตกรรมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน อันจะช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจในพื้นที่และสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับที่กว้างขึ้น ความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมจำเป็นต้องอาศัยการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม ผ่านการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน อาคารสถานที่ อุปกรณ์การเรียนรู้ และเทคโนโลยีที่ทันสมัย^{๔๙} รวมถึงการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในพื้นที่ให้มีทักษะและความรู้เพียงพอที่จะถ่ายทอดต่อไป การกำหนดเป้าหมายและการวางแผนอย่างรอบคอบจะช่วยสร้างระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนใน

^{๔๘} สทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๑, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๔๙} สทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๕, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

ระยะยาว ด้วยเหตุนี้ การจัดอบรมและกิจกรรมการศึกษาในชุมชนจึงไม่ได้เป็นเพียงการเพิ่มพูนความรู้เท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการสร้างชุมชนให้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวาและสามารถขับเคลื่อนตนเองได้ในยุคที่ความรู้และนวัตกรรมเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา^{๕๐}

การจัดอบรมและกิจกรรมการศึกษาในชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น โดยมีจุดประสงค์หลักเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ และทักษะของสมาชิกในชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น การอบรมและกิจกรรมดังกล่าวสามารถครอบคลุมหัวข้อต่าง ๆ ได้หลากหลาย การพัฒนาทักษะอาชีพ การเสริมสร้างความตระหนักรู้ด้านสุขภาพ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม แนวทางในการจัดกิจกรรมควรคำนึงถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนเป็นสำคัญ เนื่องจากแต่ละชุมชนมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไป^{๕๑} การศึกษาความต้องการและปัญหาของชุมชนเป็นขั้นตอนเริ่มต้นที่สำคัญในการออกแบบกิจกรรมที่มีประสิทธิผล การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนตั้งแต่กระบวนการวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผลจะช่วยให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ การนำแนวคิดการศึกษาแบบบูรณาการมาใช้จะช่วยให้กิจกรรมมีความหลากหลายและสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างครอบคลุม ตัวอย่างเช่น การอบรมทักษะอาชีพอาจควบคู่ไปกับการปลูกฝังความรู้เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม หรือการให้ความรู้ด้านสุขภาพอาจเชื่อมโยงกับการส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน การใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ การสอนผ่านระบบออนไลน์ สามารถการเข้าถึงของกิจกรรม โดยเฉพาะในยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวัน ที่สำคัญของการจัดกิจกรรมในชุมชนคือการสร้างความสนใจและความตระหนักของสมาชิกชุมชน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่รวดเร็ว อาจทำให้ความสนใจในกิจกรรมการศึกษาลดลง การจัดกิจกรรมควรให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ที่ได้รับกับการนำไปใช้ในชีวิตจริง เพื่อเพิ่มแรงจูงใจและความสำคัญในสายตาของผู้เข้าร่วม^{๕๒} การประเมินผลและการติดตามผลเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ขาดไม่ได้ เนื่องจากจะช่วยให้ผู้จัดสามารถปรับปรุงกิจกรรมให้เหมาะสมกับความต้องการและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน องค์กรเอกชน และหน่วยงานภาครัฐสามารถเสริมสร้างศักยภาพของกิจกรรมให้กว้างขวางและมีผลกระทบที่ดียิ่งขึ้น การจัดอบรมและกิจกรรมการศึกษาในชุมชนจึงควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ

^{๕๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๓, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๕๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๑, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๕๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๒, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

มีการวางแผนและดำเนินงานที่รอบคอบ รวมถึงการนำแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

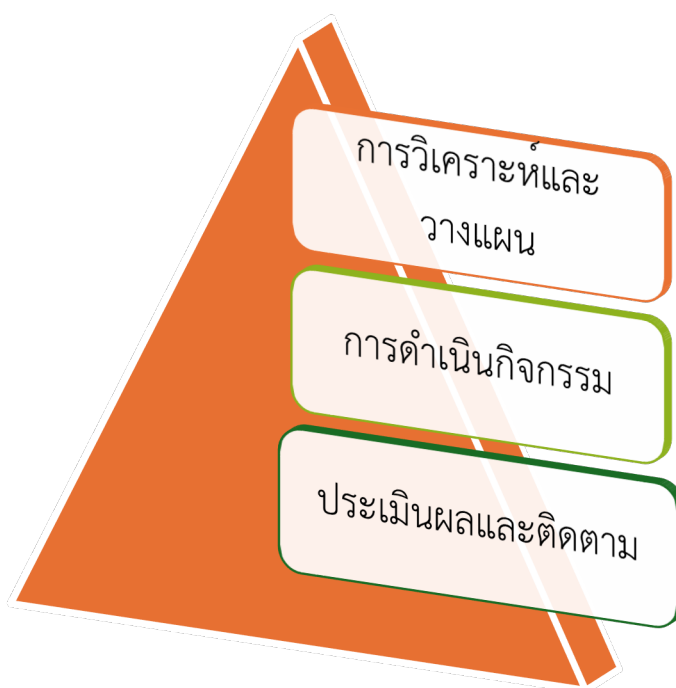
การศึกษาในชุมชนถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะในประเทศไทยที่มีโครงสร้างทางสังคมที่ยึดโยงกับวัฒนธรรมและศาสนา การผสานความร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน และชาวบ้านมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน วัดเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณและวัฒนธรรมของชุมชนไทยมาอย่างยาวนาน และมักทำหน้าที่เป็นสถานที่สำหรับกิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่ไม่เป็นทางการ เช่น การจัดอบรมคุณธรรม จริยธรรม และการศึกษาพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการสร้างพื้นฐานทางจิตใจและส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน วัดยังเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมที่ช่วยถ่ายทอดประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดงานบุญ การสอนการประดิษฐ์หัตถกรรม และการจัดอบรมวิชาชีพพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนในชุมชน ในขณะเดียวกัน โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการศึกษาในระบบที่การพัฒนาความรู้และทักษะของเด็กและเยาวชนในระดับพื้นฐาน โรงเรียนสามารถบูรณาการกับวัดและชาวบ้านผ่านโครงการต่าง ๆ การจัดกิจกรรมเรียนรู้นอกห้องเรียนในวัด การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน และการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมผ่านโครงการจิตอาสา การบูรณาการช่วยสร้างความรู้ที่เป็นรูปธรรมแก่เด็กและเยาวชน แต่ยังช่วยปลูกฝังจิตสำนึกทางศีลธรรมและความรักในชุมชนของตนเอง^{๕๓}

ชาวบ้านในฐานะสมาชิกสำคัญของชุมชนมีบทบาทเป็นทั้งผู้รับและผู้ให้ในกระบวนการพัฒนา โดยสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษาผ่านการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การร่วมจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ในชุมชน และการมีส่วนร่วมในคณะกรรมการพัฒนาชุมชนหรือกลุ่มอาสาสมัครต่าง ๆ การผนึกกำลังระหว่างชาวบ้านกับวัดและโรงเรียนจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมอบรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมสุขภาพจิตและสุขภาวะ ตัวอย่างของการจัดอบรมและกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จในชุมชนไทยอาจรวมถึงโครงการวัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางศีลธรรมที่ฝึกสมาธิ การจัดอบรมวิชาชีพให้กับชาวบ้านโดยใช้พื้นที่ของวัด^{๕๔} โครงการนักเรียนอาสาสมัครช่วยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้สูงอายุ และกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ที่ส่งเสริมการสื่อสารระหว่างคนทุกวัยในชุมชน การดำเนินกิจกรรมนี้ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้และการพัฒนาในมิติของปัจเจกบุคคล ส่งผลเชิง

^{๕๓} สทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๑, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๕๔} สทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๒, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

บวกต่อความสัมพันธ์ในชุมชน โดยลดช่องว่างระหว่างคนรุ่นต่าง ๆ และสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว ในการจัดกิจกรรมนี้ ความสำเร็จขึ้นอยู่กับการวางแผนที่ดีและการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน กระบวนการสำรวจความต้องการและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน การสร้างแผนการดำเนินงานที่มีเป้าหมายชัดเจน และการประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุงกิจกรรมในอนาคตถือเป็นขั้นตอนสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม ยิ่งไปกว่านั้น การบูรณาการความร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน และชาวบ้าน ความแตกต่างทางความคิดและวัฒนธรรม การขาดแคลนทรัพยากร หรือการขาดความเข้าใจในบทบาทของกันและกัน ควรได้รับการแก้ไขอย่างสร้างสรรค์ผ่านการสื่อสารที่เปิดกว้างและการสร้างความไว้วางใจกัน การจัดอบรมและ กิจกรรมการศึกษาในชุมชนที่บูรณาการระหว่างวัด โรงเรียน และชาวบ้านจึงเป็นการตอบสนองต่อความต้องการทางการศึกษาในมิติของชุมชน เป็นการสร้างฐานที่มั่นคงสำหรับการพัฒนาชุมชน โดยมีความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างสังคมที่เข้มแข็งในอนาคต

แผนภาพที่ ๔.๘ การจัดอบรมและกิจกรรมการศึกษาในชุมชน

ขั้นที่ ๑ การวิเคราะห์และวางแผน

การจัดอบรมและกิจกรรมการศึกษาในชุมชนจำเป็นต้องเริ่มจากการสำรวจข้อมูลและความต้องการของชุมชนอย่างละเอียด โดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน สมาชิกชุมชน และการประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อระบุประเด็นปัญหาและโอกาสที่สำคัญในพื้นที่ การศึกษาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เช่น วัด โรงเรียน หรือแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญในการออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทและศักยภาพของชุมชน การ

สร้างแผนงานที่มีโครงสร้างชัดเจน เช่น กำหนดหัวข้ออบรม กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มเป้าหมาย จะช่วยสร้างความมั่นใจในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

ขั้นที่ ๒ การดำเนินกิจกรรม

เมื่อแผนงานได้รับการออกแบบและเตรียมการเรียบร้อยแล้ว การดำเนินกิจกรรมจะต้องให้ความสำคัญกับการสร้างบรรยากาศที่เปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การเชิญผู้เชี่ยวชาญหรือวิทยากรที่เหมาะสมกับหัวข้ออบรม การจัดพื้นที่ที่สะดวกต่อการเรียนรู้ เช่น วัด โรงเรียน หรือศูนย์ชุมชน และการใช้อุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัยจะช่วยให้กิจกรรมดำเนินไปอย่างราบรื่น การออกแบบกิจกรรมให้มีความหลากหลาย การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ (Hands-on Learning) การอภิปรายกลุ่ม และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จะช่วยกระตุ้นความสนใจและสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เข้าร่วม

ขั้นที่ ๓ การประเมินผลและติดตาม

หลังจากการจัดกิจกรรมเสร็จสิ้น ควรมีการประเมินผลเพื่อวิเคราะห์ความสำเร็จและจุดที่ต้องปรับปรุง โดยการเก็บข้อมูลจากผู้เข้าร่วมผ่านแบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์ รวมถึงการสรุปบทเรียนจากทีมงานผู้จัด เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนากิจกรรมในอนาคต การติดตามผลการนำความรู้ไปใช้ของผู้เข้าร่วม เช่น การเยี่ยมชมสถานที่ทำงานหรือโครงการที่เกี่ยวข้อง จะช่วยเสริมสร้างความต่อเนื่องและการพัฒนาในชุมชน การสร้างรายงานสรุปผลและการสื่อสารผลลัพธ์ให้แก่ผู้สนับสนุนหรือภาคีเครือข่ายยังช่วยสร้างความเชื่อมั่นและขยายโอกาสในการทำงานร่วมกันในอนาคต

กระบวนการจัดอบรมและกิจกรรมการศึกษาในชุมชนที่ดีควรเริ่มจากการวางแผนที่รอบคอบโดยยึดบริบทและความต้องการของชุมชน ดำเนินการด้วยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและใช้วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เข้าร่วม และจบลงด้วยการประเมินผลและติดตามที่ใช้การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กระบวนการดังกล่าวช่วยยกระดับความรู้และทักษะของสมาชิกชุมชน สร้างความเข้มแข็งและความร่วมมือที่นำไปสู่การพัฒนา

๔.๓.๔ การถอดบทเรียนรูปแบบการจัดประชุมกลุ่ม (Focus Groups) ในบริบทของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธและการอนุรักษ์

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธและการอนุรักษ์เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับคุณค่าทางวัฒนธรรมและศาสนา โดยสร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นถิ่นกับการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวให้ดึงดูดนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงพุทธมีเป้าหมายในการเสริมสร้างความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา การสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้เข้าชมให้ปรับใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวัน รวมถึงการปลูกจิตสำนึกใน

คุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมแก่คนรุ่นใหม่ โดยกระบวนการส่งเสริมดังกล่าวสามารถดำเนินการได้ ผ่านการออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงสถานที่สำคัญ เช่น วัด โบราณสถาน หรือแหล่งมรดกโลกที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา^{๕๕} รวมถึงการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม การอบรมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้อง การอนุรักษ์เป็นอีกด้านหนึ่งที่สำคัญไม่แพ้กัน โดยเฉพาะการรักษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพและจิตวิญญาณของสถานที่ให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติรอบวัดหรือโบราณสถาน การดูแลรักษาป่าไม้ แม่น้ำ หรือพื้นที่สีเขียวที่เป็นแหล่งพลังงานทางจิตวิญญาณถือเป็นสิ่งสำคัญ ต้องให้ความสำคัญกับการรักษาสภาพสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมแบบดั้งเดิมที่สื่อถึงเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน การสร้างระบบการจัดการการท่องเที่ยว การควบคุมจำนวนผู้เข้าชม การให้ความรู้เรื่องพฤติกรรมที่เหมาะสมในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือ ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดูแลรักษาสถานที่ท่องเที่ยว จะช่วยลดผลกระทบเชิงลบต่อสถานที่ท่องเที่ยวและชุมชน การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารเรื่องราวของสถานที่ การสร้างแอปพลิเคชันนำชมสถานที่แบบเสมือนจริง หรือการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลเกี่ยวกับเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธ สามารถเข้าถึงของนักท่องเที่ยว การบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนท้องถิ่นถือเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธและการอนุรักษ์ที่ประสบความสำเร็จ ควรคำนึงถึงการรักษาสสมดุลระหว่างการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวกับการปกป้องคุณค่าทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของสถานที่นั้น ๆ เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงพุทธเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้คน^{๕๖}

การท่องเที่ยวการเรียนรู้หลักธรรมและการอนุรักษ์แม่น้ำถือเป็นแนวทางที่ตอบสนองต่อกระแสความตื่นตัวในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการแสวงหาความหมายในชีวิตที่มากกว่าความสนุกสนานทางกายภาพ โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันที่ผู้คนหันมาให้ความสำคัญกับสุขภาวะทางจิตใจ การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวที่มีองค์ประกอบของการเรียนรู้หลักธรรมและการอนุรักษ์ธรรมชาติ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติหรือการเยี่ยมชมสถานที่ทางพุทธศาสนาเป็นตัวอย่างหนึ่งที่สามารถนำมาปรับใช้ได้ ในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการ โดยการเดินป่าเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้คนได้สัมผัสกับความงดงามของธรรมชาติและการออกกำลังกาย แต่สามารถนำไปสู่การตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ^{๕๗} การเรียนรู้ถึงความเปราะบางของระบบนิเวศและความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แม่น้ำซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญของชุมชน ผู้เข้าร่วมสามารถเรียนรู้ผ่านการ

^{๕๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๑, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๕๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๕, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๕๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๔, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

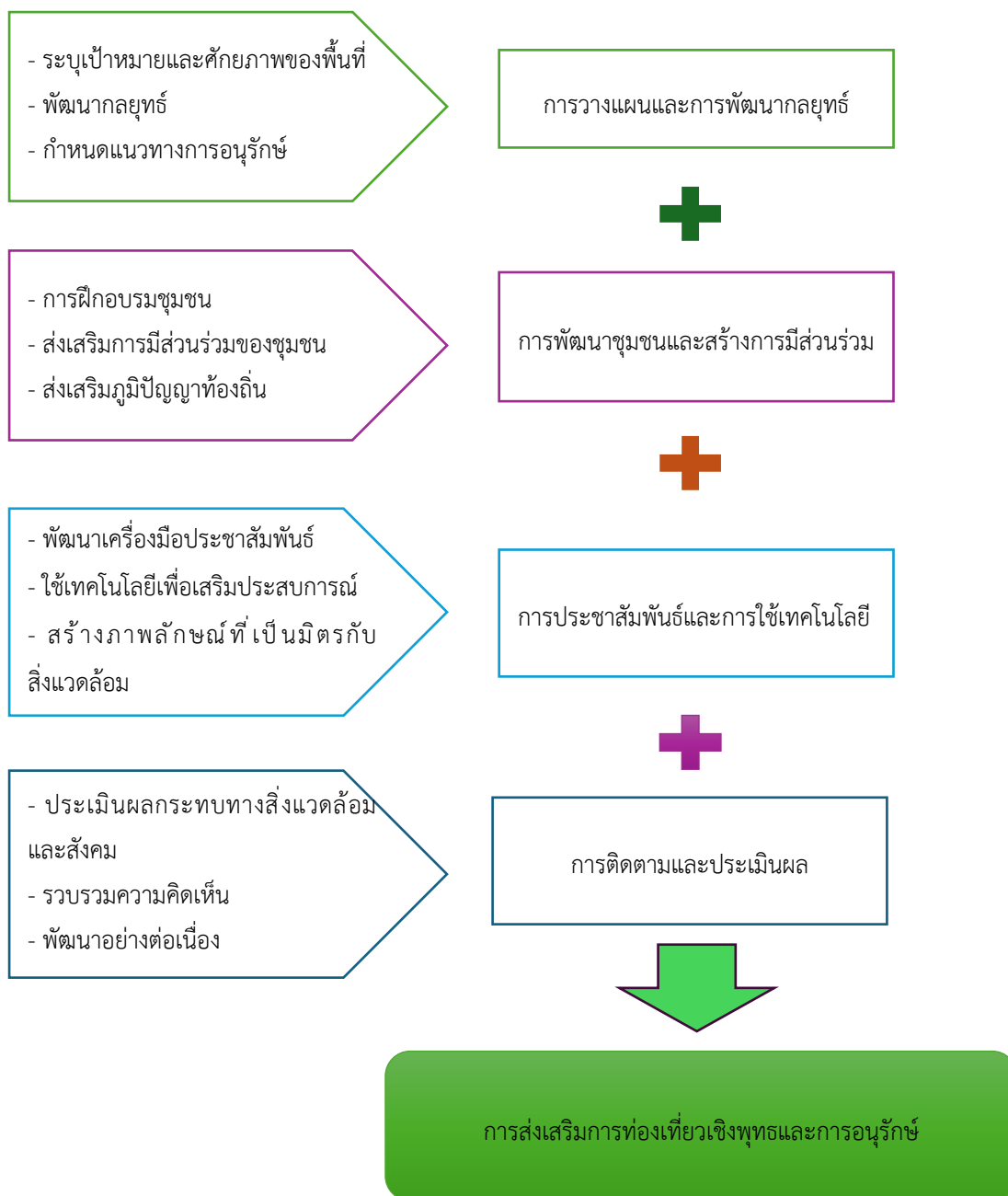
สังเกตพืชพันธุ์ท้องถิ่น การฟังเสียงนกหรือสัตว์ป่า และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ช่วยฟื้นฟูสภาพแวดล้อม การปลูกป่าหรือการเก็บขยะบริเวณแม่น้ำ กิจกรรมนี้สามารถสร้างจิตสำนึกให้กับผู้คนในการมีส่วนร่วมดูแลโลกใบนี้ได้ การเยี่ยมชมสถานที่ทางพุทธศาสนา วัด หรือสถานที่ปฏิบัติธรรม ช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้ศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา การเจริญสติและสมาธิ การฟังธรรมเทศนา และการปฏิบัติกรรมฐาน ช่วยสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อจิตใจของผู้เข้าร่วมในด้านการลดความเครียด การเพิ่มพูนความสุขจากภายใน และการพัฒนาความเข้าใจในหลักธรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม การนำการท่องเที่ยวลักษณะนี้มาประยุกต์ใช้ในระดับชุมชนช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากผ่านการจ้างงานในท้องถิ่น การส่งเสริมผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน และการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว^{๕๘} ชุมชนยังสามารถแสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านการเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การสาธิตการทำอาหารพื้นบ้าน หรือการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการวางแผนที่ดีและการบริหารจัดการ ซึ่งรวมถึงการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม การอบรมชุมชนเกี่ยวกับการบริหารการท่องเที่ยว และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้สามารถพัฒนากิจกรรมที่ตอบโจทย์ความต้องการของนักท่องเที่ยวในยุคใหม่ที่มองหาประสบการณ์ที่ทั้งสนุกสนาน การท่องเที่ยวที่ใช้สื่อการเรียนรู้หลักธรรมและการอนุรักษ์แม่น้ำจึงเป็นแนวทางที่ส่งเสริมคุณค่าทางจิตวิญญาณและสิ่งแวดล้อม เป็นกุญแจสำคัญในการสร้างสังคมที่ใส่ใจ^{๕๙}

การท่องเที่ยวเชิงพุทธและการอนุรักษ์ในชุมชนแม่น้ำท่าจีน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยเฉพาะในประเพณีลอยกระทงในวัด ถือเป็นตัวอย่างที่สำคัญของการผสมผสานระหว่างทางศาสนา วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน การดำเนินการในลักษณะที่จะสร้างคุณค่าในหลายมิติ ทั้งด้านจิตวิญญาณ เศรษฐกิจ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการจัดกิจกรรมลอยกระทงในบริเวณวัด เป็นพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงกับศาสนาพุทธมาอย่างยาวนาน ช่วยแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างความศรัทธาและวิถีชีวิตของชุมชนริมแม่น้ำท่าจีน ที่ยังรักษาวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน การเลือกใช้พื้นที่วัดเป็นสถานที่จัดงานช่วยสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติศาสนกิจ การไหว้พระ การฟังธรรม และการทำบุญ แต่ช่วยสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการอนุรักษ์แหล่งน้ำและสิ่งแวดล้อมรอบตัววัดอีกด้วย ในแง่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธงานลอยกระทงในวัดยังสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจเรียนรู้วัฒนธรรมไทยและมิติทางศาสนา ซึ่ง

^{๕๘} สทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๒, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

^{๕๙} สทนากลุ่มเฉพาะ, ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มท่านที่ ๑, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๗.

เป็นโอกาสสำคัญในการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา รวมถึงการส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง การลอยกระทงเพื่อขอขมาพระแม่คงคา ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงระหว่างความเชื่อทางศาสนาพุทธและความเคารพต่อธรรมชาติ สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ การประดิษฐ์กระทงจากวัสดุธรรมชาติ การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับประเพณีลอยกระทงในบริบทท้องถิ่น และการจัดแสดงงานฝีมือหรือผลิตภัณฑ์ของชุมชน นอกจากจะส่งเสริมเศรษฐกิจในระดับฐานรากแล้ว ช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของท้องถิ่นอีกด้วย การจัดงานในลักษณะนี้ยังสามารถอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่แม่น้ำท่าจีน โดยการส่งเสริมให้ใช้กระทงที่ทำจากวัสดุธรรมชาติที่ย่อยสลายได้ง่ายแทนการใช้วัสดุสังเคราะห์ที่ก่อให้เกิดมลพิษต่อแหล่งน้ำ รวมถึงการรณรงค์ให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาดของแม่น้ำและพื้นที่โดยรอบ การนำแนวคิดเรื่องการพัฒนาใช้ในกระบวนการจัดงานจึงถือเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมในเวลาเดียวกัน การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธและการอนุรักษ์ในบริบทของชุมชนแม่น้ำท่าจีนยังต้องการความร่วมมือจากหลายฝ่าย อาทิ หน่วยงานท้องถิ่น วัด ชุมชน และภาคธุรกิจ เพื่อสร้างความเชื่อมโยงและความต่อเนื่องในการพัฒนา ตลอดจนการให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับความสำคัญของการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดความยั่งยืนควรมีการจัดทำแผนพัฒนาเชิงยุทธศาสตร์ที่ครอบคลุมมิติทางศาสนา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมควรดำเนินการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนเพื่อให้ได้มาซึ่งผลลัพธ์ที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน การดำเนินการดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนแม่น้ำท่าจีนในฐานะพื้นที่ต้นแบบของการพัฒนาที่บูรณาการมิติของศาสนาและการอนุรักษ์เข้าด้วยกันอย่างลงตัว

แผนภาพที่ ๔.๙ กระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธและการอนุรักษ์

กระบวนการที่ ๑ การวางแผนและการพัฒนากลยุทธ์

ระบุเป้าหมายและศักยภาพของพื้นที่: สำรวจสถานที่ทางพุทธศาสนาและทรัพยากรธรรมชาติที่มีศักยภาพ เช่น วัด โบราณสถาน แม่น้ำ หรือพื้นที่สีเขียวในชุมชน พัฒนากลยุทธ์ ออกแบบแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่ตอบโจทย์ทั้งในด้านศาสนา วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เช่น การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงสถานที่สำคัญ กำหนดแนวทางการอนุรักษ์ วางแผนการอนุรักษ์

สิ่งแวดล้อมและสถาปัตยกรรม เช่น การใช้วัสดุธรรมชาติในกิจกรรมท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมรอบพื้นที่

กระบวนการที่ ๒ การพัฒนาชุมชนและสร้างการมีส่วนร่วม การฝึกอบรมชุมชน จัดอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนในเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การอนุรักษ์วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ให้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการ เช่น การจัดกิจกรรมท่องเที่ยว การประดิษฐ์ของที่ระลึก หรือการเป็นไกด์นำเที่ยว ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น นำเสนอความรู้และทักษะดั้งเดิมของชุมชนผ่านกิจกรรม เช่น การทำกระทงจากใบตอง การเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ในพื้นที่

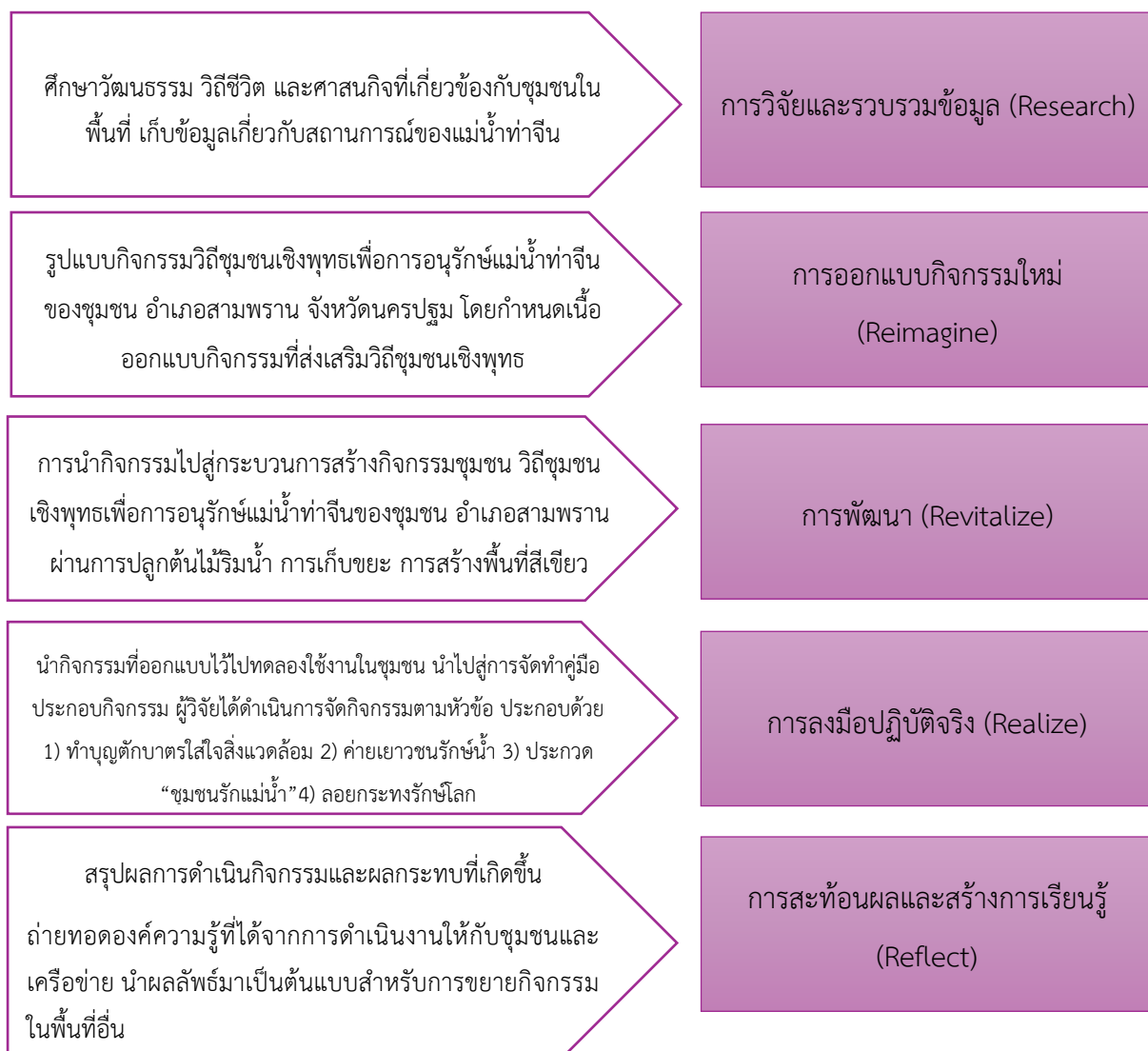
กระบวนการที่ ๓ การประชาสัมพันธ์และการใช้เทคโนโลยี

พัฒนาเครื่องมือประชาสัมพันธ์: ใช้โซเชียลมีเดีย เว็บไซต์ หรือแอปพลิเคชันเพื่อนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว เส้นทาง และกิจกรรม ใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมประสบการณ์ เช่น การสร้างแอปพลิเคชันนำชมเสมือนจริง (Virtual Tour) หรือการจัดแสดงข้อมูลด้วยสื่อมัลติมีเดีย สร้างภาพลักษณ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม: สื่อสารเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น การรณรงค์ใช้กระทงจากวัสดุธรรมชาติ

กระบวนการ ๔ การติดตามและประเมินผล

ประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสังคม ติดตามผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และชุมชน รวบรวมความคิดเห็น รับฟังข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยวและชุมชนเพื่อนำมาปรับปรุงการดำเนินงาน พัฒนาอย่างต่อเนื่อง ใช้ข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลในการปรับปรุงแผนการท่องเที่ยว

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธและการอนุรักษ์ต้องอาศัยกระบวนการที่ครบวงจร ตั้งแต่การวางแผน การพัฒนาชุมชน การใช้เทคโนโลยีในการประชาสัมพันธ์ และการติดตามผล โดยการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิม การมีส่วนร่วมของชุมชนและการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนจะช่วยให้การดำเนินการประสบความสำเร็จและสร้างผลกระทบเชิงบวก

แผนภาพที่ ๔.๑๐ การยกระดับกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเรียกว่า “MODEL 5 R”

การนำเสนอรูปแบบการยกระดับกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนในชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบว่า การนำเสนอขั้นตอนการยกระดับกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเรียกว่า “MODEL 5 R” ซึ่งประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน ๑) Research (การวิจัยและรวบรวมข้อมูล) ๒) Reimagine (การออกแบบกิจกรรมใหม่) ๓) Revitalize (การพัฒนา) ๔) Realize (การลงมือปฏิบัติจริง) ๕) Reflect (การสะท้อนผลและสร้างการเรียนรู้) โดยมีการออกแบบกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธและการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งการพัฒนารูปแบบใน ๓ ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การสำรวจและประเมินสถานการณ์ (Assessment Phase) ศึกษาสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และปัญหาในพื้นที่เพื่อให้เข้าใจบริบท ประเมินความพร้อมของชุมชนและทรัพยากรที่มี

ขั้นตอนที่ ๒ การออกแบบและทดลองใช้ (Design and Pilot Phase) วางแผนรูปแบบกิจกรรมที่ชัดเจนโดยใช้หลัก 5R ทดลองนำกิจกรรมที่ออกแบบมาใช้งานจริงในพื้นที่ขนาดเล็ก

ขั้นตอนที่ ๓ การประเมินและปรับปรุง (Evaluation and Refinement Phase) ประเมินผลกระทบทั้งด้านบวกและลบของกิจกรรม นำข้อเสนอแนะจากชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาปรับปรุง

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชนอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” คณะผู้วิจัยได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในระดับชุมชนและระดับนโยบาย ดังนี้

๑. วิถีชุมชนเชิงพุทธกับการอนุรักษ์แม่น้ำ

การศึกษาพบว่า วัดและพระสงฆ์ มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรมทางศาสนา เช่น การสวดมนต์เพื่อแม่น้ำ การทำบุญตักบาตรโดยใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมผ่านหลักธรรม

ประเด็นสำคัญของวิถีชุมชนเชิงพุทธที่ส่งเสริมการอนุรักษ์น้ำ มีความเชื่อทางศาสนาส่งผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์น้ำ วัดทำหน้าที่เป็น ศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยส่งเสริม ความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๒. การพัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์น้ำ

จากการระดมความคิดเห็นของชุมชน พบว่ากิจกรรมที่สามารถใช้อนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนได้แก่ ๑) กิจกรรมทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ประชาชนลดการใช้ถุงพลาสติกและใช้ภาชนะที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ๒) กิจกรรมค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ ปลุกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชน ๓) กิจกรรมประกวด “ชุมชนรักษ์แม่น้ำ” กระตุ้นให้ชุมชนร่วมกันรักษาความสะอาดแม่น้ำ ๔) กิจกรรมลอยกระทงรักษ์โลก ใช้วัสดุธรรมชาติแทนโฟม และลดขยะในแม่น้ำ

กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้เกิด พฤติกรรมอนุรักษ์น้ำอย่างเป็นรูปธรรม และสามารถขยายผลไปยังชุมชนอื่นได้

๓. การใช้หลักธรรมเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

งานวิจัยได้นำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน โดยมีหลักสำคัญดังนี้ ๑) อิทธิบาท ๔ สร้างแรงจูงใจและความเพียรในการอนุรักษ์ ๒) สังคหวัตถุ ๔ ส่งเสริมความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชน ๓) พรหมวิหาร ๔ สร้างความเมตตาและความห่วงใยต่อธรรมชาติ ๔) ปฏิจจสมุปบาท ตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ และ ๕) อัปมาทธรรม ปลุกฝังจิตสำนึกเรื่องความไม่ประมาทในการดูแลสิ่งแวดล้อม

หลักธรรมเหล่านี้ช่วยให้การอนุรักษ์น้ำไม่ได้เป็นเพียงมาตรการทางกายภาพ แต่เป็นกระบวนการที่ ปลุกฝังจิตสำนึกของชุมชนในระยะยาว

๔. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำ

หนึ่งในข้อค้นพบสำคัญคือ การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ซึ่งสามารถขยายผลไปยังพื้นที่อื่น ๆ เพื่อสร้างความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชน และวัฒนธรรม เช่น การบูรณาการภาคีเครือข่าย ระหว่างวัด หน่วยงานรัฐ เอกชน และประชาชน การจัดตั้งกลุ่มจิตอาสา เฝ้าระวังคุณภาพน้ำและป้องกันมลพิษ และการพัฒนาโมเดลต้นแบบ ขยายผลไปยังชุมชนอื่นเพื่อให้การอนุรักษ์มีความต่อเนื่อง

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “กลไกเชิงพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตัวเองของกลุ่มผู้สูงอายุจิตอาสาในอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม” คณะผู้วิจัยได้กำหนดใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology Research) โดยผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “กลไกเชิงพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตัวเองของกลุ่มผู้สูงอายุจิตอาสาในอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม” เพื่อประมวลองค์ความรู้สร้างกรอบแนวคิดการวิจัยและการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ และทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การประชุมกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กับผู้ร่วมกิจกรรม โดยคณะผู้วิจัยได้ใช้ชุดกิจกรรม การให้ความรู้เกี่ยวกับ กลไกเชิงพุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตัวเองของกลุ่มผู้สูงอายุจิตอาสาในอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยการจัดกิจกรรมผู้สูงทั่วไปผู้สนใจเข้าร่วมอบรม สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งผสมวิธีด้วยเชิงเอกสาร เชิงคุณภาพ และเชิงปฏิบัติการ คณะผู้วิจัยได้ขอสรุปผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ การศึกษาวิถีชุมชนเชิงพุทธของชุมชน อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม

การศึกษาวิถีชุมชนเชิงพุทธของชุมชนในอำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม มีองค์ประกอบสำคัญที่สะท้อนถึงการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยแบ่งออกเป็นประเด็นหลักดังนี้

๑. วิถีชีวิตและประเพณีท้องถิ่น

ชาวบ้านในพื้นที่มีวิถีชีวิตที่ยึดมั่นในหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งแสดงออกผ่านกิจวัตรประจำวันและประเพณีที่สืบทอดมายาวนาน เช่น การตักบาตรตอนเช้า การทำบุญวันพระ การแห่เทียนพรรษา และการร่วมกิจกรรมสงกรานต์เพื่อแสดงความเคารพผู้สูงอายุ วิถีชีวิตดังกล่าวส่งเสริมความสามัคคีและความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน วัดยังคงเป็นศูนย์กลางของการ

รวมตัวกันในการทำบุญและกิจกรรมเพื่อสังคม เช่น งานทอดกฐินและงานผ้าป่า ประเพณีต่าง ๆ ในชุมชนสะท้อนถึงหลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลัก ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และความเชื่อใน กฎแห่งกรรม ที่ปลูกฝังให้ชาวบ้านดำรงชีวิตบนพื้นฐานของความคิดดี ความซื่อสัตย์ และความเมตตาต่อกัน

๒. บทบาทของวัดในชุมชน

วัดในอำเภอสามพรานทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางศาสนาและสังคม โดยมีบทบาทสำคัญดังนี้ ๑) การอบรมจริยธรรมและคุณธรรม – ผ่านกิจกรรม เช่น การอบรมเยาวชน การจัดค่ายพุทธธรรม และการสอนธรรมะในโรงเรียน ๒) การช่วยเหลือชุมชน – วัดเป็นศูนย์กลางในการแจกจ่ายอาหาร ตั้งโรงทาน และช่วยเหลือผู้ยากไร้ ๓) กิจกรรมเชิงพุทธ – จัดงานประเพณีสำคัญ เช่น กฐิน ผ้าป่า และการทำบุญตักบาตร เพื่อเสริมสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชน นอกจากนี้ วัดยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการศึกษาและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยพระสงฆ์มีบทบาทเป็นที่ปรึกษาและผู้นำในการเผยแผ่ธรรมะอย่างต่อเนื่อง

๓. ความเชื่อและค่านิยมทางศาสนา

ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีความเชื่อในหลัก ไตรสรณคัมภ์ (พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์) ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชีวิตจิตใจและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ชุมชนเชื่อมั่นในหลักกรรมและการทำความดีเพื่อสร้างผลลัพธ์ที่ดีในชีวิต ค่านิยมสำคัญที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนา ได้แก่ การรักษาศีล ๐ เป็นแนวทางในการประพฤติตน การเคารพผู้ใหญ่และพระสงฆ์ในชุมชน การช่วยเหลือและแบ่งปันในหมู่บ้าน

๔. การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในชุมชนอาศัยการบูรณาการกิจกรรมทางพุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน โดยมีการจัดอบรมและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาในโรงเรียนและชุมชน เช่น ๑) การอบรมเยาวชนในโรงเรียน – ผ่านหลักสูตรธรรมศึกษาและกิจกรรมค่ายพุทธธรรม ๒) การสร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรม – ด้วยการร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน และองค์กรภาครัฐ ๓) การจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ – เช่น การพัฒนาพื้นที่วัด การบำเพ็ญสาธารณกุศล และการรณรงค์ลดการใช้ขยะ ๔) การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมมีผลต่อการสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชน โดยเฉพาะเยาวชนที่ได้รับการปลูกฝังให้ดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง

๕. การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชน

ชุมชนในอำเภอสามพรานมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่ โดยนำเทคโนโลยีและแนวทางการดำเนินชีวิตที่ทันสมัยเข้ามาผสมผสานกับวิถีชีวิตดั้งเดิม เช่น การเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์ การฟังเทศน์ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น Facebook และ YouTube การปรับเปลี่ยน

รูปแบบกิจกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญแบบเรียบง่าย และการรณรงค์รักษาสีงแวดล้อมในวัด และการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมให้ชุมชนใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและพึ่งพาตนเอง

๕.๑.๒ การพัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม

การพัฒนากิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่ออนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนในชุมชนอำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นกระบวนการที่อาศัยความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่น โดยมี การดำเนินงานผ่านการประชุมกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) กับกลุ่มเป้าหมายหลัก ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ตัวแทนภาครัฐ และประชาชน เพื่อค้นหากิจกรรมที่เหมาะสมในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน อย่างยั่งยืน

๑. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

กระบวนการพัฒนากิจกรรมแบ่งออกเป็น ๐ ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การประชุมกลุ่มเฉพาะ เพื่อกำหนดกิจกรรมร่วมกัน ประกอบด้วยเป้าหมายหลักของการประชุม การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนอย่าง ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการรักษาคุณภาพน้ำและระบบนิเวศ การส่งเสริมวิถีชีวิตเชิงพุทธ โดยนำหลักธรรม มาปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเสริมสร้างความรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่าน กิจกรรมที่เหมาะสม

การคัดเลือกผู้เข้าร่วมประชุม ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ตัวแทนภาครัฐ และประชาชน เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวคิดที่ครอบคลุมทุกมิติ

การระดมความคิดเห็นและการวางแผนกิจกรรม การอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในแม่น้ำ การกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ที่เหมาะสม เช่น การลดขยะ การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมริมฝั่งแม่น้ำ การติดตามและประเมินผลกิจกรรม การกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน เช่น คุณภาพน้ำ ปริมาณขยะที่ลดลง และการมีส่วนร่วมของประชาชน

๒. ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับแม่น้ำท่าจีน

จากการประชุมและการสนทนากลุ่ม พบประเด็นปัญหาหลักที่ส่งผลกระทบต่อแม่น้ำท่าจีน ๐ ด้าน ได้แก่ การทิ้งขยะจากครัวเรือนและชุมชนริมฝั่งแม่น้ำ ขาดจิตสำนึกและการบริหารจัดการ ขยะที่เหมาะสม ความสะดวกสบายและพฤติกรรมความมั่งคั่งของชาวบ้าน การขาดการบังคับใช้ กฎหมายที่เข้มงวด การปล่อยน้ำเสียจากการเกษตรและอุตสาหกรรม การใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมี เกษตรที่ถูกชะล้างลงแม่น้ำ น้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ขาดการบำบัดก่อนปล่อยลงแม่น้ำ การ

ขาดระบบจัดการขยะและน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพในชุมชน ชุมชนขาดทรัพยากรและงบประมาณในการบริหารจัดการ การขาดความรู้และการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการกำจัดขยะและน้ำเสีย

ผลกระทบจากการทิ้งขยะลงแม่น้ำ ได้แก่ คุณภาพน้ำเสื่อมโทรม ทำให้สัตว์น้ำลดจำนวนลง ผลกระทบต่อสุขภาพของชาวบ้านที่ใช้น้ำจากแม่น้ำ การลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศแม่น้ำ

๓. แนวคิดกิจกรรมที่สามารถพัฒนาได้

จากการระดมความคิดเห็น ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับกิจกรรมที่สามารถนำมาใช้ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนในวิถีชุมชนเชิงพุทธ ๐ กิจกรรมหลัก ได้แก่

๑) กิจกรรมทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยการทำบุญที่ลดการใช้ขยะพลาสติก เช่น ใช้ภาชนะย่อยสลายได้ พระสงฆ์ให้ธรรมะเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ การแยกขยะ และการรณรงค์ลดขยะภายในงาน

๒) กิจกรรมค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ การอบรมเยาวชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์แม่น้ำ การทำกิจกรรมสำรวจคุณภาพน้ำในชุมชน การพัฒนาโครงการอนุรักษ์น้ำที่นำไปปฏิบัติได้จริง

๓) กิจกรรมประกวด “ชุมชนรักแม่น้ำ” การให้ชุมชนคิดค้นแนวทางอนุรักษ์แม่น้ำที่เหมาะสม การนำเสนอแนวคิดและการแข่งขันการอนุรักษ์แม่น้ำในระดับท้องถิ่น การสนับสนุนโครงการที่ได้รับรางวัลจากหน่วยงานท้องถิ่น

๔) กิจกรรมลอยกระทงรักษ์โลก การประดิษฐ์กระทงจากวัสดุธรรมชาติ ลดขยะพลาสติกการสอนเกี่ยวกับผลกระทบของขยะในแหล่งน้ำ การปลูกฝังจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมผ่านประเพณี

๔. ผลการดำเนินกิจกรรม

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการดำเนินกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่ออนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน ได้แก่ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ลดปริมาณขยะพลาสติกในแม่น้ำ ปรับปรุงสภาพแหล่งน้ำและเพิ่มพื้นที่สีเขียวริมฝั่ง การส่งเสริมหลักธรรมทางพุทธศาสนา เชื่อมโยงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับหลักธรรม เช่น พรหมวิหาร ๐ และสังคหวัตถุ ๐ สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนมีความเมตตาต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การมีส่วนร่วมของชุมชน ชาวบ้าน เยาวชน และภาคีเครือข่ายให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์น้ำการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และแนวทางปฏิบัติที่ดี การพัฒนาความยั่งยืนของชุมชน การดำเนินกิจกรรมที่ต่อเนื่องและยั่งยืนในระยะยาว ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้โดยใช้หลักพุทธศาสนาเป็นแนวทาง

ฉะนั้น การพัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ได้ถูกออกแบบโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน และเชื่อมโยงกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์น้ำอย่างยั่งยืน กิจกรรมต่าง ๆ ที่พัฒนาขึ้นจะช่วยลดปัญหาขยะในแม่น้ำ ส่งเสริมความร่วมมือ และสร้างแนวทางการอนุรักษ์ที่สามารถขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ ได้ในอนาคตตนเอง

๕.๑.๓ การยกระดับกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

การยกระดับกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน มุ่งเน้นการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์น้ำและสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการประชุมกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) เพื่อรวบรวมความคิดเห็น ประสพการณ์ และแนวทางการดำเนินกิจกรรมอย่างยั่งยืน

๑. การถอดบทเรียนรูปแบบการจัดประชุมกลุ่มในบริบทของการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธ

การประชุมกลุ่มเฉพาะ ได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้ **หลักอริยสัจ ๔** ในการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไข และ **หลักไตรสิกขา** เพื่อพัฒนาคุณธรรมในระดับบุคคลและชุมชน กระบวนการดังกล่าวช่วยสร้างความตระหนักรู้และความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

แนวทางการดำเนินงานที่ได้จากการประชุมกลุ่ม สรุปได้ ๓ ประการ คือ ๑) การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติตามแนวทางศาสนา ๒) การปลูกฝังความเมตตาต่อสิ่งแวดล้อมและลดพฤติกรรมที่ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติ ๓) การพัฒนาโครงการเชิงปฏิบัติ เช่น การปลูกต้นไม้ริมแม่น้ำ การรณรงค์ลดพลาสติก และกิจกรรมทางศาสนาเพื่ออนุรักษ์น้ำ

ผลลัพธ์ที่ได้จากการประชุมกลุ่ม ได้แก่ ๑) การกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ๒) การสร้างความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อพัฒนาแนวทางอนุรักษ์แม่น้ำให้เป็นรูปธรรม

๒. การถอดบทเรียนในบริบทของการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ในชุมชน

การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ในชุมชนเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการดูแลทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ วัด โรงเรียน ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรเอกชน

แนวทางการสร้างเครือข่าย

- ๑) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือการสร้างจิตสำนึกในการดูแลรักษาแม่น้ำผ่านการจัดกิจกรรมและการอบรม
- ๒) การส่งเสริมภาวะผู้นำชุมชน โดยการให้ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมอนุรักษ์
- ๓) การใช้เทคโนโลยีเพื่อการอนุรักษ์ เช่น การใช้แอปพลิเคชันติดตามคุณภาพน้ำ การสื่อสารผ่านโซเชียลมีเดีย

ผลลัพธ์ของการสร้างเครือข่าย

- ๑) การเชื่อมโยงระหว่างชุมชนภายในและภายนอก
- ๒) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มอนุรักษ์ในท้องถิ่น
- ๓) การจัดตั้งแผนปฏิบัติการที่มีความยั่งยืน

๓. การถอดบทเรียนในบริบทของการจัดอบรมและกิจกรรมการศึกษาในชุมชน

การจัดอบรมและกิจกรรมการศึกษาในชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมผ่านแนวคิดเชิงพุทธ

แนวทางการดำเนินกิจกรรม

- ๑) การบูรณาการหลักธรรมเข้ากับการศึกษา เช่น การเรียนรู้เรื่องระบบนิเวศโดยอิงหลักอริยสัจ ๔ และพรหมวิหาร ๔
- ๒) การจัดค่ายเยาวชนเพื่อส่งเสริมความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- ๓) การส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ เช่น การปลูกป่าชุมชน การเก็บขยะริมแม่น้ำ

ผลลัพธ์ของการจัดอบรม

- ๑) เยาวชนและชาวบ้านมีความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์แม่น้ำมากขึ้น
- ๒) ชุมชนมีการพัฒนาทักษะที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง
- ๓) การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน และชุมชน

๔. การถอดบทเรียนในบริบทของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธและการอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงพุทธและการอนุรักษ์ได้รับการออกแบบให้เชื่อมโยงวัฒนธรรม ประเพณี และสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ด้วยกัน โดยเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์

แนวทางในการพัฒนา

๑) การออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงวัด สถานที่สำคัญ และ ทรัพยากรธรรมชาติ

๒) การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ เช่น การลอยกระทงที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม การปลูกต้นไม้ริมแม่น้ำ

๓) การใช้เทคโนโลยีเพื่อเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น แอปพลิเคชัน นำเที่ยวเสมือนจริง

ผลลัพธ์ของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

๑) ชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๒) นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และแรงบันดาลใจจากการผสมผสานเข้ากับการ อนุรักษ์

๓) การสร้างจิตสำนึกต่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

๕.๒ การอภิปรายผล

คณะผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามข้อประเด็นข้อค้นพบที่สำคัญดังนี้

๕.๒.๑ วิถีชุมชน กิจกรรม และกิจกรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

จากการศึกษาวิจัยพบว่า วิถีชุมชนเชิงพุทธของชุมชนอำเภอสามพรานมีความเกี่ยวข้อง อย่างใกล้ชิดกับแนวคิดและหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะบทบาทของวัดและพระสงฆ์ใน การเป็นศูนย์กลางของชุมชน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น การศึกษาของ พระมหาชินวัฒน์ จกกวโร (กุ ยรัมย์)^๑ ที่วิเคราะห์แนวทางอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่าน อริยสัจ ๔ และ ราชสังคหวัตถุ ๕ สอดคล้องกับ ผลการวิจัยนี้ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้าง จิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยบางส่วน เช่น งานของ พระสุธี การดำรง^๒ ที่เน้นบทบาทของพระ ธรรมเสนานีในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน มุ่งเน้นการบริหารและการประสานงานในระดับนโยบาย

^๑ พระมหาชินวัฒน์ จกกวโร (กุยรัมย์), “การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเชิงพุทธของพระบาทสมเด็จพระ ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช : วิเคราะห์เชิงพุทธ”, *ดัชนีนิพนธ์พุทธศาสนดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^๒ พระสุธี การดำรง, “บทบาทการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของพระธรรมเสนานี (ขุนทด กิตติคุณโณ)”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปกร, ๒๕๕๓).

มากกว่าการลงมือปฏิบัติในระดับชุมชนโดยตรง ซึ่งแตกต่างจากผลการวิจัยในครั้งนี้ที่มุ่งเน้นการศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน และการบูรณาการหลักศาสนากับการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

นอกจากนี้ งานวิจัยของ **ดร.ณิ ทรัพย์ผล**^๓ ที่ศึกษาเกี่ยวกับ จิตสำนึกสาธารณะของ พระสงฆ์ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน พบว่าการสนับสนุนจากคณะสงฆ์และกลุ่มองค์กรมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของพระสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยนี้ที่ชี้ให้เห็นว่าความร่วมมือของวัดและชุมชนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมอนุรักษ์น้ำ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้มีความแตกต่างจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ เนื่องจากส่วนใหญ่เป็น งานวิจัยเชิงปริมาณ ที่ใช้แบบสอบถามวัดระดับจิตสำนึกของประชาชนต่อการอนุรักษ์น้ำ ในขณะที่งานวิจัยนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการศึกษาวัฒนธรรม วิถีชีวิต และขนบธรรมเนียมของชุมชน เพื่อสร้างแนวทางการอนุรักษ์น้ำที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนโดยตรง

โดยสรุป งานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายฉบับมีความสอดคล้องกับงานวิจัยนี้ในแง่ของหลักการทางพุทธศาสนาและการอนุรักษ์น้ำ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับ วิถีชุมชนเชิงพุทธ ในการเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการอนุรักษ์น้ำ ซึ่งยังไม่มีงานวิจัยก่อนหน้านี้ที่ศึกษามาในเชิงลึก จึงถือเป็นมุมมองใหม่ที่สามารถต่อยอดและขยายผลไปสู่แนวทางการอนุรักษ์น้ำในชุมชนอื่น ๆ ได้ในอนาคต

๕.๒.๒ การพัฒนากิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ผลการวิจัยพบว่าการพัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน มีแนวทางที่สอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ โดยเฉพาะในเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์และวัดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของ พระสุธี การดำรง ที่ศึกษาบทบาทของพระธรรมเสนานีในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนและพบว่าพระสงฆ์สามารถเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยของ **ดร.ณิ ทรัพย์ผล** ก็สนับสนุนแนวคิดนี้โดยชี้ให้เห็นว่าพระสงฆ์มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์แม่น้ำ และปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการอนุรักษ์คือการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม เช่น อิทธิบาท ๔

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้แตกต่างจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในหลายประเด็น กล่าวคืองานวิจัยเดิมส่วนใหญ่มุ่งเน้น การอนุรักษ์ในเชิงนโยบายและบทบาทของบุคคลเฉพาะเจาะจง เช่น

^๓ ดร.ณิ ทรัพย์ผล, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน ของพระสงฆ์ในวัดบริเวณแม่น้ำท่าจีน จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาชุมชน, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓).

บทบาทของพระธรรมเสนานี หรือกลุ่มอนุรักษน้ำในระดับองค์กร ขณะทำงานวิจัยนี้เน้น การสร้างรูปแบบกิจกรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในระดับชุมชน โดยอาศัยหลักวิถีชุมชนเชิงพุทธ เช่น การจัดกิจกรรม การสวดมนต์เพื่ออนุรักษน้ำ และการทำบุญตักบาตรแบบรักษโลก ซึ่งไม่ได้พบในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องก่อนหน้านี้

อีกประเด็นที่งานวิจัยนี้แตกต่างจากงานวิจัยเดิมคือ การใช้แนวคิดพุทธศาสนาในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเชิงปฏิบัติ งานวิจัยของ **พระมหาชินวัฒน์ จกกวโร^๔** ใช้วิธีสัง ๔ เป็นกรอบแนวคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเชิงพุทธ แต่ไม่ได้ออกแบบกิจกรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้โดยตรง ในขณะที่งานวิจัยนี้นำหลักธรรม เช่น พรหมวิหาร ๔ และ สังคหวัตถุ ๔ มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบกิจกรรมที่มีส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้น

โดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการพัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน สอดคล้องกับแนวคิดและบทบาทของพระสงฆ์ที่เคยศึกษาไว้ในงานวิจัยก่อนหน้านี้ แต่ มีความแตกต่างในด้านการออกแบบกิจกรรมที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชุมชน ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนผ่านแนวทางของพุทธศาสนา

๕.๒.๓ การขยายพลกิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

จากการวิเคราะห์และเปรียบเทียบงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีทั้งประเด็นที่สอดคล้องและแตกต่างจากงานวิจัยนี้ โดยงานวิจัยของ **พระมหาชินวัฒน์ จกกวโร (กุญรัมย์)** มีความสอดคล้องกับการศึกษานี้ในแง่ของการใช้หลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม งานวิจัยดังกล่าวใช้ วิธีสัง ๔ และราชสังคหวัตถุ เป็นแนวคิดหลัก ซึ่งใกล้เคียงกับการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ และสังคหวัตถุ ๔ ในงานวิจัยนี้ และงานวิจัยของ **พระสุธี การดำรง** ที่ศึกษา บทบาทการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของพระธรรมเสนานี (ขุนท์ กิตติวัฒน์) พบว่าพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเป็นที่ปรึกษาประสานงาน และผลักดันนโยบาย ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของงานนี้ที่เน้นบทบาทของพระสงฆ์และวัดเป็นศูนย์กลางของการดำเนินงานอนุรักษ์น้ำ นอกจากนี้ งานวิจัยของ **ดร.ณิ ทรัพย์ผล** ที่ศึกษาจิตสำนึกสาธารณะของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน มีความสอดคล้องกับงานวิจัยนี้ เนื่องจากพบว่าพระสงฆ์มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์น้ำสูง และมีการใช้หลัก อิทธิบาท 4 ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดที่คล้ายคลึงกับหลักธรรมที่ถูกใช้ในงานวิจัยนี้

^๔ พระมหาชินวัฒน์ จกกวโร (กุญรัมย์), “การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเชิงพุทธของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช : วิเคราะห์เชิงพุทธ”, *ดัชนีนิพนธ์พุทธศาสนศึกษาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

งานวิจัยที่ผ่านมาส่วนใหญ่มุ่งเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในรูปแบบดั้งเดิม เช่น การปลูกป่า การจัดการขยะ และการลดมลพิษทางน้ำ แต่ยังไม่มียานวิจัยที่น่า วิถีชุมชนเชิงพุทธ มาใช้เป็นแนวทางหลักในการอนุรักษ์น้ำโดยตรง อย่างเช่นงานวิจัยของ **ดาราณี โฉมเผือก**^๕ ที่ศึกษาการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชนดอนหวาย เน้นที่กระบวนการอนุรักษ์แบบพหุภาคีที่เกี่ยวข้องกับรัฐและประชาชน แต่ไม่ได้เน้นมิติทางศาสนา ซึ่งต่างจากงานวิจัยนี้ที่ให้ความสำคัญกับแนวทางพุทธศาสนาเป็นหลัก และงานวิจัยของ **วิจิตร วิชัยสาร และคณะ**^๖ ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการน้ำของชุมชนคลองส่งน้ำดิบ เน้นที่ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลัก ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยนี้ที่มุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกผ่านการใช้หลักธรรมทางศาสนา นอกจากนี้งานวิจัยของ เสาวรส ยิ่งวรรณะ ที่ออกแบบ การประเมินจิตสำนึกรักษ์น้ำตามแนวคิดการประเมิน ๓๖๐ องศา มุ่งเน้นการวัดผลทางพฤติกรรมของประชาชน ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยนี้ที่เน้นการพัฒนา กิจกรรมเชิงปฏิบัติการในชุมชนตามแนวคิดพุทธศาสนา

จึงได้สรุปข้อค้นพบที่แตกต่างจากงานวิจัยก่อนหน้านี้ จากการศึกษา พบว่า งานวิจัยนี้มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากงานวิจัยก่อนหน้านี้ คือ เป็นงานวิจัยเชิงพุทธ ที่เน้นการอนุรักษ์น้ำผ่าน วิถีชีวิตของชุมชน โดยอาศัย หลักธรรม และ กิจกรรมที่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถใช้แนวทางการบูรณาการระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อให้การอนุรักษ์น้ำมีความต่อเนื่องและยั่งยืน และยังมีการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนเชิงพุทธ เช่น การสวดมนต์เพื่ออนุรักษ์น้ำ การทำบุญตักบาตรแบบรักษโลก และการฝึกอบรมเยาวชนเรื่องสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแนวทางที่ยังไม่มีการศึกษาในงานวิจัยก่อนหน้านี้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริม โมเดล Buddhist Community-Based Water Conservation Model (BCWC Model) ให้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์แม่น้ำในพื้นที่อื่น ๆ

^๕ ดาราณี โฉมเผือก, “เครือข่ายกระบวนการอนุรักษ์ลุ่มแม่น้ำท่าจีนของชุมชนดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒).

^๖ วิจิตร วิชัยสาร และคณะ, “ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการน้ำ การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำและการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำและอนุรักษ์น้ำของชุมชนคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจัดรับน้ำดิบสำแล”, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓, (กันยายน-ธันวาคม, ๒๕๖๔): ๔๒-๕๓.

๒) สนับสนุนงบประมาณให้กับโครงการอนุรักษ์น้ำที่บูรณาการหลักพุทธศาสนา เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนเชิงพื้นที่อย่างเป็นระบบ

๓) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดให้มี กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน วัด และชุมชน อย่างต่อเนื่อง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) วัดสามารถนำแนวทางการจัดกิจกรรม เช่น การสวดมนต์เพื่ออนุรักษ์น้ำ การทำบุญตักบาตรแบบรักษิโลก และการฝึกอบรมเยาวชนเรื่องสิ่งแวดล้อม ไปประยุกต์ใช้ในบริบทของตนเอง

๒) ควรมีการสร้าง เครือข่ายวัดและชุมชนต้นแบบด้านการอนุรักษ์น้ำ ที่สามารถแบ่งปันความรู้และแนวทางปฏิบัติที่เป็นเลิศได้

๓) ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมผ่านโครงการที่เน้น การปฏิบัติจริง เช่น การทำความสะอาดแม่น้ำ และการปลูกต้นไม้ริมฝั่งแม่น้ำ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและการวิจัยต่อยอด

๑) ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับ ผลกระทบของการนำโมเดล BCWC ไปใช้ในระยะยาว โดยใช้ตัวชี้วัดที่สามารถวัดผลอย่างเป็นรูปธรรม

๒) ส่งเสริมให้มีการเปรียบเทียบแนวทางการอนุรักษ์น้ำที่ใช้หลักพุทธศาสนากับแนวทางอื่น ๆ เพื่อต่อยอดองค์ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

๓) สนับสนุนให้มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้สำหรับเยาวชนที่บูรณาการแนวคิดพุทธศาสนากับการอนุรักษ์น้ำ เพื่อสร้างความยั่งยืนในด้านจิตสำนึกของคนรุ่นใหม่

๕.๓.๔ ข้อเสนอแนะต่อชุมชนและประชาชน

๑) ควรมีการรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าของน้ำผ่านกิจกรรม "วันรักษาน้ำวิถีพุทธ" ที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี

๒) สนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา เช่น พรหมวิหาร ๔ และ สังคหวัตถุ ๔ เป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ

๓) จัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครในชุมชนเพื่อช่วยเฝ้าระวังและดูแลคุณภาพน้ำในแม่น้ำท่าจีน โดยให้ประชาชนสามารถมีบทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อมของตนเอง

๕.๓.๕ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) การขยายพื้นที่ศึกษา – ควรดำเนินการศึกษาวิจัยในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีสภาพแวดล้อมและวิถีชุมชนที่แตกต่างกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการอนุรักษ์น้ำที่เหมาะสมกับบริบทที่หลากหลาย

๒) การศึกษาผลกระทบระยะยาว – ควรมีการติดตามผลของแนวทางและกิจกรรมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนที่ดำเนินการไปแล้ว เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบและประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการในระยะยาว

๓) การเปรียบเทียบแนวทางการอนุรักษ์น้ำ – ควรมีการเปรียบเทียบระหว่างแนวทางการอนุรักษ์น้ำที่ใช้หลักพุทธศาสนากับแนวทางการอนุรักษ์อื่น ๆ เช่น การใช้เทคโนโลยี หรือแนวทางการบริหารจัดการน้ำของหน่วยงานรัฐ

๔) การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน – ควรศึกษาวิธีการเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรต่าง ๆ ในการอนุรักษ์แม่น้ำ เพื่อสร้างความยั่งยืนของกิจกรรมอนุรักษ์

๕) การวิจัยเชิงทดลองเกี่ยวกับกิจกรรมอนุรักษ์น้ำ – ควรทดลองใช้กิจกรรมที่พัฒนาขึ้น เช่น การสวดมนต์เพื่ออนุรักษ์น้ำ หรือการทำบุญตักบาตรแบบรักษโลก ในบริบทที่แตกต่างกัน เพื่อประเมินผลและปรับปรุงแนวทางให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

๖) การพัฒนาโมเดลการอนุรักษ์น้ำในระดับนโยบาย – ควรศึกษาความเป็นไปได้ในการนำโมเดล Buddhist Community-Based Water Conservation Model (BCWC Model) ไปใช้ในระดับนโยบายของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อขยายผลให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นระบบและยั่งยืน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร: เทพเพ็ญวานิชย์, ๒๕๔๖.

เกษม ต้นติผลาชีวะ และกุลยา ต้นติผลาชีวะ. การรักษาสุขภาพในผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๒๘.

ชัยยะ วิทกเหิร. “รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลโยธะกา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา”. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม. คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔.

ฐิตีวรรณ แสงสิงห์. การศึกษาวิถีชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรม : กรณีศึกษาชุมชนบ้านลิ้อคำหาญ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. ต้นไม้จริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ทวีรัสมิ ธนาคม. ถึงจะยากก็ต้องทำ. กรุงเทพมหานคร: หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๕๓.

นริศรา พึ่งโพธิ์สม และฐาศุภร์ จันประเสริฐ. การสังเคราะห์งานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางจิตและสังคมที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในประเทศไทย. นครนายก: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕.

นันทนา อยู่สบาย. ความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลศิระชะระเข้ น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗.

บุญมี แทนแก้ว. จริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙.

ปริญญ์ จงวัฒนา. **พุทธธรรมเพื่อกัลยาณมิตร**. กรุงเทพมหานคร: บจก. ศิลป์สยามบรรจุกัณฑ์และ
การพิมพ์, ๒๕๕๐.

ปิ่น มุทุกันต์. **มงคลชีวิตภาค ๒**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **ทุกข์สำหรับเห็น แต่สุขสำหรับเป็น (แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา)**.
พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บ. เอส.อาร์.พรินติ้งแมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘.

_____. **หลักแม่บทของการพัฒนาตน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๗.

_____. **สุขภาวะองค์กรรวมแนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหพรินติ้งแอนด์พับ
ลิชชิ่ง, ๒๕๕๑.

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. **การวิจัยเพื่อการวางรากฐานและพัฒนาระบบอิเล็กทรอนิกส์
เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าธนบุรี, ๒๕๕๗.

ร่ำพรรณ ศิริจันทน์. **คุณภาพชีวิตและการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ ตำบลหนองผึ่งอำเภอ
สารภี จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๕.

วัชรินทร์ เสมามอญ. **การมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้
สูงอายุในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดอ่างทอง**. พระนครศรีอยุธยา:
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๖.

ศรันยา สติ. **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลเกาะขนุนอำเภอนม
สาคู จังหวัดฉะเชิงเทรา**. ฉะเชิงเทรา: มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์, ๒๕๕๗.

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. **สวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ : แนวคิดและวิธีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์**.
กรุงเทพมหานคร: มิสเตอร์ก๊อปปี้ (ประเทศไทย), ๒๕๔๙.

ศิริพันธ์ ถาวรทวิงษ์. **ประชากรศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง,
๒๕๔๓.

สถาบันพัฒนาธุรกิจอย่างยั่งยืน. **ความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อความยั่งยืนขององค์กร**.
กรุงเทพมหานคร: สถาบันธุรกิจเพื่อสังคม ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, ๒๕๕๖.

สมพงษ์ สิงห์พล. “ต้องสอนให้เกิดจิตสำนึกใหม่”. **สีมาจารย์**. ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๒๗ (๒๕๔๒): ๑๕ -
๑๖.

สมรัตน์ ขำมาก. **คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา**. สงขลา: มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสงขลา, ๒๕๕๔.

สุคี ศิริวงศ์พากร. การศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารที่มี ความสัมพันธ์กับความสามารถใน การพึ่งตนเองของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร. คณะเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, ๒๕๕๖.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรง พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สุทธิพงศ์ บุญผดุง. การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลัก เศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ ๑). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๔.

สุปรียา พูลทาจกร. การจัดสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุและคนพิการของเทศบาลตำบลในพื้นที่ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖.

สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมัครงการ. การวิจัยคุณภาพชีวิตของคนไทยระหว่างชาวเมืองและ ชนบท. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔.

สุรกุล เจนอบรม. วิทยาการผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สุรัสวดี หุ่นพยนต์และ ภูมิธรรม เวชยชัย. ปัญหาการดำเนินงานของหน่วยอาสาสมัครในประเทศ ไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร, ๒๕๕๗.

อัครเมธี สิริวรานนท์. เปิดโอกาสชีวิตให้ได้รับสิ่งอันเป็นมงคล. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อุทยาน ความรู้, ๒๕๕๐.

อาชญญา รัตนอุบล และคณะ. การศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ และรูปแบบการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการ เตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ สถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ (มส. ผส.), ๒๕๕๒.

(๒) คุษณินิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

กัญญา ศิริพฤกษ์. “ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในอำเภอหาดใหญ่”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๑.

ชัยยะ วิทกเทิร. “รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท : ศึกษาเฉพาะ กรณีตำบลโยธะกา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา”. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒน บริหารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม. คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔.

ดวงใจ ทองหล่อ. “อาสาสมัครที่พึงประสงค์ขององค์กรสาธารณประโยชน์”. วิทยานิพนธ์ศิลป ศาสตรมหาบัณฑิต. คณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๔๙.

วีรณ ฉันทศาสตร์โกศล. “คุณภาพชีวิตนายทหารชั้นประทวน กรมทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานที่ ๑”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๒.

สรณีย์ สายศร. “การบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนาในการทำงานจิตอาสา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

(๓) รายงานวิจัย:

สมพร โพธินาม. “ศึกษาผู้สูงอายุไทย : บริบทของจังหวัดมหาสารคาม”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๙.

เสาดาทหอ โสดาติส. “การทดสอบความเที่ยงและความตรงแบบวัดคุณภาพชีวิตของผู้ติดสารเสพติด (DAQOL)”. **การวิจัยของโรงพยาบาลธัญญรักษ์สงขลา**. สถาบันธัญญรักษ์ กรมการแพทย์: กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๕๒.

แสงเทียน ภาพเพริศพริ่ง และคณะ. “การกิน การอยู่ เพื่อนำไปสู่สุขภาวะที่พึงประสงค์ของผู้สูงอายุ บ้านกลาง ต.ห้วยโป่ง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน”. **รายงานการวิจัย**. สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, ๒๕๖๑.

(๔) บทความ:

กันยา วงศ์ชัยวัฒน์. “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุหลังเกษียณ”. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๒).

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย. “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

Denzin, N.. **Sociology : Methodology; Research**. .New York: Prince Hall, ๑๙๗๐.

Ganesh, Kamala. **Made to measure. Dutch elder care at the intersections of policy and culture**. In Kamala Ganesh. Rajni Palriwala and Carla Risseuw: Care culture and citizenship. Revisiting the politics the Dutch welfare state, ๐๕๕๐.

(II) Articles:

UNESCO. “Indicator of Environmental Quality of Life”. **Research and Papers in Social Science**. Paris: UNESCO, ୩୭-୪୦.

-

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.
แบบสัมภาษณ์ เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม
ลำดับผู้เข้าร่วมกิจกรรม

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้จัดทำขึ้นตามวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย ๑) เพื่อศึกษาวิถีชุมชนเชิงพุทธที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมเชิงพุทธเพื่ออนุรักษ์แม่น้ำ และ ๓) เพื่อยกระดับกิจกรรมดังกล่าวให้เกิดความยั่งยืน

๒. ผู้ให้สัมภาษณ์มีสิทธิ์ที่จะปฏิเสธตอบคำถามที่ไม่ต้องการตอบ หรือระหว่างการสัมภาษณ์ ท่านสามารถยกเลิกการให้สัมภาษณ์ได้โดยไม่มีข้อแม้ใด ๆ

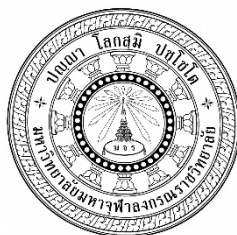
๓. คณะผู้วิจัย จะเก็บข้อมูลที่ท่านให้สัมภาษณ์จากท่านไว้เป็นความลับ โดยทำการลงรหัสในการนำเสนอข้อมูลและจะเสนอผลการวิจัยเป็นแบบภาพรวม

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

คณะผู้วิจัย

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ _____
 การศึกษาปัจจุบัน _____
 ตำแหน่งปัจจุบัน _____
 สถานที่ให้สัมภาษณ์ _____
 วันที่สัมภาษณ์ _____

ตอนที่ ๒ ประเด็นคำถามเพื่อสัมภาษณ์ มีดังนี้

๑) ท่านคิดว่า ชุมชนในอำเภอสามพรานมีวิถีชีวิตและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างไร และประเพณีเหล่านี้มีบทบาทในชีวิตประจำวันของชาวบ้านอย่างไร

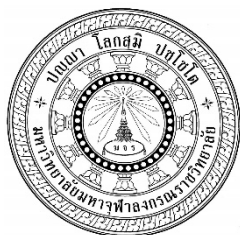
๒) ท่านคิดว่า วัดในอำเภอสามพรานมีบทบาทอะไรในการส่งเสริมวิถีชีวิตเชิงพุทธและการเชื่อมโยงชุมชนกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงกิจกรรมใดที่ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ในชุมชน

๓) ท่านคิดว่า เมื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน เช่น เทคโนโลยี การศึกษา และเศรษฐกิจ ชุมชนในอำเภอสามพรานได้ปรับตัวในวิถีชีวิตเชิงพุทธอย่างไร

๔) ท่านคิดว่า กิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธที่สามารถพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนในอำเภอสามพรานมีลักษณะอย่างไร และจะมีบทบาทอย่างไรในการรักษาสิ่งแวดล้อม เป็นอย่างไร

๕) ท่านคิดว่า นวัตกรรมในการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนในชุมชนอำเภอสามพรานเป็นอย่างไร และจะสามารถถ่ายทอดให้กับคนในชุมชนได้อย่างไร

๖) การยกระดับกิจกรรมเชิงพุทธในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนจะส่งผลต่อการพัฒนาความร่วมมือในชุมชนและความเข้าใจในเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างไร

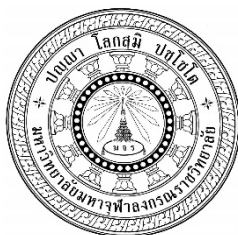

แบบสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย
เรื่อง การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

คำชี้แจง

๑. แบบสนทนากลุ่มชุดนี้จัดทำขึ้นเพื่อขยายผลกิจกรรมส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตัวเองของกลุ่มผู้สูงอายุจิตอาสาในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
๒. ผู้ให้สัมภาษณ์มีสิทธิ์ที่จะปฏิเสธตอบคำถามที่ไม่ต้องการตอบ หรือระหว่างการสัมภาษณ์ท่านสามารถยกเลิกการให้สัมภาษณ์ได้โดยไม่มีข้อแม้ใด ๆ
๓. ผู้วิจัย จะเก็บข้อมูลที่ท่านให้สัมภาษณ์จากท่านไว้เป็นความลับ โดยทำการลงรหัสในการนำเสนอข้อมูลและจะเสนอผลการวิจัยเป็นแบบภาพรวม

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
 คณะผู้วิจัย
 วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
 วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม

แบบสนทนากลุ่ม

เกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน

อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ประเด็นคำถามเพื่อสัมภาษณ์ มีดังนี้

๑) ท่านเข้าใจว่า ชุมชนในอำเภอสามพรานมีวิถีชีวิตและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างไร และประเพณีเหล่านี้มีบทบาทในชีวิตประจำวันของชาวบ้านอย่างไร

๒) ท่านเข้าใจว่า วัดในอำเภอสามพรานมีบทบาทในการส่งเสริมวิถีชีวิตเชิงพุทธและเชื่อมโยงชุมชนกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างไร รวมถึงกิจกรรมใดที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน

๓) ท่านคิดว่า เมื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การศึกษา และเศรษฐกิจ ชุมชนในอำเภอสามพรานได้ปรับตัวในวิถีชีวิตเชิงพุทธอย่างไร

๔) ท่านคิดว่ากิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธที่สามารถพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนในอำเภอสามพรานมีลักษณะอย่างไร และนวัตกรรมในการส่งเสริมกิจกรรมเหล่านี้จะมีบทบาทในการรักษาสิ่งแวดล้อมและถ่ายทอดให้กับคนในชุมชนได้อย่างไร

๕) ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐมในภาพรวม

ภาคผนวก ข.

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัย

**ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม**

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๓๙๗/๒๕๖๖

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
(Promoting a Buddhist way of Life for the Conservation of the Tha Chin River of the Community in Sampran District, Nakhon Pathom Province)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800766131

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

ผู้วิจัยหลัก: ดร.กฤติยา ถ้ำทอง

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๖
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๖
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๖
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๖

(พระมหาสมบุญ ฐิตฺติโกโร, รศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗ ตุลาคม ๒๕๖๖

หมายเลขใบรับรอง: ว.๓๙๗/๒๕๖๖

วันที่ให้การรับรอง: ๗ ตุลาคม ๒๕๖๖

วันหมดอายุใบรับรอง: ๗ ตุลาคม ๒๕๖๗

ที่ อว ๘๐๐๗/ว.๓๙๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๗ ตุลาคม ๒๕๖๖

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เจริญพร ดร.กฤติยา ถ้ำทอง / นักวิจัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย เพื่อทำการวิจัยในเรื่อง “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาเครื่องมือการวิจัยของท่าน โดยให้มีการแก้ไขปรับปรุง/เพิ่มเติมเอกสาร ตามเอกสารแนบ

จึงเจริญพรมาทเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป.

ขอเจริญพร

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ค.
ประมวลภาพกิจกรรมการวิจัย

ประมวลภาพกิจกรรมการวิจัย

ภาคผนวก ง.
คู่มือกิจกรรมการวิจัย

คู่มือกิจกรรม

การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อ
การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน
อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สนับสนุนโดยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คู่มือกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชน เชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่า จีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

สนับสนุนโดยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.

ผศ.ดร.กฤติยา ถ้ำทอง

พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ (บุญทอง), ดร.

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรียงพิมพ์/จัดรูปเล่ม : พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ (บุญทอง), ดร.

แบบปก : ผศ.ดร.กฤติยา ถ้ำทอง

ตรวจทานต้นฉบับ : พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ (บุญทอง), ดร.

พิมพ์ที่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
เลขที่ ๕๒ หมู่ ๑ ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
รหัสไปรษณีย์ ๗๓๒๒๑๐ โทร./โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖๙๑๒, www.rk.mcu.ac.th

คำนำ

คู่มือกิจกรรมนี้จัดทำขึ้นภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและแรงบันดาลใจเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของชุมชน อันเป็นแนวทางในการส่งเสริมคุณค่าและการตระหนักถึงความสำคัญในตัวเอง

บันดลแรกในการศึกษาวิถีชุมชน กิจกรรม และกระบวนการพัฒนาส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมและความร่วมมือของบุคคลและชุมชนในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนในเชิงพุทธ โดยเฉพาะข้อธรรมะที่ช่วยสร้างความศรัทธา ความตระหนักรู้ และความเชื่อในสิ่งที่ดีงาม อันสำคัญต่อการพัฒนาและการต่อยอดกิจกรรมต่างๆ ให้เกิดผลที่ยั่งยืน รวมถึงการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและประเพณีของชุมชน

ท้ายที่สุดนี้ คณะผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่า คู่มือกิจกรรมฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธ เพื่อสร้างคุณค่าและส่งเสริมความศรัทธา โดยหวังว่าคู่มือฉบับนี้จะช่วยพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและสามารถดำรงคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงรักษาแม่น้ำท่าจีนให้คงอยู่ในวิถีชุมชนอย่างยั่งยืน

หากคู่มือฉบับนี้มีข้อผิดพลาดหรือขาดตกบกพร่องในส่วนใด ขอความกรุณาจากท่านผู้ทรงคุณวุฒิได้โปรดให้คำแนะนำ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาให้ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

ผศ.ดร.กฤติยา ถ้ำทอง และคณะ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	ก
ส่วนที่ ๑ วิธีชุมชนและหลักธรรมในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน	๑
ส่วนที่ ๒ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน	๕
ส่วนที่ ๓ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน	๙
ส่วนที่ ๔ การขยายผลกิจกรรมพุทธบูรณาการสู่ความยั่งยืนของชุมชน	๑๔
ส่วนที่ ๕ แนวปฏิบัติและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาชุมชน	๑๙
ส่วนที่ ๖ กิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน	๒๔
ส่วนที่ ๗ สะท้อนความรู้สึกจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม	๔๔
เอกสารอ้างอิง	๕๓

ส่วนที่ ๑

วิถีชุมชนและหลักธรรมในการอนุรักษ์แม่น้ำ

ความสำคัญของวิถีชุมชนต่อการอนุรักษ์แม่น้ำ

วิถีชุมชนถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สื่อถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับธรรมชาติ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะแม่น้ำท่าจีนที่เป็นสายธารหล่อเลี้ยงชีวิตชาวบ้านในอำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม แม่น้ำท่าจีนไม่ได้เป็นเพียงแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรหรือการประมงเท่านั้น แต่เป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน การทำบุญ การจัดประเพณี และพิธีกรรมในวิถีชาวพุทธ วิถีชีวิตแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติและจิตวิญญาณของชุมชน

วิถีชาวพุทธ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แม่น้ำท่าจีน มีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนทางศาสนา การไม่เบียดเบียน อหิงสา การรู้จักพอเพียง สันโดษ และการตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติ โยนิโสมนสิการ หลักธรรมช่วยสร้างความตระหนักรู้ให้ชุมชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของแม่น้ำที่มีต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม

บทบาทของหลักธรรมในการส่งเสริมการอนุรักษ์

หลักธรรมในพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้ชุมชนอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน หลักธรรมที่มีผลต่อการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่ หลักอหิงสา ๔ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ช่วยสร้างแรงจูงใจในการดูแลทรัพยากร หลักพรหมวิหาร ๔ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ช่วยเสริมสร้างความเมตตาและความห่วงใยต่อสิ่งมีชีวิตที่พึ่งพิงแม่น้ำ รวมถึงหลักศีล ๕ ที่ไม่ทำลายและการไม่เบียดเบียน

การนำหลักธรรมมาใช้ในการอนุรักษ์แม่น้ำเกิดจากคำสอนทางศาสนากับชีวิตประจำวัน การจัดกิจกรรมทำบุญริมแม่น้ำ การปลูกต้นไม้ริมฝั่งแม่น้ำเพื่อสร้างพื้นที่สีเขียว และการรณรงค์ลดการทิ้งขยะลงแม่น้ำ แนวทางเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แต่ยังสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างชุมชนและแม่น้ำในฐานะศูนย์รวมจิตใจ

ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตชุมชนและแม่น้ำ

แม่น้ำท่าจีนมีบทบาทเป็นแหล่งทรัพยากรที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชุมชนในหลายมิติ การเกษตร การประมง การคมนาคม และวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตสะท้อนถึงความพึ่งพิงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ในบริบทของชุมชนอำเภอสามพราน แม่น้ำท่าจีนไม่ได้เป็นเพียงทรัพยากรธรรมชาติที่สนับสนุนการดำรงชีวิต แต่ยังเป็นแหล่งที่หล่อเลี้ยงจิตวิญญาณและความเชื่อในพระพุทธศาสนา

วิถีชีวิตริมน้ำ การจัดตลาดน้ำหรือการทำบุญตักบาตรทางน้ำ แสดงถึงชุมชนกับแม่น้ำในลักษณะที่เคารพและอนุรักษ์ แม้ว่าความทันสมัยและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน แต่การรักษาความสัมพันธ์นี้ไว้เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยปกป้องแม่น้ำจากการถูกทำลาย

การบูรณาการวิถีชุมชนกับหลักธรรม

การเกิดการอนุรักษ์แม่น้ำที่ยั่งยืนนั้น ต้องบูรณาการระหว่างวิถีชีวิตชุมชนและหลักธรรม จึงมีความจำเป็น การจัดกิจกรรมที่มีส่วนร่วมของชุมชน การประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม หรือการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับวัฒนธรรมแม่น้ำท่าจีน เป็นตัวอย่างของการบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ กิจกรรมนี้ช่วยสร้างความเข้าใจและความตระหนักรู้ในระดับบุคคลและชุมชน โดยให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบร่วมกันและการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม การฟื้นฟูพื้นที่ริมน้ำ การจัดกิจกรรมปลูกป่าชุมชน และการรณรงค์ลดการใช้สารเคมีในพื้นที่การเกษตร

ความคาดหวังต่อการอนุรักษ์แม่น้ำในอนาคต

ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องพึ่งพาการตระหนักรู้ของชุมชนและการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง หลักธรรมทางพุทธศาสนาและวิถีชุมชนสามารถเป็นเครื่องมือที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการดูแลและปกป้องแม่น้ำ

เป้าหมายสูงสุดคือการสร้างชุมชนที่มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์แม่น้ำ ซึ่งเป็นทั้งแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและศูนย์รวมทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น การพัฒนาแนวทางการอนุรักษ์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประจำถิ่นจะช่วยให้ชุมชนสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้

ส่วนที่ ๒

การพัฒนากิจกรรมพุทธบูรณาการเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน

ความสำคัญของการบูรณาการหลักธรรมในกิจกรรมอนุรักษ์

การพัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนต้องอาศัยการผสมผสานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน ช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม เสริมความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนผ่านการทำงานร่วมกัน ตัวอย่างเช่น หลักอริยสัจ ๔ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ช่วยกระตุ้นแรงบันดาลใจและความมุ่งมั่นในการจัดกิจกรรม หลักพรหมวิหาร ๔ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ช่วยเสริมสร้างความปรองดองและความสามัคคีระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ความสำคัญจากกิจกรรมที่ขับเคลื่อนด้วยหลักธรรมจะให้ความสำคัญกับความยั่งยืนและความสมดุลระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ ยังช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของร่วมกันในชุมชนในการดูแลแม่น้ำท่าจีน

กระบวนการสร้างกิจกรรมหลักธรรมกับชุมชน

กระบวนการสร้างกิจกรรมพุทธบูรณาการเริ่มต้นจากการสำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน การลดขยะในแม่น้ำ การฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ หรือการฟื้นฟูพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำ ขั้นตอนถัดไปคือการนำหลักธรรมมาเป็นกรอบแนวคิด การใช้หลักขันติ ความอดทน และสมาธิในการวางแผนกิจกรรม หรือการใช้หลักมรรค ๘ เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินกิจกรรมอย่างมีระบบ

กิจกรรมกับชุมชนอาจประกอบด้วยการจัดเวิร์กช็อปเกี่ยวกับหลักธรรมและสิ่งแวดล้อม การลงพื้นที่ทำความสะอาดแม่น้ำร่วมกัน หรือการจัดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับน้ำ การทำบุญปล่อยปลา ในวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมนี้ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในบทบาทของหลักธรรมต่อการอนุรักษ์ และทำให้ชุมชนรู้สึกว่ามีส่วนร่วมในกระบวนการ

ตัวอย่างกิจกรรมพุทธบูรณาการในชุมชน

ตัวอย่างกิจกรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ชุมชนอำเภอสามพราน ได้แก่ การจัดกิจกรรม “วันอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน” ที่รวมเอาการบำเพ็ญประโยชน์ การเก็บขยะและการปลูกต้นไม้ริมแม่น้ำ เข้ากับการสวดมนต์หรือการบรรยายธรรมะเกี่ยวกับคุณค่าของการดูแลสิ่งแวดล้อม

อีกหนึ่งกิจกรรมที่น่าสนใจคือการจัด “โครงการแม่น้ำใสใจสะอาด” ซึ่งการสร้างเครือข่ายเยาวชนในชุมชนให้มีบทบาทในการดูแลแม่น้ำผ่านกิจกรรมที่สร้างสรรค์ การทำงานศิลปะจากวัสดุ

รีไซเคิล การจัดนิทรรศการให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาน้ำเสีย และการรณรงค์ลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรม

การสร้างความร่วมมือในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กิจกรรมอนุรักษ์แม่น้ำประสบความสำเร็จ แนวทางหนึ่งคือทำให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการวางแผนและการดำเนินกิจกรรม การเชิญผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา และสมาชิกในชุมชนมาร่วมออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมยังสามารถทำได้โดยการให้เกิดเวทีพูดคุย การประชุมเชิงปฏิบัติการ หรือการจัดเสวนาเกี่ยวกับการอนุรักษ์แม่น้ำ เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเสนอความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจ กิจกรรมที่มีส่วนร่วมจะช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของในชุมชน

ความสำเร็จและผลกระทบของกิจกรรมพุทธบูรณาการ

กิจกรรมพุทธบูรณาการไม่เพียงช่วยฟื้นฟูแม่น้ำท่าจีน แต่ยังส่งผลดีต่อชุมชนในหลายมิติ เสริมสร้างความสามัคคีและการตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การนำหลักธรรมมาใช้ช่วยสร้างความสงบสุขในจิตใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และเสริมสร้างคุณธรรม ความเสียสละและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ผลกระทบที่ยั่งยืนจากกิจกรรม คือการปลูกฝังความคิดที่ว่าแม่น้ำไม่ใช่แค่ทรัพยากรธรรมชาติ แต่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณที่ต้องการการดูแลและปกป้อง การขยายผลกิจกรรมในลักษณะนี้ไปยังชุมชนใกล้เคียงจะช่วยเพิ่มความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมในระดับกว้างขึ้น

ส่วนที่ ๓

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยแม่น้ำท่าจีนที่เป็นแหล่งน้ำสำคัญในอำเภอสภาพาน จังหวัดนครปฐม ความร่วมมือจากชุมชนไม่เพียงช่วยให้กิจกรรมอนุรักษ์บรรลุเป้าหมาย แต่ยังสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติ การที่บุคคลและกลุ่มชุมชนเข้ามามีบทบาทในการปกป้องแม่น้ำจะช่วยให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งของชุมชน ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็น การทำงานร่วมกันในกิจกรรมต่าง ๆ จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างสมาชิกในชุมชน อีกทั้งยังเป็นโอกาสในการเรียนรู้และเข้าใจถึงความสำคัญของแม่น้ำในฐานะทรัพยากรธรรมชาติที่หล่อเลี้ยงชีวิต

ขั้นตอนการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน

การสร้างการมีส่วนร่วมเริ่มต้นจากการสร้างความตระหนักรู้ให้กับชุมชนเกี่ยวกับปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทำลายแม่น้ำ ขั้นตอนแรกคือการจัดเวทีสาธารณะหรือการประชุมชุมชนเพื่อให้ข้อมูลและเปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการในพื้นที่

ถัดมาคือการระดมความคิดเห็นเพื่อร่วมกันออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน การปลูกต้นไม้ริมแม่น้ำ การเก็บขยะ หรือการฟื้นฟูพื้นที่เสื่อมโทรม การกำหนดบทบาทของแต่ละกลุ่ม กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ หรือกลุ่มผู้นำชุมชน จะช่วยให้ทุกคนรู้สึกว่ามีส่วนร่วมและมีบทบาทสำคัญ

เทคนิคการดึงดูดความสนใจและการมีส่วนร่วม

เทคนิคสำคัญในการดึงดูดความสนใจของชุมชนคือการสร้างกิจกรรมที่น่าสนใจและเหมาะสมกับทุกกลุ่มอายุ การจัดงานเทศกาลริมน้ำที่มีกิจกรรมหลากหลาย การแข่งขันเรือพาย การสาธิตการทำอาหารพื้นบ้าน การแสดงดนตรีพื้นเมือง หรือกิจกรรมที่มีการสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์

การใช้สื่อประชาสัมพันธ์ โปสเตอร์ แผ่นพับ หรือโซเชียลมีเดีย ก็เป็นอีกวิธีที่ช่วยกระตุ้นความสนใจ การเชิญบุคคลที่มีอิทธิพลในชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้นำท้องถิ่น หรือบุคคลที่ได้รับความเคารพนับถือมาร่วมสนับสนุนกิจกรรมจะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและดึงดูดผู้คนให้เข้าร่วม

ตัวอย่างการมีส่วนร่วมที่ประสบความสำเร็จ

ตัวอย่างของการมีส่วนร่วมที่ประสบความสำเร็จในชุมชนอำเภอสามพรานคือโครงการ “เยาวชนรักษ์น้ำใส” การสร้างเครือข่ายเยาวชนในพื้นที่ โดยให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การทำความสะอาดแม่น้ำ การปลูกป่า และการรณรงค์ลดการใช้พลาสติกในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้จะช่วยพัฒนาทักษะของเยาวชนแล้ว ยังสร้างแรงบันดาลใจให้พวกเขาเป็นผู้นำด้านการอนุรักษ์ในอนาคต

อีกตัวอย่างคือ “โครงการตลาดน้ำรักษ์สิ่งแวดล้อม” ซึ่งชุมชนร่วมมือกันจัดตั้งตลาดน้ำที่ลดการใช้ถุงพลาสติกและการใช้วัสดุธรรมชาติ ใบตองหรือถุงผ้า การจัดโครงการนี้ช่วยลดขยะในแม่น้ำ ส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและสร้างจุดเด่นให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แนวทางแก้ไข

แม้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนจะเป็นปัจจัยสำคัญในการอนุรักษ์แม่น้ำ แต่ก็มีความท้าทายที่ต้องเผชิญ การขาดความตระหนักรู้ในหมู่คนบางกลุ่ม การขาดทรัพยากร หรือความไม่ต่อเนื่องของกิจกรรม แนวทางแก้ไขคือการให้ความรู้และสร้างแรงจูงใจอย่างต่อเนื่อง การจัดอบรม การเชิญผู้เชี่ยวชาญมาบรรยาย หรือการมอบรางวัลให้กับผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรม

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน และชุมชนจะช่วยเสริมทรัพยากร การวางแผนและติดตามผลของกิจกรรมอย่างเป็นระบบจะช่วยให้กิจกรรมมีความยั่งยืนและสามารถขยายผลไปยังชุมชนใกล้เคียง

ผลลัพธ์ที่คาดหวังจากการมีส่วนร่วม

เมื่อชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ผลลัพธ์ที่ได้คือการฟื้นฟูแม่น้ำท่าจีนให้กลับมามีสภาพที่สมบูรณ์และเหมาะสมต่อการใช้งาน ช่วยสร้างจิตสำนึกในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติในหมู่คนรุ่นใหม่ ยังส่งเสริมความสามัคคีและความเข้มแข็งของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยสร้างวัฒนธรรมที่เคารพและเห็นคุณค่าของธรรมชาติ เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว เป้าหมายสุดท้ายคือการสร้างชุมชนที่สามารถดำรงชีวิตร่วมกับธรรมชาติ

ส่วนที่ ๔

การขยายผลกิจกรรมพุทธบูรณาการสู่ความยั่งยืนของชุมชน

แนวคิดของการขยายผลกิจกรรมพุทธบูรณาการ

การขยายผลกิจกรรมพุทธบูรณาการเป็นกระบวนการสำคัญในการต่อยอดความสำเร็จของกิจกรรมอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน เพื่อให้เกิดผลกระทบ แนวคิดการสร้างความยั่งยืนผ่านการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับวิถีชีวิตชุมชน โดยไม่เพียงหยุดอยู่การจัดกิจกรรมในระดับพื้นที่ แต่ยังขยายผลไปยังชุมชนใกล้เคียง และสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับกว้างขึ้น

กิจกรรมพุทธบูรณาการช่วยปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม แต่ยังส่งเสริมคุณธรรม ความเสียสละ ความสามัคคี และการเคารพธรรมชาติ การขยายผลจึงหมายถึงการนำแนวคิดและวิธีการที่ประสบความสำเร็จไปปรับใช้ในพื้นที่ใหม่ ชุมชนมีความพร้อมที่จะดำเนินกิจกรรมต่อไปด้วยตนเอง

การประเมินผลและบทเรียนจากกิจกรรมที่ผ่านมา

ก่อนที่จะขยายผลกิจกรรม จำเป็นต้องประเมินผลลัพธ์ของกิจกรรมที่เคยจัดขึ้น เพื่อให้เข้าใจถึงปัจจัยที่ส่งผลให้กิจกรรมประสบความสำเร็จหรือมีปัญหา การประเมินสามารถทำได้ผ่านการสำรวจความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม การจัดเวทีสรุปผลกิจกรรม หรือการเก็บข้อมูลเชิงสถิติเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

ตัวอย่างของบทเรียนที่ได้จากกิจกรรมที่ผ่านมาอาจรวมถึงวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน การบูรณาการหลักธรรมให้เข้ากับวิถีชีวิต และความท้าทายในการจัดกิจกรรม การจัดการทรัพยากรที่จำกัดหรือการสื่อสารที่ไม่ทั่วถึง จะช่วยให้การขยายผลในอนาคตมีประสิทธิภาพมากขึ้น

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

การขยายผลกิจกรรมจำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน องค์กร ท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรเอกชน เครือข่ายช่วยเสริมสร้างทรัพยากร ความเชี่ยวชาญ ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินกิจกรรม

หนึ่งในวิธีการสร้างเครือข่ายคือการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนที่มีความสนใจหรือประสบความสำเร็จในกิจกรรมอนุรักษ์ การสร้าง “ชุมชนต้นแบบ” ที่สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ไปยังพื้นที่อื่นจะช่วยกระตุ้นให้เกิดการขยายผล การจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครในชุมชน กลุ่ม

เยาวชนรักษ์แม่น้ำ หรือเครือข่ายแม่บ้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จะช่วยสร้างแรงผลักดันในการดำเนินกิจกรรม

การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการขยายผล

ในยุคดิจิทัล การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการขยายผลกิจกรรมสามารถเพิ่มประสิทธิภาพและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น การสร้างแพลตฟอร์มออนไลน์สำหรับเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมการใช้โซเซียลมีเดียเพื่อรณรงค์และประชาสัมพันธ์ หรือการจัดทำแอปพลิเคชันสำหรับติดตามผลการอนุรักษ์แม่น้ำ

นวัตกรรมทางเทคโนโลยี การใช้โดรนเพื่อตรวจสอบคุณภาพน้ำ การจัดการข้อมูลผ่านระบบ GIS (Geographic Information System) หรือการพัฒนาโครงการ “สมาร์ทริมน้ำ” ที่รวมเทคโนโลยีกับการมีส่วนร่วมของชุมชน จะช่วยสร้างความทันสมัยและดึงดูดความสนใจจากคนรุ่นใหม่ การนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างช่วยเพิ่มความโปร่งใสและประสิทธิภาพในการวางแผนและติดตามผล

การปลูกฝังความยั่งยืนผ่านการศึกษาและการอบรม

การสร้างความยั่งยืนในระยะยาวจำเป็นต้องเริ่มต้นจากการให้ความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกตั้งแต่ระดับเยาวชน การจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการในโรงเรียน เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำ การปลูกต้นไม้ การลดขยะ และการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า จะช่วยสร้างความตระหนักรู้

การฝึกอบรมผู้นำชุมชนและอาสาสมัครในพื้นที่เกี่ยวกับหลักธรรมพุทธบูรณาการและเทคนิคการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะช่วยเสริมสร้างความพร้อมในการขยายผลกิจกรรม ผู้นำที่ได้รับการอบรมจะสามารถนำความรู้ไปเผยแพร่และสร้างแรงบันดาลใจให้กับคนในชุมชน

ผลลัพธ์ที่คาดหวังจากการขยายผล

การขยายผลกิจกรรมพุทธบูรณาการจะช่วยสร้างความตระหนักรู้ในวงกว้างเกี่ยวกับความสำคัญของการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน ผลลัพธ์ที่คาดหวังได้คือการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและมีจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม การขยายผลช่วยเพิ่มพื้นที่สีเขียว รักษาคุณภาพน้ำ และลดปัญหามลพิษในแม่น้ำ

ในระยะยาว การขยายผลกิจกรรมพุทธบูรณาการจะช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ได้อย่างต่อเนื่อง โดยไม่ต้องพึ่งพาจากภายนอกมากเกินไป เป้าหมายสูงสุดคือการสร้างเครือข่ายชุมชนที่ร่วมมือกันดูแลแม่น้ำท่าจีนและทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ให้คงอยู่เพื่อคนรุ่นต่อไป

ส่วนที่ ๕

บทบาทของแนวปฏิบัติในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

แนวปฏิบัติในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนและทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ชุมชนที่สามารถวางระบบการจัดการทรัพยากรอย่างมีแบบแผนและคำนึงถึงผลกระทบในระยะยาวจะมีโอกาสสูงที่จะพัฒนาตนเองได้อย่างมั่นคง แนวปฏิบัตินี้ควรตั้งอยู่บนหลักการของความยั่งยืน (Sustainability) ความมีส่วนร่วม (Participation) และความรับผิดชอบร่วมกัน (Collective Responsibility)

การสร้างแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมจำเป็นต้องคำนึงถึงความเฉพาะตัวของแต่ละชุมชน ลักษณะวิถีชีวิต ความเชื่อ และศักยภาพของคนในพื้นที่ ทั้งนี้ แนวปฏิบัติที่ดีจะช่วยเป็นแนวทางให้ชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมและนโยบายเพื่ออนุรักษ์แม่น้ำอย่างต่อเนื่อง

แนวปฏิบัติในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน

การสร้างระบบจัดการขยะในชุมชน: ชุมชนควรมีระบบคัดแยกขยะที่ชัดเจน และส่งเสริมการใช้วัสดุที่สามารถย่อยสลายได้ รวมถึงการรณรงค์ลดการใช้พลาสติกแบบครั้งเดียว การจัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิลจะช่วยให้เกิดการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ และลดปัญหาขยะที่ถูกทิ้งลงในแม่น้ำ

การฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ริมน้ำ: ชุมชนควรจัดกิจกรรมฟื้นฟูพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำ การปลูกต้นไม้เพื่อป้องกันการกัดเซาะและเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงการกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์เพื่อป้องกันการบุกรุกและการทำลายพื้นที่สำคัญ

การจัดการน้ำเสีย: ชุมชนสามารถส่งเสริมการสร้างระบบบำบัดน้ำเสียในครัวเรือนและองค์กรต่าง ๆ การสร้างบ่อดักไขมัน หรือระบบบำบัดน้ำเสียแบบธรรมชาติ เพื่อให้ลดมลพิษที่ปล่อยลงสู่แม่น้ำ

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนควบคู่กับการอนุรักษ์: ควรสนับสนุนกิจกรรมเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การผลิตสินค้า OTOP ที่ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง และการส่งเสริมตลาดน้ำที่ลดการใช้พลาสติก

การส่งเสริมบทบาทของเยาวชนในชุมชน: ควรจัดอบรมหรือค่ายอนุรักษ์ที่ปลูกฝังความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมให้กับเยาวชน เพื่อสร้างผู้นำรุ่นใหม่ที่จะสานต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

การสร้างเครือข่ายและการสนับสนุนจากภายนอก

การสร้างเครือข่ายชุมชน ชุมชนควรสร้างเครือข่ายกับชุมชนใกล้เคียงที่มีเป้าหมายร่วมกันในการอนุรักษ์แม่น้ำ รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการจัดการทรัพยากรและการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์

การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ควรประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรการบริหารส่วนท้องถิ่น หรือกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการขอรับการสนับสนุนงบประมาณ เทคโนโลยี และการฝึกอบรม รวมถึงการเชื่อมโยงกับองค์กรเอกชนที่มีความสนใจในการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ ควรพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ที่ทันสมัย วิดีโอออนไลน์ पोสเตอร์ และกิจกรรมในโซเชียลมีเดีย เพื่อสร้างความตระหนักรู้และดึงดูดความสนใจจากประชาชนในวงกว้าง

ตัวชี้วัดความสำเร็จของการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชน

ตัวชี้วัดความสำเร็จของการอนุรักษ์แม่น้ำและพัฒนาชุมชนอาจแบ่งออกเป็นหลายด้าน ได้แก่

ด้านสิ่งแวดล้อม คุณภาพน้ำในแม่น้ำดีขึ้น ปริมาณขยะในแม่น้ำลดลง และพื้นที่สีเขียวริมแม่น้ำเพิ่มขึ้น

ด้านสังคม ความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพิ่มขึ้น ชุมชนมีจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม

ด้านเศรษฐกิจ การเพิ่มรายได้จากการพัฒนาการท่องเที่ยวและการจำหน่ายสินค้า OTOP

ด้านการศึกษา จำนวนเยาวชนที่มีความรู้และตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น

ความคาดหวังในอนาคต

การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนและการอนุรักษ์แม่น้ำทำกินในระยะยาวต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และองค์กร การประยุกต์ใช้แนวปฏิบัติและข้อเสนอแนะจะช่วยสร้างชุมชนที่มีจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่น ๆ

ความสำเร็จในอนาคตจะไม่เพียงแค่การฟื้นฟูแม่น้ำให้กลับมาสวยงาม แต่ยังหมายถึงการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาอย่างสมดุลร่วมกับธรรมชาติ เป้าหมายสูงสุดคือการสร้างอนาคตที่คนรุ่นหลังสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างมีความสุข

ส่วนที่ ๒

กิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน

กิจกรรมที่ ๑

ชื่อกิจกรรม ทำบุญตักบาตร ใส่ใจสิ่งแวดล้อม: เติมนุญ ลดพลาสติก เป็นกิจกรรมที่ผสมผสานวิถีพุทธในการทำบุญตักบาตรเข้ากับการปลูกฝังจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม โดยการลดการใช้พลาสติกและส่งเสริมการใช้วัสดุที่ย่อยสลายได้

วัตถุประสงค์

๑. ส่งเสริมการทำบุญในวิถีพุทธควบคู่กับการดูแลสิ่งแวดล้อม: ช่วยให้ชุมชนได้ปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งรักษาทรัพยากรธรรมชาติ
๒. ปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนลดการใช้พลาสติก: มุ่งสร้างพฤติกรรมใหม่ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการใช้วัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่หรือย่อยสลายได้
๓. สร้างความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่: ส่งเสริมความสามัคคีในชุมชนและการทำงานร่วมกันเพื่อเป้าหมายที่ยั่งยืน

สถานที่จัดกิจกรรม

กิจกรรมจัดขึ้นในลานวัดหรือพื้นที่กลางแจ้งที่เหมาะสมต่อการรวมตัวของชุมชน เพื่อรองรับจำนวนผู้เข้าร่วมและให้สอดคล้องกับธรรมชาติของกิจกรรม

ผู้จัดและผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้จัดกิจกรรม วัด ชุมชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง องค์การบริหารส่วนตำบล หรือโรงเรียนในพื้นที่

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ชาวบ้าน เยาวชน นักเรียน และหน่วยงานท้องถิ่นที่สนใจและต้องการมีส่วนร่วม

รายละเอียดกิจกรรม

๑. ก่อนวันงาน ประชาสัมพันธ์ กระจายข่าวผ่านโปสเตอร์ โซเชียลมีเดีย และการแจ้งข่าวในชุมชน ให้ความรู้ จัดอบรมเรื่องผลกระทบของขยะพลาสติกและวิธีเลือกใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เตรียมอุปกรณ์ เตรียมถังขยะแยกประเภท เช่น ขยะอินทรีย์ ขยะพลาสติก และขยะทั่วไป เพื่อจัดการขยะอย่างเป็นระบบ

๒. ในวันงาน กิจกรรมตักบาตร ผู้เข้าร่วมใช้อุปกรณ์ที่ย่อยสลายได้ เช่น ใบตอง หรือ ก่อ่งที่นำกลับมาใช้ใหม่ เพื่อลดขยะพลาสติก

การกล่าวธรรมะ พระสงฆ์ให้โอวาทเกี่ยวกับการดูแลสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธศาสนา เพื่อเชื่อมโยงจิตสำนึกด้านศีลธรรมกับการรักษาธรรมชาติ

กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึก จัดการแข่งขัน “ชุมชนรักษ์โลก” โดยให้คะแนนอาหารใส่บาตรที่ใช้วัสดุย่อยสลายได้และมีความสร้างสรรค์

นิทรรศการสิ่งแวดล้อม แสดงข้อมูลผลกระทบของพลาสติก การลดการใช้พลาสติก และ ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๓. หลังวันงาน ประเมินผล วิเคราะห์ผลลัพธ์ การลดปริมาณขยะพลาสติก

ติดตามผล ส่งเสริมการใช้วัสดุย่อยสลายได้ในชีวิตประจำวัน การปลูกต้นไม้และรณรงค์ลดขยะอย่างต่อเนื่อง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ปลูกจิตสำนึกในชุมชน ชุมชนตระหนักถึงผลกระทบของพลาสติกและเลือกใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ส่งเสริมความร่วมมือ วัดและชุมชนมีบทบาทร่วมกันในการอนุรักษ์ธรรมชาติ

สร้างความยั่งยืน เยาวชนและประชาชนเกิดจิตสำนึกในการลดการใช้พลาสติกและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างยั่งยืน

กิจกรรมที่ ๒

ชื่อกิจกรรม ค่ายเยาวชนรักษาน้ำ เป็นกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกและพัฒนาทักษะให้กับเยาวชนในชุมชน เพื่อการอนุรักษ์น้ำและการดูแลทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน

สาระสำคัญ

น้ำเป็นทรัพยากรสำคัญที่กำลังเผชิญปัญหาหลายประการ เช่น คุณภาพน้ำเสื่อมโทรม การปนเปื้อนมลพิษ และการขาดแคลนน้ำ ปัญหาเหล่านี้มักเกิดจากการกระทำของมนุษย์ กิจกรรมค่ายเยาวชนรักษาน้ำมุ่งเน้นการสร้างความรู้ในหมู่เยาวชน โดยให้พวกเขาเข้าใจถึงความสำคัญของน้ำและแนวทางการอนุรักษ์น้ำตามหลักการที่ยั่งยืน

๑. ให้เยาวชนตระหนักถึงความสำคัญของน้ำและผลกระทบที่เกิดจากการใช้น้ำอย่างไม่เหมาะสม
๒. ส่งเสริมการเรียนรู้วิธีอนุรักษ์น้ำและนำไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน
๓. พัฒนาโครงการอนุรักษ์น้ำในชุมชน โดยเยาวชนเป็นผู้ริเริ่มและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้
๔. สร้างความสามัคคีในกลุ่มเยาวชนผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน

กลุ่มเป้าหมาย

เยาวชนในชุมชนที่มีอายุระหว่าง ๑๓-๑๘ ปี ซึ่งเป็นวัยที่พร้อมเรียนรู้และสามารถนำความรู้ไปเผยแพร่ต่อในชุมชน

ผู้จัดกิจกรรม

โรงเรียน ชุมชน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล หรือกลุ่มอาสาสมัครด้านสิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนกิจกรรม

กิจกรรม ๑ การเปิดมุมมองเรื่องน้ำ

เยาวชนจะได้รับการบรรยายและทำกิจกรรมกลุ่มเกี่ยวกับ ๑) ความสำคัญของน้ำต่อชีวิตมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ๒) ปัญหาที่เกิดขึ้นในแหล่งน้ำของชุมชน เช่น มลพิษหรือการจัดการขยะที่ไม่เหมาะสม ๓) แนวคิดการอนุรักษ์น้ำตามหลักพุทธศาสนา เช่น ความพอเพียงและการไม่เบียดเบียน

ผลที่คาดหวัง เยาวชนตระหนักถึงปัญหาเรื่องน้ำในชุมชน พร้อมมีความตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์

กิจกรรม ๒: การสำรวจและวิเคราะห์แหล่งน้ำในชุมชน ๑) เยาวชนจะลงพื้นที่สำรวจแหล่งน้ำ เช่น คลอง หนองน้ำ หรือแม่น้ำในชุมชน ๒) เก็บตัวอย่างน้ำเพื่อตรวจสอบค่า pH และวิเคราะห์คุณภาพน้ำเบื้องต้น ๓) บันทึกข้อมูล เช่น แหล่งมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำ

ผลที่คาดหวัง เยาวชนเข้าใจสถานการณ์น้ำในพื้นที่จริง และเรียนรู้การวิเคราะห์ปัญหาน้ำในเชิงวิทยาศาสตร์

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากกิจกรรม

๑. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เยาวชนเรียนรู้วิถีลดขยะ เช่น การเลิกใช้พลาสติกแบบครั้งเดียว และรณรงค์การใช้วัสดุที่ย่อยสลายได้ ส่งผลให้ชุมชนปรับพฤติกรรมในวิถีชีวิตประจำวัน

๒. ส่งเสริมหลักธรรม หลักธรรม เช่น ทาน ศีล พรหมวิหาร ๔ และสังคหวัตถุ ๔ ถูกนำมาใช้ในการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ช่วยให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ

๓. การมีส่วนร่วมของชุมชน กิจกรรมเปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมมือกัน เช่น การปลูกต้นไม้ การคัดแยกขยะ และการปรับพฤติกรรมเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

๔. วิถีชีวิตที่ยั่งยืน กิจกรรมนี้เชื่อมโยงการอนุรักษ์น้ำเข้ากับแนวทางการดำเนินชีวิต ส่งเสริมให้ชุมชนลดการใช้พลาสติก และปรับตัวสู่การใช้ชีวิตที่เคารพธรรมชาติ

๕. สร้างแรงบันดาลใจ เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลายเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่เพื่อนและชุมชน กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในเชิงอนุรักษ์

๖. ลดผลกระทบระยะยาว กิจกรรมช่วยลดการปนเปื้อนขยะในแหล่งน้ำ ลดมลพิษจากการใช้พลาสติก และส่งเสริมการใช้วัสดุที่ย่อยสลายได้

คู่มือนี้มุ่งหวังให้กิจกรรมค่ายเยาวชนรักษ์น้ำเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการสร้างจิตสำนึก และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเยาวชนในชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์น้ำและการดูแลสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

กิจกรรมที่ ๓

ชื่อกิจกรรม การประกวด “ชุมชนรักแม่น้ำ” กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์แม่น้ำผ่านแนวทางที่สร้างสรรค์และเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ ชุมชนจะได้มีโอกาสพัฒนาแนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำและฟื้นฟูระบบนิเวศในแม่น้ำให้เกิดความยั่งยืน

เป้าหมายของกิจกรรม

กิจกรรมนี้มีเป้าหมายเพื่ออนุรักษ์แม่น้ำและการพัฒนาแนวทางการจัดการแหล่งน้ำ โดยสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของแม่น้ำในชีวิตประจำวันของชุมชน พร้อมทั้งกระตุ้นให้ชาวบ้านเยาวชน และองค์กรในพื้นที่มีส่วนร่วมในการปกป้องและฟื้นฟูแม่น้ำอย่างจริงจัง

วัตถุประสงค์

๑. ให้ชาวบ้านร่วมกันคิดค้นแนวทางอนุรักษ์แม่น้ำที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน
๒. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลและปกป้องทรัพยากรน้ำ
๓. กระตุ้นให้เกิดการพัฒนากิจกรรมที่สร้างผลกระทบในเชิงบวกต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

ชาวบ้าน เยาวชน และองค์กรในแต่ละชุมชนที่มีความสนใจและพร้อมร่วมกันดำเนินการอนุรักษ์แม่น้ำ กลุ่มเป้าหมายครอบคลุมตั้งแต่ระดับเยาวชนจนถึงผู้นำชุมชน เพื่อสร้างความร่วมมือข้ามรุ่น

ผู้จัดกิจกรรม

หน่วยงานท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล
องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านสิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนกิจกรรม

ขั้นตอนที่ ๑: การรับสมัครและการนำเสนอแนวทาง ๑) เปิดรับสมัครชุมชนที่สนใจเข้าร่วมโครงการ โดยแต่ละชุมชนต้องจัดทำข้อเสนอแนวทางการอนุรักษ์แม่น้ำ ๒) แนวทางที่นำเสนอควรครอบคลุมหัวข้อ เช่น การจัดการขยะ การฟื้นฟูระบบนิเวศ หรือการสร้างจิตสำนึกในการดูแลทรัพยากรน้ำ

ผลที่คาดหวัง ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการคิดและวางแผนการอนุรักษ์แม่น้ำ

ขั้นตอนที่ ๒: การนำเสนอและการประเมิน ๑) ชุมชนที่เข้าร่วมโครงการจะนำเสนอแนวทางของตนต่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ๒) การประเมินพิจารณาจากความคิดสร้างสรรค์ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และผลกระทบเชิงบวกต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

ผลที่คาดหวัง ชุมชนแสดงศักยภาพในการพัฒนาโครงการอนุรักษ์แม่น้ำอย่างสร้างสรรค์

ขั้นตอนที่ ๓: การประกาศผลและมอบรางวัล ๑) มอบรางวัลให้แก่ชุมชนที่มีแนวทางโดดเด่น เช่น งบประมาณสนับสนุนโครงการหรืออุปกรณ์สำหรับดำเนินกิจกรรม ๒) ชุมชนที่ได้รับรางวัล จะได้รับการส่งเสริมให้เป็นต้นแบบให้แก่พื้นที่อื่น

ผลที่คาดหวัง กระตุ้นให้ชุมชนพัฒนากิจกรรมต่อยอด และเป็นแรงบันดาลใจให้ชุมชนใกล้เคียง

เกณฑ์การพิจารณา

๑. ความคิดสร้างสรรค์: แนวทางที่นำเสนอมีนวัตกรรมหรือแก้ปัญหาในรูปแบบใหม่
๒. ความเหมาะสมและเป็นไปได้: แผนงานหรือแนวทางที่สามารถดำเนินการได้จริงและสอดคล้องกับบริบทชุมชน
๓. ผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม: แนวทางที่ช่วยลดมลพิษ พื้นฟูระบบนิเวศ และสร้างความร่วมมือในชุมชน
๔. การมีส่วนร่วมของชุมชน: แนวทางที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านและกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. การพัฒนาศักยภาพชุมชน ชุมชนที่เข้าร่วมมีโอกาสพัฒนาทักษะด้านการวางแผนและการนำเสนอแนวทางอนุรักษ์แม่น้ำ
๒. ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม แนวทางใหม่ ๆ ที่ชุมชนคิดค้น เช่น การจัดการขยะในแม่น้ำ หรือการปลูกพืชเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศ
๓. การมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนทุกระดับมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจกรรม สร้างความสามัคคีและความร่วมมือ
๔. ผลกระทบเชิงบวกต่อสิ่งแวดล้อม ลดปริมาณขยะในแม่น้ำ พื้นฟูแหล่งน้ำที่เสื่อมโทรม และเพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชน
๕. การสนับสนุนจากหน่วยงาน หน่วยงานต่าง ๆ ให้การสนับสนุน เช่น งบประมาณ อุปกรณ์ หรือความรู้ที่ช่วยให้โครงการสำเร็จ

๖. การสร้างแรงบันดาลใจ ชุมชนที่ได้รับรางวัลกลายเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับชุมชนอื่น
๗. การประเมินผล ผลลัพธ์เชิงประจักษ์ เช่น การลดขยะในแม่น้ำ คุณภาพน้ำที่ดีขึ้น และการเพิ่มพื้นที่ที่ชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน
๘. ความยั่งยืนของโครงการ แนวทางที่ชุมชนคิดค้นมีศักยภาพในการดำเนินการต่อเนื่อง โดยใช้ทรัพยากรในชุมชนร่วมกับการสนับสนุนจากภายนอก

กิจกรรมการประกวด “ชุมชนรักแม่น้ำ” ถือเป็นโครงการที่ไม่เพียงส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ แต่ช่วยสร้างความสามัคคีในชุมชน และพัฒนาแนวทางที่ยั่งยืนเพื่อการดูแลแม่น้ำในระยะยาว

กิจกรรมที่ ๔

ชื่อกิจกรรม “ลอยกระทงรักษ์โลก” กิจกรรมที่ผสมผสานประเพณีไทยอันงดงามกับแนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การใช้วัสดุธรรมชาติในการประดิษฐ์กระทง ลดการสร้างขยะในแหล่งน้ำ และปลูกฝังจิตสำนึกการดูแลสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชน

เป้าหมายของกิจกรรม

กิจกรรมนี้จัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาขยะในแม่น้ำและแหล่งน้ำที่มักเกิดขึ้นในช่วงเทศกาลลอยกระทง ส่งเสริมให้ชุมชนใช้วัสดุธรรมชาติและลดการใช้พลาสติก พร้อมทั้งปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์

๑. ส่งเสริมการใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ใบตอง กาบกล้วย หรือดอกไม้สด ในการประดิษฐ์กระทง เพื่อลดขยะพลาสติกที่ไม่ย่อยสลายในแหล่งน้ำ
๒. ปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักถึงผลกระทบของขยะต่อสิ่งแวดล้อมและแหล่งน้ำ
๓. เชื่อมโยงประเพณีลอยกระทงกับแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้ประเพณีมีความเหมาะสมกับยุคปัจจุบัน

กลุ่มเป้าหมาย

ชาวบ้าน เยาวชน นักเรียน และผู้สนใจในชุมชนที่ต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สร้างสรรค์และใส่ใจสิ่งแวดล้อม

ผู้จัดกิจกรรม

หน่วยงานท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล วัด ชุมชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้อง

รูปแบบกิจกรรม

ขั้นตอนที่ ๑: การประดิษฐ์กระทงจากวัสดุธรรมชาติ ๑) จัดเวิร์กช็อปเพื่อสอนการทำกระทงจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ใบตอง กาบกล้วย และดอกไม้สด ๒) ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่ก่อให้เกิดมลพิษ เช่น โฟมและพลาสติก พร้อมเสนอแนวทางเลือกใช้วัสดุที่ยั่งยืน

ผลที่คาดหวัง ชุมชนเรียนรู้การใช้วัสดุธรรมชาติและเริ่มปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในประเพณีลอยกระทง

ขั้นตอนที่ ๒ กิจกรรมลอยกระทง ๑) จัดพื้นที่ลอยกระทงในแหล่งน้ำที่เหมาะสม เช่น แม่น้ำ ลำคลอง หรือบึง ๒) อธิบายถึงความสำคัญของการรักษาความสะอาดในแหล่งน้ำ และแนะนำให้เก็บกระทงหลังเสร็จสิ้นการลอยเพื่อป้องกันการสะสมของขยะในแม่น้ำ

ผลที่คาดหวัง แหล่งน้ำในพื้นที่มีขยะลดลงจากการจัดการที่เหมาะสม

ขั้นตอนที่ ๓ เสวนาธรรมจากพระสงฆ์ ๑) เชิญพระสงฆ์มาบรรยายธรรมเกี่ยวกับการดูแลสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธศาสนา เช่น การใช้ทรัพยากรอย่างพอเพียงและการเคารพธรรมชาติ ๒) ปลุกจิตสำนึกด้านจริยธรรมและศีลธรรมในการดูแลสิ่งแวดล้อม

ผลที่คาดหวัง ชุมชนเกิดความตระหนักรู้และเชื่อมโยงแนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับหลักธรรมในชีวิตประจำวัน

ผลการดำเนินกิจกรรม

๑. ลดขยะในแหล่งน้ำ การใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ใบตอง กาบกล้วย และดอกไม้สด แทนพลาสติกหรือโฟม ช่วยลดขยะในแม่น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. สร้างจิตสำนึกสิ่งแวดล้อม กิจกรรมเสวนาธรรมช่วยให้ชาวบ้านและเยาวชนเข้าใจถึงความสำคัญของการดูแลสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา

๓. ส่งเสริมการใช้วัสดุยั่งยืน เวิร์กช็อปการทำกระทงช่วยให้ชุมชนเรียนรู้การใช้วัสดุที่ย่อยสลายได้ ลดการพึ่งพาวัสดุที่ก่อให้เกิดมลพิษ

๔. ความร่วมมือในชุมชน การประกวดกระทงและการลอยกระทงร่วมกันช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความร่วมมือในชุมชน

๕. การเชื่อมโยงประเพณีกับสิ่งแวดล้อม การผสมผสานประเพณีกับแนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ช่วยให้ประเพณีลอยกระทงสามารถดำเนินต่อไปในลักษณะที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

๖. กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระยะยาว กิจกรรมนี้ช่วยให้ชุมชนเริ่มตระหนักถึงผลกระทบของพฤติกรรมเดิม ๆ และเป็นต้นแบบของการเปลี่ยนแปลงไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ผลที่คาดว่าจะส่งผลต่อเนื่อง ๑) ชาวบ้านและเยาวชนมีความรู้และทักษะในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมที่สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ๒) แหล่งน้ำในพื้นที่มีคุณภาพดีขึ้นจากการลดขยะพลาสติก ๓) ชุมชนสามารถเป็นต้นแบบในการจัดประเพณีที่สอดคล้องกับแนวคิดการอนุรักษ์ธรรมชาติ ๔) สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับชุมชนในฐานะผู้ริเริ่มและส่งเสริมวัฒนธรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ ๗

สะท้อนความรู้สึกจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม

กิจกรรมที่ ๑ ทำบุญตักบาตร ใส่ใจสิ่งแวดล้อม

ความรู้สึกต่อแนวคิดของกิจกรรม

“ฉันรู้สึกประทับใจมากที่ได้ร่วมกิจกรรมที่นำความเชื่อทางพุทธศาสนามาผสมผสานกับการดูแลสิ่งแวดล้อม เป็นวิธีที่ดีในการสอนคนในชุมชนให้ใส่ใจธรรมชาติค่ะ”

“การตักบาตรในครั้งนี้ไม่เหมือนครั้งก่อน ๆ เพราะเราได้เรียนรู้การใช้วัสดุธรรมชาติแทนพลาสติก ทำให้เห็นว่าเราสามารถช่วยโลกได้ง่าย ๆ ครับ”

“ฉันรู้สึกว่าเป็นกิจกรรมที่สร้างสรรค์มาก เพราะเชื่อมโยงศาสนากับปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างลงตัว”
“เป็นครั้งแรกที่รู้สึกว่าการทำบุญสามารถมีผลต่อโลกในทางที่ดีมากกว่าแค่ด้านจิตใจค่ะ”

“การลดพลาสติกในกิจกรรมนี้ทำให้ผมเริ่มคิดได้ว่าการเปลี่ยนแปลงเล็ก ๆ จากตัวเราสามารถสร้างผลกระทบเชิงบวกได้ในวงกว้าง”

ความประทับใจต่อรูปแบบกิจกรรม

“ฉันชอบที่ทีมงานเตรียมการดีมาก ทั้งการให้คำแนะนำเรื่องวัสดุธรรมชาติและการแยกขยะ
ทำให้เราเข้าใจง่ายและสามารถนำไปใช้ได้”

“การแยกขยะทันทีหลังตักบาตรทำให้รู้สึกถึงความเป็นระบบระเบียบ
และชุมชนทุกคนก็ดูมีความร่วมมือกันดีมากค่ะ”

“ผมประทับใจที่มีการอธิบายผลกระทบของขยะพลาสติกและ
เสนอทางเลือกให้เราได้ลองใช้วัสดุธรรมชาติจริง ๆ”

“การได้ร่วมกิจกรรมแบบนี้ทำให้ฉันรู้สึกมีส่วนร่วมในชุมชน และภูมิใจ
ที่เราทุกคนช่วยกันทำสิ่งที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม”

การเปลี่ยนแปลงในมุมมองและพฤติกรรม

“กิจกรรมนี้ทำให้ฉันมองเห็นความสำคัญของการลดขยะพลาสติกอย่างจริงจัง
และตั้งใจว่าจะปรับเปลี่ยนการใช้วัสดุในชีวิตประจำวันค่ะ”

“ผมคิดว่าหลังจากนี้จะเริ่มใช้วัสดุธรรมชาติในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในครัวเรือน เช่น
การทำอาหารและการจัดงานเล็ก ๆ ครับ”

“สิ่งที่ได้จากกิจกรรมนี้คือความตระหนักว่าการเปลี่ยนแปลงเล็ก ๆ จากตัวเราสามารถช่วยลด
ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้มากจริง”

“ฉันเริ่มรู้สึกที่เราสามารถผสมผสานการดำเนินชีวิตแบบพุทธกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
ได้ง่ายกว่าที่คิดค่ะ”

“กิจกรรมนี้กระตุ้นให้ผมคิดว่า เราสามารถช่วยลดสิ่งแวดล้อมได้ในทุกโอกาส
ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญหรืองานในชีวิตประจำวัน”

ความคาดหวังต่ออนาคต

“ฉันหวังว่ากิจกรรมแบบนี้จะจัดขึ้นอีกเรื่อย ๆ เพื่อให้คนในชุมชนได้เรียนรู้
และร่วมกันดูแลสิ่งแวดล้อมต่อไปค่ะ”

“ผมอยากให้มีการต่อยอดกิจกรรมนี้ เช่น การจัดอบรมการทำวัสดุธรรมชาติ
ในระดับโรงเรียนและชุมชนอื่น ๆ ครับ”

“ถ้าเราทำกิจกรรมแบบนี้อย่างต่อเนื่อง ฉันเชื่อว่าชุมชนของเราจะสามารถเป็นต้นแบบในการดูแล
สิ่งแวดล้อมให้ชุมชนอื่น ๆ ได้ค่ะ”

“ผมหวังว่าหลังจากนี้การลดพลาสติกจะกลายเป็นพฤติกรรมปกติของชุมชนของเรา”

“กิจกรรมนี้ช่วยสร้างความตระหนักรู้ ฉันหวังว่าในอนาคตจะมีการขยายกิจกรรมไปยังกลุ่มเป้าหมายที่
หลากหลาย เช่น โรงเรียนหรือกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ใกล้เคียงค่ะ”

กิจกรรมที่ ๒ ค่ายเยาวชนรักษาน้ำ

ความรู้สึกต่อกิจกรรม

“ผมรู้สึกว่าการค่ายนี้เป็นโอกาสที่ดีมากในการเรียนรู้ถึงปัญหาที่แท้จริงเกี่ยวกับน้ำและผลกระทบต่องานของเราทุกคนครับ”

“ผมประทับใจในความตั้งใจของผู้จัดที่ช่วยให้เราเข้าใจถึงความสำคัญของน้ำและการอนุรักษ์น้ำในรูปแบบที่เราไม่เคยคิดถึงมาก่อน”

“การบรรยายเกี่ยวกับผลกระทบของน้ำที่เสื่อมโทรมทำให้ฉันรู้สึกว่าการที่เราระมัดระวังน้ำเรากำลังช่วยโลกในทางหนึ่งค่ะ”

“หลังจากร่วมค่ายนี้ ฉันเริ่มปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น การปิดน้ำขณะแปรงฟันและบอกคนในบ้านให้ประหยัดน้ำด้วยค่ะ”

“ผมตระหนักว่าการลดขยะในชีวิตประจำวัน เช่น การลดการใช้พลาสติก สามารถช่วยลดการปนเปื้อนในแหล่งน้ำได้โดยตรงครับ”

“ผมรู้สึกว่าเยาวชนในค่ายทุกคนมีเป้าหมายเดียวกัน คือการดูแลน้ำและสิ่งแวดล้อม ทำให้การทำงานกลุ่มสนุกและเต็มไปด้วยพลังครับ”

“ฉันคาดหวังว่าจะมีโครงการต่อยอดจากค่ายนี้ เช่น การจัดกลุ่มอาสาสมัครเพื่อฟื้นฟูแหล่งน้ำในชุมชนค่ะ”

กิจกรรมที่ ๓ ชุมชนรักแม่น้ำ

ความรู้สึกต่อกิจกรรม

“การได้เข้าร่วมกิจกรรมนี้ทำให้ฉันเห็นว่าการอนุรักษ์แม่น้ำไม่ใช่แค่เรื่องขององค์กรหรือหน่วยงาน
แต่เป็นหน้าที่ของชุมชนทุกคนค่ะ”

“ผมชอบที่กิจกรรมนี้ช่วยสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเข้าใจว่าแม่น้ำไม่ได้เป็นแค่แหล่งน้ำ
แต่เป็นศูนย์รวมของวิถีชีวิตครับ”

“ฉันรู้สึกว่าการกิจกรรมนี้ช่วยกระตุ้นให้คนในชุมชนมองเห็นความสำคัญของการดูแลแหล่งน้ำมากขึ้นค่ะ”

“ฉันชอบที่ทุกไอดีมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงค่ะ”

กิจกรรมที่ ๔ ลอยกระทงรักษ์โลก

ความรู้สึกต่อกิจกรรม

“ฉันประทับใจที่เป้าหมายของกิจกรรมเน้นการลดพลาสติกและส่งเสริมการใช้วัสดุธรรมชาติ
ถือว่าการเปลี่ยนแปลงที่ดีค่ะ”

“การได้เรียนรู้ว่าเราสามารถลอยกระทงโดยไม่ทำลายธรรมชาติ ทำให้ฉันรู้สึกดี
และอยากส่งเสริมแนวทางนี้ต่อไปค่ะ”

“ผมชอบที่กิจกรรมมีการจัดการอย่างเป็นระบบ ทั้งการให้คำแนะนำเรื่องการใช้วัสดุธรรมชาติ และ
การแนะนำให้เก็บกระทงหลังลอยเสร็จครับ”

“หลังจากร่วมกิจกรรม ผมเริ่มสนใจเรื่องการลดขยะพลาสติกในชีวิตประจำวันมากขึ้นครับ”
“ผมคิดว่าต่อไปนี้ทุกครั้งที่ลอยกระทง ผมจะเลือกใช้วัสดุที่ย่อยสลายได้ และพยายามกระตุ้นให้คน
รอบตัวทำเหมือนกันครับ”

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๙). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๓๘). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. ฉบับปรับปรุงและขยายความ.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

คู่มือกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์
แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
สนับสนุนโดยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก จ.

QR Code ดาวนโหลดคู่มือกิจกรรมและคลิปวิดีโอ

ภาคผนวก ฉ.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบ สป.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ ที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้าพเจ้า พระมหาประกาศิต สิริเมธ, ผศ.ดร. ตำแหน่ง ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

ที่อยู่ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี ๕๒ ม.๒ ตำบลท่อมไร่เชิง อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม

โทรศัพท์ ๐๘๙-๔๗๖-๗๐๐๗ โทรสาร

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม
ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ผศ.ดร.กฤติยา ถั่วทอง และคณะ
โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☐ ใช้เป็นกรณีศึกษาสำหรับการเรียนการสอนในรายวิชาด้านพัฒนาชุมชน
- ☐ บูรณาการแนวคิดพุทธบูรณาการในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
- ☐ พัฒนาโมเดลกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมในหลักสูตร
- ☐ สร้างแนวทางให้ผู้เรียนสามารถออกแบบกิจกรรมพัฒนาสังคมเชิงพื้นที่
- ☐ สนับสนุนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยใช้วัดและชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ๑ มกราคม ๒๕๖๘ จนถึง ๓๐ มกราคม ๒๕๖๘ ซึ่งการนำผลงานวิจัย/
งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. สร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นฐานในการเปลี่ยนพฤติกรรม
ของประชาชนให้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรน้ำ

๒. เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ทั้งเยาวชน ผู้สูงอายุ วัด และองค์กรท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมที่
กระตุ้นให้เกิดความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง

๓. สร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีในชุมชน ประชาชนรู้สึกมีส่วนร่วมและเป็นที่ยอมรับในชุมชน ทำให้เกิด
ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและความสามัคคีในกลุ่มเพื่อช่วยกันอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(พระมหาประกาศิต สิริเมธ, ผศ.ดร.)

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ ที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้าพเจ้า พระเจริญพงษ์ ธรรมทีโป, ผศ.ดร. ตำแหน่ง ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

ที่อยู่ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี ๕๒ ม.๒ ตำบลท่อมไร่เชิง อำเภอสามพรวณ จังหวัดนครปฐม

โทรศัพท์ ๐๘๙-๔๗๖-๗๐๐๗ โทรสาร

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง

การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพรวณ จังหวัดนครปฐม

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ผศ.ดร.ภฤติยา ถั่วทอง และคณะ

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☐ ใช้เป็นกรณีศึกษาประกอบการเรียนการสอนในรายวิชาพุทธปรัชญาและสิ่งแวดล้อม
- ☐ ประยุกต์ใช้แนวทางพุทธบูรณาการในกิจกรรมเรียนรู้เชิงปฏิบัติ
- ☐ พัฒนาคณะกรรณวิจัยเกี่ยวกับพุทธธรรมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- ☐ ส่งเสริมการจัดค่ายธรรมะร่วมกับกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ
- ☐ ใช้เป็นต้นแบบแนวทางการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการระหว่างศาสนากับชุมชนยั่งยืน

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ๑ มกราคม ๒๕๖๘ จนถึง ๓๐ มกราคม ๒๕๖๘ ซึ่งการนำผลงานวิจัย/
งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. ก่อให้เกิดการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิตริมแม่น้ำท่าจีนของคนในชุมชน อำเภอสามพรวณ จังหวัด
นครปฐม

๒. เป็นต้นแบบการพัฒนากิจกรรมเชิงบูรณาการ ผลงานนี้สามารถเป็นตัวอย่างสำหรับการพัฒนากิจกรรมเพื่อ
การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน ของชุมชน อำเภอสามพรวณ จังหวัดนครปฐม

๓. สร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีในชุมชน ประชาชนรู้สึกมีส่วนร่วมและเป็นที่ยอมรับในชุมชน ทำให้เกิด
ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและความสามัคคีในกลุ่มเพื่อช่วยกันอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(พระเจริญพงษ์ ธรรมทีโป ผศ.ดร.)

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

แบบ สท.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ ที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้าพเจ้า.....ผศ.ดร.อุบล วุฒิพรโสภณ.....ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีตำบลบางกระทึก.....
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน.....เทศบาลตำบลบางกระทึก.....อำเภอสามพราน.....จังหวัดนครปฐม.....
ที่อยู่ สำนักงานเทศบาลตำบลบางกระทึก 40/8 หมู่ 2 ตำบลบางกระทึก อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม.....
๗๓๒๑๐ โทรศัพท์.....๐-๒๔๘๒-๗๒๑๔-๕.....โทรสาร.....๐-๒๔๘๒-๗๒๑๓.....
ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม.....
ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ.....ผศ.ดร.กฤติยา ถ้ำทอง และคณะ.....
โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☐ ใช้เป็นต้นแบบการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมร่วมกับวัดในพื้นที่
- ☐ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลแม่น้ำท่าจีน
- ☐ บูรณาการหลักพุทธธรรมกับงานพัฒนาเทศบาลในระดับชุมชน
- ☐ ยกระดับคุณภาพกิจกรรมวันสำคัญ เช่น ลอยกระทงรักษโลก
- ☐ นำรูปแบบกิจกรรมค่ายเยาวชนรักษาน้ำไปใช้กับโรงเรียนในเขตเทศบาล

ช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์ ตั้งแต่.....๑๕ มกราคม ๒๕๖๘.....จนถึง.....๒๐ มกราคม ๒๕๖๘.....ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนโดยการนำกิจกรรมเชิงพุทธ
เช่น การทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม และการประกวดชุมชนรักษาน้ำ ไปใช้ในระดับท้องถิ่น จะช่วยสร้าง
จิตสำนึกและพฤติกรรมที่เอื้อต่อการอนุรักษ์แม่น้ำในวิถีที่เป็นธรรมชาติและใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของชุมชน

๒. เสริมบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในฐานะศูนย์กลางของการพัฒนาเชิงสิ่งแวดล้อมในชุมชนเทศบาล
สามารถร่วมมือกับวัดในพื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมบูรณาการศาสนากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดพลังทางสังคม
และจริยธรรมที่ช่วยประคับประคองพฤติกรรมของชุมชนให้ยั่งยืนและมีรากฐานมั่นคง

๓. เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลด้วยต้นทุนทางวัฒนธรรมและศาสนางานวิจัยนี้
เสนอรูปแบบกิจกรรมที่ไม่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีขั้นสูงหรืองบประมาณจำนวนมาก แต่ใช้ทุนทางวัฒนธรรมของ
ชุมชนเป็นฐาน ช่วยให้เทศบาลสามารถบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมได้อย่างคุ้มค่าและเข้าถึงประชาชนได้จริงในระดับ
ครัวเรือนและชุมชนย่อย ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(ผศ.ดร.อุบล วุฒิพรโสภณ)

ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีตำบลบางกระทึก

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ภาคผนวก ช.

หนังสือตอบรับบทความตีพิมพ์วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์

ที่ 11/2568

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
79 หมู่ 1 ถ.พหลโยธิน ต.ลำไทร อ.วังน้อย
จ.พระนครศรีอยุธยา 13170

15 กุมภาพันธ์ 2568

เรื่อง ตอบรับบทความลงตีพิมพ์วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์
เจริญพร/เรียน กฤติยา ฟ้าทอง และพระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ

ตามที่ท่านได้ส่งบทความวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชนอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” รหัสบทความ 281754 เพื่อลงตีพิมพ์ในวารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ ซึ่งเป็นวารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่ม 2 (1 มกราคม พ.ศ. 2568- 31 ธันวาคม พ.ศ.2572) นั้น

บัดนี้ กองบรรณาธิการวารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ ได้พิจารณาบทความของท่าน และบทความของท่านได้รับการประเมินพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จากหลากหลายสถาบันจำนวน 3 ท่าน จึงเห็นสมควรรับตีพิมพ์ในวารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ ฉบับปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2568) และหากท่านได้ส่งบทความนี้ให้กับวารสารอื่นพิจารณาก่อนได้รับหนังสือตอบรับตีพิมพ์ฉบับนี้ ขอความกรุณายกเลิกการตีพิมพ์ในวารสารอื่นด้วย

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อทราบ

(พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ.ดร.)

บรรณาธิการวารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์

กองบรรณาธิการ

โทร 087-829-6423

E-Mail: khwanchai.hem@mcu.ac.th

การเผยแพร่บทความ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmpr/index>

ภาคผนวก ซ.

บทความวิจัยที่ส่งตีพิมพ์ในวารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์

การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

Promoting a Buddhist way of Life for the Conservation of the Tha chin River
of the Community in Sampran District, Nakhon Pathom Province

¹กฤติยา ถ้ำทอง/Krittiya Tumtong

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี/ Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College

²พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ/PhramahaSupawat Thanavuddho

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี/ Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College

¹Corresponding author. e-mail: supawat.boon@mcu.ac.th Tel. 0619945451

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาวิถีชุมชนเชิงพุทธของชุมชนในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม (2) พัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน และ (3) ยกระดับและถ่ายทอดนวัตกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสม (Mixed Methods Research) โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ในพื้นที่ ควบคู่กับการวิเคราะห์เชิงปริมาณผ่านแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า

วิถีชุมชนเชิงพุทธในพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะบทบาทของพระสงฆ์และวัดที่เป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่หลักธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกของชุมชนเกี่ยวกับการดูแลแหล่งน้ำ กิจกรรมที่พัฒนาขึ้น ได้แก่ การทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม การเก็บขยะริมแม่น้ำ การปลูกต้นไม้ริมฝั่ง และการสร้างระบบกรองน้ำจากวัสดุธรรมชาติ งานวิจัยนี้ยังเสนอโมเดล "Buddhist Community-Based Water Conservation Model" (BCWC Model) ซึ่งเป็นแนวทางบูรณาการระหว่างศาสนาและการอนุรักษ์น้ำ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งน้ำอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: วิถีชุมชนเชิงพุทธ; การอนุรักษ์น้ำ; แม่น้ำท่าจีน; การมีส่วนร่วมของชุมชน; พระพุทธศาสนา

Abstract

This research aims to (1) study Buddhist community-based practices in Sam Phran District, Nakhon Pathom Province. (2) develop community activities integrating Buddhist principles to promote the conservation of the Tha Chin River. and (3) enhance and disseminate innovative Buddhist community-based conservation practices. A mixed-methods research approach was employed, combining qualitative data collection through in-depth interviews, focus group discussions, and participatory observation with quantitative data collection using questionnaires administered to community members.

The findings reveal that Buddhist community practices are strongly linked to environmental conservation, particularly through the role of monks and temples as central hubs for disseminating Buddhist principles such as the Four Brahmaviharas and the Four Sangahavattus to foster environmental awareness among the community. Activities developed include environmentally-conscious almsgiving ceremonies, riverside clean-ups, tree planting along riverbanks, and constructing natural water filtration systems. This research introduces the "Buddhist Community-Based Water Conservation Model" (BCWC Model) as an integrative approach combining religion and environmental conservation. The study highlights the critical role of collaboration among temples, communities, and local authorities in fostering sustainable water conservation efforts.

Keywords: Buddhist community; water conservation; Tha Chin River; community participation; Buddhism

บทนำ

น้ำเป็นทรัพยากรสำคัญของโลก เพราะโลกมีปริมาณน้ำมากถึงร้อยละ 98 ในจำนวนนั้นมีเพียงร้อยละ 2.59 เท่านั้นที่เป็นน้ำจืดซึ่งมนุษย์ใช้ประโยชน์ได้โดยตรง เป็นจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับปริมาณน้ำเค็มในทะเล การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้ได้น้ำที่มีคุณภาพดีเหมาะแก่การนำไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าจะด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม จนถึงบริโภคอุปโภคในครัวเรือน (floridagreens.org, ออนไลน์) จึงเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ นอกเหนือจากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แร่ธาตุ ป่าไม้ ป่าชายเลน ปะการัง ฯลฯ นอกจากนี้ยังเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วไม่รู้จักหมดสิ้น (Non - Exhausting Natural Resources) ซึ่งก่อกำเนิดมาพร้อมกับมนุษย์ หากขาดน้ำมนุษย์ก็ไม่สามารถมีชีวิตรอดอยู่ได้ (พระสุธี การดำรง, 2553)

น้ำเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่สิ่งมีชีวิตทั้งมวล ด้วยเหตุที่น้ำสามารถใช้ประโยชน์ส่วนรวมได้หลายอย่าง ปัญหาความเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะทรัพยากรน้ำเมื่อผ่าน

กระบวนการใช้ประเพณีหนึ่งๆ ย่อมทำให้คุณภาพเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งอาจไม่เหมาะสมสำหรับที่จะนำไปใช้ในงานกิจกรรมอื่นๆ อีก ความเสื่อมโทรมของน้ำนั้นส่วนใหญ่เกิดจากอิทธิพล การเพิ่มของประชากรอย่างรวดเร็ว การขยายตัวด้านอุตสาหกรรมและการเกษตรการใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพ การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ (สิริพร สบายยิ่ง. 2556) เพื่อระลึกถึงความสำคัญของน้ำ ซึ่งเป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน ของสิ่งมีชีวิตทุกชนิดในโลก อีกทั้งกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวในหมู่มวลมนุษยชาติในเรื่องการอนุรักษ์น้ำ และการพัฒนาแหล่งน้ำ ทำให้ในปี พ.ศ.2535 สหประชาชาติ ได้ประกาศให้วันที่ 22 มีนาคม ของทุกปีเป็นวันน้ำโลก (World Day for Water) (IRC International Water and Sanitation Centre 2008 : 1) โดยหน่วยงานของสหประชาชาติ ที่มีหน้าที่ดูแลเรื่องน้ำโดยตรง 2 แห่ง ได้แก่ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - UNESCO) กับคณะกรรมการการเศรษฐกิจและสังคมสำหรับเอเชียและแปซิฟิก หรือ เอสแคป (Economic and Social Commission for Asia and the Pacific - ESCAP) ระบุว่า พื้นผิวโลก 2 ใน 3 ปกคลุมด้วยน้ำ แต่เป็นน้ำเค็มจากทะเลและมหาสมุทรทั้งหมด ส่วนน้ำจืด ซึ่งจำเป็นต่อการยังชีพของมนุษย์นั้น ครอบคลุมเพียงร้อยละ 1 ของผิวโลกเท่านั้น แต่แหล่งน้ำจืดส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณขั้วโลกเหนือ ขั้วโลกใต้ และธารน้ำแข็ง หรือซึมอยู่ใต้ชั้นผิวดินลึก ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถนำมาใช้ได้ ส่วนแหล่งน้ำจืดที่ใช้ได้จริงๆ มีเพียงร้อยละ 0.25 เท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่หาได้จากแม่น้ำ ทะเลสาบ และแหล่งน้ำใต้ดิน แหล่งน้ำจืดเพียงน้อยนิดนี้เองที่เป็นตัวหล่อเลี้ยงชีวิตประชากร โลกกว่า 7.000 ล้านคน ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำของมนุษย์ที่เพิ่มมากขึ้นทุกวัน และมีการใช้ทรัพยากรน้ำอย่างไม่เหมาะสมทำให้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของน้ำจืด จนตกอยู่ในสถานการณ์ที่อันตรายอย่างยิ่งสหประชาชาติได้ยกตัวอย่างพฤติกรรมการใช้ น้ำของมนุษย์ว่า ในแต่ละวันมนุษย์ต้องดื่มน้ำอย่างน้อย 2 - 5 ลิตร ใช้ชักโครก โกส้วม 5 - 15 ลิตร ใช้อาบน้ำ 50 - 200 ลิตร ขณะที่ใช้น้ำเพื่อการชลประทานและการเกษตร รวบรวม 70 ของน้ำทั้งหมด แต่ครึ่งหนึ่งต้องสูญเสียไปเพราะซึมลงไปในดินหรือไม่ก็ระเหยขึ้นสู่อากาศหมด จึงทำให้แต่ละประเทศให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์แม่น้ำลำคลอง โดยวิธีการหรือแนวทางที่เป็นสากล เช่น การดูแลรักษาแหล่งน้ำจากกิจกรรมทางการเกษตร การปลูกพืชเกษตรจำเป็นต้องใช้แหล่งน้ำตามธรรมชาติ ตลอดจนถึงการระบายน้ำทิ้งจากพืชผัก ดังนั้นเกษตรกรจึงควรลดการใช้สารเคมีที่มีพิษ เพราะสารเคมีเหล่านั้นย่อมไหลลงแหล่งน้ำและซึมลงใต้ดิน ควรหาความรู้เพื่อประยุกต์ใช้กับการอนุรักษ์น้ำ เช่น

1) เทคโนโลยีชลประทาน ระบบน้ำหยดในการเพาะปลูก ตลอดจนการปลูกต้นไม้ใกล้เคียงเพื่อให้ซึมซับน้ำก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำ

2) การรักษาแหล่งน้ำจากภาคอุตสาหกรรม น้ำเสียเป็นส่วนหนึ่งของภาคอุตสาหกรรม โรงงานจึงควรวางแผนการบำบัดน้ำก่อนปล่อยลงสู่สิ่งแวดล้อม ตั้งแต่กระบวนการคัดแยกของแข็งที่ปนเปื้อนกับน้ำ แล้วเติมคลอรีนเพื่อกำจัดของเสีย จากนั้นคัดแยกของหนักเติมออกซิเจนเพื่อให้แบคทีเรียย่อยอินทรีย์วัตถุเป็นขั้นตอนสุดท้ายการกำจัดสารมลพิษในน้ำก่อนระบายทิ้งสู่แหล่งน้ำ

3) การรักษาแหล่งน้ำจากภาคครัวเรือน แม้ภาคครัวเรือนจะไม่มีสารเคมีปนเปื้อนเท่ากับภาคอุตสาหกรรม แต่สามารถใช้วิธีการกำจัดของเสียก่อนระบายเช่นเดียวกัน โดยไม่จำเป็นต้องใช้ระบบให้สิ้นเปลืองมาก

ขนาดนั้น อาจหาวิธีที่เหมาะสมและง่ายกว่า เช่น การสร้างบ่อกักเก็บอย่างถูกวิธี ติดตั้งสุขภัณฑ์และระบบประหยัคน้ำ

สำหรับประเทศไทยนั้น มีแหล่งน้ำทางธรรมชาติอยู่มากมาย กระจายอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของภูมิภาคของประเทศ วิถีชีวิตของคนไทยผูกพันอยู่กับสายน้ำมาเนิ่นนาน อันสะท้อนให้เห็นจากวัฒนธรรมหรือประเพณีที่เกี่ยวข้องกับน้ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านหรือชาววัง โดยทั่วไปแล้วเรามักได้ยินคำกล่าวว่า “เดือนสิบเอ็ดนํ้านอง เดือนสิบสองนํ้าทรง เดือนอ้ายเดือนยี่ น้ำก็ลีไหลลง” เป็นคำกล่าวที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือระหว่างคนกับสายน้ำได้เป็นอย่างดี วิถีของ “ชาวน้ำ” ซึ่งเชื่อมโยงกับธรรมชาติหรือวัฏจักรที่เกิดขึ้นเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติประจำอยู่ทุกปี ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ (น้ำลด-น้ำหลาก) นี้ยังเป็นสิ่งกำหนดช่วงเวลาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับสังคมเกษตรกรรมของคนไทยมาอย่างยาวนาน ในอดีต ผู้คนจะเรียนรู้ที่จะอาศัยอยู่กับน้ำท่วมอย่างมีความสุข เข้าใจในวิถีแห่งธรรมชาติที่ไม่สามารถควบคุมได้ โดยการสร้างบ้านแบบเรือนแพหรือสร้างเรือกพื้นสูง ซึ่งเป็นการปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับธรรมชาติ มิใช่การปรับธรรมชาติเพื่อให้เข้ากับวิถีชีวิตของมนุษย์ดังที่เป็นอยู่ปัจจุบัน เช่น เมื่อรู้ว่บ้านของตนอยู่ที่ลุ่มต่ำ เมื่อถึงฤดูน้ำหลากก็จะสร้างคันดินหรือทำทุกวิธีเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำท่วม เป็นต้น (ศิลปวัฒนธรรม. ออนไลน์)

จะเห็นได้ว่า คนกับสายน้ำนั้น มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน แต่การพัฒนาประเทศที่ก้าวกระโดด มีผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ มีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นมาอย่างมากมาย ตามสภาวะการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ของเสียที่เกิดจากการประกอบการและการดำรงชีวิตของประชาชน การเกษตรกรรม ถูกทิ้งหรือปล่อยลงในแม่น้ำ ทำให้มีสารพิษเจือปน โดยเฉพาะแม่น้ำท่าจีนเป็นแม่น้ำที่มีผักตบชวา และพิษน้ำอื่น ๆ มากที่สุดสายหนึ่ง พืชที่มีอยู่หนาแน่นนี้เป็นตัวสกัดกั้นการไหลถ่ายเทของน้ำ ทำให้ของเสียเหล่านั้นเกิดการสะสมเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยสาเหตุเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหามลพิษในแม่น้ำท่าจีนอย่างรุนแรง ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นแม่น้ำสายหลักที่ไหลผ่าน 4 จังหวัด คือ จังหวัดชัยนาท จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม และจังหวัดสมุทรสาคร มีความยาวทั้งสิ้น 325 กิโลเมตร ซึ่งเป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดนครปฐม ไหลผ่านสามอำเภอของจังหวัดนครปฐม อันได้แก่ อำเภอบางเลน อำเภอนครชัยศรี และอำเภอสสามพราน แม่น้ำท่าจีนมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า แม่น้ำนครชัยศรี ตลอดสองฝั่งแม่น้ำมีชุมชนตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่นมาตั้งแต่สมัยโบราณ (ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน นครปฐม. 2543)

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยในฐานะที่ทำงานอยู่ในพื้นที่อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม จึงอยากสร้างแรงจูงใจให้คนระแวกนี้ ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์แม่น้ำ ผ่านวิถีชีวิตชุมชนเชิงพุทธ หมายความว่า วิถีชีวิตที่เคยเป็นอยู่เป็นอย่างไร ก็เป็นอย่างนั้น เคยหาเช้ากินค่ำยังงั้น ก็ทำอย่างงั้น ไม่ได้ไปเปลี่ยนวิถีชีวิตชุมชนแต่อย่างใด เพียงแต่จะใช้การอนุรักษ์เชิงพุทธเข้าไปมีบทบาทมากขึ้น โดยการใช้วิถีทางน้ำเชิงพุทธ เช่น การตักบาตร ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแข่งเรือยาว เป็นต้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์น้ำอีกทางหนึ่ง ผ่านงานวิจัยที่ชื่อว่า “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม” ให้สอดคล้อง

กับนโยบายระดับประเทศที่กำหนดให้วันที่ 20 กันยายน ของทุก ๆ ปีเป็น “วันอนุรักษ์และรักษาแม่น้ำ คูคลอง แห่งชาติ” (กรมทรัพยากรน้ำ, ออนไลน์)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิถีชุมชน กิจกรรม และหลักธรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
3. เพื่อขยายผลกิจกรรมพุทธบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีประกอบด้วย

1. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสารดำเนินการโดยการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ได้แก่ ตำราทางพระพุทธศาสนา บทความวิชาการ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเอกสารที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำและแนวทางพุทธบูรณาการ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อนำเสนอแนวคิดและองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากิจกรรมอนุรักษ์น้ำของชุมชน
2. การวิจัยเชิงคุณภาพดำเนินการโดยใช้เครื่องมือวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussions) กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์น้ำ การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interviews) และการวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Thematic Analysis) เพื่อหาประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์น้ำผ่านแนวคิดพุทธศาสนา
3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการดำเนินการโดยการออกแบบและดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์น้ำในชุมชน ร่วมกับวัดและหน่วยงานท้องถิ่น กิจกรรมที่ดำเนินการ ได้แก่ การทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม การปลูกต้นไม้ริมแม่น้ำ และการสร้างระบบกรองน้ำธรรมชาติ ข้อมูลที่รับจากการปฏิบัติการถูกนำมาวิเคราะห์เพื่อประเมินผลกระทบและปรับปรุงแนวทางการดำเนินกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

ผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า

1) วิถีชีวิตของชาวชุมชนในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม มีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับพระพุทธศาสนา โดยวัดเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทั้งทางศาสนาและสังคม ชาวบ้านให้ความสำคัญกับการปฏิบัติ

ศาสนกิจ เช่น การทำบุญตักบาตร การเวียนเทียน และการสวดมนต์ข้ามปี ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สะท้อนถึงค่านิยมทางพุทธศาสนา ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับน้ำ เช่น พิธีลอยกระทง และการปล่อยปลา ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางศาสนา เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับน้ำเป็นวิธีหนึ่งที่ชุมชนใช้ในการสร้างจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะแม่น้ำท่าจีน ซึ่งถือเป็นแหล่งน้ำสำคัญของชุมชน

นอกจากนี้ หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ได้ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของชุมชน ชาวบ้านยึดถือหลักเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ในการอยู่ร่วมกัน รวมถึงการใช้ทรัพยากรน้ำอย่างรู้คุณค่า การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกต้นไม้ริมฝั่งแม่น้ำ และการรณรงค์ให้ลดการใช้ถุงพลาสติก เป็นตัวอย่างของการบูรณาการแนวคิดพุทธศาสนากับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ความเชื่อและค่านิยมทางศาสนาของชุมชนทำให้การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนเป็นมากกว่าการดำเนินโครงการด้านสิ่งแวดล้อม แต่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและการปฏิบัติศาสนกิจของชาวบ้าน การที่วัดมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางของชุมชนช่วยให้การส่งเสริมการอนุรักษ์น้ำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลในระยะยาว ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมด้านศาสนาและสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม โดยชาวบ้านเริ่มมีจิตสำนึกในการดูแลรักษาแหล่งน้ำ ลดการทิ้งขยะลงแม่น้ำ และใช้ทรัพยากรน้ำอย่างคุ้มค่ามากขึ้น ซึ่งส่งผลดีต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมในอนาคต

2) บทบาทของวัดในชุมชนวัดมีบทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลางของชุมชน ทั้งในด้านศาสนา การศึกษา และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการถ่ายทอดหลักธรรมและแนวคิดด้านจริยธรรมแก่ประชาชน การเผยแผ่หลักธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ส่งผลให้เกิดจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์น้ำและสิ่งแวดล้อม พระสงฆ์มีบทบาทในการส่งเสริมการใช้ทรัพยากรน้ำอย่างรู้คุณค่า ผ่านการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกต้นไม้ริมแม่น้ำและการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการลดขยะและการบำบัดน้ำเสียในวัด

นอกจากนี้ วัดยังเป็นสถานที่สำหรับการเรียนรู้ของชุมชน โดยมีการส่งเสริมให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปเข้าร่วมโครงการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น ค่ายอนุรักษ์น้ำ การทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างชุมชนและพระสงฆ์เพื่อรักษาความสะอาดของแม่น้ำท่าจีน และ การใช้เทคโนโลยีแบบพุทธบูรณาการเพื่อการอนุรักษ์น้ำ เช่น การใช้พลังงานทางเลือกและระบบบำบัดน้ำที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

การที่วัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และจุดรวมพลังของชุมชน ส่งผลให้การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนไม่ได้เป็นเพียงโครงการระยะสั้น แต่เป็นแนวทางที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนในระยะยาว การที่ชุมชนมีการเรียนรู้และปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมในด้านการดูแลรักษาทรัพยากรน้ำ ซึ่งจะช่วยให้สิ่งแวดล้อมได้รับการฟื้นฟูและคงความสมดุลต่อไปในอนาคต

3) ความเชื่อและค่านิยมทางศาสนาของชุมชนในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม มีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางการดำรงชีวิตและการปฏิบัติของชุมชนต่อสิ่งแวดล้อม ชาวบ้านเชื่อว่าการดูแลรักษาแม่น้ำเป็นการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่สอดคล้องกับหลักพุทธศาสนา เช่น การไม่ทิ้งขยะลงน้ำ การลดการใช้สารเคมีในการเกษตร และการอนุรักษ์พันธุ์พืชและสัตว์น้ำในแม่น้ำท่าจีน

กิจกรรมที่สะท้อนถึงความเชื่อทางศาสนาในเรื่องสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การทำบุญตักบาตรน้ำ การปล่อยปลา และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ซึ่งชาวบ้านถือเป็นการแสดงความเคารพต่อสายน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิต นอกจากนี้ หลักธรรมเช่น พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ถูกนำมาใช้ในการส่งเสริมจิตสำนึกของชุมชนให้เกิดความรับผิดชอบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความเชื่อเหล่านี้ยังส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรของชุมชน โดยมีการกำหนดแนวปฏิบัติเพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศ เช่น การไม่ตัดไม้ทำลายป่าในเขตวัด การฟื้นฟูพื้นที่ริมแม่น้ำด้วยการปลูกต้นไม้ และการร่วมมือกันรักษาความสะอาดของแหล่งน้ำในชุมชน การที่ชุมชนมีค่านิยมทางศาสนาที่แข็งแกร่งช่วยเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างวัด หน่วยงานภาครัฐ และประชาชนในการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์น้ำให้เกิดผลอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่าความเชื่อและค่านิยมทางศาสนามีบทบาทสำคัญในการสร้างจิตสำนึกของชุมชนในการดูแลสิ่งแวดล้อม การบูรณาการหลักธรรมพุทธศาสนากับการอนุรักษ์น้ำเป็นแนวทางที่ช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืนในระยะยาว

4) การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในชุมชนอำเภอสามพรานมีรากฐานจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์และวัดมีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนให้ชาวบ้านยึดถือแนวทางแห่งความดี โดยการนำหลักธรรม เช่น ศีล 5 และอริยสัจ 4 มาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต กิจกรรมที่สำคัญได้แก่ การอบรมศีลธรรมในโรงเรียน การบรรยายธรรมแก่ประชาชน และการส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาในวัดและชุมชน

นอกจากนี้ วัดยังเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมจิตอาสาและการพัฒนาคุณธรรมในชุมชน เช่น การร่วมกันทำความสะอาดวัด การรณรงค์ลดขยะ และการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมริมแม่น้ำท่าจีน พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นจิตสำนึกของชาวบ้านให้เห็นถึงคุณค่าของการมีน้ำที่สะอาดและสิ่งแวดล้อมที่ดี เพื่อเป็นพื้นฐานของชีวิตที่สงบสุขและสมดุล

กิจกรรมเหล่านี้มีผลกระทบอย่างเป็นรูปธรรมต่อชุมชน โดยส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่สอดคล้องกับหลักพุทธศาสนาและแนวทางแห่งความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีความร่วมมือกันมากขึ้นในการพัฒนาสังคมให้น่าอยู่และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เยาวชนรุ่นต่อไป

5) การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว ชุมชนอำเภอสามพรานมีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อปัจจัยแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนา และการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน การปรับตัวของชุมชนสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตดั้งเดิมกับแนวคิดสมัยใหม่ที่คำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน หนึ่งในแนวทางการปรับตัวที่สำคัญคือการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการ

จัดการสิ่งแวดล้อม เช่น ระบบบำบัดน้ำเสียแบบชีวภาพที่ใช้ในบางวัดและชุมชน การใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม แทนพลาสติก และการส่งเสริมการรีไซเคิลขยะเพื่อช่วยลดปริมาณขยะในแม่น้ำท่าจีน นอกจากนี้ ชาวบ้านมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยการลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร และหันมาใช้แนวทางเกษตรอินทรีย์เพื่อปกป้องระบบนิเวศของแม่น้ำ วัดมีบทบาทในการช่วยให้ชุมชนปรับตัวโดยการให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมผ่านการเทศนาและกิจกรรมสาธารณะ เช่น การจัดอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำและการจัดการขยะ พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการสร้างความตระหนักรู้และกระตุ้นให้ประชาชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อให้เกิดผลกระทบที่ยั่งยืนต่อสิ่งแวดล้อม

การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้ชุมชนสามารถรักษาคุณค่าของวิถีชุมชนเชิงพุทธไว้ได้ ในขณะที่ยังสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนเป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2. วัดอุประสงค์ซื่อที่ 2 พบว่า การพัฒนากิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนภายใต้วัดอุประสงค์ซื่อที่ 2 ได้รับการออกแบบโดยอาศัยแนวคิดการบูรณาการหลักพุทธศาสนากับการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ แนวคิดหลักที่นำมาใช้ ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุติตา อุเบกขา) และสังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตา) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของน้ำและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมที่ได้รับการพัฒนามีดังนี้:

กิจกรรมทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม ได้รับการออกแบบตามแนวคิดการพัฒนา พฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านศาสนา โดยเน้นการลดการใช้พลาสติกในพิธีกรรมทางศาสนา มีผลกระทบโดยตรงต่อ การลดขยะพลาสติกจากกิจกรรมทางศาสนา และช่วยสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้สอดคล้องกับแนวทางอนุรักษ์น้ำอย่างยั่งยืน

กิจกรรมค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ พัฒนาขึ้นโดยใช้แนวคิด การสร้างการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง (Experiential Learning) ทำให้เยาวชนได้มีโอกาสลงมือปฏิบัติจริง มีผลกระทบสำคัญต่อ การสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้กับเยาวชน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่สามารถถ่ายทอดแนวคิดการอนุรักษ์ไปสู่รุ่นต่อไป

กิจกรรมประกวด “ชุมชนรักแม่น้ำ” ได้รับการออกแบบโดยอิงหลัก การกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Engagement Theory) ซึ่งเน้นให้ชุมชนเป็นเจ้าของโครงการอนุรักษ์น้ำของตนเอง มีผลกระทบเชิงบวกโดยช่วยสร้าง ความตื่นตัวและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ทำให้ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่อยู่ใกล้ชุมชนมากขึ้น

กิจกรรมลอยกระทงรักษ์โลก ออกแบบโดยใช้แนวคิด การอนุรักษ์เชิงวัฒนธรรม (Cultural Conservation) ซึ่งช่วยให้การอนุรักษ์น้ำสามารถผสานเข้ากับประเพณีที่มีอยู่เดิม มีผลกระทบโดยตรงต่อ การลดขยะจากการลอยกระทง และช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนให้เลือกใช้วัสดุธรรมชาติแทนโฟม

การนำกิจกรรมทั้ง 4 รูปแบบไปใช้ในชุมชนส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรม มีการลดขยะที่ปนเปื้อนในแม่น้ำท่าจีน ปรับปรุงคุณภาพน้ำ และเพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ

อนุรักษ์น้ำอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การผสมผสานแนวคิดทางพุทธศาสนาเข้ากับแนวทางการอนุรักษ์ช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนที่ยั่งยืนและสามารถขยายผลไปยังชุมชนอื่นได้ในอนาคต

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การขยายผลกิจกรรมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน

การส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนผ่านแนวทางพุทธบูรณาการสามารถขยายผลได้โดยการพัฒนากิจกรรมที่กระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเน้นการบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ากับแนวทางอนุรักษ์น้ำอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งหวังให้เกิดพฤติกรรมที่ยั่งยืนต่อสิ่งแวดล้อม กิจกรรมที่ได้รับการพัฒนาและขยายผลมี 4 รูปแบบหลัก ได้แก่ กิจกรรมทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม กิจกรรมค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ กิจกรรมประกวด “ชุมชนรักแม่น้ำ” และกิจกรรมลอยกระทงรักษ์โลก ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนอื่นได้

กิจกรรมทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ประชาชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยลดการใช้พลาสติกในพิธีกรรมทางศาสนา เปลี่ยนมาใช้ภาชนะที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ใบตองหรือวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้ นอกจากนี้ยังใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางในการส่งเสริมความมีเมตตาต่อสิ่งแวดล้อม การจัดกิจกรรมในลักษณะนี้สามารถช่วยลดขยะจากกิจกรรมทางศาสนาและส่งเสริมให้วัดกลายเป็นต้นแบบของการดูแลสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

กิจกรรมค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชนโดยใช้หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นแนวทางให้เยาวชนมีวินัยในการดูแลแม่น้ำ มีสมาธิในการเฝ้าสังเกตการเปลี่ยนแปลงของน้ำ และพัฒนาปัญญาในการหาวิธีอนุรักษ์น้ำให้เกิดผลในระยะยาว กิจกรรมหลักในค่ายเยาวชน ได้แก่ การบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ การปฏิบัติจริงผ่านการเก็บขยะริมแม่น้ำ และการทดลองใช้ระบบกรองน้ำแบบธรรมชาติ ซึ่งช่วยสร้างองค์ความรู้และกระตุ้นการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการดูแลแม่น้ำท่าจีน

กิจกรรมประกวด “ชุมชนรักษ์แม่น้ำ” เป็นกิจกรรมที่ออกแบบมาเพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมีความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าของแม่น้ำ โดยใช้หลักปฏิจจสมุปบาทเป็นแนวทางในการอธิบายถึงผลกระทบของการกระทำต่อระบบนิเวศในแม่น้ำ ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมนี้จะช่วยสร้างการแข่งขันเชิงสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมการดูแลสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

กิจกรรมลอยกระทงรักษ์โลก เป็นกิจกรรมที่ปรับปรุงจากประเพณีเดิมให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยใช้หลักอริยสัจ 4 ในการอธิบายปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการลอยกระทง เช่น ทุกข์ (ขยะจากกระทง) สมุทัย (สาเหตุจากพฤติกรรมของประชาชน) นิโรธ (แนวทางแก้ไขโดยใช้กระทงธรรมชาติ) และมรรค (แนวทางปฏิบัติที่ช่วยให้การลอยกระทงไม่ก่อให้เกิดมลพิษ) การรณรงค์ให้ใช้วัสดุธรรมชาติแทนโฟม รวมถึงการจัดจุดรับคืนกระทงเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อ เป็นแนวทางที่ช่วยลดขยะในแม่น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การขยายผลกิจกรรมทั้ง 4 รูปแบบนี้จะช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นในการดูแลและรักษาแม่น้ำท่าจีน โดยใช้แนวทางพุทธบูรณาการเป็นแกนหลักในการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยปรับเปลี่ยน

พฤติกรรมของประชาชนให้เป็นมิตรกับธรรมชาติ แต่ยังช่วยสร้างความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้การอนุรักษ์น้ำมีความยั่งยืนในระยะยาว

อภิปรายผลการวิจัย

เสนอเป็นความเรียงและให้เชื่อมโยงกับผลการวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า วิถีชุมชนเชิงพุทธของชุมชนอำเภอสามพราณมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับแนวคิดและหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการเป็นศูนย์กลางของชุมชน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น การศึกษาของ พระมหาชินวัฒน์ จุกกวโร (กุยรัมย์). 2561) ที่วิเคราะห์แนวทางอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่าน อริยสัจ 4 และ ราชสังคหวัตถุ 5 สอดคล้องกับผลการวิจัยนี้ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยบางส่วน เช่น งานของ พระสุธี การดำรง (2553) ที่เน้นบทบาทของพระธรรมเสนาธิการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน มุ่งเน้นการบริหารและการประสานงานในระดับนโยบายมากกว่าการลงมือปฏิบัติในระดับชุมชนโดยตรง ซึ่งแตกต่างจากผลการวิจัยในครั้งนี้ที่มุ่งเน้นการศึกษา วิถีชีวิตของชุมชน และการบูรณาการหลักศาสนากับการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ งานวิจัยของ ดร. ตรี พันธ์ผล (2542) ที่ศึกษาเกี่ยวกับจิตสำนึกสาธารณะของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน พบว่าการสนับสนุนจากคณะสงฆ์และกลุ่มองค์กรมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของพระสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยนี้ที่ชี้ให้เห็นว่าความร่วมมือของวัดและชุมชนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมอนุรักษ์น้ำ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้มีความแตกต่างจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ เนื่องจากส่วนใหญ่เป็น งานวิจัยเชิงปริมาณ ที่ใช้แบบสอบถามวัดระดับจิตสำนึกของประชาชนต่อการอนุรักษ์น้ำ ในขณะที่งานวิจัยนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการศึกษาวัฒนธรรม วิถีชีวิต และขนบธรรมเนียมของชุมชน เพื่อสร้างแนวทางการอนุรักษ์น้ำที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนโดยตรง

โดยสรุป งานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายฉบับมีความสอดคล้องกับงานวิจัยนี้ในแง่ของหลักการทางพระพุทธศาสนา และการอนุรักษ์น้ำ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับ วิถีชุมชนเชิงพุทธ ในการเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการอนุรักษ์น้ำ ซึ่งยังไม่มีงานวิจัยก่อนหน้านี้ที่ศึกษามาในเชิงลึก จึงถือเป็นมุมมองใหม่ที่สามารถต่อยอดและขยายผลไปสู่แนวทางการอนุรักษ์น้ำในชุมชนอื่น ๆ ได้ในอนาคต

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าการพัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนมีแนวทางที่สอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ โดยเฉพาะในเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์และวัดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของ พระสุธี การดำรง ที่ศึกษาบทบาทของพระธรรมเสนาธิการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนและพบว่าพระสงฆ์สามารถเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยของ ดร. ตรี พันธ์ผล (2553) ก็สนับสนุนแนวคิดนี้โดยชี้ให้เห็นว่าพระสงฆ์มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์แม่น้ำ และปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการอนุรักษ์คือการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม เช่น อิทธิบาท 4 อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้แตกต่างจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในหลายประเด็น กล่าวคือ งานวิจัยเดิมส่วนใหญ่มุ่งเน้น

การอนุรักษ์ในเชิงนโยบายและบทบาทของบุคคลเฉพาะเจาะจง เช่น บทบาทของพระธรรมเสนานี หรือกลุ่มอนุรักษ์น้ำในระดับองค์กร ขณะทำงานวิจัยนี้เน้น การสร้างรูปแบบกิจกรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในระดับชุมชน โดยอาศัยหลักวิถีชุมชนเชิงพุทธ เช่น การจัดกิจกรรม การสวดมนต์เพื่ออนุรักษ์น้ำ และการทำบุญตักบาตรแบบรักษโลก ซึ่งไม่ได้พบในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องก่อนหน้านี้ อีกหนึ่งประเด็นที่งานวิจัยนี้แตกต่างจากงานวิจัยเดิมคือ การใช้แนวคิดพุทธศาสนาในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเชิงปฏิบัติ งานวิจัยของ พระมหาชินวัฒน์ จุกกวโร (2561) ใช้วิธีสัง 4 เป็นกรอบแนวคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเชิงพุทธ แต่ไม่ได้ออกแบบกิจกรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้โดยตรง ในขณะที่งานวิจัยนี้นำหลักธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 และ สังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบกิจกรรมที่มีส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้น

โดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการพัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน สอดคล้องกับแนวคิดและบทบาทของพระสงฆ์ที่เคยศึกษาไว้ในงานวิจัยก่อนหน้านี้ แต่ มีความแตกต่างในด้านการออกแบบกิจกรรมที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชุมชน ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนผ่านแนวทางของพุทธศาสนา

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าจากการวิเคราะห์และเปรียบเทียบงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีทั้งประเด็นที่สอดคล้องและแตกต่างจากงานวิจัยนี้ โดยงานวิจัยของ พระมหาชินวัฒน์ จุกกวโร (กุญรัมย์) มีความสอดคล้องกับการศึกษานี้ในแง่ของการใช้หลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม งานวิจัยดังกล่าวใช้ วิธีสัง 4 และราชสังคหวัตถุ เป็นแนวคิดหลัก ซึ่งใกล้เคียงกับการใช้หลักพรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ในงานวิจัยนี้ และงานวิจัยของ พระสุธี การดำรง ที่ศึกษา บทบาทการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของพระธรรมเสนานี (ชุนห์ กิตติวณโณ) พบว่าพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเป็นที่ปรึกษา ประสานงาน และผลักดันนโยบาย ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของงานนี้ที่เน้นบทบาทของพระสงฆ์และวัดเป็นศูนย์กลางของการดำเนินงานอนุรักษ์น้ำ นอกจากนี้ งานวิจัยของ ดร.ณิ ทรัพย์ผล ที่ศึกษา จิตสำนึกสาธารณะของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน มีความสอดคล้องกับงานวิจัยนี้ เนื่องจากพบว่าพระสงฆ์มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์น้ำสูง และมีการใช้หลัก อิทธิบาท 4 ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดที่คล้ายคลึงกับหลักธรรมที่ถูกใช้ในงานวิจัยนี้

งานวิจัยที่ผ่านมาส่วนใหญ่มุ่งเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในรูปแบบดั้งเดิม เช่น การปลูกป่า การจัดการขยะ และการลดมลพิษทางน้ำ แต่ยังไม่มียานวิจัยที่น่า วิถีชุมชนเชิงพุทธ มาใช้เป็นแนวทางหลักในการอนุรักษ์น้ำโดยตรง อย่างเช่นงานวิจัยของ ดาราณี โฉมเผือก (2562) ที่ศึกษาการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชนดอนหวาย เน้นที่กระบวนการอนุรักษ์แบบพหุภาคีที่เกี่ยวข้องกับรัฐและประชาชน แต่ไม่ได้เน้นมิติทางศาสนา ซึ่งต่างจากงานวิจัยนี้ ที่ให้ความสำคัญกับแนวทางพุทธศาสนาเป็นหลัก และงานวิจัยของ วิจิตร วิชัยสาร และคณะ (2564) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการน้ำของชุมชนคลองส่งน้ำดิบ เน้นที่ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลัก ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยนี้ที่มุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกผ่านการใช้หลักธรรมทางศาสนา นอกจากนี้งานวิจัยของ เสาวรส ยิ่งวรรณ ที่ออกแบบ การประเมินจิตสำนึกรักษ์น้ำตามแนวคิดการประเมิน 360 องศา มุ่งเน้นการวัดผลทางพฤติกรรมของประชาชน ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยนี้ที่เน้นการพัฒนา กิจกรรมเชิงปฏิบัติในการในชุมชน ตามแนวคิดพุทธศาสนา

จึงได้สรุปข้อค้นพบที่แตกต่างจากงานวิจัยก่อนหน้านี้ จากการศึกษา พบว่า งานวิจัยนี้มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากงานวิจัยก่อนหน้านี้ คือ เป็นงานวิจัยเชิงพุทธ ที่เน้นการอนุรักษ์น้ำผ่าน วิถีชีวิตของชุมชน โดยอาศัย หลักธรรม และ กิจกรรมที่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถใช้แนวทางการบูรณาการระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อให้การอนุรักษ์น้ำมีความต่อเนื่องและยั่งยืน และยังมีการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่ สอดคล้องกับวิถีชุมชนเชิงพุทธ เช่น การสวดมนต์เพื่ออนุรักษ์น้ำ การทำบุญตักบาตรแบบรักษโลก และการฝึกอบรม เยาวชนเรื่องสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแนวทางที่ยังไม่มีการศึกษาในงานวิจัยก่อนหน้านี้

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” คณะผู้วิจัยได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในระดับชุมชนและ ระดับนโยบาย ดังนี้

1. วิถีชุมชนเชิงพุทธกับการอนุรักษ์แม่น้ำ

การศึกษาพบว่า วัดและพระสงฆ์ มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านกิจกรรม ทางศาสนา เช่น การสวดมนต์เพื่อแม่น้ำ การทำบุญตักบาตรโดยใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการให้ความรู้ ด้านสิ่งแวดล้อมผ่านหลักธรรม

ประเด็นสำคัญของวิถีชุมชนเชิงพุทธที่ส่งเสริมการอนุรักษ์น้ำ มีความเชื่อทางศาสนาส่งผลต่อพฤติกรรม การอนุรักษ์น้ำ วัดทำหน้าที่เป็น ศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ช่วยส่งเสริม ความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2. การพัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์น้ำ

จากการระดมความคิดเห็นของชุมชน พบว่ากิจกรรมที่สามารถใช้น้ำทำเงิน ได้แก่ 1) กิจกรรม ทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ประชาชนลดการใช้ถุงพลาสติกและใช้ภาชนะที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 2) กิจกรรมค่ายเยาวชนรักษน้ำ ปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชน 3) กิจกรรมประกวด “ชุมชนรักษ แม่น้ำ” กระตุ้นให้ชุมชนร่วมกันรักษาความสะอาดแม่น้ำ 4) กิจกรรมลอยกระทงรักษโลก ใช้วัสดุธรรมชาติแทนโฟม และลดขยะในแม่น้ำ

กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้เกิด พฤติกรรมอนุรักษ์น้ำอย่างเป็นรูปธรรม และสามารถขยายผลไปยังชุมชนอื่น ได้

3. การใช้หลักธรรมเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

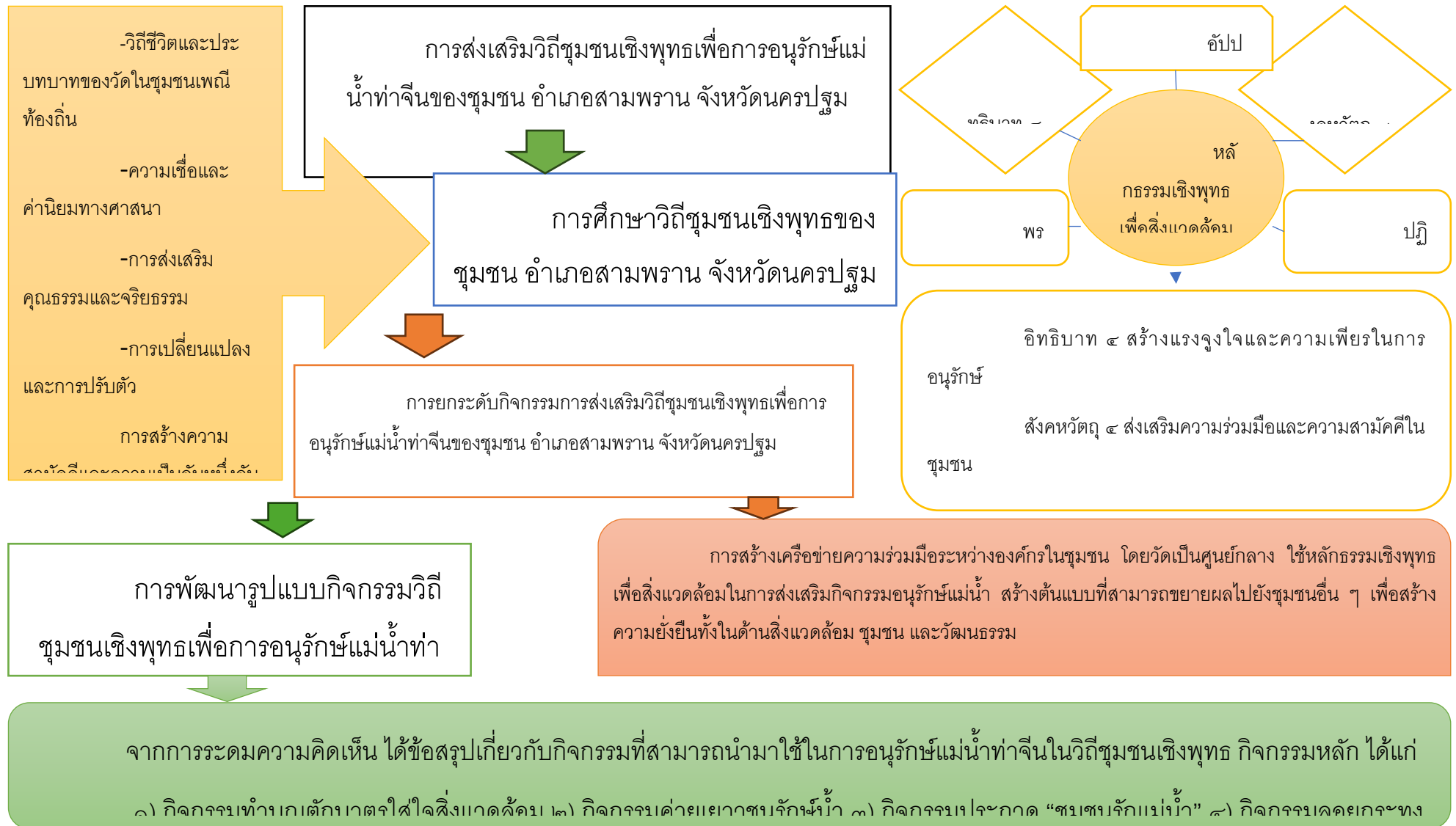
งานวิจัยได้นำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน โดยมีหลักสำคัญดังนี้ 1) อธิปไตย 4 สร้างแรงจูงใจและความเพียรในการอนุรักษ์ 2) สังคหวัตถุ 4 ส่งเสริมความร่วมมือและความสามัคคี ในชุมชน 3) พรหมวิหาร 4 สร้างความเมตตาและความห่วงใยต่อธรรมชาติ 4) ปฏิจจสมุปบาท ตระหนักถึงความ

เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ และ 5) อับปรมาทธรรม ปลุกฝังจิตสำนึกเรื่องความไม่ประมาทในการดูแลสิ่งแวดล้อม

หลักธรรมเหล่านี้ช่วยให้การอนุรักษ์น้ำไม่ได้เป็นเพียงมาตรการทางกายภาพ แต่เป็นกระบวนการที่ปลุกฝังจิตสำนึกของชุมชนในระยะยาว

4. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำ

หนึ่งในข้อค้นพบสำคัญคือ การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ซึ่งสามารถขยายผลไปยังพื้นที่อื่น ๆ เพื่อสร้างความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชน และวัฒนธรรม เช่น การบูรณาการภาคีเครือข่ายระหว่างวัด หน่วยงานรัฐ เอกชน และประชาชน การจัดตั้งกลุ่มจิตอาสา ฝักระวังคุณภาพน้ำและป้องกันมลพิษ และการพัฒนาโมเดลต้นแบบ ขยายผลไปยังชุมชนอื่นเพื่อให้การอนุรักษ์มีความต่อเนื่อง

บทสรุป

งานวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชุมชนเชิงพุทธกับการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน โดยเน้นการบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน ผลการวิจัยพบว่าการใช้วัดเป็นศูนย์กลางของการเผยแพร่แนวคิดอนุรักษ์น้ำสามารถกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรน้ำของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมที่ได้รับการพัฒนา เช่น การทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม ค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ การประกวดชุมชนรักแม่น้ำ และกิจกรรมลอยกระทงรักษ์โลก ล้วนเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสร้างพฤติกรรมเชิงบวกต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การขยายผลกิจกรรมในเชิงพุทธบูรณาการผ่านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้การอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ในการออกแบบกิจกรรมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมในชุมชน ทั้งในแง่ของการลดขยะ การบำบัดน้ำเสียด้วยวิธีธรรมชาติ และการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมริมน้ำ

ดังนั้น งานวิจัยนี้ไม่เพียงแต่สามารถใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน แต่ยังอาจเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์แหล่งน้ำอื่น ๆ โดยอาศัยแนวคิดพุทธบูรณาการเพื่อสร้างจิตสำนึกที่มั่นคงและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริม โมเดล Buddhist Community-Based Water Conservation Model (BCWC Model) ให้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์แม่น้ำในพื้นที่อื่น ๆ
2. สนับสนุนงบประมาณให้กับโครงการอนุรักษ์น้ำที่บูรณาการหลักพุทธศาสนา เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนเชิงพื้นที่อย่างเป็นระบบ
3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดให้มี กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน วัด และชุมชน อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การขยายพื้นที่ศึกษา – ควรดำเนินการศึกษาวิจัยในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีสภาพแวดล้อมและวิถีชุมชนที่ต่างกันไป เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการอนุรักษ์น้ำที่เหมาะสมกับบริบทที่หลากหลาย
2. การศึกษาผลกระทบระยะยาว – ควรมีการติดตามผลของแนวทางและกิจกรรมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนที่ดำเนินการไปแล้ว เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบและประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการในระยะยาว
3. การเปรียบเทียบแนวทางการอนุรักษ์น้ำ – ควรมีการเปรียบเทียบระหว่างแนวทางการอนุรักษ์น้ำที่ใช้หลักพุทธศาสนากับแนวทางการอนุรักษ์อื่น ๆ เช่น การใช้เทคโนโลยี หรือแนวทางการบริหารจัดการน้ำของหน่วยงานรัฐ
4. การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน – ควรศึกษาวิธีการเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรต่าง ๆ ในการอนุรักษ์แม่น้ำ เพื่อสร้างความยั่งยืนของกิจกรรมอนุรักษ์
5. การวิจัยเชิงทดลองเกี่ยวกับกิจกรรมอนุรักษ์น้ำ – ควรทดลองใช้กิจกรรมที่พัฒนาขึ้น เช่น การสวดมนต์เพื่ออนุรักษ์น้ำ หรือการทำบุญตักบาตรแบบรักษโลก ในบริบทที่ต่างกันไป เพื่อประเมินผลและปรับปรุงแนวทางให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- floridagreens.org. แนวทางการอนุรักษ์น้ำ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.floridagreens.org/แนวทางการอนุรักษ์น้ำ/> [10 มกราคม 2566].
- กรมทรัพยากรน้ำ. วันอนุรักษ์และรักษาแม่น้ำ คูคลองแห่งชาติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://dwr.go.th/index.php> [10 มกราคม 2566].
- ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน นครปฐม. (2543). *สานฝันวันท่าจีนสวย*. นครปฐม: ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน นครปฐม.
- ดร. ทรัพย์ผล. (2553). “ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน ของพระสงฆ์ในวัดบริเวณแม่น้ำท่าจีน จังหวัดนครปฐม”. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาชุมชน*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ดารานี โนมเือก. (2562). “เครือข่ายกระบวนการอนุรักษ์ลุ่มแม่น้ำท่าจีนของชุมชนดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาลังคม*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสุธี การดำรง. (2553). “บทบาทการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของพระธรรมเสนานี (ขุนท์ กิตติวณฺโณ). *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระมหาชินวัฒน์ จกกวโร (กุญรัมย์). (2561). “การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเชิงพุทธของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช : วิเคราะห์เชิงพุทธ”. *คุชภินิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสุธี การดำรง. (2553). “บทบาทการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของพระธรรมเสนานี (ขุนท์ กิตติวณฺโณ)”. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิจิตร วิชัยสาร และคณะ. (2564). “ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการน้ำ การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำและการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำและอนุรักษ์น้ำของชุมชนคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล”. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. ปีที่ 11 ฉบับที่ 3: 42-53.

สิริพร สบายยิ่ง. (2556). “บทบาทการอนุรักษ์แม่น้ำแม่กลองขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดสมุทรสงคราม ศึกษาเฉพาะกรณี : องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำแม่กลอง”. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

ศิลปวัฒนธรรม. *ความผูกพันระหว่างคนกับสายน้ำ*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.silpa-mag.com/history/article_40381 [10 มกราคม 2566].

ภาคผนวก ณ.

แบบสรุปโครงการวิจัย

แบบสรุปโครงการวิจัย

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รหัสสัญญาเลขที่	MCU RS ๘๐๐๗๒๗๑๖๓
ชื่อโครงการ	การส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
หัวหน้าโครงการ	ผศ.ดร.กฤติยา ถ้ำทอง และพระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ, ดร.

ความเป็นมาและความสำคัญ

แม่น้ำท่าจีนเป็นแหล่งน้ำสำคัญของภาคกลางประเทศไทยที่มีบทบาทหล่อเลี้ยงวิถีชีวิตของชุมชนตลอดลำน้ำ โดยเฉพาะในอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ชุมชนในพื้นที่พึ่งพาแม่น้ำท่าจีนทั้งในด้านเกษตรกรรม การอุปโภคบริโภค และเป็นแหล่งทำมาหากิน อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันแม่น้ำท่าจีนกำลังเผชิญกับปัญหามลพิษจากแหล่งกำเนิดต่าง ๆ เช่น การทิ้งขยะลงแม่น้ำ น้ำเสียจากชุมชน การใช้สารเคมีทางการเกษตร และมลพิษจากภาคอุตสาหกรรม ส่งผลให้คุณภาพน้ำเสื่อมโทรมลง มีการปนเปื้อนของสารเคมีและขยะพลาสติกที่เป็นอันตรายต่อระบบนิเวศและสุขภาพของประชาชน

ในขณะเดียวกัน ชุมชนในพื้นที่ยังคงยึดมั่นในวิถีชีวิตแบบพุทธศาสนา ซึ่งเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล วัดในชุมชนมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาองค์ความรู้และการปลูกฝังจิตสำนึกด้านศีลธรรมและสิ่งแวดล้อม งานวิจัยนี้จึงมีความตั้งใจในการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักพรหมวิหาร ๐ และหลักไตรสิกขา ในการส่งเสริมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน โดยการพัฒนากิจกรรมที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตชาวบ้านเข้ากับแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการดูแลรักษาแหล่งน้ำสำคัญของชุมชน

ปัญหามลพิษในแม่น้ำท่าจีนไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสุขภาพของชาวบ้าน แต่ยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมที่พึ่งพาแม่น้ำเป็นแหล่งทำมาหากิน หากไม่มีการดำเนินการแก้ไขปัญหาละเลยและสร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชน อาจทำให้ปัญหามลพิษรุนแรงขึ้นและส่งผลกระทบในระยะยาว งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญในการสร้างแนวทางการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน โดยอาศัยพลังของชุมชนและการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมเชิงพุทธ จะช่วยสร้างความตระหนักรู้และความรับผิดชอบร่วมกัน อาทิ การทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม การจัดค่าย

เยาวชนเพื่อการอนุรักษ์น้ำ และการรณรงค์ลดขยะจากกิจกรรมประเพณี เช่น ลอยกระทงรักษ์โลก การดำเนินโครงการเหล่านี้จะช่วยสร้างความร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน และชาวบ้านในการดูแลแม่น้ำร่วมกัน

การวิจัยนี้จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาแนวทางที่เป็นรูปธรรมในการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน โดยมีการบูรณาการองค์ความรู้ด้านพุทธศาสนากับแนวคิดด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความตระหนักและความยั่งยืนในระดับชุมชน ทั้งยังสามารถขยายผลไปสู่พื้นที่อื่น ๆ ที่ประสบปัญหาลักษณะเดียวกันได้ต่อไป

วัตถุประสงค์โครงการ

- ๑) เพื่อศึกษาวิถีชุมชนเชิงพุทธของชุมชนอำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม
 - วิเคราะห์รูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
 - สำรวจความสัมพันธ์ระหว่างวัด ชุมชน และแม่น้ำท่าจีนในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
 - ศึกษาความเชื่อ ค่านิยม และแนวปฏิบัติของชุมชนที่มีผลต่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน
- ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชนอำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม
 - ออกแบบและพัฒนากิจกรรมที่ผสมผสานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับแนวทางการอนุรักษ์แม่น้ำ
 - สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการอนุรักษ์แม่น้ำผ่านกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตท้องถิ่น
 - ส่งเสริมการบูรณาการความร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน และองค์กรชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำอย่างยั่งยืน
- ๓) เพื่อยกระดับและถ่ายทอดกิจกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีนของชุมชน อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม
 - วิเคราะห์แนวทางการยกระดับกิจกรรมให้เกิดความยั่งยืนในระดับชุมชน
 - พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรทางศาสนาเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำ
 - ถ่ายทอดองค์ความรู้และขยายผลรูปแบบการอนุรักษ์ไปสู่ชุมชนอื่น ๆ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติที่ยั่งยืนในระยะยาว

ผลการวิจัย

๑. การศึกษาวิถีชุมชนเชิงพุทธของชุมชนอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ผลการศึกษาพบว่าชุมชนอำเภอสามพรานมีวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับหลักพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น วัดมีบทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลางของกิจกรรมทางศาสนาและสังคม ชาวบ้านมีการปฏิบัติศาสนกิจเป็นประจำ เช่น การทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ และร่วมงานบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา และแห่เทียนพรรษา นอกจากนี้ วัดยังเป็นสถานที่ให้ความรู้ทางศีลธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชนและประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะการปลูกฝังหลักธรรม เช่น พรหมวิหาร ๐ และ สังคหวัตถุ ๐ เพื่อส่งเสริมความสามัคคีและจิตสำนึกในชุมชน

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันส่งผลให้บางส่วนของชุมชนมีความห่างเหินจากวัด และขาดความตระหนักในบทบาทของศาสนาในการรักษาสิ่งแวดล้อม ปัญหามลพิษจากขยะครัวเรือนและการทิ้งของเสียลงแม่น้ำทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของแม่น้ำท่าจีน ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ดังนั้น การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการอนุรักษ์แม่น้ำจึงเป็นแนวทางที่มีความสำคัญ เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างความศรัทธาทางศาสนาและการดำรงชีวิตที่ยั่งยืน

๒. การพัฒนารูปแบบกิจกรรมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน จากการประชุมกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) ที่ประกอบด้วยพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และตัวแทนภาครัฐ พบว่าชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนากิจกรรมอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน โดยอาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการสร้างจิตสำนึกและพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม กิจกรรมที่พัฒนาขึ้นได้แก่ “ทำบุญตักบาตรใส่ใจสิ่งแวดล้อม” ซึ่งมุ่งเน้นการลดขยะพลาสติกและส่งเสริมการใช้วัสดุธรรมชาติในกิจกรรมทางศาสนา รวมถึง “ค่ายเยาวชนรักษ์น้ำ” ที่เน้นการให้ความรู้และสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนในกระบวนการอนุรักษ์แม่น้ำ

นอกจากนี้ยังมี “การประกวดชุมชนรักแม่น้ำ” ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนคิดค้นแนวทางการอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับบริบทของตนเอง โดยมีการพิจารณาความคิดสร้างสรรค์และความยั่งยืนเป็นเกณฑ์สำคัญ ตลอดจน “กิจกรรมลอยกระทงรักษ์โลก” ซึ่งส่งเสริมให้ชุมชนลดการใช้วัสดุที่เป็นอันตรายต่อแหล่งน้ำ และปลูกฝังจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมผ่านประเพณีท้องถิ่น ผลจากกิจกรรมเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และความสามารถในการบูรณาการหลักศาสนาเข้ากับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

๓. การยกระดับและถ่ายทอดนวัตกรรมการส่งเสริมวิถีชุมชนเชิงพุทธเพื่อการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน

การยกระดับกิจกรรมเพื่อความยั่งยืนของชุมชนดำเนินการผ่านแนวคิด “MODEL ๐R” ซึ่งประกอบด้วย Research, Reimagine, Revitalize, Realize, และ Reflect เพื่อให้การอนุรักษ์แม่น้ำเป็นกระบวนการที่ครบวงจรและสามารถขยายผลไปยังพื้นที่อื่น ๆ ได้ เริ่มจากการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนผ่านกระบวนการวิจัย (Research) จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาออกแบบกิจกรรมใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนและแนวคิดทางพุทธศาสนา (Reimagine)

ขั้นตอนต่อไปคือการพัฒนาและขับเคลื่อนกิจกรรมในชุมชน (Revitalize) โดยให้ความสำคัญกับการลงมือปฏิบัติจริง (Realize) ผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แม่น้ำ และสุดท้ายคือการสะท้อนผลและปรับปรุงกิจกรรม (Reflect) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การถอดบทเรียนจากการดำเนินกิจกรรมช่วยให้สามารถปรับปรุงแนวทางให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและบริบทของชุมชนในระยะยาว

ผลการถอดบทเรียนพบว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น อริยสัจ ๐, พรหมวิหาร ๐, และไตรสิกขา ช่วยสร้างจิตสำนึกในหมู่ประชาชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมที่นำไปสู่การอนุรักษ์แม่น้ำที่มีประสิทธิภาพ การทำงานร่วมกันระหว่างวัด โรงเรียน และชุมชนผ่านกิจกรรมที่หลากหลายยังช่วยสร้างความร่วมมือที่เข้มแข็ง และเป็นแนวทางที่สามารถขยายผลไปยังพื้นที่อื่นที่มีบริบทคล้ายคลึงกันได้

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรหรือโครงการอบรม ที่บูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมสุขภาวะและการเห็นคุณค่าในตัวเองของผู้สูงอายุ โดยมหาวิทยาลัยสามารถจัดทำคู่มือกิจกรรมเพื่อใช้ในงานวิจัยและการพัฒนาเชิงสังคม และเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการผลักดันกิจกรรมการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

๒) ชุมชนผู้สูงอายุในหลายจังหวัด สามารถนำไปขยายผลในรูปแบบของ กิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ในชุมชนต่าง ๆ อันได้แก่ การฝึกสมาธิ การสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน และการจัดกิจกรรมจิตอาสาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในแต่ละพื้นที่ ช่วยส่งเสริมสุขภาวะและคุณค่าในตัวเองให้กับผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่นทั่วประเทศ

๓) อาจารย์ นักวิชาการ และนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยอื่นๆ นำไปใช้ในการ พัฒนาการเรียนการสอน และการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการในอนาคต โดยเฉพาะการศึกษาการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในมิติด้านสุขภาพจิตและสังคม รวมถึงเป็นตัวอย่างสำหรับนิสิตในการศึกษาและพัฒนางานวิจัยด้านการพัฒนาสังคม การสร้างสุขภาวะ และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การประชาสัมพันธ์

มีการดำเนินการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลผ่านทางสิ่งพิมพ์ที่ได้รับการรับรองคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะในวารสารที่ผ่านการประเมินคุณภาพจาก ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai-Journal Citation Index: TCI) เพื่อให้มั่นใจว่าผลงานวิจัยและข้อมูลที่เผยแพร่มีความน่าเชื่อถือและเป็นไปตามมาตรฐานวิชาการ การประชาสัมพันธ์ยังให้ความสำคัญ การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องและส่งเสริมการต่อยอดองค์ความรู้ในวงวิชาการและสังคม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นามสกุล : ดร.กฤติยา ถ้ำทอง
ตำแหน่งทางวิชาการ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (ผศ.)

การศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๕ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการสื่อสารมวลชนวิทยุและโทรทัศน์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. ๒๕๕๑ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการท่องเที่ยวและการโรงแรมมหาวิทยาลัยนเรศวร กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. ๒๕๖๐ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่อยู่ปัจจุบัน

บ้านเลขที่ ๑๐ ถนนพฤษชาติ ๖ ตำบลบ้านโป่ง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๑๐
โทร. ๐๖๕๕๑๖๖๑๕, Email: krittiya.tumtong@gmail.com

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ. ๒๕๖๒-๒๕๖๗ รองผู้อำนวยการสำนักวิชาการ และเลขาธิการหลักสูตรบัณฑิตศึกษาและอาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาโทและปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๖๒ วิทยากรอบรมการพัฒนาศักยภาพข้าราชการใหม่(แพทย์พยาบาล) กระทรวงสาธารณสุข รุ่นที่ ๔-๗
พ.ศ. ๒๕๖๐ วิทยากรและประธานหลักสูตรอบรมครูทั่วประเทศ “นวัตกรรมการสอนคุณลักษณะที่พึงประสงค์”ของ สพฐ (คุปองครู)
พ.ศ. ๒๕๕๒ อาจารย์ประจำหลักสูตรการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยสวนดุสิต (ศูนย์นอกที่ตั้ง หัวหิน)

ผลงานวิจัย

กฤติยา ถ้ำทอง, พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย, พระมหาสาทร ธมมาทโร, พระมหากนิษฐ สิริปณโย, ชัตติยา ต้วงสำราญ, วัลลา คงธรรม, นุชนรา รัตนศิริระประภา. “การวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**. ปีที่ ๗ ฉบับพิเศษ (พฤษภาคม ๒๕๖๒): ๒๘๑-๒๘๗.

พุทธชาติ แผนสมบุญ, พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี, พระมหาประกาศิตฐิติปสิทธิกร, พระมหาสาทร บุญชุษะ, พระมหาศุภวัฒน์ บุญทอง, กฤติยา ถ้ำทอง. “การรู้เท่าทันสื่อด้วยพุทธปัญญาสำหรับพระสงฆ์”. [วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์](#), ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๖๕): ๑๘๕-๒๐๒.

พระมหาสาทร บุญชุษะ, พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี, พระมหาประกาศิต ฐิติปสิทธิกร, พระมหาศุภวัฒน์ บุญทอง, พุทธชาติ แผนสมบุญ และกฤติยา ถ้ำทอง. “พระพุทธานุภาพกับการแก้ปัญหาข่าวปลอมในสังคมไทย”. [วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์](#), ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๔): ๑๘๒-๑๙๕.

กฤติยา ถ้ำทอง. “พลังยุวพุทธเพื่อการตื่นรู้ข่าวปลอมในยุคดิจิทัล”. [วารสาร วิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร](#). ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๕): ๗๒-๘๖.

ผลงานบทความวิชาการ

กฤติยา ถ้ำทอง, พระมหาสาทร ธมมาทโร, พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ. “ทาน : วิถีแห่งพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒) หน้า ๕๐๕-๕๑๖.

กฤติยา ถ้ำทอง, พระมหาสาทร ธมมาทโร, พระมหาวีรวิชญ์ วรินโท, พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ, พัชรารัตน์ ศุภกะ. “สุจริต ๓ : การยับยั้งความประมาทในชีวิตประจำวัน”. **รายงานการประชุม วิชาการระดับการศึกษา ครั้งที่ ๓** วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี (พฤศจิกายน ๒๕๖๓) หน้า ๘๒ - ๘๓.

กฤติยา ถ้ำทอง, ชำนาญ เกิดช่อ, กัญจนพร เกิดช่อ. “โคกหนองนา โมเดล : พุทธเกษตรเพื่อความพอเพียงมั่งคั่ง ยั่งยืน ตามศาสตร์พระราชา”. **การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔** วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (กันยายน ๒๕๖๓) หน้า ๔๘๐-๔๘๙.

KrittiyaTumtong and Teams, Arline Decastro Babodilla, PhraPanyarattanakorn (Somruay Pindon) ThawashHomthuanlom, Phajon Khumchusang. (๒๐๒๐). **Warring to Warrant World Peace: Buddhist Ethics.**Asia Pacific Journal of Religions and Cultures. ISSN: ๒๕๕๖-๙๐๑๙ (online), Volume-4.2, July-December. (pp.*). TCI2

พระมหาสุภวัฒน์ บุญทอง, กฤติยา ถ้ำทอง, ชำนาญ เกิดช่อ. “การปรับสมดุลอินทรีย์ ๕ ตามธาตุทั้ง ๔ ในทางพระพุทธศาสนา”. [วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์](#). ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๕): ๗๖๐-๗๗๕.

ชำนาญ เกิดช่อ, กัญจนพร เกิดช่อ, กฤติยา ถ้ำทอง. “อรชุนกฤษณะ: วาทีสร้างพลังในสถานการณ์คับขัน”. [วารสารปณิธาน](#). ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๔): ๑-๑๘.

หนังสือ

ดร.กฤติยา ถ้ำทอง. **พุทธธรรม : เพื่อชีวิตที่ดีงาม**. กรุงเทพมหานคร: เจปรินท์, ๒๕๖๕.

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ศ.ดร. และคณะ. **คู่มือการฝึกอบรมหลักสูตรพระสงฆ์ผู้นำขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล ๕**. นครปฐม: สไมล์พริ้นติ้ง แอนกราฟิกดีไซน์, ๒๕๖๓. ISBN : ๙๗๘-๖๑๖-๓๐๐-๖๑๘-๙

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ศ.ดร. และคณะ. **ชุดความรู้โครงการเครือข่ายพระสงฆ์เฝ้าระวังสื่อชวนเชื่อทางศาสนา**. นนทบุรี : หจก.นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๓. ISBN : ๙๗๘-๖๑๖-๓๐๐-๖๘๓-๗

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ศ.ดร. และคณะ. **การปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนในยุค New Normal**. นนทบุรี : หจก.นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๓. ISBN : ๙๗๘-๖๑๖-๓๐๐-๖๘๐-๖

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ ฉายา/สกุล	: พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ (บุญทอง), ดร.
ที่อยู่	: ๒ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ถนนสนามไชย แขวง พระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๒๐๐ โทรศัพท์: ๐๖๑-๙๙๔-๕๕๕๑
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำอาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต และ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา
สังกัด	วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี จังหวัดนครปฐม
การศึกษา	พ.ศ. ๒๕๕๗ ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิทยาการ คอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๖๑ ปริญญาโท บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ถนนอิสรภาพ แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๕๙ ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขา พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ต.ลำ ไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๕๖๕ ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา
ประสบการณ์การทำงาน	พ.ศ. ๒๕๖๑ - ปัจจุบัน: อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี พ.ศ. ๒๕๖๕ - ปัจจุบัน: อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตร มหาบัณฑิต และดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์ พุทธปัญญาศรีทวารวดี

ผลงานวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๔

“การรู้เท่าทันสื่อด้วยพุทธปัญญาสำหรับพระสงฆ์” วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์. TCI กลุ่ม ๑ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๔): ๑๘๕ – ๒๐๒. (ผู้ร่วมวิจัย)

“พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาข่าวปลอมในสังคมไทย” วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์. TCI กลุ่ม ๑ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๔): ๑๘๒-๑๙๕. (ผู้ร่วมวิจัย)

พ.ศ. ๒๕๖๕

“การรู้เท่าทันสื่อด้วยพุทธปัญญาสำหรับพระสงฆ์” วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ TCI กลุ่ม ๑ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม-กรกฎาคม ๒๕๖๖) ๑๘๕-๒๐๒.(ผู้ร่วมวิจัย)

“วิเคราะห์การบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในสมัยพุทธกาล” วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร TCI กลุ่ม ๒ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๕) ๑๐๒-๑๑๙. (หัวหน้าโครงการ)

พ.ศ. ๒๕๖๖

“การพัฒนากิจกรรมวิถีพุทธเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในชุมชนวัดบางหลวง จังหวัดนครปฐม”. วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม – เมษายน ๒๕๖๖) : ๕๖-๗๗.(ผู้ร่วมวิจัย)

พ.ศ. ๒๕๖๗

“ธรรมวิถี: กระบวนการเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับเยาวชน Gen Z โรงเรียนเจียนหัว อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม” วารสารเสียงธรรมจากมหายาน TCI กลุ่ม ๒ ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๖๗) : ๒๗๕-๒๘๖. (ผู้ร่วมวิจัย)

ผลงานวิชาการ

พ.ศ. ๒๕๖๕

“อัตลักษณ์ ชาตินิยม การก่อสร้างศาสนารัฐทุกระบแบบโลกวิสัย : วิเคราะห์ กรณีศึกษาของมูสตาฟา เคมาล อตาเติร์ก” วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์. TCI กลุ่ม ๑ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม – เมษายน ๒๕๖๕): ๒๕๕-๒๖๖.

“การปรับสมดุลอินทรีย์ ๕ ตามธาตุทั้ง ๕ ในทางพระพุทธศาสนา” วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. TCI กลุ่ม ๑ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (เมษายน - มิถุนายน ๒๕๖๕): ๗๖๐-๗๗๕.

พ.ศ. ๒๕๖๖

“พญานาค: ความเป็นมา ความเชื่อ และคุณูปการต่อสังคมไทย” วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ TCI กลุ่ม ๒ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๖) ๙๓-๑๐๖.

“ไตรลักษณ์: หลักแห่งความเสมอภาคในพระพุทธศาสนา” วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ TCI กลุ่ม ๒ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๖)

“การจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ: แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดและชุมชน” การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๕ “ศาสนาและปรัชญา : แนวคิด มุมมองคุณค่าทางจริยธรรม”มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย: ๒๕๖๖, น. ๑๖๗.

พ.ศ. ๒๕๖๗

“หลักการและวิธีการปฏิบัติสมถภาวนา” วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์ TCI กลุ่ม ๒ ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๗): ๑๘๙-๒๐๖.

“การประยุกต์ใช้หลักโพชฌงค์ ๗ เพื่อป้องกันภาวะซึมเศร้าสำหรับคนวัยทำงาน ร่วมกับปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในโลกแห่งอนาคต” วารสารเสียงธรรมจากมหายาน TCI กลุ่ม ๒ ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๖๗): ๓๘๔-๓๙๒.